1641

hetorica Philosophia Iurisprudentia THEOLOGIA Medicina Mathematica Poetica

Serenissimis Vtriusque Bauariæ Principibus

o Francisco, Carolo, Maximiliano Henrico, Alberto, Sigismundo.

AVRIFODINA
Artium et scientiarum omnium

EXCERPENDI
Solertia,

Omnibus litterarum amantibus mons strata

Ab

Hieremia Drexelio

è Societate IESV

Apud Viduam

IOANNIS CNOBBARI.

SERENISSIMIS
Vtriusque Bauariæ Principibus
FRATRIBVS
IOAN. FRANCISCO CAROLO,
MAXIMILIANO HENRICO,
ALBERTO SIGISMVNDO.
Serenissimorum Ducum

ALBERTI Filiis,
GUILIELMI Nepotibus,
ALBERTI Pronepotibus, &c.

Comitibus Palatinis Rheni,

Dominis meis Clementissimis.

NOn aurum, Principes Serenissimi, sed ipsam offero Aurifodinam. Significatu non inerudito Musas in montibus habitare fingebant Prisci. Revera montes habitant, nec

ſteriles illos, ſed auri argentique feraciſſimos. Atque hic illud Caſſiodori veriſſimum cenſeam: Aurum, inquit, per bella quærere, nefas eſt; per maria, periculum; per falſitates, opprobrium; in ſua verò natura, lucrum. Nam metallarii ſine furto divitias rapiunt, optatis theſauris ſine invidia perfruuntur, & ſoli ſunt hominum, qui abſque ulla nundinatione, pretia videantur acquirere. Qua in re terra, mater benigna, regnis quibuſdam plurimum favit. Eſt qui in una Hiſpania (niſi memoria me fallit) quingentas aliquando aurifodinas numeratas aſſerat. Certe ad Carthaginem Novam, urbem hanc unicam, quod Polybius affirmat, quadraginta millia hominum aſſiduè in opere metallico verſabantur. Hinc illa ipſa civitas Carthago in ſingulos anni dies, eodem Polybio teſte, Romanis annumeravit viginti quinque millia drachmarum. *a* Aſturia, Gal-

a *Drachma una*, **zween Batzen/ oder acht Creutzer.** *Has ergo tot drachmas, ſi per trecentos ſexaginta quinque dies, quibus conſtat annus, multiplices, invenies pondus illud argenti fuiſſe drachmarum novies decies centena cen-*

tum

Gallæcia, Lusitania quotannis populo Romano vicena millia pondo auri in tributum pensitarunt. *a* Si in unam pecuniæ summam contrahamus id quod Romani è fodinis Hispanicis in annos singulos eruebant, reperiemus talenta argenti Attica septem millia, centum & duodecim. Atqui è divinis literis constat Salomonis classem ex Ophir attulisse auri talenta quadringenta & quinquaginta, *b* præter gemmas, argentum, aliasque merces pretiosissimas. Quot jam in Galliis, Norico, Salassis, Illyrico, Pannonia,

tum viginti quinque millia. Quas si per sex millia diviseris, efficies talenta Attica mille quingenta viginti cum quinque sextis talenti partibus. Talentum Atticum unum habet 60 *libras, seu* 600 *aureos, aut Philippeos; Philippus* 20 **Batzen** / *seu victoriatos continet.*

a *Libra seu pondo* 2000 *auri, sunt pondo argenti ducenta quadraginta millia (quanta scilicet esse solet auri ad argentum analogia) Atticorum vero talentorum sunt quadraginta tria millia & ducenta.* b *Hæc conficiunt talenta argenti Attica decem millia octingenta.*

Thracia, Macedonia, Proconneso, aurifodinæ maximas opes obtulerunt fodientibus? Ita tot retro sæculis grandes thesauri è fodinis eruti. Certe Henricus Thuringiæ Landtgravius circa annum Christianum millesimum ducentesimum vicesimum septimum è fodinis metallicis eam vim argenti & auri comparasse fertur, ut Bohemiam omnem inaurare ac mercari potuisset. Nec defuerunt splendidissima tantarum opum testimonia. Nam Northusiæ Henricus, Trojæ ludos & decursiones equestres celebravit, iis qui hastilia fregissent, immoti tamen in equis persedissent, sellam singulis argenteam; ei qui Antagonistam ephippio emolitus in terram dejecisset, auream in præmium proposuit. a Tanta ævo illo ex aurifodinis eruebatur opulentia. Hæc tamen quantacumque non satiat, imo nec mitigat, sed accendit potius & irritat auri famem.

Ego hic Serenissimi Principes, Aurifodinam monstro feliciorem, quæ nunquam non respondeat labori. Hîc assidue fodit, quisquis proficere in litteris serio cupit. Hîc virgulæ divinæ b loco est *industria*. Librorum multitudo non parit

a *Misnense Chron.* b Goldruthen.

parit ſcientiam, ſæpe etiam impedit. Ptolemæus Philadelphus rex Ægypti, in Alexandrinam bibliothecam quadraginta millia ſelectiſſimorum voluminum congeſſit. Q. Serenus Sammonicus Gordiani Cæſaris Iunioris præceptor, amplioris quam Philadelphus curæ, & ingentis vir doctrinæ, ſexaginta duo millia librorum acervavit, quos diſcipulo ſuo Gordiano moriens legavit. *a* Hos omnes tot libros evolviſſe, & inde ſibi nihil ſubnotaſſe, eſt pæne omnia foliis, arenæ, ventis inſcripſiſſe. Multum excerpſiſſe, etſi non è multis, hoc eruditionis aurum colligit. Neque hoc tantum ſtudioſæ paupertati ſuadendum: Principibus etiam atque Regibus, & quibuſcumque demum altis faſtigiis hoc operæ genus, *Annotare & Excerpere*, ſedulò ingerendum. Nimirum viſa, audita, lecta, jubenda, jam juſſa, aliaque annotatu digniora in ſuas quæque capedunculas referenda. Quod à magnis Principibus eò factitatum conſtat, ne quid memoriam poſſet ſubterfugere, quod profuturum videretur meminiſſe. Hinc Iulii Cæſaris commentarii, Iuliani Miſopogon,

 epi-

a *Spartian. & Macrob. l. 3. Saturn.*

epiſtolæ, ſympoſium, Solis encomia, &c. Hinc Iuſtiniani Pandectæ ac Codex, hinc Codex Theodoſianus. Certè Theodoſius Imperator characteres tam eleganter formavit ut inde *Calligraphi* nomen acceperit. Cumque diem militaribus aut civilibus occupationibus daret, maximam noctis partem lectioni ac ſcriptioni ſepoſuit. Quin & candelabrum ſibi tam affabrè ſtrui curavit, ut illud ſuo ſe artificio ſponte moveret, aleretque, & oleum ſibimet affunderet, ne vel Cæſaris lucubratio interpellaretur, vel miniſtri cum vigilante vigiles eſſe cogerentur. Ita & Imperatores Auguſtiſſimi ſtudioſam lectionem *Excerpendo* diſtinxerunt.

Revera nolle quicquam annotare, eſt pænè omnia velle negligere, aut omnem experientiæ quotidianæ ſeriem infidæ memoriæ committere.

In eum finem hanc Aurifodinam cenſui patefaciendam, quam Serenitatibus V V V. ſubmiſſiſſima veneratione lubens meritò dico conſecroque, ut ea ſub Sereniſſimi nominis Veſtri tutela omnibus litterarum amantibus pandatur. Ad Sereniſſimi Parentis manus & genua ſcriptionem aliam ſuo tempore licebit, ſpero, deponere.

Atque

Atque hoc animi non ingrati ſpecimen jam pridem exhibere debuiſſem primis benefactoribus noſtris, æterna in Boicos Principes obſervantia devinctus. Idque tanto magis, quanto Serenitatum V V V. Virtus atque pietas, & in haurienda eruditione felix progreſſus in dies laudabilius eniteſcit. Ita pergite Sereniſſimi Principes, quod Sanguini veſtro proprium ſemper fuit, à cunis per Sapientiam & Virtutem ad ſublimem gloriam eniti. Serenitatibus V V V. Monacenſe Collegium & omnem Societatem noſtram, meque una ſubmiſſiſſimè commendo. Monachii menſe Ianuario, die Trium Regum, anno Chriſtiano 1638.

BENEVOLO LECTORI MEO

plurimam induſtriam, & ſalutem.

Emum etiam ad Aurifodinas te duco, mi Lector, non ſanè ſpectatorem ſed foſſorem. Si fodere non vales, aut non velis, abi bonis avibus, & tua ag e otia iners ceſſator. Profectum in litteris aut exiguum, aut verius nullum ſpera, ſi fodiendi, ſeu excerpendi, *laborē fugias.*

Non ego te in Ophir Terram aureama, non in Iberiam metallorum feraciſſimam, non in Æthiopiam matrem auri admodum fœcundam mitto: ad tuum te muſeum ablego, nec manibus ferrum ſed calamum ingero, & familiariſſimè ſuadeo, rogoque: Hic fode. *Quod non ſolum ſine periculo & damno, ſed tuo ingenti bono facies.*

Aurifodinæ, non neſcimus, multis inopiæ, nonnullis exitii fuerunt cauſſa, dum illi, curis aliis neglectis omnibus, huic uni rei laboris plurimum impenderunt; ſed lucri modicum, nonnunquam grande damnum contraxerunt. Hic labor certus, periculum proximum, eventus ambiguus. Quot hominum millia ob auri cupidinem cœlo & ſole relicto in tenebris ævum agere didicerunt, cæco & noxio vapore ante

tempus

a Sic olim dicta quò Salomon claſſem mittebat.

tempus consumpti? Ita vivi terra mersi infelicius vixerunt & brevius.

Sileo fossorum adjutores sæpe importunos, dæmones metallicos a, *qui metallariis se jungunt, saxa & ipsi excavant, funes ex imo in summum trahunt, in erigendis substructionibus juvant; sed hæc omnia, ut tantò latentius fallant, & gravius noceant. Nam aurilegulis* b *illis scalas subducunt, extensos à se funes abscindunt, subterraneos fœtores spargunt, lapides jaciunt, ruinas struunt, ad lapsum impellunt. Ita metallum fulvum in terræ visceribus, in sinuosissimis latebris labore magno, majore periculo quæritur. Quid si multum fodias, ut sæpè fit, & nihil invenias? Quid si multum invenias, sed non tibi? Quid si tibi invenisse sit pejus, & nihil invenisse melius? Et hæc erat caussa cur in Italia quæ metallorum fertilitate telluri nulli cedebat, quod Plinius testatur, Patrum interdicto cautum sit, ut ei velut parenti parcerent fossores & metallarii* c.

Et quæ olim erat sævitia pluribus sæculis usitatissima, tot millia hominum damnare ad metalla? Nam quosdam mercede, alios vi ad istud operis adigebant, quos in subterraneo carcere illo labor, fames, vapor, ruina sæpius necabant. Quod Cassiodorus

a Bergmännle. b Bergknappen.
c Plinius l. 33. Nat. hist. c. 4.

dorus non dissimulans: Intrant homines, inquit, caligines profundas, vivunt sine superis, exulant à sole, & dum sub terris quærunt lucri compendia, nonnunquam perdunt lucis gaudia.

Ab his omnibus & periculis & dispendiis hæc fertilissima, quam tibi monstro, Aurifodina, liberum te, mi Lector, pronunciat. Tu modò laboris non magni sed quotidiani patiens, nullas tuo calamo permitte ferias. Lege, scribe, excerpe, *quicquid, dum legis, metalli nobilioris inveneris. Eò hæ dissertationes spectant, ut docearis artem, quâ possis die uno vel centum vel sexcentos scriptores legere, & è singulis proficere, lectionis ordine nihil turbato, eruditione plurimùm aucta. Utilissimi, crede mihi, compendii est, audita, visa, præcipuè verò lecta, omnia in suos usus posse convertere. Hoc, si velis, in Aurifodina hac disces. Tu modò incipe* Excerpere. *Multi sunt qui innumera legant, vix quidquam retineant: Excerpendi rationem ignorant, aut laborem nauseant.* Ne *igitur in limine offendas, mi Lector, hic mihi extra oleas saltandum scias. Nosti amicorum preces esse imperia. Rogatu plurium, & majorum meorum jussu, scriptiones sacras interjungo; brevi eas, si Deo visum, recepturus.* Nunc *animus est* Excerpendi *Modum tradere, qui & sacris*

&

& profanis scriptionibus, qui artibus & scientiis omnibus addiscendis quàm plurimum prosit.

Sed in antecessum, mi Lector, duo illi qui colloquuntur, tibi sunt noscendi. Eulogius *jam grandis natu, penè omni litteratura ornatus, à Poësi & Rhetorica, Philosophiam, Mathematicam, & Moralem Aristotelis scientiam hausit. His Iurisprudentiam adjunxit, nec Medicinæ quidem ignarus, in Hippocratis, Galeni, aliorumque Medicorum libris non hospes, Theologiæ denique se totum dedit annis pluribus. Inde Ecclesiastes prodiit, & è cathedra dixit ultra annos triginta. Huic tali viro loquendi ac docendi vices meritò committimus.* Eulogii *cognatus* Faustinus *aliquot & viginti annos natus, juvenis ore promptus, nec indoctus, & plura discendi avidus; hic ut è scriptoribus suæ lectionis fructum caperet, enotandi modum petiit à patruo. Hinc natus sermo, quem tibi, mi Lector, tuo, speramus, bono exhibemus, Vsu licebit frui. Quod si præceptiones istæ & Excerpendi leges non placeant, scribe tibi alias, pauciores, breviores, studiis tuis commodas, dummodo Excerpas. Hoc autem verè* Tuum *dixeris, quod in rem tuam cum judicio excerpseris. Vale, mi bone Lector, & è Socraticis chartis aurum effodere, maximum honestissimumque quæstum cense.*

IN-

INDICVLVS
in
EXCERPENDI SOLERTIAM.

PARS I.

Excerptorum necessitas, seu excerpendum esse.

PARS

PARS II.

Excerptorum methodus, seu Quomodo Excerpendum sit.

PARS III.

Excerptorum diversus usus, seu multiplex industria Excerpendi.

PARS PRIMA.

Excerptorum Necessitas, *seu* Excerpendum esse.

CAPUT I.

Quid Excerpere, Quid Excerpta.

EVLOGIVS & FAVSTINVS colloquuntur.

VLOGIVS. Excerpendum ajo, & quidem cum cura & studio. Ad plenam eruditionem vix ullus est accessus nisi hac semita. Quæsieris principio: Quid est *Excerpere*, quid *Excerpta* nominas? Si de voce lis sit, eam à viris doctissimis usurpatam observo. Iustus Lipsius in Epistolica institutione asserit, ei, cui profectus litterarius cordi sit, opus esse *Excerptis* quibusdam & *Notis* rerum. Ita & Ciceronem audio loquentem: Excerperes, inquit, ex his ipsis, si quid inest boni. a Vnde Excerpta dicimus, quæ veluti flores è libris enotamus.

a *Cic.* 3. *de Officiis.*

Eſt igitur *Excerpere* è ſcriptore quocunq; cum judicio in certas claſſes id annotare, ac ſeligere, quod judicetur uſui futurum. Legere, & nihil ſéligere, meo judicio, prorſus negligere eſt. FAUST. Ergo nihil utiliter legero, niſi calamum, chartam, atramentum ad manum habeam? EULOG. Ita prorſus cenſeo: pænè omnis lectio perit, quæ nihil excerpit. Et en, ut in rem præſentem venias: Hic mihi Tertullianus Afer erudituſſimus ſcriptor in manu. Sine hujus lectione Cyprianus diem nullum tranſmittebat. En igitur ſcriptorem, & en ſimul Scriptoriam ſupellectilem, pennam, ſepiam *a*, chartam. Hic meus mos eſt à puero, non lecta tantum, ſed & audita, ſubinde etiam viſa, dignioris notæ in meum uſum trahere annotando. Ita hunc, ita alios omnes auctores tracto, meos, ut poſſum, facio, dum ea, quæ notatu digna cenſeo, in diverſas chartas, ac claſſes excerpo. FAUST. Quas illas amabo? Hoc unum unice noſſe aveo. EULOG. Feſtinemus, quæſo te, ſed lentè; hæc omnia quàm potero explicatiſſimè tradam, ſed tempore, & loco. Iam quærimus, quid ſtudii ſit, *Excerpere*. In quo, niſi me fallo, vel oculis tuis fidem faciam. Vides hunc auctorem? Ex eo ſelectiora ſuis quæque claſſibus inſcribo. Atque hoc appello *Excerpere*.

Quod enim Philologus, quod Poëta è Maro-

a *Sepia, ater liquor piſcis, atramentum.*

Marone aut Nasone, quod Historicus è Curtio aut Plutarcho, quod Rhetor ex Arnobio aut Cicerone, hoc Philosophus ex Aristotele aut Platone, hoc Mathematicus ex Ptolemæo aut Tychone, Medicus ex Hippocrate & Galeno, Iurisconsultus ex Bartolo, Baldo, aut Iustiniano, Theologus & Concionator ex Augustino, Chrysostomo, aut Bernardo in suum trahit usum excerpendo. Sine his notis nec Philologi, nec Medici, nec Iurisconsulti, nec Theologi, ad illustrem & amplam eruditionem pertingent. *Excerpendum est*, aut ignorantiæ nomen in pluribus subeundum. Et primam assertionis hujus rationem subjungo.

CAPVT II.

Excerptorum necessitas ob memoriæ inconstantiam.

OMnium, quæ audis, quæ vides, quæ legis, meminisse, non hominis est, sed genii cælestis. Memoria humana segnis, angusta, volatilis, infidelis est, nisi suis fulciatur adminiculis. Sed tenacissima sit; fieri tamen non potest, ut omnium retinens sit, quæ pluribus annis studiosa lectio retineri vellet. Labor improbus tot rerum imagines in hoc ærarium memoriæ recondit, reconditas diutissimè sine excerptis conservare, vix ullus labor impetraverit. Operosum est suis quæque

foribus in hunc memoriæ recessum, & nescio quos secretos sinus congerere. Magnæ molis est in hoc spelæum, quod in occipitio suspendit natura, terrarum molem importare, cœlorum immensitates, undarum flammarumque regna concludere, difficillimum est huc congesta, velut aureos nummos arca coërcere.

Magna vis est memoriæ, non nego, prætorium grande, penetrale amplum, sed non infinitum. Certos ea limites ac fines habet, ultra quos progredi non permissum. Hic rerum diversarum imagines certis velut cellulis reponuntur, sed nisi reposita habeant custodes qui servent, illum memoriæ carcerem nullo negotio effringunt, & aufugiunt. Fit nonnunquam, ut subinde frumenti plurimum in alatos vermiculos animetur: hinc toties pænè granariis, frumentum vivum evolat: ita prorsus imagines rerum in memoriam velut pensile horreum immissæ, domino non advertente se subducunt & evolant. Vis retinere? Custodes adhibe, *Notas* & *Excerpta*.

Questus jam olim Augustinus de memoriæ labe: Quàm multa, inquit, hujusmodi gestat memoria mea, quæ jam inventa sunt, & sicut dixi, quasi ad manum posita, quæ didicisse & nosse dicimur? Quæ si modestis temporum intervallis recolere desivero, ita rursus demerguntur, & quasi in remotiora penetralia dilabun-

buntur, ut denuò velut nova excogitanda ſint, in idem iterum. a Tot nimirum novæ rerum notiones memoriam ſubeunt, vt priores & vetuſtæ aboleantur, imago ſcilicet imaginem expellit, aliis aliæ ſuccedunt.

Memoriam Plato ſtomachum animi, Auguſtinus animi ventrem vocavit. Appoſitè. Nam uti ſtomachus quotidie multa variaque recipit, nec tamen diuturnum hoſpitium indulget; ita prorſus memoria plurima quidem eaque diverſiſſima complectitur, ſed brevi velut oneris impatiens, aut admiſſorum hoſpitum pertæſa, longè facilius dimittit, quam admiſerit. Huic malo Excerpta & Notæ medentur.

Memoria vas multorum capax, ſed rimarum plenum, hac atque illac perfluit. Meminiſſe ſiquidem eſt rem memoriæ commiſſam cuſtodire; ſed heu difficulter committitur, difficillime cuſtoditur commiſſum. Quod ſi quid inhæreſcat altius, ni repetitione perpetua recolatur, fluminis ritu dilabitur. Vt enim fecundus ager niſi cultione quotidiana exerceatur, ſilveſcit: ſic egregia licet memoria niſi Notis & *Excerptis* ad reddendum depoſitum excitetur, ab oblivione miſere vaſtatur.

Quid ergo multa didiciſſe, quid legiſſe multa proderit, ſi ea quæ legeris, quæ di-

a *Auguſt. l.* 10. *Confeſſ. cap.* 11.

diceris, iterum elabi patiaris, non facilè umquam revocanda? Laboris nimirum amans eſt, qui diſcit, ut obliviſcatur. Quam multi florerent inter magnos magni & ipſi, niſi hæc uredo illos afflaret! Plurimos reperias, qui variæ ac multæ lectionis plurima ſciunt, at fere neſciunt, quæ ſciant, quia meminiſſe nequeunt: quod incredibile eſt, quam ad ſcientias potenter faciat.

Perſpexit hoc probe perſpicaciſſimus naturæ myſtes Plinius, qui ore libero: *Memoria*, inquit, *neceſſarium maximè vitæ bonum, nec tamen aliud eſt æquè fragile in homine, morborum caſus & injurias, atque etiam metus ſentiens* a. Memoria bonum grande, ſed bonum fragile, & ad omnes oblivionis injurias expoſitum. Iis igitur Notarum & excerptorum ſubſidiis roborandum, quæ oblivionem expugnant.

Sunt aliqui, ſed pauci, memoriæ feliciſſimæ. Priſcorum hic texere catalogum operæ non eſt. Hæc ſcholis jam nota ſunt. Rex Macedo Alexander totam Homeri Iliadem, & magnam Odyſſeæ partem edidicit. Coſroë Rex Perſarum omnes Ariſtotelis libros memoria comprehendit. Demoſthenes Thucydidem octies ſua manu deſcripſit, & ad verbum memoriæ mandavit. Mithridates viginti duarum gentium Rex, totidem linguis jus dixit, pro

a *Plinius l. 2. Nat. Hiſt. c. 24.*

pro concione singulas absque interprete allocutus a. Cyrus Rex Persarum in numerosissimo exercitu omnium militum nomina memoriter pronuntiare calluit. Crassus dives Romanus, Græci sermonis quinque differentias & dialectos memoria ita tenuit, ut qua quisque apud eum lingua loqueretur, eadem ei commodissime responderet. Theodectes Cilix, orator, versus quantumvis multos, ubi semel recitari audiisset, è memoria integrè reddidit. Cyneas à Pyrrho Thessalus Legatus Romam impetrandæ paci missus, postero die, quàm advenit, tam senatorios, quam equestris ordinis viros nominatim salutavit b. Hortensius orâtor Romanus totum aliquem diem in auctione persedens, vesperi demum res omnes venales, earumque pretia, & emptores ordine recensuit, argentariis recognoscentibus, eum nec minimo falsum.

Genethlius & Palæstinus, Minutiani & Agapeti discipulus, ea gavisus est fidelitate memoriæ, ut totam declamationem semel auditam, mox memoriter recitaret. Nepotianus Heliodori Episcopi è sorore nepos juvenis militiam secutus: tandem vitam religiosam amplexus, libros ea memoriæ facilitate tractavit, ut in familiari-

a *Gellius ait; Rex inclytus viginti quinque gentium, quarum omnium linguas percaluit. l. 17. Noct. Attic. c. 17.* b *Plin. l. 7. Nat. hist. c. 24.*

bus colloquiis ac diſputationibus, ſi quid eruditionis in medium fuiſſet prolatum, ſtatim expeditè diceret, Hoc Tertulliani eſt, hoc Cypriani, hoc Lactantii, illud Hilarii eſt: Sic Minucius Felix, ita Victorinus, in hunc modum locutus eſt Arnobius *a*.

Hieronymus Stridonienſis ea fuit memoria, Auguſtino teſte, ut Hebræorum, Græcorum, Chaldæorum, Perſarum, Medorum, Arabum, & nationum pæne omnium linguas ac litteras calluerit. Hinc illud à Pontifice Hipponenſi ſcriptum eſt elogium: Nullus hominum ſcivit, quod Hieronymus ignoravit *b*. Memoriam in ſe ipſo eatenus inſigniter exercuiſſe ſcribit Seneca, ut non ad uſum modo ſufficeret, ſed in miraculum uſque procederet. Nam duo millia nominum recitata, inquit, quo ordine erant dicta, referebam; ducentos quoque verſus ab ultimo incipiens recitabam.

Hæc priſca & nota ſunt; recentiora iſta: Paulus IV, Pontifex Maximus ſcholæ Salernitanæ librum in memoria habuit: Galenum Græce à capite ad calcem perlegit: ſacra Biblia ad verbum edidicit. In ex-

a *Ita Hieron. tom. I. epiſt. 3. mihi pag. 10. Vbi addit: Lectione aßidua & meditatione diuturna pectus ſuum bibliothecam fecerat Chriſti.*

b *Aug. tom. 2 in appendice epiſtolarum ad Cyrill. Hieroſol. Epiſc. mihi pag. 380. Sed revera non videtur eam epiſtolam Auguſtini calamus effudiſſe.*

extrema senectute (vixit autem annis octoginta tribus) integras è Tullio, Virgilio, aliisque auctoribus paginas inoffense recitavit. Memoria prorsus admiranda, cui parem non tulerint multa retro sæcula.

Gregorius III, in eodem solio Antistes, omnes ordine psalmos memoria complexus est *a*. Ammonius Abbas, magni Pambonis discipulus, vetus & novum Testamentum ita percalluit, ut memoriter dicere potuerit; in doctorum virorum, Athanasii præsertim & Basilii scriptis ita versatus, ut decem millia versuum, & sexcentos ex iis protulerit. Rem ita se habere pro testimonio magni Patres dixerunt *b*.

Fridericus I, & Maximilianus I, Imperatores Augusti tam tenacis memoriæ fuerunt, ut omnium eorum, etiam infimorum, quibuscum vel semel locuti essent, longo post tempore recordarentur, & hominem nossent.

Franciscus Rex Galliæ tenaci ac expedito amplissimæ memoriæ captu pæne omnes suo ævo superavit. Quid & quantum peculiaris commeatus unaquæque provincia suppeditare posset, quænam itinera, quæ flumina ad convectiones opportuniora & viciniora forent; è quibus hibernis equitum alæ celerrime conve-

 nirent,

a *Henricus Spondanus ad ann.* 731.

b *Pallad. cap.* 12. *apud Rosweyd. mihi pag.* 716.

nirent, tam exacte norat, ut rationes itinerum, compendia navigationum, civitatum vel remotissimarum copias, præcipua rerum omnium subsidia e memoriæ thesauro depromeret *a*.

Antonius Muretus asserit visum à se Patavii, atque auditum juvenem Corsicum, Iuris Civilis studiosum, qui triginta sex millia nominum, eo quo recitata essent ordine, absque cunctatione recenseret. Artem à pædagogo homine Gallo, se accepisse ajebat. Hanc diebus pauculis Francisco Molino Patricio Veneto, magna omnium admiratione tradidit, cum Molini memoria sibi prius non constaret *b*. Miraculum memoriæ.

Memoria vere Musarum mater, artium & disciplinarum cella penaria, scientiarum custos. Tullio, divinitatis argumentum, eloquentiæ gazophylacium, eorum quæ discimus, reconditorium. Rerum omnium thesaurus, sed tamen ex omnibus animi partibus, ut Rhodiginus loquitur, res maximè delicata & fragilis. Memoria grande ac necessarium, sed tamen volatile ac caducum vitæ bonum, quod oblivio quotidie oppugnat, quod unicus subinde morbus totum eripit. Quos ante nominavi, Phœnices dixeris. Qui ad eos accedant, paucissimi, & pæne nulli sunt. Imo ex illis ipsis, quos modo dixi, ingen-

a *Paulus Iovius l. 37. hist.*
b *Muret. lib. 3. var. lect. c. 1. & l. 12. c. 5.*

gentis memoriæ viris, Excerpta & Notas aliqui velut certissimum, & summe necessarium memoriæ subsidium industria singulari adhibuerunt.

Hinc cum Lipsio persuasissimus affirmo: Lectionem ipsam non sufficere, ne repetitam quidem, imo nec in felicissima memoria, sed opus esse excerptis quibusdam, & Notis rerum verborumque singularium *a*.

Faustine, sit tibi Mithridatis aut Alexandri, aut Cosroes memoria, nihilominus excerpendum, alioqui plurima effluent, plurima non opportune occurrent. Neminis, hercle, cujusquam memoria tam felix, quæ Excerptorum omnium vicem subire possit. Ergo Notandum, & Excerpendum.

a *Lipf. epist. Instit. c.* 12.

CAPUT III.

Excerpendum esse testimonio & exemplo utriusque Plinii & Auli Gellii.

E Scriptoribus, qui leguntur, excerpendum esse, doctissimi quique viri nos docent. C. Plinius Secundus Naturæ panegyristes nobilissimus ad prodigiosam prorsus eruditionem pervenit hoc uno tramite Excerptorum. De hoc avunculo suo Plinius Cæcilius Iunior ad Marcum scribens: Pergratum, inquit, est mihi, quod tam diligenter libros avunculi mei

lectitas, ut habere omnes velis, quæras-que qui sint. Fungar indicis partibus, atque etiam quo sint ordine scripti, notum tibi faciam. Et en catalogum librorum à Plinio majore scriptorum.

1. De Iaculatione equestri liber unus.

2. De vita Q. Pomponii Secundi libri duo.

3. Bellorum Germaniæ libri viginti.

4. Libri tres in sex volumina divisi, quos Studiosos vocavit, quod iis maximum studium impendisset, & idem à Lectore fieri vellet.

5. Dubii sermonis libri octo.

6. Historiarum à fine Aufidii Bassi cœptarum libri triginta unus.

7. Electorum commentarii centum sexaginta minutissime scripti, qui Largo Licinio in Hispania, quadringentis millibus nummûm, hoc est, decem millibus Philippeorum, vendi potuissent, & tunc aliquanto pauciores erant.

8. Naturalis historiæ libri triginta septem. Opus diffusum, eruditum, nec minus varium, quam ipsa Natura, Plinii libros qui Pandectas a appellaverit, me judice haud erraverit. Omnia ille vir legit, vidit, scivit, & in unum volumen Græciam & Latium conclusit.

Sed pergit Plinius Cæcilius avunculi sui

a *Pandectæ volumina sunt, inquit Budæus, nihil non continentia, ex quibus possis quod velis, veluti è Cornucopia depromere.*

sui sum mam industriam, & assiduum in excerpendo studium commendans: Miraris, inquit, quod tot volumina, multaq; in his tam scrupulosa *a* homo occupatus absolverit. Magis miraberis, si scieris illum caussas actitasse aliquamdiu: decessisse anno sexto & quinquagesimo. Medium tempus distentum impeditumque quà officiis maximis, quà amicitia principũ egisse. Sed erat acre ingeniũ, incredibile studiũ, summa vigilantia. Erat sane somni parcissimi, nonnunquam etiam inter ipsa studia instantis & deserentis. Ante lucem ibat ad Vespasianum Imperatorem. Nam ille noctibus utebatur *b*. Inde ad delegatum sibi officium reversus domum, quod reliquũ temporis, studiis reddebat. Post cibum sępe, quem interdiu levem & facilem veterum more sumebat, æstate, si quid otii, jacebat in sole: liber legebatur, adnotabat, excerpebat. Nihil enim umquã legit, quod non excerperet.

Faustine, hic figamus pedem. Tu mihi Plinium considera, virum undequaque doctissimum innumera legentem, sed ex omni lectione semper excerpentem. Hic solidus studiorum fructus est, ea quæ leguntur facere sua excerpendo. Negligimus & cessamus? Pleraq; omnia dilabuntur, & effluunt. Ergo præ multis sapuisse affirmo Plinium, qui certissimam eruditionis

a *Difficilia, ardua.*

b *Vigilabat ante diem, memorat Tranquil.*

tionis viam ingressus, nihil umquam legit, quod non excerperet. An eadē nobis ad eruditionē via placet? Nihil ergo umquam legamus, quod non excerpamus.

Sed audiamus plura de Plinii Excerptis, de quibus hæc Cæcilius: Post solem, inquit, plerumq; frigida lavabatur. Deinde gustabat, dormiebatque minimum. Mox, quasi alio die, studebat in cœnæ tempus. Super hanc liber legebatur; adnotabatur, & quidem cursim. En iterum Excerpta, & Notas, & quidem super cœna. Viri Religiosi lectionem quidem ad mensam habent, sed quis excerpit & notat, nisi fortassis post mensam? Plinius nec inter ipsas epulas ab hac Excerpendi consuetudine abiit. Hinc illa viri tam prodigiosa eruditio, hinc tot elucubrata volumina.

Non omittendum, quod addit Cæcilius: Memini quemdam ex amicis, inquit, cum lector quædam perperam pronuntiasset, revocasse, & repeti coegisse: Huic avunculum meum dixisse: Intellexeras nempe? Cum ille annuisset: Cur ergo revocabas? Decem amplius versus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parsimonia temporis. Hunc vitæ ordinem inter medios labores urbisque fremitum observabat. In secessu *a* solū balnei tempus studiis eximebatur. At dum strigilibus ad excitandum sudorem leviter raderetur, dum tergeretur, audiebat aliquid, & legen-

a. In villa suburbana.

legentem attendebat, aut dictabat. In itinere quasi solutus ceteris curis huic uni vacabat. Ad latus erat Notarius cum libro & pugillaribus, cujus manus hieme manicis muniebantur, ut ne cœli quidem asperitas ullum studiis tempus eriperet.

Repeto me correptum, ab eo, cum ambularem: Poteras, inquit, has horas non perdere: Perire enim omne tempus arbitrabatur, quod studiis non impertiretur a.

O tempus! O temporis parsimoniam, quam ignota es & rara! Hoc adolescentibus, hoc juvenibus, hoc omnibus litteras tractantibus vel uno die centies occinendum: *Perire tempus omne, quod studiis non impenditur.* Quoties ignavi cessatores Plinii censura compellandi: Poteratis (ô desidiosi) has horas non perdere. Omnes temporis particulæ velut ramenta aut fila aurea studiosissime colligendæ. Rerum omnium jactura reparabilis est, prætterquam temporis: Aurum & gemmas perdidisse, multo mitius damnum est, quam tempus male impendisse.

Ad Plinium Iuniorem redeo, qui de seipso ad Tacitum perscribens: Præcesserat per multos dies, inquit, tremor terræ minus formidolosus, quia Campaniæ solitus. Illa vero nocte ita invaluit, ut non moveri omnia, sed verti crederentur. Irrumpit in cubiculū meum mater: surgebam

a *Plinius Secundus Iun. l. 3. epist. Ad Marcum, alii, Macrum, mihi pag. 78.*

ßam invicem, si quiesceret, excitaturus. Resedimus in area domus, quæ mare à tectis modico spatio dividebat. Posco librum T. Livii, & quasi per otium lego, atque etiam, ut cœperam, *Excerpo.* Ecce amicus avunculi, qui nuper ad eum ex Hispania venerat, ut me & matrem sedentes, me vero etiam legentem videt, illius patientiam, securitatem meam corripit. Nihilo segnius ego intentus in librum. Iam hora diei prima, & adhuc dubius, & quasi languidus dies: jã quassatis circumjacentibus tectis, quamquã in aperto loco, angusto tamẽ, magnus & certus ruinæ metus. Tum demum excedere oppido visum *a*. Tu lege cetera prorsus admiranda.

En, obsecro, Faustine, jam etiam Plinium Iuniorem, non in museo, aut conclavi, non ad mensam & inter libros, sed in area, sub dio, in maximo terræ motu, non legentem solum, sed etiam cum cura & studio excerpentem.

Aulus Gellius ille Noctium Atticarum eruditissimus scriptor de se ipso: Vsi sumus, inquit, ordine rerum fortuito, quem antea in excerpendo feceramus. Nam proinde ut librum quemque in manus ceperam, seu Græcum, seu Latinum, vel quid memoratu dignum audieram, ita quæ libitum erat, cujuscumque generis erant, indistincte atque promiscue annotabam: eaque mihi ad subsidium memo-

ria

a *Idem Plin, l. 6. epist. 23. mihi pag.* 203.

riæ quasi quoddam litterarum penus, recondebam, aut quando usus venisset, aut rei, aut verbi, cujus me forte recens oblivio tenuisset, & libri, ex quibus ea scripseram, non adessent, facile inde nobis inventu atque depromptu foret. a Ita & Gellius excerpsit. Hinc Atticæ Noctes in lucem emerserunt.

Quid nos? quæ nostra est industria? Legimus, sed quia plerique nihil excerpimus, ideo parum proficimus legendo. Pace tua dixerim. Caudices & stupores, qui fuimus, manemus. Post aliquot lustra in litteris consumpta, vel notissima quæque ignoramus, quia excerpere ac notare noluimus. En prisci ævi Triumviros pro Excerptis stantes Excerpendum, ac notandum est, alter ad seriam eruditionem accessus non est. Vtriusque Plinii & Auli Gellii tam testimonium, quam exemplum suadet, & invitat, sed non solum. Plures ex eadem classe huc sisto, & Triumviros nostri etiam ævi adduco.

a *Gell. l. 20. Noct. Attic. c. ult.*

CAPVT IV.

Excerpendum esse testimonio & exemplo Iusti Lipsii.

HIc præfari lubet è Seneca, quem Lipsius inter omnes veteres scriptores laudatissimum & virtutis studio pæne Christianum semper veneratus, Notis illustra-

lustravit. Ergo Seneca in epistolis; Non est,inquit,quod exigas *Excerpta* & *Repetita*: continuum est apud nostros,quidquid apud alios excerpitur. a Ad quæ Lipsius: Intelligitne,ait,*Repetita*,laudabilia,& quæ solent lectione iterari? an quia etiam inter legendum dici solet, *Repete?* Hoc puto: etsi Repetita, quasi divisa, & in locos suos partita, possis legere. Iam ad Iustum.

Iustus Lipsius,eruditionis primæ,judicii maximi, Regius professor & historicus annis pluribus Lovanii,scriptis eruditissimis jam pridem orbi notus. FAVST. E Lipsii libris quatuor dumtaxat me legisse memini, Hallensem & Sichemiensem Virginem, Constantiam, & Exempla politica. Si quid ego judico, nervosus scriptor est,& plenus succi. Quæ alia scripserit scire pervelim. EVLOG. Audi compendio,& miraberis.In lucem dedit Lipsius,de Militia Romana libos 5,Poliorceticῶν libros 5, de Admirandis Vrbis Romæ libros 4, de Constantia libros 2, Antiquarum lectionum libros 5, Epistolicarum quæstionum libros itidem 5, Variarum lectionum libros 3,Syntagma de Bibliothecis, Amphitheatrum, Electorum libros 2, Satyram Menippæam, Saturnalium libros 2, Virginem Hallensem,Virginem Sichemiensem, Politicorum libros 6, Syntagma de Vesta & Vestalibus, Po-

a *Seneca epist.* 33. *mihi pag.* 444.

Politicorum monitorum & exemplorum libros 2, Lovanium, Manuductionis ad Stoicam philoſophiam libros 3, Phyſiologiæ Stoicæ libros 3, de Cruce pariter libros 3, Librum de Vna Religione adverſus Dialogiſtam, de Pronuntiatione linguæ Latinæ, Centurias 8 epiſtolarum: Commentarios, Notas, Animadverſiones, Scholia in Senecam, Tacitum, Vellejum Paterculum, Diſſertationes, & alia talia non numero. FAVSTIN. Superi! vir unus tot libros, tam abundantes non verborum, ſed rerum! EVLOG. Quod Plinius de Plinio avunculo ſuo dixerat, idem de Lipſio affirmandum. Miraris quod homo occupatus tot abſolverit volumina? magis miraberis, ſi ſcieris illum publice docuiſſe, fracta & imbecilli valetudine fuiſſe, itinera prolixiora obiiſſe, bibliothecas in orbe nobiliſſimas luſtraſſe, negotiis diverſis non defuiſſe. Vnde igitur illi tam copioſa, & illuſtris eruditio? unde tam multiplex & inſignis ſcriptio, tot librorum fœcunditas? Cauſſam audi germaniſſimam: Non legit tantum Lipſius, ſed & Excerpſit, idq; cum judicio, non obvia quævis in chartas rapiendo, ſed ſeligendo, & excerpendo. Hinc ipſius dictum ſolenne: Non colligo, ſed ſeligo. Selegit prorſus hæc apis mel eximium.

Vnicum viri opus propono; Politicorum ſex libros, opus plane accuratũ, terſum, varium, elegans, eruditum, & pæne

dixerim, obſtupeſcendum, ac paucis imitabile. Inſpice, & mecum ſenties. Artificioſo, variegato, Babylonico, beluato tapeti Lipſiana Politica recte compararim. Incredibili namq; artificio & nexu è verbis optimorum quorumque ſcriptorum ſuum ille contextum elaboravit. Sua Lipſius loquitur, ſed ore magnam partem non ſuo, idque tam dextre, ut Livii aut Taciti verba jures eſſe Lipſii. Hæc autem abſque Excerptis nec feliciſſima quidem memoria non dicam perficere, ſed nec tentare audeat. Fieri non poteſt, ut talis ſcriptio conficiatur, quin prius plurimum Excerpatur. Ad murum erigendum cæmento, lapidibus, arena eſt opus; ad longiorem ejuſmodi ſcriptionem Notæ ac Excerpta prorſus neceſſaria ſunt. Imo nec declamationem, aut orationem ullam erudite ſtruxeris, ni prius tam verba, quam rem dictioni aptam excerpſeris.

Nec ſolum ad exaranda Politica dicendus Excerpſiſſe Lipſius: idem in aliis fecit. Cetera illius ſcripta inſpiciamus, & ſine copioſa Notarum & Excerptorum ſupellectili non potuiſſe confici affirmabimus.

Sed ego hic in amicas aures arcani aliquid inſtillaverim. Aliquem excerpendi modum Lipſius docuit, ſed facillime perſuadeor, non eo ſolum, ſed & alio fuiſſe uſum, quem non docuerit. Nimirum tales

les viri non omnia artis ſecreta vulgant. Principia in arte monſtrant, ſecretius artificiũ ſibi ſervant. Lipſius hanc omnem Excerpendi artem pagella unica nec quidem tota tradidit. Verba Lipſii ſunt: Quid *ſeligas*, & *à quibus*, partem feci alteram. De qua etſi exemplis dicere facilius poſſem, quam ſcriptis, tamen breviter hæc habe. Lectionem ipſam non ſufficere, ne repetitam quidem, imo nec in feliciſſima memoria: ſed opus eſſe *Excerptis* quibuſdam & *Notis* rerum verborumque ſingularium, quas imitemur. Quæ *Excerpta* Memorialibus libellis, tanquam ærario contineri velim, unde ſermonis illæ opes per tempus & ad uſum promantur. Fieri autem libellos triplices: Vnum, quem *Formularum* dixerim; Alterum, quem *Ornamentorum*; Tertium, quem *Dictionis*.

Hæc autem, ô doctiſſime Lipſi, fere tantum epiſtolis ſcribendis faciunt. Quid porro ad eruditionem ceteram, quid rerum ac hiſtoriarum è ſcriptoribus excerpendum? Hic tacet Iuſtus, & ſuum ſibi ſecretum ſervat. Ne dubitemus Excerpta Lipſio fuiſſe copioſiſſima. Sed Excerpendi myſterium omnibus evulgare non lubebat.

Hoc ergo jam certum tam teſtimonio, quam exemplo doctiſſimi viri, ad parandam eruditionem Notis & Excerptis opus eſſe. Sine his aliquid volatico hauſtu

capere licet, ad doctrinam solidam pervenire non licet. Sed è Triumviris testem alium huc sisto, Martinum Delrium.

CAPVT V.

Excerpendum esse testimonio & exemplo Martini Delrii.

Liceat de hoc viro paucula præfari. Martinus Antonius Delrius Majores habuit, & parentes nobilissimos; summa eorum apud Hispaniæ reges auctoritas. Pater Delrii, Antonius Delrius in agro Antverpiensi Toparcha, Regi à Consiliis, post Fisci Regii in Belgio præfecturam. Domus illius Regibus & Proregibus eo adventantibus familiare fuit prætorium. Mater Delrii Eleonora Lopesia Aragonum proceribus oriunda. Sed exteriora sunt ista, nec in censum viri suo peculio divitis referenda; sermo nobis est de supellectile & ornamentis litterariis.

Graviora studia tractavit Delrius hoc ordine. Parisiis in Philosophia Magistrum habuit Ioannem Maldonatum è scriptis notum: Duaci in Iurisprudentia Ludovicum Carrionem. Duaco Lovanium se contulit, ubi Cornelii Valerii disciplina, & Iusti Lipsii familiaritate summos in litteris progressus fecit: præcipuam tamen diei partem Legum Iurisque scientiæ sepósuit, quod in operibus ad id temporis à se elaboratis non semel palam esse

esse voluit. Nam & Salamanticæ acerrimas de Iure contentiones cum doctissimis subiit.

Hinc anno millesimo quingentesimo septuagesimo Lovanii primam in Iure auream incredibili omnium admiratione decerpsit. Prodigio simile est vel ipsa sola Auctorum in Iure nomina meminisse, quos ille in epistola ad parentem suũ se perlegisse commonstrat. Fuit vere (quod Tullius de Catone) librorũ helluo.

Hac eruditione parta à Philippo II Hispaniarum Rege in supremum Brabantiæ senatum cooptatur. Dein ab eodem Rege anno millesimo quingentesimo septuagesimo septimo Palatinis ac militibus jus dicere jubetur. Anno sequenti Cancellarius, & Regii Fisci Quæstor constituitur.

Iam in summo stare videbatur Delrius, jam inter ipsius fortunæ, & honoris amplexus versari, cum ille sese in præcipiti vacillare, & quo celsiorem, eo lubricum magis & abruptum locum premere intellexit, ex quo laberetur facilius, & post lapsum resurgeret difficilius: atque adeo, ut ibidem foret semper, nunquam tamen sine periculo fore, numquam sine maxima molestia: magnas illas, regiasque cedros, in altissimis montibus nonnumquam pubescere, aut interdum etiam senescere; numquam tamen non ventis agitari; raro sole foveri, sæpius aëris inju-

riis obnoxias degere. Tandem igitur aliquando, ut Philosophus quondam, amicus sibimet esse cœpit, imo Deo; sibi consulere, Deo servire decrevit. Hic ille flexus decursu vitæ ad metam meliorem. Magnus hucusq; sive ingenium spectes, sive honores, sive totius actæ vitæ integritatem: sed tum maximus esse cœpit, cum ambiit esse minimus. Ergo ille in Brabantiæ senatum allectus, & ejusdem deinde Princeps, ille Palatinorum militumq; juri dicundo Præfectus, ille nuper ærarii opulentissimi, & vere regii Quæstor, ille ad magna natus, perfunctus magnis, & majoribus maturus, minimam IESV Societatem amplecti, fastum omnem exuere, omnibus subesse, nulli imperare, & quasi novellus tiro repuerascere propter Christum. Nullum erat in tirocinii domo tam vile abjectumq; obsequium, cui non se promptum offerret, quodque non hilaris capesseret, veluti natus in eo & educatus. Talis fuit Delrius. Ex hoc ungue, ni fallor, hunc leonem satis noveris. Vidi ego ipse virum, & cum eo egi familiarissime Et revera sermo ac vultus Delrii, hunc ipsum, quem describo, loquebatur.

Hæc mihi præfanda censui, ut nemo nesciret, quantum vir ille eruditionis thesaurum sibi parasset Notis & Excerptis, quod jam demonstro. Tu porro jam Faustine, ad tria potissimum attende: Ad lin-

linguarum cognitionem, ad libros ab eo editos, ad ſtudendi rationem. Ex his luculentiſſime cognoſces, quid Notæ proſint & Excerpta.

Delrius, Latine, Græce, Hebraice, Chaldaice, Flandrice, Hiſpanice, Italice, Gallice, Germanice ita loquebatur (ſunt diſtincta novē idiomata) ut in pleriſq; eloquētiſſimus, in nullo hoſpes eſſet. Q. Ennius, teſte Gellio, tria corda habere ſeſe dicebat, quod loqui Græce, Oſce, & Latine ſciret. Num igitur non novem corda habuerit Delrius, qui novem linguas percalluit? Poetarum, Oratorum ac Hiſtoricorū ſcripta omnia, quæcunq; in quibuſcunq; Belgicę bibliothecis reperiri poterāt, magna cum cura & diligentia evolvit.

E libris vero quos edidit, primus fuit Notę ad Solinum, quas dedit nondum viginti annos natus. Poſt has ſecutæ ſunt doctiſſimæ Notæ ad Claudianum. His ſucceſſerunt tam Adverſaria, quam Commentarius in omnes Senecæ tragœdias. Scripſit & edidit libros duos de Principiis Iuris; Repetitiones de l. *Tranſigere*; Exercitationem ad l. *Contractus*; opuſcula alia Iuridica; Miſcellanea item ſcriptorum univerſi Iuris Civilis. Poſt hæc ſcripſit Commentarios rerum Belgicarum, Cæſarem in hoc imitatus. Elucubravit deinde Speculum Marianum, Speculum Patientiæ & Charitatis, Polemicas orationes Marianas, Florida Mariana. Suc-

cesserunt sex libri Disquisitionum Magicarum, in tres tomos divisi, opus illustrissimum. Edidit & Orientium Notis suis illustratum. Conscripsit & Vindicias Areopagiticas. Nec omittendum magni laboris & limati judicii opus in Cantica Canticorum. Dedit & Emendationes in C. Iulii Epitomen. Scripsit & in Threnos Hieremiæ. In omnes Sacræ Scripturæ libros nō facē modo accendere, sed Pharū attollere meditabatur. In Genesin dedit; reliqua mors intercepit. Hæc viri scripta. Cum tamen non ultra quinquagesimum septimū annum pervixerit *a*. Quàm vero ad scriptionē tam variam ingens illi adjumentū tulerint Excerpta & Notæ, jā audi.

Studendi rationē Delrius hanc tenuit. Cum pubertatis annos necdum attigisset, primo mane ipso diei crepusculo, postquam rei divinæ interfuit, intinctum vino panem modice sumpsit, dein subito se illatebravit in cubiculum, quod ei sub bibliotheca seu technophyon *b* quoddam fuerat. Hic sellam & pluteum subjectis rotulis ita fabrefieri curaverat, ut levi pedis impulsu, per omnia circumpulpita, & loculamenta, seipsum, omnemque studiorum supellectilem circumveheret; illi cum insedisset, non prius inde dimovebatur, quam adulta nocte tempus, & familiaris ephebus ad cœnam, non raro invi-

a *Mortuus Lovanii anno* 1608.
b *Artium officina.*

invitum ac reluctantem cogeret. Ita totos soles, diesque totos in museo impransus, veluti jam sepultus inter libros exegit a.

Vin' Faustine paucula de morte addam? FAVST. Adde quam maxime; avidus accipiam. Virum ipse vidi, sæpius cum eo, uti submisse humanus erat, familiarissime collocutus, cũ per Superiorem Germaniam iter faceret in Belgium. EVLOG. Cum igitur ex Hispania Lovanium rediisset, licet difficillime, ob defectas vires & summos dolores, adfuit Pater qui illi edixit summum adesse discrimen à morte parum abesse: rogavitque, velletne mentem eluere. Tum Delrius nihil eo nuntio commotus, erecta mente, nihil sibi admodum esse, cui obnoxium norit eum esse diem, cui tanto se tempore in hoc sacrorum hominum cœtu parasset: sic vixisse, ut mori non timeret: velle tamen expiationis beneficium accipere, & abluere id nævorum, quod superesset, in IESV Christi sanguine. Mox Christi corpore pascitur. Rogatus, an vellet etiam oleo sancto inungi? ille hoc unum: Quid Rector censet? quid vult? ubi eum non abnuere intellexit Ita, inquit, fiat; ita fiat Vere usque ad mortem obediens. Nihil enim aliud toto hoc

a. *Idem fere de seipso prædicat Gasparus Schoppius Soc. Iesu professus hostis, in suo Hypobolymæo, mihi pag.* 250.

hoc tempore, nisi majorum nutu faciebat, quod illi sancirent, sanctum arbitrabatur; quod interdicerent, nefastum censebat. Puerum crederes à paterna maternave manu trahi non reluctantem, sed hilare blandientem. Post hæc veluti doloris expers, incredibili animi magnitudine naturam vincere, & de ipsa quodammodo morte triumphare; ac soli intentus cœlo, Deo plenus, cetera omnia fastidire, in Crucifixi effigiẽ oculos figere, Crucifixum æmulari. Postero die hora septima, vix ullo mortis indicio, inter suorũ manus placidissime expiravit anno CIↃ IↃC VIII, die XIX Octobris, annum agens ætatis quinquagesimum septimum.

Inter alia virtutum decora, hoc sibi proprium habuit: nihil vafre aut subdole moliri; non per cuniculos insidiari, non per vineas oppugnare; non palam blandiri, clam detrahere (quæ pestilentissima hujus ævi lues est) idem lingua promptum, quod animo meditatum, habere. Ita qui cum eo versabantur, nullas cæcas cogitationum foveas metuebant, nullos laqueos; omnibus sacris & religionibus confirmatum censebant, quod ab eo dicebatur. Qua de caussa Lipsius hominem eum vocat, cui non mentiri solum nefas est, sed & blandiri. Frustra ad eum deferebatur, si quis absenti encomium diceret, si quis convicium, nisi ratione dictum animadverteret. Tum vero reprehendentibus

tibus ne minimum quidem obluctabatur; in nulla excusationum dumeta correpebat: ex hostibus etiam capiebat fructum, ex venenis parabat antidotum. In omnibus rationem ducem sequebatur, cetera susque deque habebat. Submissio in eo maxima. Vnum id præ reliquis domestici stupebant omnes, tantum virum oculis caligantibus & pæne cæcutientibus, gnaviter & prompto libentique animo, dum alii mensæ assiderent, stantem aut in loco anagnostæ solito incommode sedentem, librum aliquem pium de more prælegere, & ad alterius arbitrium accentus & tonos vel invertere, vel dirigere. Quod quidem quanti sit, norunt illi præsertim, qui in Religiosis familiis degunt, & hujusmodi se exercitiis subigunt. Atque hæc vita fuit Delrii, inter libros, dum viveret sepulti.

Porro de hoc viro Henricus Zebertus Dungæus Theologiæ Doctor testatur, in Adversariis, quæ Delrius annorum novemdecim, illustrando Senecæ dedit, plus minus mille & centum variorum Auctorum in diversis scientiis, & linguis sententias maximo cũ labore ac judicio conscribi. Quare fatetur Lipsius nunquam se legisse, nunquam vidisse, ac omnino nescire an sint scriptores quos nõ paucos illud ævi nostri miraculum (ita loquitur, & Delrium notat) ad testimonium dicendũ citare solet. Cum scripto-

rem

rem Delrius arripuit, non ante dimisit, quam attente atque integre perlegisset, quæcumque autem (nota hoc, Faustine, nota, obsecro) quæcumque in capedunculas, Excerpta & Notas litterarii sui thesauri referenda judicavit, ea scite exscripsit. Ita plus simplici vice omnia Alphonsi Tostati Abulensis volumina (sunt quindecim) non suspenso, sed presso vestigio percurrit *a*.

En ipsum eruditionis fontem, en veram tot librorum à Delrio editorũ originem, Excerpta & Notas. Quod de Plinio, idem de Delrio dici potest: Nihil unquam legit, quod non excerperet. Hinc doctrinæ supellex amplissima, hinc eruditionis thesaurus maximus. Omnia è memoria velut stamen è panno trahere, non Delrius, non alius quisquam potuit. Excerpta & Notæ subsidio venerunt. Excerpendum & Notandũ. Aliter hæc sacra nõ constant.

a *Hæc è vita Delrii, quam scripsit Hermannus Langeveltius, edidítque Antv. an.* 1609.

CAPVT VI.

Excerpendum esse testimonio & exemplo Iacobi Pontani.

FAVSTIN. Haberem quæ obducerem adversus dicta. EVLOG Sermonem, obsecro, finiri patere: & obducendi locus erit amplissimus. Pergo igitur; & Excerpendi ac Notandi necessitatem testimonio & exemplo plurium confirmo. Iaco-

Iacobus Pontanus in politiori litteratura vir oppidò eruditus, qui ætatem omnem ad usq; ultimos vitæ dies legendo ac scribendo duxit, revera libris immortuus. Nec enim calamũ ante posuit, quam fatalis lectulus avocaret à chartis, quibus perdius atque pernox inhærebat. Annum vivendo attigit octogesimum quartum a. Dignissimus senex, qui in Parnasso inter libros conderetur immemoriali memoria, quam sibi scriptis peperit. Libros, ut mea mihi Excerpta suggerunt, hos edidit.

Progymnasmatum volumina quatuor, quibus omnia pæne, quæ in consuetudinem & usum communem incidunt, Latina dictione complexus est. Institutiones Poëticas, Florida versu eleganti, vario ac tereti scripta, Symbolas in Virgilium, opus grande ac laboriosum. E græco plurima in Latinum idioma transtulit, uti sunt Ioannis Cantacuzeni libri quatuor de bellis Andronici, Georgii Phranzæ Chronicon Orientalis Imperii, Philippi Solitarii Dioptra, & Nicolai Cabasilæ vita Christi, Simeonis Iunioris orationes 23, Simeonis Episcopi Thessali de divino Templo & Ascetica, Theophylacti Simocatæ historia de Mauritio Imp. Commentaria B. Cyrilli Alexandrini in Prophetas Minores, Dialogi de Spiritu & carne. Hæc è Græco in Latinum translata sunt. Præter

a *Augustæ Vindelicorum mortuus anno* 1626, *die* 25. *Novembris.*

ter hæc ſcripſit Pontanus Commentarios in Ovidii Metamorphoſin, Commentarios in Ovidii Elegos de Ponto & Triſtibus, Ovidianas Gnomas, Philocaliā, Bellariorum Atticorum volumina tria, &c.

Hunc librorum numerum Pontanus ſine ditioribus Excerptis nunquam in lucem dediſſet. Quid autem hic ipſe vir litterarii artificii ſcientiſſimus de Excerpēdi modo ſenſerit, ipſiuſmet verbis te docebo. Injecta mentione Plinii Majoris, ejuſque ſumma in Excerpendo induſtria laudata, hæc addens Pontanus: Vir animi ſtrenuiſſimi, ait, & exēpli rariſſimi, compendiariam ſibi & proximam viam excogitavit, qua ad ſummas eruditionum facultates atque copias & graderetur ipſe, & eaſdem ad uſumfructum publicum in lucem aſpectumque proderet. De libris aliis ab illo confectis, ut nihil loquar, Hiſtoria naturalis, quæ ſola temporis injurias & dentes effugit, hiſce inſtituta originibus, iiſdem aucta profecit incrementis (Notis ſcilicet & excerptis.) Quando enim vir ille, duorum millium circiter voluminum lectione, viginti millia rerum cura & ſtudio dignarum, ſex & triginta libris incluſiſſet, ſi non è tot ſcriptoribus locos præcipuos adnotaſſet, & tamquam ſummarū ſummas collegiſſet: Quod quidem judicio, non temere, ordine, non promiſcuè atque confusè, eum feciſſe ſuſpicari libet. Quomodo præterca

ea, quid quisque, quâ distributione, quid proprium, quid alienum, aut in medio positum, quid electum ac reconditum, quid evulgatum ac populare afferret; diuturna custodire memoria, sine hoc certissimo (nota, Faustine, nota) opportunissimoque subsidio Excerptorum potuisset? Quæ tanquam breviaria, parvasque epitomas, quoties vellet (volebat autem sæpissime) opera non difficili percurrebat *a*. Nec dubium quin sectatores Plinius jam olim hac in re habuerit. Pontani testimonio ex occasione geminum illi adjungo.

M. Antonius Muretus in Republica Christiana Tullius, de illo ipso Plinio ejusq; Excerptis ac Notis differens. Illum vero, inquit, Promum condum rerum omnium scitu dignarum, illud receptaculum ingenuarum artium, illum eruditionis oceanum C. Plinium quis unquam satis pro dignitate vel admirari, vel celebrare poterit? Qui nullum unquam librum vidit, quem non legerit; nihil cognitu dignum legit, quod non excerpserit; nihil excerpsit, quod non in litteras retulerit. Itaque unum ipsius opus, quod de plurimis extat, Naturalis historiæ, instar ingentis bibliothecæ videri potest *b*.

Ita Muretus & Pontanus de Plinio sensere; ita nos de Mureto & Pontano sen-

D tiamus,

a *Pont. vol. 3. parte poster. Progym. 74. mihi p. 1072.* b *Muret. volum. 2. orat. 13.*

tiamus, eos ſine copioſis ac variis Excerptis tam multa variaque nunquam ſcripturos. Eruditionem tam multijugem Excerpta fatiunt & Notæ. Sed hoc jam pluribus confirmo.

CAPVT VII.

Excerpendum eſſe teſtimoniis & exemplis plerorumque omnium eruditorum.

QVod de Excerptis jam diximus, id omnium pæne doctorum hominum voces & exempla firmant. Quiſquis unquam in literis ſerio proficere laboravit, Notandi & Excerpendi laborem non fugit. Hęc una ad artes & ſcientias compendiaria via eſt. Fugis hos labores? fugis ergo ſcientias, & ut deſidiam non repellas, ignorantiam amplecteris, quia mavis plurima neſcire, quàm ea cum ſtudio *Excerpere.*

Longè aliter ei, apud quos in pretio eſt lectio non otioſa. Omnes eruditorum claſſes percurramus, & quod dixi, veriſſimum affirmabimus. Inſpice Poetas, Virgilium, Maronem, Ovidium Naſonem, Claudium Claudianum, Iacobum Sannazarium, Iacobum Bidermanum, Franciſcum Remondum, Hermannum Hugonem.

Virgilius inter Latinos Princeps Poëtarum Bucolica ſua annis ſeptem, ſuam Æneida annis undecim elaboravit, & primus

mus ipſe ſui rigidiſſimus cenſor ac judex divinam ſcriptionem ad rogum damnavit. Virgilius vero, ut ſcias, non tantum legit, ſed & excerpſit, & excerpta in ſuum poëma tranſtulit. Ovidii Metamorphoſin inſpice, & dic an caruerit excerptis. Claudianum Poëtarum ocellum volve, & idem dices.

Iacobus Sannazarius de partu Virginis tres libellos edidit, quos viginti annorum lima perpolivit: Notandi laborem non fugit.

Iacobus Bidermanus meus olim condiſcipulus, quem ut Magiſtrum meum ſemper veneratus ſum, Excerpta non ſolum magno judicio, & ſingulari induſtria paravit, ſed & iis ingenioſa dexteritate uſus eſt. Tot ejus ſcripta pro me loquuntur.

Hermannus Hugo deliciæ meæ (quid apud te diſſimulem?) ſcriptor miſi è millibus charus: Nec putem à multis ſeculis venuſtius aliquid, & ſuaviſſimis affectibus concitandis potentius in lucem datum. Hermannus autem maxime uſus eſt excerptis, nec aliter potuit. Nam elegans ille contextus è priſcorum Patrum teſtimoniis, hac una ratione confectus. Guſta hoc ſcribendi genus, auribus & oculis loquitur. Confer ſententias Bibliorum cum dictis Patrum, ac chalcographi nobiliſſimi cælatura, & laudabis, ſcio, artificioſiſſimam mixturam. Nam modo e-

legidion & tersum carmen, modo prosa oratio, modo naturam & vitam spirans imago affectus suggerit dulciores. Sed liber non unius assis est; libri pretium auxit æraria scalptura. Placet cinere? unicum omittamus symposium, & noster est liber. Inscriptio & frons libri est: *Pia desideria*. Nec solum hunc edidit Hermannus. Scripsit insuper Obsidionem Bredanam; Vitam Caroli Spinolæ, qui in Iapone Religionem Christi inter flammas defendit usque ad extremum halitum; Vitam Ioannis Berchmanni; de Prima scribendi origine, & universa rei litterariæ antiquitate; de Militia Equestri antiqua & nova libros quinque.

Sed hæc de Hermanno Hugone, cujus venustissimas elegias veneror & adoro. In cujus scriptione soluta incredibilem Excerptorum usum agnosco & exosculor. Discamus, quod colimus, imitari. Sed jam & Historicos lustremus: an non & illi Excerptis usi? nomino paucos tam recentiores quam priscos, sed quos ego cæteris eminentiores censeo: Titum Livium, Crispum Salustium, Cornelium Tacitum, Quintum Curtium, Carolum Sigonium, Iacobum Salianum, Ioannem Marianam, Petrum Maffejam, Andream Brunnerum.

Nulla Historiæ foret ætas, nulla vita, si diaria, si ephemeridas, si commentarios, si Notas & Excerpta tollas. Ab his animam

mam accipit Hiſtoria. Hinc faſti & annales publici conflantur. Hinc rerum geſtarum fides petenda. Hinc Livius & plures alii ſuam quiſque concinnavit hiſtoriam. Hominum privatorum Notæ, familiarum inſigniorum diaria Livianam hiſtoriam pepererunt. Quis autem Hiſtoricorum præ cæteris lectioni deſtinandus, dicemus infra, cùm plura de legendis auctoribus dicendi erit occaſio. Conſideremus oratores: Tullium Ciceronem, Antonium Muretum, Ioannem Perpinianum, Franciſcum Bencium, Dionyſium Petavium, Tarquinium Gallutium, Franciſcum Remondum.

Num horum aliquem, Fauſtine, ad illum eloquentiæ apicem conſcendiſſe autumas ſine plurimis Excerptis & Notis? Oratoris eſt per ſcripta plurimorum ire, & ex iis ſuccum meliorem trahere in deſtinatam paginam. Hoc Muretũ, hoc Perpinianum, hoc cæteros feciſſe nondubita.

Marci Tullii aſſiduum in legendo ſcribendoque ſtudium teſtantur illius libri, tum quos habemus, tum etiam quos deſideramus. Illud mirum eſt inter tot Reipub. tempeſtates ac procellas, eum vel ad cogitandum locum, vel ad ſcribendum otium habuiſſe. Negabat Cicero, ſi duplicaretur ſibi ætas, habiturum ſe tempus, quo legeret Lyricos; eodem modo Dialecticos *a*.

 Vis

a *Seneca epiſt. 49. mihi pag.* 466.

Vis alios complures nominem Oratoribus affines? Perlustra, obsecro, Claudii Æliani Variam historiam, & de Animalium natura libros 17. & Auli Gellii Noctium Atticarum libros 26. Cælii Rhodigini Antiquarum lectionnm libros 30. Alexandri Neapolitani Genialium dierum libros 6. Adriani Turnebi Adversariorum libros 24. Petri Fabri Semestria. Petri Victorii Variarum lectionum libros 31, opus eruditionis omnigenæ refertum, tomis duobus Parisiis editum *a*. Horum omnium, quos dixi, tam varia,tam abundans doctrina sane non nisi Excerptorum & Notarum sedulitate ad illud fastigii excrevit. Scriptionem illorum examina, & pæne mera dices Excerpta, sed arte ac judicio collecta. Tanti est vegetiores annos huic curæ studiosius impendisse. Sed ad Porticum & Stoam transeamus. Philosophi: Aristoteles Stagirita. Decem millia philosophorum nominavi, cùm Antesignanum hunc unum dixi.

Aristoteles Nicomachi filius, Platonis discipulus, Alexandri Magni præceptor, omnis Philosophiæ Phœbus infinitos scripsit libros ea diligentia, eoque artificio, ut superiores omnes vicerit, posterioribus omnibus palmam præripuerit. Quidam librorum ejus etiamnum vivunt;plurimos tempus injuriosa nocte sepeliit. Non autem infinita tantum scripsit,

a *Anno* 1564, & 1565.

psit, sed & infinita legit, imò, quod solebant veteres, infinita è lectis excerpsit Aristoteles: vidit utique vir ingenii perspicacissimi tantam lectionis copiam non posse concoqui, nisi placeat simul etiam plurima excerpi. Cælius Rhodiginus hanc priscorum navitatem laudatissimam in exemplum statuens. Scimus profectò, inquit, veteribus omnibus usitatissimi fuisse mors, ut omne scriptorum genus excuterent, nullas, quas possent, commentationes illectas intactasque præterirent, quod in primis Aristoteles exactissime fecit, qui ex nobili lectionis multijugæ variantisque cura est à Platone Anagnostes *a* nuncupatus, tanquam lector foret infatigabilis, & χαλκέντερ☉ plane, ut Græci dicunt, sititor inexplebilis *b*. Hinc nullis sumptibus comparsit, ut quos melioris notæ libros censuisset, emeret. Testatur Gellius Aristotelem libros pauculos Speusippi philosophi post mortem ejus emisse talentis Atticis tribus. Ea summa fit nummi nostri HS duo & septuaginta millia. Sunt mille octingenti philippei. Nec Plato hac in re parcior. Nam memoriæ mandatum est, Platonem tenui admodum pecunia familiari fuisse, atque eum tamen tres Philolai Pythagorici libros decem millibus denariûm esse mer-

a *Lector.*
b *Cælius l. 17 Antiq. lect. c. 17. post init. mihi pag.* 646.

catum *a*. Tantus inerat his viris & legendi & excerpendi ardor.

Medici Hippocrates Cous, Claudius Galenus.

Hippocrates medicorum antiquissimus, cum intelligeret medicinæ studium præceptionibus egere varias peregrinationes obiit, & quicquid in has curas uspiam invenit utile, sollerter excerpsit. Adeo autem Excerptorum amans studiosus fuit, ut in ipsis templis morborum historias in tabellis anathematum descriptas diligentissime excerperet & conscriberet. Ita observationes plurimas in ordinem componens, primus exitit qui artis medicæ præcepta generalia tradiderit *b*. De scriptis Hippocratis illud licebit pronuntiare: pauperis esse numerare pecus: libros vir iste doctissimus plurimis venturis sæculis reliquit.

Secutus hunc Galenus, qui scriptorum multitudine Hippocratem non æquavit tantum, sed etiam superavit. Inde hoc elogii à doctis accepit: Galenus medicorum præstantissimus libros scripsit pænè infinitos, quos ipse commemorat peculiari scripto de libris propriis edito. Ioannes Fernelius Ambianensis, præfatione Medicæ ad Henricum II. Galliarum regem,

a *Gell. l.* 3. *Noct. Attic. c.* 17. *Sunt* 20002. *bacci, seu victoriati*, 1333. *florens & 6. bacci Philippei* 1000.

b *Plin. l.* 29. *Nat. hist. proœmio, Soranus in ejus vita.*

gem, asserit à Galeno libros de re medica supra quadringentos, de aliis disciplinis ducentos quadraginta scriptos. Quis nostrûm tot evolvet legendo, quot ille commentando ac scribendo? Quis jam dubitare possit, quin Galenus in excerpendo & annotando summè industrius fuerit, qui libros pænè octingentos edidit? Excerpta & Notæ thesauris literariis opulentant. Sequuntur Iurisconsulti.

Ex his unicus Servius Sulpitius libros centum & octoginta de Iure Civili edidit: utique supellectili Excerptorum amplissima instructus fuerit, scriptionem tam prolixam nemo sani capitis absque Excerptis copiosissimis aggrediatur.

Sed aliquos etiam è Theologorum senatu huc sistamus. In priorum classibus nominandis id observavi, ut vel scientiarum duces, vel cæteris celebriores, aut mihi notiores, ac commendatiores nominarem. Idem in ultima hac classe attendam.

Theologi: Augustinus Hipponensis, Hieronymus Stridonensis, Bernardus Clarçvallensis, Thomas Aquinas, Alphonsus Tostatus, Alphonsus Salmeron, Franciscus Suarezius.

Non temerè hos nominavi; rationem addo: & unà ostendo quantum maximis his viris profuerint Excerpta. Augustinus plura scripsit, quàm quis legerit, si fides Possidonio, Præsuli Africano, teste locu-

pletiſſimo. Hic eum opinione ſua falli judicat, qui omnia, quæ Auguſtinus ſcripſit, legiſſe arbitratur *a*. Acceſſit his Auguſtini libris tanta auctoritas (quod felicitati, vel ſapientiæ viri aſſignari poſſit) ut nullius ſcriptis ſecundum Euangelii hiſtoriam, & Tarſenſis Pauli Epiſtolas, &c. major hominum conſenſus acceſſerit *b*. Elucubravit Auguſtinus inter cætera, viginti duos libros de Civitate Dei, opus profectò grande ac admirandum. Tu iſtud ſolum hoc tomo quinto inſpice, & dices abſque multiplicibus Excerptis hanc talem ſcriptionem numquam potuiſſe confici. Volumen hoc eruditionis pleniſſimum incredibilem notantis & excerpentis Auguſtini diligentiam teſtantur.

Hieronymus ſex millia librorum Origenis affirmat ſe legiſſe; an nihil excerpſiſſe & ſubnotaſſe? Auxerunt aliorum ſtudia bibliothecas, ac per partes compleverunt: unus ac ſolus Origenes ingenii fœlicitate bibliothecam unam quantamvis magnam implere potuit. Hanc Hieronymus legendo exhauſerit, & nihil inde in ſuum uſum extraxerit? Præſertim cùm de viro hoc jam olim ſparſum fuerit: Neminem ſciſſe quod Hieronymus ignorarit. Hoc certè priſcorum erat ſtudium

a *Qua auctoritate magni nominis Eccleſiaſtes publicè pro ſuggeſtu dixerit, triginta millia librorum ab Auguſtino ſcripta, ego quidem neſcire me fateor.*

b *Antonius Coccius l. 1 Exemplor. c. 7.*

dium, innumera legere, multa excerpere, plurima conſcribere.

Cyprianus ſane vir ſanctiſſimus perinde ac doctiſſimus, facundus olim Carthaginienſis Rhetor, nullum prætermiſit diem, quem Tertulliani lectione non imbueret. Hunc verò auctorem cùm poſceret, *Da Magiſtrum*, dicere ſolebat. Ita de Cypriano Hieronymus *a*.

Bernardus vere Clarevallenſis Apis ſedulitate ſola ſine Magiſtris (quod perquam rarum) maximos in litteris progreſſus fecit. Solebat autem conqueri, nihil temporis ſe magis perdere, quàm quod ſomno daret. Non occupatum numquam inveniſſes. Nullæ Bernardo feriæ, quies nulla. Aut enim orabat, aut legebat, aut meditabatur, aut ſcribebat, aut concionabatur. Apiculam agebat ſummè ſedulam, quæ ſemper aliquid ex optimo florum genere conveheret in ſuum alveare. Bernardi effigiem videre cupis? ſcripta intuere. Verbis diſertus, ſententiis venuſtus, rebus abundans, ſenſu ac ſucco meliore plenus, nervo dicendi lacertoſus, eloquio ſuavis, & mera pietatis mella ſtillans aſſidue, veritatis ſemper amantiſſimus. Superi! quàm ille delectat, docet, ſtringit, movet, perſuadet, expugnat? Eam ſui imaginem ſcribendo effformavit, ut illi Ambroſianum illud ex aſſe conveniat: *Laureatus ſpiritu ſcriptis coronetur*

a *Hieron. de Scriptor. Eccleſ. in Tertull.*

tur suis. Quinque Considerationum libros ad Eugenium Pontificem scriptos aperio: tu tolle, lege, ac vide num Bernardus non accuratissimè, quæ sui usus judicaret, excerpserit? Liceat dicere: In scripto hoc Bernardus superavit Bernardum. Nam modo cautum œconomum, modo sollicitum patremfamilias, modo fidelem monitorem, modo serium præceptorem, jam ascetam, jam ethicum, jam & politicum, nunc philosophum, nunc consiliarium, nunc Theologum agit. Illustre prorsus scriptum à multiplici eruditione. Hoc unum in tot Bernardi scriptis miserum; Bernardo multa tribui, quę Bernardi balsamum planè non oleant. Sed illud ad rem nostram in Bernardo maxime laudem, quod sacram paginam non solùm assiduissimus legerit, sed eam in suas scriptiones ita excerpserit, ut Bernardi calamus fluxu pæne continuo divinum instillet liquorem.

Thomas Aquinas Theologiam omnem in eum deduxit ordinem, ea perfudit luce, iis locupletavit incrementis, ut universa posteritas illi quàm plurimum debeat. Compendio utendum est in hujus viri elogiis, alioqui ea ad diei finem non finiemus. Aquinas sapientiæ ac sanctitatis magnum jubar, tametsi opem divinam suis scriptionibus faventem habuerit, humanam tamen industriam in se desiderari neutiquam passus

ſus eſt. Legit plurima, & excerpſit. Conſidera ſeptemdecim tomos editionis Romanæ quos Thomas poſteris reliquit: imò vel tres ſolum tomos inſpice, decimum, undecimum, duodecimum, quibus tres partes Summæ Theologiæ complexus eſt. Quanta, Deus! in his ſcriptis, quàm varia, quàm ſublimis eruditio, quot è priſcis Patribus, aliiſque ſcriptoribus teſtimonia? Hæc profectò Notas & Excerpta poſtulant quã maximè. Itaque non ſolum innumera legit beatus Thomas, ſed & excerpſit, & ſua fecit.

Alphonſus Toſtatus Abulenſis Antiſtes, vir ſanctimonia & doctrina celeberrimus, nonniſi annos quadraginta vixit, & tamen quindecim tomos bene magnos in lucem edidit. In his quæſtiones innumerabiles diſſolvit. Hinc de eo illuſtre illud encomium verſu, ſed parum venuſto, ſcriptum:

Hic ſtupor eſt mundi, qui ſcibile diſcutit omne.

Alphonſum tam brevi tempore ſcripſiſſe tam multa, nullis excerptorum, aut Notarum ſubſidiis adjutum, cras credam, hodie non. Non fuit, non erit ullum tam felix ingenium, quod omnia è ſeipſo, velut aranea è ſuo utriculo fila, educat. Hanc igitur Excerpendi ſolertiam in Toſtato etiam fuiſſe non negandum: quam nos rectiſſime venerabimur imitando.

Alphonſus Salmeron Toletanus à puero vitam omnem ad ſupremam ſenectutem

tem in literis consumpsit. Vir Religiosus è Societate Iesu, celeberrimas Italiæ civitates concionibus ad leges Christianas formavit. Peregrinationes laboriosas, easque plurimas in Galliam, in Poloniam, in Hiberniam, in Superiorem & Inferiorem Germaniam obivit, non tam suæ, quàm alienæ salutis caussa. Dixisses Salmeronem ad terras alio atque alio sese calentes obeundas natum. Viribus utcumque jam fractis, cùm voce non posset, stylo statuit alios erudire. Ita Neapoli ad quietem laboriosissimam sese componens, sedecim grandes tomos elucubravit, plerosque omnes de Christo Domino. Nam post Euangelii historiam pluribus voluminibus explicatam, Apostolorum cùm res gestas, tum epistolas tomis aliquot est prosecutus. Magnum in scriptione hac amplissima eruditionis mare cernitur, quod è plurimis Notarum & Excerptorum rivulis indubiè collectum & auctum. Hic Adversaria jubent necesse est, plurimaque supellex scriptioni cogitatæ congesta. Nemo sibi utilis erit lector, qui non simul infatigabilis, sic loquor, sit Excerptor. Res ipsa loquitur, à Salmerone hoc præstitum impigerrime.

Franciscus Suarezius Granatensis Theologiam publice pluribus annis professus Romæ, Pinciæ, Salmanticæ, Compluti, Conimbricæ demum calamo manum addixit,

xit, ſcriptioni ſe totum mancipavit, & uſtrandæ Philoſophiæ ac Theologiæ mos minimum viginti & unum (quos go quidem viderim) typis commiſit *a*. unc librorum numerum edidiſſe, & iùs nihil annotaſſe, nihil excerpſiſſe emini ſit credibile.

Cornelius à Lapide Scripturam Sacram ænè totam uberioribus commentariis luſtravit. Illic illis forulis ſeptem granes tomos cernis: in dies expectamus lures. Iam Pentateuchum Moſis, Proerbia Salomonis, Eccleſiaſticum, 4 Maores Prophetas, 12 Minores, Acta Apoolorum, Epiſtolas D. Pauli, Epiſtolas Canonicas, Apocalypſin explicavit uberme ad omnem uſum. Plura, ut audio equentur, ut etiam à mortuo diſcant ivi. Iacobus Gretſerus ſuo unus ipſe caamo pæne integram bibliothecam conripſit.

F A U S T. Ego nec tot libros, ſed nec ot paginas typis cogito committere, uid ergo mihi cum Excerptis? E U L O G. Num idem ſæpius rogandus es? Quæſo e, Fauſtine, ne deſignatum ordinem ræpropere turbemus. Erit locus, quo ſaisfiat tuis objectionibus. Hoc jam conendimus, *Excerpendum eſſe.* Quomodo ſit Excerpendum, & à quibus, id hujus quæionis non eſt; ad iſtud infra reſpondebimus: auditor,

Si

a *Mortuus anno* 1617, *die* 24 *Septemb.*

Si modo culturæ patientem commodet aurem a.
Præproperum tuum eſt ingenium. FAUST. Perge, quo cœpiſti, pede; perge bonis avibus. EULOG. Hoc igitur ajo, quod in fronte capitis hujus aſſerui, pæne omnium eruditorum vocibus & exemplis Excerpta & Notas commendari: imò hoc genus induſtriæ tam eſſe neceſſarium, ut eo neglecto vix ullus ſit ad eruditionem ſolidam acceſſus. Quo autem plus eruditionis quæritur, hoc Excerptorum, & Notarum ſtudium contentius exigitur. Si priſcum ævum huc arceſſimus, ii plerumque plurimum ſcripſerunt, qui plurimum legerunt & excerpſerunt.

Zoroaſtres Perſa vicies centena millia verſuum, de Magiâ ſolum edidit *b*.

Theophraſtus trecenta volumina reliquit, quorum catalogum recitat Laërtius *c*.

Chryſippus volumina ſeptingenta, & plura ſcripſit, è quibus trecenta undecim Dialectices artem exponunt *d*.

Ariſtarchus Grammaticus Alexandrinus ſub Ptolemæo Philometore ſupra mille commentarios poſteris conſignavit. Chryſanthus Sardianus, Iuliano Cæſari familiaris, octogenario major tantum librorum numerum ſua manu exaravit

a *Orat. l. 1. Epiſt. 1.*
b *Plin. l. 30. Nat. hiſt. c. 1. poſt init.*
c *Laërtius ubi de eo.*
d *Suidas & Volaterr. l. 13. c. 4.*

ravit, quantum vix alii juventa vegeti ac florentes legunt. Quo factum est, ut extremi digitorum articuli, ob juge scribendi exercitium incurvescerent intorti *a*.

Didymus Grammaticus, quod Seneca testatur, quatuor millia librorũ scripsit *b*.

M. Varro libros composuit pæne infinitos eruditione mira refertos. Ideo Augustinus hunc apud Latinos, Origenem & Didymum apud Græcos plus cæteris scripsisse commemorat. Tam multa verò legit, ut ei vacasse quidquam scribere miremur; tam multa scripsit, quàm ullum potuisse legere credamus.

De Eusebio Cæsareæ Palæstinæ Episcopo Hieronymus hoc testimonii tulit: Eusebius in Scripturis divinis studiosissimus, & bibliothecæ divinæ cum Pamphilo Martyre diligentissimus pervestigator edidit infinita volumina *c*.

Iamblicus affirmat Mercurium Trismegistum, non solum philosophiæ, sed omniũ pænè scientiarum in Ægypto auctorem, de universa Ægyptiorum sapientia scripsisse triginta sex millia librorum, quingentos viginti quinque *d*. Si vera fi-

E des

a *Eunapius in ejus vita.*

b *Suidas notat tria millia & quingentos scripsisse. Dictus fuit Didymus ab assiduitate & perpessione labori, χαλκέντερος, ferreis visceribus, vixitq; Cic. & Aug. ævo. de Didymo. Sen Epist. 88. post med.*

c *Hier. de Scriptorib. Eccles. in Euseb.*

d *Iamblic. l. de Mysteriis Ægypti, quem laudat Perer, tomo 1. in c. 2. Exod. disput. 8. med.*

des Iamblico, aut Angelus fuerit Triſmegiſtus, aut magnum hominis prodigium. Tot libellos evolvere maximi laboris ſit, tot libros ſcribere operis immenſi.

Hi omnes aliique complures tot librorum velut copioſiſſimæ ſobolis parentes, non tantùm indefeſſi ſcriptores, & aſſidui lectores, ſed & ſtudioſiſſimi Excerptores, quod vero ſimillimum, fuerunt. Quod ſi voce priſca clametur: *Numera ſenatum*, licebit pronuntiare: *Omnes, omnes*, in hanc eunt ſententiam, *Excerpendum eſſe*.

Nos, Fauſtine, ad facultatis noſtræ modulum tot optimos viæ duces ſequamur. Excerptis & Notis, in omni litteratura, quàm plurimum juvabimur. Ad eruditionem variam per hos velut cuniculos tuti gradiemur. Excerpta & Notæ annorum plurium labores fideliſſime cuſtodient; & ubicumque defecerit memoria, his ſubſidiis fulciemur. Quidquid agas, Excerpendum & Notandum eſt.

CAPVT VIII.

Excerpendum eſſe teſtimonio & exemplo hic diſſerentis Eulogii, aliorumque complurium.

SI me in teſtem cum prioribus admittas, quod hactenus velut per ſatyram exquiſitis ſententiis docui, ego jam teſtimoniis exploratiſſimis firmabo.

In

a *Lex Satyra uno rogatu multa ſimul complectebatur.*

In primis id probe ſcire te velim, hic nihil à me doceri aut ſuaderi, quod prior ipſe non fecerim. Horatianum illud noveram; Flendum ei priùs, qui flere velit alios *a*. Ita te meo etiam exemplo ad Excerpta facienda humaniſſime invito. Non pœnitebit operæ; ſecurus polliceor. Mea ego Excerpta nullo pretio vendiderim. Iſocrates orationem unicam talentis viginti, ſeu, duodecim millibus philippæorum vendidit *b*. Da alterum tantum, nil Excerptorum vendo. Da auri & gemmarum, quantum vel avariſſimus optare poteſt, da vel montes aureos, ego meas tibi chartas non vendo. Auge pretium, & neſcio quos favores adde, non vendo. Summos honores, orbis imperium ſponde, non vendo. Cælum pollicere, Chriſtum licitatorem appone: Iam vendo. Huic mea omnia ſacravi; hunc admitto emptorem; ceteris omnibus excluſiſſimis.

Sed quæris, quid inde commodi vel utilitatis hauriam? Optima fide, quod res eſt, fatebor. Fructus Excerptorum quotidianus & multiplex. Mittamus eum in digitos, & numeremus.

I. Eſt, quocumque themate propoſito, nominare poſſe auctores, qui de eo ſcripſerint. Res hæc ſummæ utilitatis, & quotidiani uſus eſt. Fuit ut Rhetoricæ

a *Horat. de Arte poet. mihi pag.* 161.
b *Plin. l.7 nat. hiſt. c.* 30. *initio.*

ſtudioſis compluribus poteſtatem facerem ponendi qualecumque vellent thema, vel rem quamcumque aliam nominandi, quæ in diſſertationem venire poſſit, mox à me nominandos e Notis auctores, qui ea de re illove themate ſcripſiſſent. Diverſiſſima hic quæſita: Quis de typographiis, quis de campanis, quis de horologiis, quis de alchimia, quis de bombardis & tormentis bellicis, quis de venatu, aucupio, piſcatu, quis de ſideribus, de gemmis, de fontibus, de ſilvis, hortis, arboribus ſcripſiſſet. Quærebant alii, quinam de ſtatuis, pyramidibus, ædificiis, thermis, palæſtris, armamentariis: quis de veterum triumphis, ludis, nuptiis, funeribus, exequiis: quis de horis, clepſydris, coronis, navigiis, bibliothecis: quis de purpura, mercatura; de muſica, pictura; de re veſtiaria, nummaria, cibaria: quis de animantibus, equis, canibus, elephantis ageret. Alii quærebãt longe rariora, & minime in vulgus nota, quis de ductili vitro, de incombuſtili oleo, de lino vivo, de ære Corinthio, de papyro & byſſo ſcripſiſſet. Malebant alii de virtutibus, aut vitiis ſciſcitari, quoſnam laudatores, aut vituperatores habuiſſent. Ita quærebatur, quis de virtute illa vix noti nominis Indifferentia, quis de ſui Contemptu, de ſui diffidentia, de Longanimitate, de Familiaritate cum Deo, quis de vitio humanæ gentis
Curio-

Curiositate, de Choreis, & noxio pudore, de mala tristitia, de munerum corruptelis, de prohibitis spectaculis, de damnosa procrastinatione, de noxarum iteratione scriptis dissereret.

Hic ausim è vero dicere, ad omnes positas quæstiones, & alias tales innumeras è Notis & Excerptis meis facilè ac promptè responderi, & ad singulos titulos seu themata, non unum dumtaxat, sed plures nominari posse auctores, qui rem illam quamcumque propositam, scripto explicarent. Notare autem & excerpere puer cœpi; ante annos vero quadraginta has Notas & Excerpta in formam meliorem certasque classes redegi, quas etiamnum retineo, eas parte altera explicaturus.

E Societate Iesu Patres novi quam plurimos, qui hanc excerpendi solertiam non laudant solum, sed jam pridem usurpant. Singulorum chartas non inspexi, an hac ipsa methodo, quam traditurus sum, sibi lectionem faciant fructuosam. Nec istud mihi hoc loco inquirendum. Iam enim hoc unum ago: Excerpendum. De modo videbimus.

Est igitur maximi usus, summæque utilitatis, re quacumque in disceptationem aut familiare colloquium adductâ, nominare posse saltem è chartâ, quis scriptor ejus rei faciat mentionem. Hoc olim illustris Theologus tanti æstimavit, ut totam hanc lemmatum seriem, quæ rerum

omnium auctores complectitur, permitterem suo bono describi, valde rogaverit; nec cessisset, nisi audiisset suas cuique familiares notas parum aliis profuturas, cum character lectu nonnihil difficilis, contractior etiam ac compendiarius sit modus; cùm insuper auctorum plurimi, eos, à quibus lecti non sint, parum adjuturi sint.

Prima igitur utilitas, primusque fructus Excerptorum est, quocumque themate proposito, auctores, qui de eo scripserint, compendio recitare posse.

Ctesiphon Rhetorem eum non censebat esse, qui non posset die integro de quavis re proposita disserere. Ego illum non diu, nec multum excerpsisse judico, qui non de quolibet themate in medium allato, saltem hora integra, si non pluribus, è Notis & Excerptis suis perorare queat.

II. Excerptorum fructus est, plurima supellex ad dicendum è cathedra. Ajunt Concionatorem, qui annis pluribus eodem loco pro suggestu dicat, non posse non exhauriri. Si sermo sit de Concionatore, qui tantum legat, nihil autem excerpat, aut probum excerpendi modum nesciat, assentiemur non ægrè; sin homo sit industrius, & Excerptorum gnarus, nec centum quidem annis exhaurietur *a*. Sic ajo, atque, si opus teste, agam experientia.

a Er wirdt sich nie gar außsecklen.

tia. Ecquid dicitis, ô boni, Ecclesiastæ materiam & rem ad dicendum deficeri? Injuriam facitis divinæ paginæ. Si enim vel sola tantum sacra volumina Ecclesiastes assiduè legat, & in suas paginas excerpat, ad dicendi fundum numquam pertinget. Addo sacrorum codicum tot interpretes, & notæ melioris commentarios, qui novam identidem messem exhibent, sed falci ad secandum expeditæ. Evolve legum divinarum tot Scholiastas, & numquam deerit, quod è publico doceas. Quis umquam Concionatorum sacra Biblia à capite ad calcem deduxit explicando? Divini libri nullis concionibus exhauriri queunt *a*. Addamus jam divinis litteris ceterorum scriptorum multitudinem immensam, quis dicendi sterilitatem excusare poterit, si modo se lectorem assiduum, & notatorem gnavum præstare velit? Priùs profecto vitam, quam dicendi materiam absolvet. Ego revera sic sentio.

III. Excerptorum fructus est, posse pluribus, præsertim interrogantibus, & instrui volentibus prodesse. Cum Excerpendi laborem multi fugiant, in plurimis, cum aqua hæret, interrogare illos coguntur, quos talium Promos Condos sciverint. Subinde rem lectam, vel auditam meminimus, sed locum, tempus, & ceteras attributiones rei jam pridem excussit oblivio; hic prorsus necessarium ex aliis

 quæ-

a Die Bibel läßt sich nie außpredigen.

quærere, quo loco, quo tempore, qua fide hoc gestum ? Ad ejusmodi quæstiones omnium opportunissime responderit studiosus Excerptorum custos, qui aut promptius è memoria, aut certiùs è charta satisfaciet ad quæsita. Non facile fallent consulti crebro indices.

IV. Posse in multum tempus partis vivere, sine novi lucri accessione. Explico. Est qui morbo, vel caussa sontica, vel negotiis impeditus, sibi ac litteris vacare non possit multo tempore. Quid hic agat? Struenda nihilominus est oratio, paranda concio, accuratius aliquid scribendum; non vacat legere, novum apparatum corrogare non sinit tempus, forsan nec libri, quos vellet, suppetunt: Notas igitur & Excerpta proferat, de suo vivat, ærariolum domesticum aperiat, utatur reconditis. O miserum, si nec olim voluit recondere, neque jam sinitur mendicare. Inter sacrum & saxum deprehensus, aut præsentem fateatur inscitiam, ut præteritam accuset inertiam. Pulchrum est, imo quandoque necessarium est, suo sumptu ac succo posse vivere, & lætari partis. Miserum est, alienas semper quadras lambere. Hoc fatum illos sequitur, quos Excerpendi tædium facit inopes, iis persimiles qui, quando prandendum est, à vacuo canistro ad pistoris misericordiam accurrunt *a*, & opes

a Wan man essen will/ist kein Brodt im Hauß.

opes alienas implorant, qui ſuis poterant gaudere. In æſtate igitur vive memor hiemis; cum formica melioribus annis collige, quod deterioribus conſumas. Incredibilem utilitatis fructum præbet, mature rem quærere, notare ac excerpere, ut cum neceſſitas urget, ſuo liceat victitare peculio, & re parta frui. Experior id ego indies, quod in conſpectu Domini teſtor, ad omne ſtudiorum genus vix quidquam magis conducere, quàm pluribus annis Excerpendi ſolertiam perpetuaſſe. Hinc dives ſenectus & contenta ſuo. Ego jam, Fauſtine, oculis meis me vivente præmortuis, vix pauca, neb ſine magna difficultate queo legere; mox utrumque lumen occupavit. Iam nimis ſerum eſſet parandis concionibus ſermonarios, aut homiliarios, quos vocant, ſcriptoreſve alios evolvere: nec tempus, nec oculi permittunt. Notis igitur & Excerptis fruor complures jam annos: Eam autem triginta plurium annorum Excerpta (quod præfiſcini dixerim) dicendi ac ſcribendi ſupellectilem ſuppeditant, ut vita quantumvis longa his ſeſe præſidiis ſolari poſſit, ad Excerptorum fundum numquam perventura. Addo igitur, & affirmatè, ut teſtis pronuntio.

V. Excerptorum fructus eſt, ingens ad omne dictionis ac ſcriptionis genus ſubſidium. Candidiſſime dico: Da mihi centum annos, & acriores oculos, & ego in

annum quemlibet duos minimum libros polliceor materiæ diverſæ, quam liberaliter, ſat ſcio, ſubminiſtrabunt Excerpta. Nec enim arbitror, difficile illi erit ædificium educere, qui delecta jam area, calcem, aſſeres, arenam, ligna & lateres convexerit. Ædificandi materies collecta eſt, hanc solùm digerat, & ædificet. Hæc Notarum commoditas, hoc lucrum eſt: materiam ſtruendi convehunt ? accede & conſtrue: Excerpta dicendi ac ſcribendi copiam ſubminiſtrant; adde manum, linguam, calamum, & dictionem aut ſcriptionem ordire. Hic unicus ſane ac optimus in ædificio litterario promovendo modus eſt. Cùm Excerpta, ut Gellius loquitur, ejus generis ſeminiſque ſint, ex quo facile adoleſcant aut ingenia hominum vegetiora, aut memoria adminiculatior, aut oratio ſollertior, aut ſermo incorruptior, aut delicatior ſit notio *a*. Varius & amplius Excerptorum uſus eſt. Dixi quæ à me pro teſtimonio volebas dici. Nunc ire porro pergamus.

a *Gell. l.* 20 *Noct. Attic. c. ult.*

CAPVT IX.

Excerpendum eſſe diverſis rationibus docetur.

TEſtimoniis & exemplis docuimus, Excerpendum eſſe. Idem rationibus confirmatum imus.

Pri-

Prima eſt: Lectoris intentio ſcribendi & annotandi cura multum acuitur. Ita lectio fit multo meditatior, tantoque melius res intelliguntur, quanto exactius dum in notas tranſeunt, expenduntur. Sapuit ſibi Demoſthenes, qui, ut ſupra dictum eſt, Dionyſio Halicarnaſſeo teſte, Thucydidem totum ſua manu octies deſcripſit. Multa etiam volumina ſua manu exſcripſit Hieronymus. Multa quoque alii tranſcripſerunt profectus cupiditate accenſi.

Theodoſius Iunior Auguſtus Imperator, non ſolum venuſtos characteres, cum ſcriberet, efformavit, quod Nicephorus commemorat, ſed etiam tam multa deſcripſit, ut, ſi fortunæ tenuis fuiſſet, alere ſeſe ſcribendo commode potuiſſet. Nec diem dumtaxat, ſed inſuper & noctes ſcriptionibus, ad illam pervigilem lampadem ſuam impendit *a*.

Altera ratio eſt. Quod exſcribitur, intelligentiam profundius ſubit, menti altius imprimitur. Nam ſæpiuſcule lector oculis per paginas volat, & curſim ad alia atque alia properat; cum gnaviter excerpit, & annotat, crebrius ſubſiſtere cogitur, & pedem figere; ita dum lectis immoratur, dum relegit, & retractat, longe melius, quæ retinenda, penetrat. Vide Argentarium, quam is ſedulo philippeum aut aureum nummum examinet, quem mo-

a *Niceph. l. 4. hiſt. Eccleſ. c. 3. poſt init.*

modo coticulæ, modo libellæ admovet, jam metalli sonitum, jam fidem oculorum poscit, sic monetam probam ab adulterina discit distinguere: ita qui multa seligit ac notat, & auctores nosse, & stylum à stylo incipit discernere. Ita cura excerpendi attentionem legentis exacuit, festinationem remoratur, & altius infigit menti quidquid annotatur.

Tertia ratio. Excerpta & notæ medicamentum oblivionis nobilissimum, memoriæ suppetias ferunt suavissime, quod singulari Capite jam supra demonstratum est. Memoria humana, segnis, lenta, labens, infida, fallax, rimarum plena, ut verbo dicam, cribrum est. Nimium eam oneras? obruitur: plus æquo imples? confunditur: commissa minutius & ad unguem repetis? turbatur: scrupulosius eam stimulas & scrutaris: penitus subinde obmutescit. Quid illi facias? rerum plurimarum capax est, sed non omnium. Finita est, suisque & ipsa terminis ac finibus arctatur, ubi dicere liceat: *Nihil ultra.* De imaginariis extra cælum spatiis multa Theologi disceptant, hæc in infinitum protenduntur, quocumque in iis progrediare, semper audies, *Plus ultra.* Non eadem memoriæ ratio est, suis illa clauditur angulis, quos si transire velis merum inane ac vacuum reperias. Hic memoriæ subsidium ab Excerptis & notis petendum, ut quod illi surripit oblivio,

vio, hoc chartæ in suas classes digestæ restituant. Vti sæpius è charta sapere, ita etiam sæpissime e charta meminisse ac recordari cogimur. Ei, qui solum legit, elabuntur innumera, quæ in Notas relata magno forent usui. Faustine, ut possis esse Promus, fias ante Condus. In chartas conde, in Notas exscribe, quorum constanter meminisse cupis. Labat & vacillat, imo nulla est memoria nostra, cum desunt ejusmodi adjumenta. Effluit, quod in notas non venit? pæne totum frustra legitur, quod in Excerpta non seligitur. Ergo memoriam his fulcimentis firma. Vt compendiose excerpas, lege, ut utiliter legas, excerpe. Alterum sine altero, inanis & cassus labor.

Quarta ratio. Volumina plurima communi bono prodierunt ab hac una Excerpendi sollertia. Nam inde Variarum, inde Antiquarum lectionum tot libri; inde Miscellanea, Florilegia, Epitomæ, Summaria, Pandectæ, Collectanea & Conjectanea, Adversaria, Promptuaria, Rerum Silvæ, Quæstiones Epistolicæ, Horæ subsecivæ, Farragines eruditæ, Memoriales tituli, Electorum libri, Musarum horti. Quibus omnibus litteraria Respublica careret, si notare ac excerpere desidia vetaret. Quod si ea, quæ alienus labor annotavit, legenti sunt utilia, quanto magis illa proderunt, quæ quis ipse sibi suumque in usum collegerit?

Hic

Hic ego cum cochlea velut oraculum proloquor; Domus propria, domus optima: Notæ propriæ, Notæ optimæ. Vnica Excerptorum pagina tuo labore ſcripta, magis tibi erit uſui quam decem, quam aliæ viginti, quam aliæ centum, quas diligentia obtulerit aliena. Noſtra nobis & magis ſapiunt, ut ſuaviora; & magis proſunt, ut notiora. Sed hoc, cum opportunum fuerit, luculentius ingeram, & liberaliore cinere vas iſtud infricabo *a*.

His & illud addo: Quam multa ſunt, quæ ſcriptores alii, aut ſtudio prætermittunt, aut incurioſi tranſeunt, aut ad alia feſtinantes negligunt, aut reperta mutilant & frangunt? quæ attentus lector, hinc illinc ingenti ſuo commodo decerpet.

Quinta ratio. Hebræus Sapiens ad formiculas & apiculas colligendi magiſtras nos ablegat. Formicula illa parvula, atque ruricola omniparentis terræ agilis alumnula, prompta repens velocitate, diſcurrens gnaviter, æſtate congerit unde habeat quod conſumat hieme; itionibus ac reditionibus eamdem viam relegit millies fatigari neſcia, inertis otii ſterilitatem aſſiduis damnat laboribus; futuri provida materfamilias, æſtivi ſideris perita; plurimum annonæ in ſuum penu convehit: ita brumæ injurias non metuit, famis imperium non horret, infœcundam hie-

a Wils beſſer hin ein reiben.

hiemem commeatu jam condito non ægre tolerat. Dixerim, dum licuit, fideliter laboravit, nec ſegniter excerpſit, ita partis jucunde fruitur. Non tamen unus formicis omnibus eſt labor. Hæ bajularum vices obeunt, & faſcem ferunt ſe grandiorem, ut majora ſint onera quam corpuſcula. Aliæ viarum obſtacula moliuntur & amovent; aliæ herbarum ſemina oris forcipe trahunt, aliæ terram è foveis egerunt,& meatus aquæ aggeribus excludunt. Iſtæ, ne madefacta humus horrea in herbam vertat, illata ſemina prærodunt: iſtæ celebri luctu corpora defuncta efferunt. Quod mirius in tanta diſcurrentium agmine,egrediens non obſtat intranti; quin potius, ſi quam viderint ſub onere fatiſcentem, aut ſub faſce corruentem, humeris ſuppoſitis juvant & erigunt. Vbique fervet opus; omnes laborioſæ, nullæ otioſæ.

Vade ad formicam, quiſquis excerpendi & annotandi moleſtiam fugis: diſce congregare, dum vires & anni favent. Hiemem ſenectutis proſpice; jam ergo collige, jam reconde, quo ætas poſterior ſeſe ſoletur. Idem te docet apicula, & ad excerpendum ſedula præit.

Apiculam intuere in Hybla volitantem,modo teretes hederarum corymbos, modo dulces tiliæ florentis ſurculos,modo gratos thymi odores, modo croceata

ge-

geniſtarum *a* cacumina, modo pallentium violarum ſuaves divitias, modo rubentium roſarum odoratas gemmas ore legulo populantem, & numeroſis crurum atque coxarum villulis implicantem. Omnes apicula flores delibat, ab omnibus excerpit, quod ſuum faciat. Hinc alveare ditat, hinc ceram liquoribus ſtipat, hinc favos conſtruit, hinc mella diffundit. Sed apiculæ, ut ſciamus, cum delectu maximo, & velut judicio excerpunt (quod in congerendis excerptis primum) nec enim temere quoſvis flores inſident; nec extrahunt, niſi quod melioris ſucci eſt, tam ceræ, quam melli faciendo aptius. Venenum eſt, quod in flore deterius araneis relinquunt. Hæc apum ſedulitas atque in excerpendo ſtudium eſt, quod mellis & ceræ theſauris orbem opulentat.

Hic ego tibi Senecæ verba ingero: Apes, ut ajunt, debemus imitari, quæ vagantur, & flores ad mel faciendum idoneos carpunt: deinde, quidquid attulere, diſponunt ac per favos digerunt, & ut Virgilius noſter ait,

——— *liquentia mella*
Stipant, & dulci diſtendunt nectare cellas b.

Ita quidquid lectione collectum eſt, ſtylus redigat in notas *c*.

Vade

a *Geniſta humilis arbuſcula, minuta fronde, flore luteo, apibus gratiſſima.*

b *Virg. l. 1. Æneid.* c *Senec. ep. 84. init.*

Vade igitur ad apiculam, quiſquis excerpendi modum aut ignoras, aut ignaviam amas. Quin ſequimur, Fauſtine, melligeram hanc plebeculam, quin volucres innubas, & florilegas aviculas iſtas imitamur? Obſecro, non minus his animalculis in rem noſtram ſapiamus. Præſtantiores auctores veluti flores nobiliores eligamus, hinc ſuccos exſugamus meliores. Stertimus & oriamur? avolat æſtas, fugiunt anni hauriendis ſcientiis apti; nos neque mel, neque ceram facimus; jejuna ſemper erit & dictio noſtra & ſcriptio; tam oris, quam calami paupertatem quam effugiemus. Excerpendum, & Notandum eſt.

Sexta ratio. Excerpta nobis inſtar bibliothecæ ſunt. Locorum varietas, & librorum penuria hoc nobis compendium facile perſuadebunt. Expertus ſum ego jam ſæpiſſime hanc in libris permoleſtam difficultatem: quis enim eos ſemper ad nutum habeat? Non ita pridem vir Religioſus mihi graviter queſtus: Quos libros Auguſtæ, inquiebat, quos Ingolſtadii, quos Dilingæ, quos Lovanii, quos Coloniæ, quos alibi ad manum habui, illos jam quæro, & nuſquam reperio, aut tali domino mancipatos, qui eis carere nolit. Meis itaque fruor Excerptis, quæ mihi bibliotheca ſunt, facili negotio in omnem locum apportanda. Felix eram Lovanii, ubi Poëtas veteres, ubi priſcos

Hiſtoricos omnes,& omnia Lipſii opera; ubi melioris notæ Philoſophos & Theologos in meo muſeo inter ceteros numerabam. Nunc ſubinde vacuus in ſcopulo piſcator hæreo. Vix pauculos hiſtoricos, & quidem editionis flagitioſæ cerno; Lipſium hoc loci in Pentheum migraſſe credo, adeo lacer & diſſipatus eſt; illius pauca invenio, & editionis diſſimillimæ. In melioribus libris ceteris ſupellex curta. Itaque urſum æmulor, & fructu unguium meorum victito, Excerptis meis utor. Excerpta ſi non confeciſſem, nec dicere quidquam, nec ſcribere haberem. Libri deſtituunt, memoria non ſuccurrit, olim lecta jam pridem effluxerunt, interim dicendum aliquid & ſcribendum eſt. Ad meam igitur bibliotheculam memet recipio. Notas meas repeto, voces Timonis Venuſini jacto,

—— populus me ſibilat: at mihi plaudo
Ipſe domi, ſimul ac nummos contemplor in arca a.

ſimul ac dicendi ſcribendique copiam in familiaribus mihi paginis intueor. Hæc apud me vir mihi amiciſſimus perorabat, cui ego totus aſſentior.

Incredibile profecto eſt, quam utile volumen rerum ſelectarum, tempore non multo poſſit confici; è quo utilitatis plurimum ad eum redundabit, qui in hoc non hoſpes fuerit, ſed civis. Hæc un

a *Horat. l.* I. *Serm. ſat.* I.

una Excerptorum opportunitas, si vel sola sit, omnem Excerpendi laborem abundantissime compensat. Excerpta propria, bibliotheca compendiosissima, optima.

Septima ratio. Hominum eruditorum ac sapientum pæne omnium testimonia, voces, & exempla, quod uberius jam supra demonstratum est. In multis reperias doctores & suasores plurimos, plerumque tamen non adeo multos factores. Suadere pronum est, promptumque vel imperito cuique, dextre facere paucorum. Hic verto & canto: Plures numerabis, qui fecerint istud, quam suaserint. Neque enim omnibus lubuit sui profectus rationem aliis detegere. Suaserunt hoc multi, sed plures suasoribus fecerunt, de compendio arcano sibi plurimum gratulati. Exercitium utique multo utilissimum est, & revera necessarium ad eruditionem non plebejam anhelanti. Si nos, Faustine, hic soli velimus sapere, desipiemus soli, sed in nostram perniciem. Ego satius duco cum multis, sed eruditis desipere, quàm solum sapere. Licebit quidem non excerpere, sed licebit etiam plurima nescire, innumera oblivisci, pæne omnia incassum legere; licebit tempus frustra terere, & optimas horas pessime perdere. Hoc senatus doctissimorum hominum pridem observavit, ideo e lectione omni excerpendum censuit;

ſuit; qui ſecus faxit, in ſupplicium habeat ignorantiam, & amiſſi temporis jacturam. Ita doctiſſimi quique ſentiunt. Adverſus hunc torrentem obluctari fatuum eſt. Sed tuas nunc objectiones audiam.

CAPVT X.

Objectionibus contra Excerpendi ſollertiam reſpondetur.

FAUSTIN. Ergo fari jubes, & dictis tragulam a injicere. EULOG. Liberrime; ſanatur ulcus cum rumpitur, & ejecta tragula quandoque in auctorem revolat. Dic quod ſentis.

FAVSTIN. Principio de illis faſtigiis hominum multa diſſerebas, qui neſcio quot decades librorũ typis mandarunt. Nihil hoc contra me; talem ego arietem, meique ſimiles non timemus; hoc epichiremate nihil perſuades. Ego nulla molior volumina, nec unquam in lucem quidquam extrudere cogitavi. Typi à meis libris æternum feriabuntur. Ego Plinios, ego Lipſios, Pontanos, Delrios non expungam codicũ edendorum multitudine. Nec cupio tot libros ſcribere, quot Didymus, quot Origenes, quot Triſmegiſtus, aut Toſtatus aliquis; ego me inter lectores cenſeri volo, non ſcriptores: quid ergo mihi cum Excerptis? hæc illi curent, qui publico ſua parant ven-

a *Teli genus, haſta ſimile.*

vendere. EVLOG. Audio ; & verum esto, ut illud non cogites, saltem subinde voles, aut etiam cogeris oratiunculam, vel epistolium componere : affirmate dico, nec hoc ipsum quidem cum dignitate poteris, absque Excerptis. Vide plurimorum epistolas rerum omnium inanis, flaccidas, elumbes, steriles, ineptas, plumbeas, sine nexu, sine nervo, sine ullo colore, in quibus nec priscæ, nec novæ litteraturæ vel vestigium reperire sit. Sed eorumdem scriptas orationes inspice ; verborum flumen est (& nec hoc quidem) rei aut rationis nihil, sed rivulus gracilis, & solo strepitu loquax ; nullæ hic elegantiæ, nulli sales, nullus nitor, gratiarum nihil est, subinde nec miculam in iis deprehendes, quæ priscam eruditionem sapiat, nihil sani aut vivi coloris;nil florum aut amœnitatis quidquam aspersum. Quod ille de Lusciniâ, hoc de scriptis talibus dicendum : Vox es, prætereaque nihil. Caussam tantæ paupertatis ne quære;in promptu est : nec verborum, nec phrasium, multò minus rerum Excerpta habent: indies vivunt ; parati nihil est. Hinc dictio & scriptio tam paupertina, sordida. Imò fit nonnumquam ut talibus dicendum in publico, cùm Philosophiæ, aut Medicinæ, aut Iurisprudentiæ, vel Theologiæ Doctores jubentur;sed illi tales, quia fodere noluerunt, mendicare

coguntur. Cum enim eorum nihil habeant, quæ ad orationem ſtruendam faciunt, velut pueri vix Grammatices gnari alios appellant: Quæſo te, orationem mihi ſcribe, gratiarum actionem para, ad quæſtionem poſitam reſponde. O mendicimonium ignavum: ſi quidquam excerpere voluiſſent, jam aliis non ſupplicarent; ſed quia non tantum nihil notatum habent, ſed etiam ignorant ubi ſcribendorum aliquid quærant, unde dicendi ſubſidium petant, ideo ad mendicitatem indoctiſſimam ſeſe applicant. Inſcitiam malunt prodere, quam emendare.

Vides, Fauſtine, non tantum libros ſcripturis, ſed etiam orationem, aut tale quid compoſituris, Excerpta eſſe neceſſaria.

FAVSTIN. Sed alteram in Excerpta tragulam intorqueo: Minus memoriæ ſtudent, qui Excerpta curant: nam ubi quidpiam in Adverſaria ſua retulerint, ſine cura ſunt, & ſegni animo, tamquam ipſi jam teneant, quod chartis commiſerunt. EVLOG. Mantelum pigritiæ coloratum, & ſcite factum, ſed lacerum: quaſi vero primarium memoriæ ſubſidium memoriam oppugnet. Dixi neminem tam felicis eſſe memoriæ, qui omnia, quæcumque legerit, complectatur, & retineat. Igitur ab Excerptis petenda ſunt adminicula, non ut memoria minus exerceatur, ſed ut felicius in ope-

re

re ſuo promoveatur. Addo: Nemo Excerpta cum ſuis indicibus perite tractaverit, qui noluerit reminiſcentiam exercere. Nec enim ſatis eſt, excerpere, niſi memineris, an, & quid excerpſeris. Atque adeo Excerpta & Notæ memoriam non ad deſidiam reſolvunt, ſed ad labores adigunt. Quiſquis igitur memoriæ quam maxime conſultum cupit, Excerpta & Notas perpetuet. Niſi forſam Charmides Græcus ſit, aut ejus frater, qui ſimillimus Charmidæ. Vir iſte oriundus è Græcis ea vi memoriæ pollebat, priſcis aſſeverantibus, ut quoſcumque libros in bibliothecis legiſſet, eos confeſtim memoriter recitare poſſet *a*. Si talem te profitearis, Fauſtine, ab Excerptis te liberum pronuntio: ſin minus, nec te, neque ullum alium à conſcribendis Notis eximium dico. Spartam quam nactus es, orna; memoriam, quam adeptus es, juva.

FAVST. Sed tertiam in Excerpta jacto tragulam: Plurimi ſunt, nec adeo indocti, qui hanc Excerpendi artem aut hactenus ignorarunt, aut certe non uſurparunt. EVLOG. Hic velim digitum imponas ori, & ficulneam argumentationem tuam alto ſilentio defodias. Argumentum iſtud, fateor, uſitatiſſimum eſt, ſed peſſimum: Plurimi hoc faciunt, ergo. Tu verò quid inde commonſtras?

 Non

a *Plin. lib. 7. Nat. hiſt. c. 24.*

Non ideò bene fit, quod à multis fit. Errantium multitudo nihil patrocinatur errori. Noli eos numerare, qui à via deficiunt. Sequere vel paucissimos, sed recto calle incedentes. Pythagoræ monitum est: *Per viam publicam non ito*; Non ut eam incessu vitemus, sed ut sensu, moribus, vita. Ignavia numquam erit pulchra, quod ea multis placeat. Multi, ais, nil excerpunt. Quid tum? Multi etiam parum supra vulgus proficiunt, hinc inter eruditos in imo hærent subsellio. Nec illi hoc pensi habent, modò farinam & panem eruditione quantumvis debili lucentur. Neque vero quidquam dubii est, quin illi tam parcæ diligentiæ juvenes, multo præstantiores evaderent, seu Philologi, seu Medici, seu Iurisconsulti, si mature ac sedulo excerpere inciperent. Multis danda venia ob ignorantiam; nil illis ignoscendum est, quos laboris odium absterret ab exercitatione tam fructuosa. Sed perge opponere.

FAVST. Quartam ergo tragulam expedio: Priscorum sapientum ævo, cum artium & scientiarum cultus maxime floreret, auditione ac commentatione, non scripto tradebantur disciplinæ. Hoc Pythago reorum in Italia, hoc Druydum in Gallia, hoc Gymnosophistarum in India fuit institutum. EVLOG. Speciosum videri posset hoc argumentum, nisi esset vitiosum non una parte. Facesse nil scri-

pserint

ſerint in ſchola, nil ergo in tabellas domi retulerunt? unde igitur eorum ſcripta ad nos permanarunt? Deinde, priſcorum ſcriptio fuit admodum operoſa & difficilis; nec ſine majore ſumptu. Cera illi, aut lino, philyris, corticibus, foliis arborum, plumbo, membranis, palimpſeſto utebantur *a*. Nos commodiſſime charta utimur, typographiis gaudemus; ratio ſcribendi expeditiſſima, modo non magis placeat labore otium. Addo: Si argumentatio tua ullarum ſit virium, mos Academiarum omnium erit abolendus; ubi non audire ſolum, ſed & ſcribere atque annotare diſcipuli ſolent. Quin igitur ad Academias excurris, & tuam illis additionem ac commentationem ingeris, omnemque ſcriptionem tollis? cave hic verbulum addas, aut ſupploſione pedum ſalutaberis. Sed quia pharetram tuam, ut conjicio, nondum exhauſiſti; dic porro, & oppone plura.

FAVST. En ergo quintam tragulam: Quid ſi ejuſcemodi commentaria & Notæ tineis, muribus, blattis in epulum cedant, quid ſi aquæ illa jugulent, quid ſi canis ea concerpat, fur auferat, ignis comburat, caſus alius eripiat? EVLOG. Quid ſi cælum ruat? hi hoſtes non tantum libris, ſed & veſtibus, pecuniis, domi-

F 5 bus

a *De veterum ſcribendi ratione fuſius Guido Pancirollius, volum. 2. Memorab. tit. 13. & in eum Henricus Salmuth.*

bus timendi : num ideo veſtem non conficias, pecuniam non colligas, domum non conſtruas, quia hæc vel auferri, vel comburi poſſunt? Non neſcio quid Antiſthenes cuidam dixerit, qui librum, in quem omnia retuliſſet, perditum plorabat. Cui vir ſapiens : Atqui hæc, inquiebat, oportuit animo commendare, non chartis. Quo effato philoſophus non voluit memoria mandari omnia (quis enim id poſſit?) ſed multa, quod & nos docemus, ne ſcrinia noſtra doctiora ſint, quam ingenia noſtra. Sed perge, ſi libet, obducere.

FAVST. Sextam igitur extollo tragulam : Quis chartaceam ſupellectilem ſuam quocumque ſecum circumvehat? Stilphon ſua ſecum omnia ferebat mente, non chartis. EVLOG. O te militem, Romanum ſcilicet, & priſci roboris! Vetus Romanus miles pro more ac ritu militiæ habuit, quadruplicia portanda onera: *Cibum*, *Vtenſilia*, *Vallum*, *Arma*. Expende ſingula. *Cibus*, panis fuit buccellatus in menſem dimidium, ſæpe totum. *Vtenſilia*, Haſta & Scutum, præter hæc, ſerra, corbis, rutrum, ſecuris, lorum, falx, catena, olla, veru, & ſi quæ alia ad victum ſunt. *Valli*, tertium onus. Ex uſu ternos, aut quaternos, aliquando ſeptenos, aut etiam duodenos vallos [a] tulerunt, ut, ſi caſtra ſubito locanda, vel alia

foret

[a] *Vallus*. ein Pfal oder Rebſteck.

foret necessitas, vallare statim se liceret. *Arma*, quartum onus, galea, lorica, gladius. Ista omnia Romano militi ferenda *a*. hæc mihi aut scias, è Lipsio Excerpta suggerunt. Et numquid recte talem te militem dixi, quadruplici, tantoque huic oneri portando parem, qui duos tresve chartaceos libellos ferre refugis? Addo: Excerpta, si cum judicio fiant, non facile umquam in eam molem excrescent, quæ non expedite commodeque ex uno loco in alium transferatur. Mecum senties, cum Excerpendi modum à me accipies. Stilponi pax sit, & eat bonis avibus, qui Demetrio Poliorcetæ interroganti; Num quid perdidisset? *Nihil*, inquit, *omnia namque mea mecum sunt*. Cum tamen patrimonium illius in prædam cesserit, filias & patriam hostis rapuerit. At ille habebat secum vera bona, intelligentiam & memoriam artium & disciplinarum omnium capaces, insuper & virtutes rectique conscientiam. His sese bonis solabatur Stilpon *b*. Sed quid hæc adversus Notas & Excerpta? Etiamnum habes, quod obducas? Septimam quoque tragulam emitte.

FAVSTIN. Dictis acquiescere statueram: sed, ut jubes, hæc addo: Videri tempus non adeo religiose ac utiliter expen-

a *De his Lipsius l. 5. Rom. milit. dial.*

b *De hoc vide Senecam l. de Constantia sap. c. 5. & epist. 9. post med.*

pendi colligendis Excerptis. EVLOG. Hæc quidem, Faustine, commodius retinuisset silentium. Cave hic idem tibi occinam, quod Apelles Alexandro Macedoni de coloribus imperite multa disserenti, silentium comiter suadens: Aut sile, ait, aut pueri, qui colores terunt, te ridebunt. Tunc temporis prodigentiam hic objicias? Re nulla utilius expendes tempus quam conficiendis Excerptis. Illud verissimè tempus est non solum prodigere, sed studio perdere, libros otiose volvere, multa legere, nihil excerpere, nihil memoriæ recolendum seponere. Hæc vera temporis jactura est, legisse, & aut nihil retinuisse, quod diu inhæreat, aut nihil excerpsisse, quod usui futuro serviat. Si temporis pretium æstimare noris, nil umquam leges, nec quidem animi caussa, quin simul excerpas. Otiosa, vana, nugatoria est lectio, cui nulla miscetur scriptio. Nisi Thomam Kempensem aut similes legas. Quamvis nec hanc quidem lectionem velim annotationis omnis expertem. At sunt, qui studiosos se putent, cum libro signũ infixerint, eumq; fecerint stigmatiam. Ohe libellũ miserũ! Ohe, quem tales sauciant injuriæ. Nam ungue codici notam imprimere, pagellæ auriculam inflectere, atramento aut minio, quæ placent, inducere, pigritia est prorsus sordida, & maximam partem inutilis, ac supervacanea. Quid libros his

con-

ontumeliis inceſtamus? Exiguum, aut ullum eſt memoriæ ſubſidium, & mana libri infamia. Si quid notatum vis, reviter exſcribe, & librum præſta immunem ab hoc dedecore.

Si quid tragularum, Fauſtine, ſupereſt, haretram omnem vacua; concute ſeundum pectus *a*, & objectiones ſparge oto plauſtro.

FAUST. Reſtat unica, ſed non heres, ut arbitror. Octavam ergo tragulam mitto: Sunt hoc ævo ſcriptorum pænè omnium indices copioſi, indices optimi. Quid fatiger fruſtra? ab indicibus petam, quod lubet diſcere.

EVLOG. Has voces jam novi. Hoc pigri aut juvenculi ab experientia invalidi dicunt. Novi ergo imperitiſſimos hoſce ſermunculos. Sunt adoleſcentuli vix litteris primis leviter tincti, qui his ſeſe inaniis quietos reddunt: Ad indices, aiunt, confugiemus, & eruemus inde non grandi labore quidquid placuerit. O boni pueri, erratis toto cœlo. Conſilium ridiculum & vanum. Expertus ſum ego ipſe ſæpiſſime, inter indices plerumque id minime inveniri, quod maxime quæritur. Non dicam, quod amplius eſt, à pluimis ipſam quærendi artem ignorari, præſertim cum indices ſibi ſint diſſimillimi. Sed neque hic indices in jus ambulare cogam, qui ſæpe fallunt, & ludificant quæ-

a Virgil. lib. 7. Æneid. circa med.

quærentem falsis numeris; non raro magnum quid pollicentur, & vix pauculas repræsentant voculas. Quoties totas horas, totos imo dies jejunus & avidus scrutator indices pervestigat, & vix quidquam, quod ad rem fit, expiscatur; oleum perdit, & operam ludit. Quid? quod auctores plurimi, eos indices, quos suis libris attexunt, non ipsi conficiant, sed id genus operæ aliis committant. Hinc errores in indicibus innumeri. Hoc autem creberrime fieri certo mihi constat. Quid vero facias libris illis, qui quidem optimi, sed nullos habent indices? undique repulsam ferimus. Verum, ut sint ista, quæ opponebas, verissima, numquam tamen alienis tam jucunde, nec tam apposite, neque utilitate tanta, ut nostris utimur. Et, ô mi Faustine, serum nimis est, cum monstranda eruditio, eam ex alienis libris, aut librorum indicibus conari effodere. Negotium anceps & revera fallax est, velle fieri eruditum ejuscemodi Elenchis & Nomenclaturis.

Sed omnes pulchellas rationes istas excogitat pigritia. Hæc, ut scias, nonnumquam ingeniosa est, præsertim in sui patrocinium. Quod Excerpendi curam aversemur, ratio pæne unica hæc est. Odimus laborem & fugimus. In eo res vertitur *a*; pigri sumus, & molestiam enotandi nolumus subire, ideo legimus, & nihil

a Da ligt der Hase im Pfeffer.

nihil nobis ſeligimus, ut non laboremus. Operoſum nobis videtur ſemper ad manum habere chartam, calamum, atramentum, & inter legendum, modo ſella ſurgere, modo has, modo illas chartas prehendere, lectionem turbare, ſcriptionem interjungere. Lectores eſſe otioſi volumus. Ita dum alimus deſidiam, fovemus ignorantiam. Hoc uno nobis blandimur, quod multa legerimus. Optime dixit Ariſtippus: Non, qui plurima comedunt, ii perinde ſani ſunt; item, non qui plurima legunt, ii perinde docti ſunt *a*. Apage mihi otioſulos lectores illos, qui animi tantum, voluptatis, & otii cauſſa legunt, qui, ut tempus fallant, librum arripiunt, & quod ſors obtulerit, curioſis oculis percurrunt. His omnibus illud Plinii inſuſurrandum: Poteratis, ô boni, has horas non perdere. Quæ enim hæc lectio eſt, quæ nihil in Adverſaria, nihil in ſcrinia recondit, quæ oblivioni & ventis ſpargit, ſi quid boni ſeminis repertum. Idem iſti faciunt, quod qui multum edendo ingerunt, & nihil digerunt. Vt concoquas, ſic comede; ut excerpas, ſic lege. Hoc litterarum ſupellectilem parat, hoc ſeriam eruditionem conciliat. Non caret res labore, fateor, quid autem magni ſine hoc mortalibus venditur? Novi ego complures mediocris ingenii homines, qui per

a *Laert. in Ariſtipp.*

per hanc ipſam Excerptorum induſtriam evaſerunt ad magna. Quod illis nec memoria, nec ingenium contulit, id liberaliter Notæ dederunt & Excerpta. Hoc vere tuum eſt, quod tuum feceris annotando, hoc tibi utiliſſimum experieris, quod in tuam extraxeris utilitatem excerpendo.

In primæ partis coronidem do teſtem virum doctiſſimum Franciſcum Sacchinum, qui hanc ipſam Notandi ſollertiam ſumme approbans, his omnino verbis: Maximi, ait, quique viri & commendant, & adhibent ſedulam Excerpendi curam. Profecto fidem ſuperat, ſi quis & accurate, & continenter ſcripto conſervet, quidquid conſtans lectio memoria dignum indies offert, quanta, quàm brevi egregiarum rerum copia congeratur *a*.

Veriſſimum eſt, & oraculum puta. Teſtes adjungo mihi familiariſſimos, qui mirari ſe ajebant, & verò etiam lætari litterariam ſupellectilem ſuam tam ſuaviter, tempore non adeò multo è Notis creviſſe. Levibus impendiis licet hic diſcere, Fauſtine, non legendum tantùm, ſed & excerpendum. Atque hæc præfari oportuit. Iam conſtat, ni fallor, Excerptorum neceſſitas, quæ autem eorum methodus, & quomodo excerpendum ſit, parte altera trademus. Atque ita jam diem

a *Sacchin. de Ratione libros legend. mihi p.* 76.

diem deduximus ad umbilicum. Pars altera in pomeridianum tempus commode rejicietur. Tu verò meus hodie conviva eris. Sed morem meum nosti; nec Plautinum illud ignoras: Propter te vicinia non videbit majorem fumum. Eamus; vocat mensa, sed, quod præmoneam, frugalis.

PARS ALTERA

Excerptorum Methodus,

seu

Quomodo Excerpendum sit.

CAPVT I.

Ingressus ad sermonem de Excerptorum modo.

EVLOGIUS. En uvas, Faustine, per hyemem servatas! præludamus fami hac promulside. FAVST. Quid hoc novi moris in tua domo: Alibi vindemiam secundis mensis inferunt inter bellaria: Hic ferculorum omnium anteambulones sunt uvæ. EVLOG. Memoriam mihi refricas uvæ ambulantis, quam mea mihi Excerpta, ni fallor, explicabunt. Sed priùs accusatio, de more novo, amolienda Hoccine tibi peregrinum, aut novum videtur, in prandii caput apponi uvas? Medicorum placitis fit. Ajunt stomachũ eo succo, præsertim si recentes sint uvæ, non male initiari, cum ad acuendam appetentiam, tum ad alvum ducendam. FAVST. Vt sese dant initia, non tam dapes hodie, quàm eruditionem prandebimus. Pareamus ergo Medicis, & uvas præmit-

mittamus offæ. Bromius præcedat Cererem. Sed tu interim, quæso, quod de ambulante uva cœperas, exequere. Prodigium luculentum, si uspiam uvæ ambulant. EVLOG. Qui sapit hæc gustatio? FAVST. Puto Apianas *a* esse, adeo dulces sunt. EVLOG. Nec mea familia, nec aves id nesciunt, nam & illa, & illæ valde appetunt hoc genus vitis. Et quod sane lepidum est, cum domesticos furtivæ vellicationis insimulo, culpam in aves regerunt; si aves loqui scirent, domesticorum gulam accusarent. Tu botrum hunc totum jugula, modo sapiat. Hospiti hæc victima debetur. Cæteri missus non obruent te.

De ambulante uva, & legere me memini, & Excerpere. Heus peur porrige sis Adversaria illic, & Lemmata cum indicibus. Huc oculos, Faustine, & animum: cerne paginam Adversariorum centesimam quinquagesimam quartam. VVA AMBVLANS majusculo charactere scriptum. Explicatio hæc est. Erinaceus erga suos catulos sollicitus paterfamilias, non patitur deesse illis pabulum, quod furto aut rapto colligit. In curam hanc intentus ingeniose prorsus furatur. Nam sub adultum Autumnum ad vites perrepens uvarum baccas pedibus in terram decutit, quas, sese circumvolvens, spinis excipit, deinde in cavernam suam descendens illas catulis suis

a Muſcateller.

præbet decerpendas. Hoc nobis omnibus aliquando ſpectantibus & admirationem movit, & riſum. Echinus vero ſic acinis onuſtus ſpeciem exhibuit uvæ ambulantis. Vin' & aliam explicationem.

Inſigniorem uvam unus aliquis Macario Alexandrino *a* detulit benevolentiæ argumentū. Macarius, qui ſeipſum odiſſe, & gulam ſubſtringere jam didicerat, vicino ſuo, qui fractioris videbatur eſſe valetudinis, uvam obtulit. Ille humaniter gratias egit huic amoris officio, ſed quia vicinum ſuum hoc edulio digniorē, quàm ſe credidit, uvam retinere nefas cenſuit, & pertulit ad eum, qui proximus habitavit. Sed & iſte obſequioſum hoc honoris ferculum alteri mittendum duxit. Et ille rurſus ad alium, & alius iſte iterum ad alium, & ita deinceps alter alterum ſeſe potiorem ratus, oblatum munus porrò ambulare juſſit. Sic uva per tuguria plurimorum valdè diſtantia ambulans ad primum rediit, dum ignorarent ſinguli, qui primus mittere cœpiſſet. Macarius ſibi, ſuiſq; gratulatus de tam nobili continentiæ atq; amoris ſpecimine, Deo gratias egit. Sed nec ipſe quidem hanc ambulantē uvam vel libare ſuſtinuit, in quâ tot alii, charitatē & temperantiam exercuiſſent *b*. En, Fauſtine, ambulantem uvam. Hac etymo-

a *Qui junior Ægyptio.*

b *Ruffin. Aquil. c.* 29. *apud Roſweyd. mihi p.* 481. *Pallad. c.* 20. *mihi pag.* 721.

mologiâ ferculum, aut poculum, quod in mensa obit, ambulans cibus, ambulans calix congruè vocatur. Hæc mea mihi suggerunt Adversaria. Addo aliud ex iisdem pagina centesima septuagesima.

Turcæ vinum non bibunt, præsertim cùm habent spectatores. In abdito, cunctisq; arbitris remotis legem violare, non ducitur religioni, dummodò potator suos sibi oculos & linguam fideles spondeat. Licet ergo liquorem vitis ex lege non bibant, uvas tamen comedunt quovis tempore recentes. Sed eas sic servant. Dolioli fundũ sinapi foliis sternunt, dein botros imponunt; iterum miscent folia, iterumq; racemos dum doliolũ impleatur. Vt autẽ, quidquid hic vel aëris, vel vacui est, excludatur, mustum affundunt, & arculam diligentissimè obturant. Hinc mediâ hieme uvas eximunt, velut à vite recentissimas. Liceat paucula de uvis attexere, ut Excerptorum utilitatem, vel hinc etiam discas.

Affirmat Plinius in interiore Africæ parte botryones ac uvas nasci tam grandes, ut infantium puerorum magnitudinem exuperent *a*. Nil supra fidem locutũ autumo. Nam divinæ paginæ auctoritas adstruit, Palæstinę botrum ea mole fuisse, ut illum vix duo viri ex Nechel-Escol ad Iisraëlis populum in vecte detulerint, ad fertilitatem terræ testandam.

Nicolaus Christophorus Radzivill. Prin-

a *Plin. lib. 4. Natur. hist. cap. 1.*

ceps Polonus, Eques Hierosolymitanus, cùm in Palestinam haberet iter, Alexandriæ uvas Rhodias non spectavit tantùm, sed & comedit. De harum magnitudine oculatus testis affirmat; acinos earum esse ad instar nostratium prunorum *a*, illarum verò longitudinem tres partes ulnæ nostratis exæquare *b*. Hic botrus unicus non prandii proludium, sed cæna fit aut prandium.

De uvis pensilibus quæ multo tempore asservari solebant, ut mea mihi lemmata dicunt, mentionem facit Aurelius Macrobius lib.4. Saturnalium c.20. Hieronymus Mercurialis l. 4. Variarum lectionum c. 11. Isaacus Casaubonus in Athenæum. En gustulum ad pomeridianam dissertationem nostram de modo Excerpendi. Sed seponamus tantisper ista, dum fami dentes excusserimus. Dum calet cibus, sapiet.

a wie unsere Pflaumen.

b drey Viertlel lang/ von einer Ellen. *Ita Radzivill in suo Hodœporico, epist. 3. mihi p. 191.*

CAPVT II.

Leges paucula ad Excerpendum scripta.

EVLOG. Parentatum est, si non gulæ, saltem fami. Ergo ad rem. Exerpendum esse diximus. Nunc porro dicamus, quomodo sit excerpendum. Leges ad Excerpendi methodum præmitto.

Excer-

Excerpe,

1. MATVRE.

2. CVM IVDICIO.

3. ASSIDVE.

4. SELECTA & NOTATV DIGNA.

5. EXCERPTA subsecivis horulis RELEGE.

6. EDISCE quædam, non tantum EXSCRIBE.

7. FINEM studiorum ATTENDE.

Singula hæc paucis explico, & quid hæ leges sibi velint, summatim ac breviter instillo.

1. Excerpendum MATVRE. Si fieri potest, à puero, & ab annis vegetioribus in hanc curam totâ mente incumbe. Tantò namque copiosior erit supellex, quantò studium hujus industriæ fuerit diuturnius. Vt illis, qui ad fidicinam designantur, jam in ipsis cunis datur plectrum, & laceratæ citharæ nondum omnino solutæ compages, ut infantibus ipsa lux non sit antiquior, quàm paternæ artis rudimentum: ita conducit hoc studiorum genus quàm maturrimè inchoare. Nil tamen obstat quin senex & grandævus hoc artis compendium ordiatur. Præstat serius quàm numquam incepisse.

2. CVM IVDICIO. Hîc Rhodus, hîc saltus, hîc omnis Excerptorum cardo vertitur. Quid transeas, quid Excerpas, è quibus auctoribus, quo titulo præfixo, quo Lemmate adscripto, qua classe

quidvis recipias, noveris. Iudicium huic rei aptum hic commonere, non autem dare poſſumus. Abſit judicium, & labor cæteroqui utiliſſimus non multum commodabit: judicio res fiat, & laborem fructus non leviter ſuperabit. Vitii eſt omnia & obvia quævis excerpere; ſed longè majoris eſt vitii nihil excerpere. Malim te in illam, quàm iſtam culpam incidere. Hîc ergo ſæpiùs monendi ſumus: Quod facis, fac cum judicio.

3. ASSIDVE. Nec tantùm lecta, ſed etiam audita, quandoque etiam viſa, in Notas referenda. Dicere ſolebat natu major Plinius: Nullum eſſe librum tam malum, ut non aliqua ex parte prodeſſet *a*. Stylus itaque numquam è manibus dimittendus, & ſcribendi aſſiduitate, quod initio difficile videbatur, in naturam mitiorem cogendum: veluti feras cernimus ſæpius manu plauſas ſaltus & nemora dediſcere. Quanto conſtantior fuerit hæc ſtudendi ſedulitas, tanto major erit excerpendi agilitas. Omni ergo lectioni miſceatur enotatio. Nec ullum cenſuerim legendum librum, quin ſimul etiam excerpendum.

4. SELECTA & NOTATV DIGNA. Nec enim omnia, ut dixi, in Notas trahenda. Quod obvium, quotidianum, protritum, millies decantatum eſt, ſine damno tranſiri poteſt. Quamvis non raro in com-

a *Plin. Iun. l. 3. epiſt. 5. ad Macrum.*

communiſſimis hallucinemur:nam licet ea ſciamus, auctorem tamen, & librum, librique caput, aliaque rei attributa ignoramus. Ideò multa non quaſi nota & invulgata ſpernenda, ſæpè nec communiſſima negligenda ſunt. Illos, qui hac in re nimii, & obvium quidvis in Excerpta rapiunt, perſtringens Gellius: Græci maximè, inquit, multa & varia lectitantes, in quaſcumque res inciderent, albâ, ut dicitur, linea, ſine cura diſcriminis, ſolam copiam ſectati converrebant *b*. Ergo ſelige, & excerpe.

5. EXCERPTA horulis ſubſecivis RELEGE. Ad ſequentem lex iſta ſpectat. Sic enim memoria firmatur, quando non ſolùm exſcribimus, ſed exſcripta cum opportunum, relegimus. Sic pleraque omnia & voluptati erunt legere, & cultui legiſſe, & uſui meminiſſe. Incredibili dictu eſt, quantum mixtura hæc lectionis, memoriæ, ſcriptionis ad omnem ſtudiorum facultatem conferat. Qui nullas hoc genus vigilias vigilarunt, vix umquam eruditionis mediocritatem ſuperarunt. Vigiliis hîc opus eſt, non militaribus & rigidis, ſed Socraticis & nemini non facilibus.

6. EDISCE quædam, non tantùm EXSCRIBE & RELEGE, idque memoriæ colendæ, quæ augetur, cùm frequētius exercetur. Idcircò illuſtriora non

G 5 tan-

b *Gell. l.* 20. *Noct. Attic. c.* 11.

tantum ſcribenda & notis inſerenda, ſed inſuper etiam ediſcenda judico. Non enim cum Excerpendū dico, exercitationẽ memoriæ negligendam cenſeo. Alterum ab altero juvetur. Memoriæ opitulentur Excerpta, his illa ſuppeditet adjumentū. Hinc iſta in familiari uſu, colloquiis eruditis, ſcribendis litteris, diſputationibus privatis & publicis dextrè miſceri poſſunt, quò altius memoriæ inhæreant.

7. FINEM ſtudiorum ATTENDE. Cum hoc Excerpta ſunt commetienda. Nam aliter Philologus excerpit, aliter Orator, aut Concionator, aut Iuriſconſultus, aut Aſtronomus, aliter Medicus, aut Theologus. Ad ſua quiſque ſtudia hanc annotandi operam attemperat, quod brevi uberius dicemus.

CAPVT III.

Tres Excerptorum claſſes facienda, ſuus cuique aſſignandus Index.

HIc, Fauſtine, ſerio velim animum advertas. Id jam docendum, quod principio maximè viſus es expetere. Modus excerpendi nunc tradendus eſt. Tres ajo faciendas claſſes, & ſuum cuique Indicem aſſignandum. Quidquid enim notatu dignum videtur, aut in LEMMATA, aut in ADVERSARIA, aut in HISTORICA excerpendum. Singulas claſſes ſub adſpectum dabo. Nunc eas breviter, ne peregrinæ videantur voces, explico.

I Claſ-

I Classis, LEMMATA. Sic appello. Huc spectat, & in hanc classem referendum, quidquid historiæ non est, & fusè non exscribitur, sed annotatur tantum auctor, liber, caput, vel paragraphus, pagina, &c. Additis subinde voculis seu clausulis: *Hic breviter*, *Iste fuse*, *Ille optimè*. Huc præcipue spectant virtutes, vitia, omniaque alia, quæ in sermonem familiarem adduci solent. Exempli gratia: Cælum, Sidera, Meteora; item Beatitudo, Cælites, Elementa, Animantes, Volucres, Quadrupedes, Pisces, Arbores, Montes, Metalla, Bombardæ, Horologia, Campanæ, Musica, Coronæ, &c. Infinita talia, quæ disceptationi hominum subjiciuntur. Sed speciem Lemmatum sub oculos ponam singulari capite.

II Classis, ADVERSARIA. Hoc illis do nomen. Huc spectat & in hanc classem enotandum, quidquid historiæ non est, sed tamen (nota discrimen à priore) paullò fusius exscribitur. Additis pari modo, auctore, librô, capite, paginâ, &c. In hanc classem potissimum referuntur Ritus prisci, Epitaphia, Descriptiones insigniores, Sententiæ, vel Dicta uberius explicata, Rara, Admiranda, Nova, Vetera. Si tamen hæc, ut dixi, non sint historiæ, & plusculis verbis excerpantur. Exempla horum infra dabimus, ut nemo sit, qui ea non facili negotio capiat.

III Classis, HISTORICA. Sic clas-

classem tertiam vocemus. Huc spectat, & in hac classe collocandum, quidquid historia est, vel (ut pueri loquuntur) exemplum, sive id fusius exscribatur, sive non. Notatis pariter auctore, libro, capite, diligentiores etiam paginam observant. Tribus his classibus triplex accommodandus est index in libro chartaceo, sed separato, ut docebimus.

Hæ classes ita constitutæ sunt, ut quidquid in lectione occurrit excerpendum, notatu dignum, in unam illarum possit excerpi. Quidquid enim historicum est, ad HISTORICA: quidquid historicum non est, sed vel ritus priscus, vel simile quid, & cum explicatione aliqua videtur inscribendum, ad ADVERSARIA spectat. Quidquid aut historicum non est, sed virtus, vel vitium, vel res aliqua quæcumque, de quâ possit institui sermo, ad LEMMATA pertinet, siquidem auctor tantum sit notandus, qui ejus rei mentionem faciat. Res erit clarissima, ubi non auribus tantùm, sed & oculis loquemur.

Hac autem enotandi methodo, vel certum, vel sexcentos auctores diversorum idiomatum die uno legere possum ordine prorsus imperturbato. Nam in dictis tribus his classibus nihil attendendum ad ordinem: quo res loco venerit, eo recipiatur; in solo indice ordinata series Alphabeti observanda. Nec opus magnis chartarum voluminibus, modo unicus

unicus liber chartaceus a triplici destinetur Indici. Cæterarum trium classium quævis à quaternione duplicato faciet initium. Cum duplicatus hic quaternio fuerit impletus Notis, alius atque alius ei addendus. Nunc singulas classes istas oculis exhibeo; idque practicè prorsus & mechanice (da veniam fuliginosis voculis) aliter certè hæc talia non capiuntur.

a *In octavo, ut bibliopegorum pueri solent loqui.*

CAPVT IV.

LEMMATA *quâ ratione sint facienda.*

VT promissis stem, Faustine, institutionem plane practicam, atque mechanicam accipe. Duo sint quaterniones chartæ, complicati in Quarto (ut bibliopolarum officinæ loquuntur) sibimet inserti, habeantque latiores paullo margines; his præfige titulum, LEMMATA. En tantillæ molis est Excerptis initium dare. Si duos tantummodo quaterniones habeas, sat chartarum, sat libri est. Vbi duos quaterniones illos impleveris, alios illis atque alios appone, prout multum excerpseris. Ita hæc res in infinitum potest crescere sine ullo chartæ dispendio. De indicibus infra singillatim agemus. Habemus chartam rei destinatę idoneam; præfixa frons est, LEMMATA. Iam inscribendi modum, & ipsa LEMMATA

MATA, seu titulos Lemmatum, nullâ ordinis ratione habita subjungo. Exempli gratiâ.

LACRYMÆ, & quidquid ad illas. De his Cæsar Baronius tom. 2. an. 253. numero 80. & an. 254. nu. 55. Thamuzidoli concavi ocllis infusum plumbum, & accensus intus ignis, ut idolum flere videretur. Hieronymus Pradus tom 1 in Ezech. cap. 8. fine omnino. B. Genovefa quoties cælum suspiciebat, flebat. Zacharias Lippeloo tom. 1. die 3. Ian. De Annibalis risu inter flentes, Livius lib. 30. fine. De lacrymis Chrysostomus hom. 1. in Epiph. Domini. Pererius tom. 4. in c. 37. Genes. vers. 33. Psalm. 118. vers. 136. Vide Commentatores Bellarminũ, Lorinum, alios. Eleganter dictum: Nimium risûs pretium est, si cum probitatis impendio constat. Cumis in arce Apollinem triduo lacrymasse duo æditimi Romæ nuntiarunt. Livius lib. 43. Perseus pro concione dicturus lacrymis impeditur. Livius lib. 44. fine, & l. 45. initio. Sortis humanæ memor lacrymat Æmilius. Iuliana virgo Martyr rogum lacrymis extinxit, Lippeloo die 16. Feb. De lacrymis Athanasiæ idem 26. Feb. Ericius calidis aquis necatur; ita dæmon lacrymis. De lacrymis Bellarm. libr. 2. de Pœnitentiâ cap. 11. De divinæ Matris lacrymis juxta crucem stantis, Delrius in Opere Mariano, sacrâ lectione 4. propiùs finem, ubi de pulchritudi-

tudi-

tudine Christi. Soror in sororis funere sanguineas lacrymas fudit, idem Delrius Polemica 2. Marcellus, expugnatis Siracusis, flevit. Valerius Max lib. 5. c. 1. Iul. Cæsar illacrymavit capiti Pompeii hostis capitalissimi, ibidem. Lacrymæ legati ad Deum; Lacrymæ, oratio sunt efficacissima, Maldonatus in c. 2. Ioan. v. 13. De Xerxis lacrymis, spectato exercitu, Valerius l. 9. c. 13. Alexander Macedo illacrymat funeri conjugis Darii, Curtius lib. 4 post med. Darius etiam velato capite diu plorat. Lacrymæ viduarum ex oculis in cælum subsiliunt, Ecclesiastici cap. 35. v. 17. ad v. 20. illustris locus. Regius puer flevit quod mensulam in qua Darius comedisset, Alexandri pedibus subjiceret. Curt. lib. 5. Alexandro Magno occurrunt quatuor millia Græcorum, quorum alii pedibus, alii manibus, auribusq; mutili, frontibus inusti lacrymas lacrymando provocant. Curtius lib. 5. Crocodili lacrymæ, quales apud Darium Nabarzanis & Bessi. Curtius lib. 5. prope finem. Vbi simulatissimis lacrymis rex etiam illacrymavit. Alexander obortis lacrymis queritur de militibus in patriam redire cupientibus. Idem l. 6. initio. Exercitus omnis lacrymatur, l. eodem, med. & l. 9. post init. Alexander super Clyti à se interfecti corpore acerbe plorat. Idem lib. 8. initio. Cum Perdiccas diadema vestemque Alexandri cum armis & annulo sibi tradito in sella

re-

regia possuisset; illorum aspectu omnibu
obortæ lacrymæ integraverunt luctum
Curtius lib. 10. *Observa, Faustine, non tan
tum lectum à me Curtium, sed etiam excerptum
Illud etiam nota, nil horum de lacrymis in indic
Curtiano positum. I nunc, & indicibus fide, quo
adeo laudasti. Sed pergo.*

De risu Sardorum misto lacrymis, Pa
catus in Panegyri ad Theodosium. De la
crymis Christi, Maldonatus & Alvare
tom. 1. de vita Spirit. & Hieronymus Na
talis die Palmarum. Francisc. Borgia i
opusculis. Alii. De lacrymis copiosè &
bene Alphonsus de Horosco, in Hort
sacro, c. 21. c. 22. c. 23. c. 26. Azor. tom. 1. l
3. cap. 14. Clarus Sylvius Commentari
in 12. tabular. leges, c. 24. Homo cum pri
mum plorat, vigilat; cum primum in cu
nis ridet, dormit. Cardanus l. 8. de Rerum
varietate c. 43. propius finem. De singula
dono lacrymarum in viro Religioso, Io
an. Nyder. l. 4. de Formicis. c. ult. Brasilien
ses carorum adventum, circumdatis col
lo brachiis, appresso ad pectus capite
cum effusa comploratione, altisque suspi
riis primum excipiunt, viæ laborem &
incommoda commiserantes: moment
dein siccant oculos, habentque lacryma
in potestate. Maffejus lib. 1. histor. Ind
De virgine per lacrymas curatâ, Breden
bach. l. 4. Collat. sacrar. c. 7. De primis la
crymis infantis, Guevarræ Zeitkürtzer
De lacrymis & illarum origine, Guevar

ra l. 1. epistol. materteram super catelli funere consolans. Narses qui Galliam subegit, Germanos vicit, numquam pugnavit, quin pugna priore proxima nocte fleverit. Ib. Non absurde dixit Regina Eniquiti mater: Dignum est ut fleant sicut feminæ, quia non pugnaverũnt sicut viri. Guevarra lib. 2. epist. Vbi de regno Granatensi. De lacrymarum & fletûs utilitate, l. 3. Epist. Ptolemæus Philadelphus Ægypti Rex, cùm ei libri sacri, quorum magno desiderio tenebatur, litteris aureis descripti porrigerentur, ingenti lætitia velut ebrius illacrymavit ubertim. De la Cerda in lib. 1. Virgilii, Versum, Constitit & lacrymans, &c. Alexander Aphrodis. Problem. l. 1. c. 32. Lacrymas Orphei, & quæ similis notæ sunt, transeo. De piis lacrymis Meffret serm. 1. Dominic. 1 post Epiphan. & feria 6. post Dominic. Oculi & feria 4. post Dominic. Lætare. De tyranno qui primo sermones, dein nutus, tandem & lacrymas vetabat, Philipp. Bosquier. in Ara Cœli Conc. 23. cap. 1. Imago Crucifixi per aliquot dies visa flere. Henricus Spondanus anno 888. num. 5. Ramirus rex sub vitæ finem cum lacrymis clamavit: Nudus egressus sum, &c. Spondanus anno 950. Otho III Imperator palam lætus erat, sed ob monita Beati Heriberti occulte ingemiscebat & flebat. Spondanus anno 1001. nu. 7. *Hunc compendii caussa nomino, qui Cæsarem Baronium traxit in compen-*

H dium.

dium. Sed ulterius paululum. Hipponensis Vir-
go, cum se oleo perunxisset, cui pro illa
orans presbyter instillaverat lacrymas
suas, mox à dæmonio sanata est. August
tom.5.l.22.de Civit. c.18. mihi pag. 298
Pachomius nocte tota sudans & lacry-
mans oravit, ut manè rivuli cernerentur
in pavimento. Heribert. Rosvveydus l 1.
in illo c.15.plura c.38.& 52. Quidam per
annum integrum seipsum deflevit. Se-
bast. Barradius tom. 8.lib.10.c.17. De la-
crymis in oratione, Dux spiritualis Ludo-
vici de Ponte part.1. tract.1.c. 17. maxi-
mè p.280 Mirificum ac singulare lacry-
marum donum habuit Domnina. Rosvv
pag.850.col.2. De Iuliani Sabæ lacrimis
in fontem versis, idem pag.796.col.2. De
lacrymis bene Malvenda in Speculo
Principum l. 1. c. 2. Diæta salutis Bona-
venturæ. Lacryma cervorum in pharma-
copolis asservantur. De lacrymis Peraldus
in Summa virtutum, &c. tom. 1. ubi de
beatitudine luctus. De his multa optimè
Didacus Vega in Psalmos Pœnitent. & in
concionibus de Quadragesima. De his
Bosquier part.4. Academiæ, conc.16.pag.
309.& seqq. usque ad pag.317. Plus nos
ridere, quàm flere, idem in Ientaculis so-
briis, conc. 8. initio, & conc. 15. cap.2
pag.579.& conc.16.c.1.pag.637 & seqq
De lacrymis fictis non sponte cadenti-
bus, sed extrusis vi, Sanctius in l.2. Regum
c.11.pag. 686, fine. Alexander Macedo
cum

cum sibi multa de matre scripsisset Antipater: Ignorat Antipater, inquit rex, unicam matris lacrymam multatum calumniarum epistolas deleturam. Plut in Alexandro. Divinæ paginæ fontes patent omnibus. Nimius sim, imò infinitus, si sermonem omnem de lacrymis huc traham. Illud in Bibliis illustre: Flens David, & universus populus cum eo plorans ascendit in collem olivarum, 2. Reg. c. 15. & l. 1. Reg. c. 30. David & populus planxerunt, donec deficerent in eis lacrymæ.

Huc spectant juges D. Petri lacrymæ ob negatum Christum: de quibus Bosquier in Notis de Passione Dom. conc. 28. c. 3. Huc lacrymæ Magdalenæ, cujus oculi velut geminæ fornaces incendiorum ordinem mutavere: nam qui erant amoris lumina, cupidinis tela & fulmina, facti sunt lacrymarũ flumina. Sic illa tota in fletus versa, per oculorum stillicidia guttatim defluebat, una & Dominicos pedes abluens, & suas sordes. Huc versiculi,

Consule tunc oculos, lacrymis albabere fusis;
Hunc habet ad sordes felix Metanœa canalem.

Huc & alii referendi lacrymarum dono divites: Qualis beata Monica & filius Augustinus. Arsenius ob copiam lacrymarum semper ad manum habebat linteum, quo eas extergeret. De his & Pambonis lacrymis, Rosvveyd. l. 3. pag 524. B. Adelhardus bis quotidie magno pietatis

ſenſu flevit. Catharina Senenſis triduo lacrymis fluebat. Gertrudis noctes dieſq; lacrymis & precibus ſociabat. B. Domnolus uti menſam numquam ſine mendicis, ita aram numquam ſine lacrymis acceſſit. Piis lacrymis plurimum indulſerunt Hilarion, Hieronymus, Franciſcus, Dominicus, Ignatius, Anſelmus, Philibertus, Philippus Nerius, viri ſanctiſſimi, Lupus, Thomas, Stephanus etiam, Epiſcopi. Macarius dono lacrymarum potens, ſudario, quo eas abſterſerat, leproſum ſanavit. Eleutherius mortuum ad vitam lacrymis revocavit. Claræ virgini continuos lacrymarum fluxus cæcitatis metu diabolus diſſuadere niſus eſt. Hedvvigis princeps Poloniæ cæleſte epulum numquam ſine copioſis lacrymis acceſſit. B. Tereſa his pluviis crebro rigabatur. De his part. 1. operum Tereſæ, pag. 114. & 116. & 190. Parte 2. operum Tereſæ pag. 107. & 261. Bruno Archiepiſcopus aſſiduis pœne rivulis madebat. Engelbertus pariter Archiepiſcopus exomologeſin obibat lacrymis infuſus. Sanctus Anno concionaturus magnam vim lacrymarum profudit, & alios etiam ad has commovit. Sanctus Nonnus Pelagiæ vaniſſimam diligentiam lacrymis deploravit. De his & aliis innumeris Laurentius Surius, Zacharias Lippeloo, Franciſcus Haræus.

De lacrymis, Fauſtine, copioſiora paullulum Excerpta propoſui, nam lacry-

mæ principium & finis sunt humanæ vitæ. Hæc autem obiter & aliud agendo, atque, ut vides, ordine neglecto, dum alia quęrerē, de lacrymis jam olim excerpsi, quæ in indicibus, sat scio, non reperies. Ne verò fastidium tibi parerē, multa præterii, lacrymis alioqui accensenda. Sed Lemmatū exēpla subjicio breviora.

RESVRRECTIO. De hac Tertullianus libro singulari. Ambrosius tomo 4. Ribera de Templo, Delrius in Opere Mariano, de Resurrect. Christi lect. 13. de Resurrect. Carnis lect. 38. Viegas in Apocalypsin. Maldonatus in Ioannem, pluribus. Multa Azor. tomo. 2. Instit. moral. De Paschate Bellarm. tomo 2. l. 3. De Cultu Sanctorum cap. 12. De Resurrect. eleganter Minucius Felix in suo Octavio propius finem. Vniversalis Resurrectio miraculum maximum, Bellarm. De Adscensione mentis in Deum gradu 11. c. 3. Platonici ajebant post 36 millia annorum renascituros omnes denuo, denuoque morituros, atque hoc iterum iterumque futurum. De Resurrect. Sanchez lib. 8. de Regno Dei c. 3. Suarez tom. 2. in partem 3. D. Thomæ, disput. 44. & seqq. copiosè, &c.

Observa, Faustine, ad Lemmata rectius facienda, & meliorem auctorū notitiam, voculas illas subinde inserendas: Hic breviter, ille copiose, iste eleganter, hic optime. Hic annotatiunculæ eo etiam

conducunt, ut inter Auctores possis insti-tuere [illegible] um tempus non sup-[illegible] omnes, omnium opti-mo[illegible] cæteris meliores consulas. Nec ob [illegible], quin etiam sententiæ, aut alia e-[illegible]modi ad Lemmata trahantur, idque in eam classem, quæ res ipsas cognatas continet. Vti in proximo Lemmate mentionem fecimus Platonicorum, quorum ridicula assertatio ad Resurrectionem pertinet. Idem fecimus in Lemmate de lacrymis, frequentius. Sed alia atque alia Lemmatum exempla subjungo, quò res melius capiatur.

INIMICORVM AMOR. De hoc Lorinus multa in c. 7. Actor. v. 60. Azor. tomo 2. Moral. institut. l. 12. Busæi Panarium. Bosquier. conc. 39. Monomachiæ. Didacus Stella l. 3 de Mundi vanitatibus, cap. 9. & seqq. usq; ad c. 14. Viexmontius de Pœnit. part. 3 per 4. capp. Inimicos amandos esse, optime docet octo rationibus Meffret. feria 6. post Cineres, serm. 2. Guevarra l. 1. epist 1. Diogenes ajebat, opus esse homini aut fidis amicis, aut acribus inimicis. Quàm utiles sint inimici, & quomodo iis benefaciendum, Veridicus Christianus c. 58. 59. 62. 63. 64. De his jucundiora quædam Guicciardini Horæ relaxat, pag. 211. 222. 310. 448. Vrbes non ab amicis didicerunt alta mœnia extruere, longas naves facere, &c. Suidas verbo Ε'χθροῖς, mihi pag. 361. Cum inimicis edere, affert re-

con-

conciliationem. Vbi & hoc, Ε'χθρῶν κ᾽ δῶρα δῶρα. Porta cæli, injuriarum perpessio: Rosvveyd. pag 659. Optime Ludovicus de Ponte, tomo 3. de Perfect. tract. 1. c 6. Plurima copiosissime Hieron. Baptista de la Nuza, parte poster. tract. 4. & seqq. Cur inimicis ignoscendum, rationes 17. adfert Taulerus in Institution. c. 31. p. 61. De his singularia quædam Carbonus Vir justus, cap. 47. pag. 127. Barth. de Scobar, de vita Iosepli, serm. 4. Cornelius à Lapide in cap. 12. epist. ad Rom. pag. 188. Thomas Morus ajebat: Ethnici & ingrati beneficia pulveri; si quid mali patiuntur, marmori inscribunt: Christiani est injurias pulveri, beneficia marmori insculpere. Ludov. Carbo in Theologia Pract. lib. 3. cap. 9. 10. 11. 12. & 19. Alphonsus Avila tomo 1. conc. pag. 145. & tom. 2. pag. 93. & 123. Bellarm. de septem verbis Domini cap. 3. & 4. Pantheologia Raynerii tom. 1. pag. 644. Cælius Rhodig lib. 8. Antiq. lect. cap. 17. Valer. Max. lib. 7. cap. 2. Olim urbium medio templum Charitum situm, ut inter cives esset mutua benevolentia. Amicitias decet esse immortales, inimicitias mortales. Pulchre Aug. tom. 8. in Psal. 58. p. 213. & 214. & Psal. 93. pag. 429. & 430. Idem August. tom. 10. pag. 334. & 335. Cassian. collat. 16. cap. 24. Chrysost. tom. 5. hom. 71. ad pop. pag. 375. Bosquier parte 4. Academiæ, pag. 358. & 587. & par-

te 5. Academiæ, pag. 289. Mori à perſequente, martyrium in aperto opere eſt; ferre verò contumelias, & odientem diligere, Martyrium eſt in occulta cogitatione. Greg. hom. de Martyr. Diſce diligere inimicum, ſi vis cavere inimicum. Auguſt. in Pſal. 103.

Omitto alios plurimos. Hos ordine confuſo, ſed eo notavi, quo dabat lectio. Non nego his lemmatibus miſtas ſubinde hiſtoriolas, quæ alioqui ſpectarent ad HISTORICA. Sed hîc non anxiè agendum, modò excerpamus. Nec obſtat quin idem aliquid in plures claſſes excerpatur, tanto enim firmius hærebit, & quæſitum certius occurret. FAVST. Sed ego auctores, quos nominaſti, nec legi, nec forſan lecturus ſum. EVLOG. Non refert, tuos tibi habeas, & ex iis, quod tibi videtur, enota. Addamus unum adterumve lemma profanius prioribus.

CHOREÆ & SALTATIO. De his Lorinus in c.7. Actor. v.41. Caſaubonus in l.1. Athenæi. Scaliger in ſua Poëtica. Lucianus in ſuis dialogis, tom. 4. fusè. Dio Chryſoſtomus. Macrobius l.3.c.14. Petrus Nannius l.4. Miſcellan. c.22. Cælius l 5. Antiquar. lect cap.3 & 4. Martinus de Roſa l. 3. Rerum ſingularium c. 16. Petrarcha l.1. de Fortunæ utriuſque Remed. c.24. Buſæus in ſuo Panario. Rex Alphonſus dicere ſolebat: Saltatorem & ſtultum, eo tantu m diſtingui, quod ille tota vita,

vita, iste, dum saltaret, stultesceret. Guevarra l. 2. epist. pag. 73. & l. 3. pag. 69. usque ad pag: 80. Vetus dictum: Chorea est circulus, cujus centrum est diabolus, & circumferentia omnes angeli ejus. Meffret. Domin. Quinguagesima serm. 2. ubi saltus, ibi diabolus. Cornelius à Lapide in c. 15. Exodi, pag. 436. E SS. Patribus videndi, Ambrosius l. 3. de Virginibus, post initium. Chrysost. tom. 1. in cap. 30. Geneseos, homil. 56. pag. 375. Idem tomo 2. pag. 281. & 363. & 364. tomo 5. pag. 660.

BACCHANALIA & EORVM ORIGO. De his Barthol. de Scobar, tom. de Quadrages. circa finem tomi, p. 826. Quo spectaculo Bacchanalia sunt impedita, Historia Societatis IESV tom. 1. l. 12. num. 52. Contra Larvatos Petrus Chrysologus serm. 155. pag. 387. De Lupercalibus Romanis, quæ Bacchanalibus nostris non absimilia, Alexander Neapolit. Rosinus, alii. De Bacchanal. Delrius in opere Mariano lect. 4 de Passione Dom. Polydorus Virgil. l. 3. c. 17. Idem de Personatis & larvatis l. 5. c. 2. Clarus Sylvius commentario in 12. Tabb. leges c. 17. & alibi, Aphthonius in suis progymnasm. Simon Majolus part. 2. Canicular. ubi de corporis voluptatibus. Idem de larvatis Comitibus misere ustulatis Colloq. 5. & 6. ubi Hilaria vocat. Qua ratione Turcæ suam Quadragesimam ordiantur, Dux

Polonus Radzivill. in suo Hodœporico, Epist. 3. pag. . 88. De Bacchanalibus Bosquier Tab. 1. Naufragii. Philostratus in Apollonio l. 4. c. 7 &c. &c.

Si alicubi, Faustine, minùs accurate librum, caput, paginam numeravi, da veniam, subinde bonus dormitat Homerus. Ante annos triginta & plures cùm initium darem Excerptis, nonnunquam leviore brachio hoc negotium curavi. Pœnitet oscitantiæ. Quod si numeri à me notati cum libro non consentiant, scito, me fide optima egisse. Sed quia editiones diversæ numeris multum variant, hinc paginæ non concordant. Sed antequam ad indicem Lemmatum procedant, paucula velim observes.

1. Hos titulos seu Lemmata *Lacrymæ*, *Resurrectio Chorea*, &c. non studio, nec ordine collegi, sed ea mihi auctores suggesserunt, quos legi. His nova quotidie addo, cum scriptores alia atque alia subministrent. Qua quidem ratione in infinitum augeri possunt.

2. In ipso margine, ut cernis, titulum seu Lemma grandiore paulum charactere scribo, seu vox una sit, seu plures. Cætera omnia post marginem.

3. Spatium inter Lemma & Lemma plerumque duorum aut trium digitorum relinquo : eo spatio impleto, titulum eundem, idemque Lemma, si redierit, ibi colloco, ubi post ultimum Lemma,

spa-

patium reperio. In solo indice diversarum ac plurium paginarum numeros appono. Dixi hæc talia ægre capi, nisi pragmatice subjiciantur sub aspectum. Et en enotandi formam oculis sisto in hac charta, & unum tantummodò alterumve auctorem laudo, relictis spaciis ad alios adjungendos. Exempli gratia.

IVDICIVM EXTREMVM. De hoc Gabriel Inchinus de quatuor Novissimis, parte 2. De hoc eodem innumeros notavi, quos hic omitto.

AVLÆ, AVLICI, MORES, MISERIÆ. De aula Pontificia Scioppius in suo Hypobolymæo p. 274. De aula Cæsarea Bucengerus fusè ac bene l. 2. de Imperatore Rom. Aulicis præcepta dat Ioan. à Chokier in Auctario Aphorismorum politic. l. 3. cap. 32. à pag. 339. usque ad pag. 368. Non addo plures, ne minus servem, quod promisi.

IVDICIVM TEMERARIVM. De hoc Dux peccatorum Granatæ l. 2. c. 11. Amussis de Recta intentione l. 2. c. 7. Quomodo hoc ferendum sit, Scribanii Politica p. 436. Consultò non plures nomino.

IVDICIVM PARTICVLARE. Qui de eo librum scripserit, neminem scio; qui sparsim illius mentionem faciant, plures. Petrus Thyræus de eo disseruit, prout in scholis Theologorum mos est. Tu vide Tribunal Christi editum Monachii anno 1632. Latine & Germanice.

AMEN.

AMEN. De hac voce profectò plurimi; nomine unum alterumve: Toletus in c.3. Ioannis. Sanctus Nestor cum post preces in cruce dixisset, AMEN, expiravit. Lippeloo die 26. Febr. Mazarinus in Psalmum Miserere, &c. conc. 110. & conc. 130. copiosissime.

NEMO LÆDITVR NISI A SEIPSO. Præter Chrysostomum divine de hoc disserentem, tom. 5. pag. 637. Epictet. in Enchirid. c. 3. c. 22. c. 26. c. 27. Chilon: Cave tibi ipsi, & cave teipsum. Taceo tot alios, Bellarminum, Bosquierium, cæteros.

IVDICIA DEI OCCVLTA. De his Benedictus Pererius tomo 4. in cap. 43. Genes. fine, de pincerna & pistore Pharaonis. Idem in Danielem lib. 3. versu: Omnia judicia tua vera sunt. & lib. 5. versu: Nunc igitur ego Nabuchodonosor. Idem in cap. 11. Exodi, disput. 5. fine.

En ideò ad quodvis lemma spatium est relictum, ut auctores securuto tempore legendi possint addi jam notatis. Quod si spatium lemmatis alicujus sit impletum, idem lemma, eundemque titulum illic iterum scribo, ubi lemma ultimum est, & ubi notare desii. In indice tantum novæ paginæ numerum appono. Ita & chartæ parcimus, & facillime, quidquid placet, in suam classem, suumque lemma exerpimus. Addamus paucula de Lemmatum Indice.

CAPVT

CAPVT V.

LEMMATVM *Index qua ratione disponendus.*

VTi Lemmata in quarto ſcribenda ſuaſi, ſic Indicem in octavo, ut vocant, diſponendum cenſeo. Qua quidem ratione unicus liber chartaceus paullo craſſior ad triplicem Lemmatum, Adverſariorum, Hiſtoricorum indicem conficiendum ſuffecerit, niſi tu eum malis in duos aut tres libros dividere: hoc tui arbitrii eſt.

Dixi ad Lemmata reduci poſſe omnes virtutes, vitiaque omnia, & quidquid diſceptatione dignum familiaribus colloquiis miſceri poteſt, ut brevi oſtendam. Ille hîc egerit rectiſſime, qui ad ſtudiorũ ſuorum finem, quem ſibi præfixit, opportuniſſima excerpſerit. Vitanda verò eſt infelix illa diligentia, quæ nugas, & apinas affaniaſq; colligit, vix umquam uſui futuras. Hujus generis lepidũ quid commemorans Gellius: Homo nobis familiaris, inquit, in litterarum cultu non ignobilis, librũ grandi volumine mihi dedit, doctrinis omnigenis, ut ipſe dicebat, pręſcatentem, quem ſibi elaboratum eſſe ait ex multis, & variis, & remotis lectionibus, ut ex eo ſumerem quantum liberet rerum memoria dignarum. Accipio lubens tamquam copiæ cornu nactus eſſem,

ſem, & recondo me penitus, ut ſine arbi-
tris legam. At quæ ibi ſcripta erant, prô
Iupiter! mera Grammaticorum miracu-
la. Quo nomine fuerit qui primus Gram-
maticus appellatus eſt: quot fuerint Py-
thagoræ nobiles, quot Hippocrates: Eu-
ryclia Telemachum quo genere clauſtri
incluſerit, & quapropter idem poëta ro-
ſam non norit, oleum ex roſa norit: quæ
nomina fuerint ſociorum Vlyſſis, qui à
Scylla rapti laceratique ſunt: quis adeò
verſus ſit qui per ſingula vocabula, ſingu-
lis ſyllabis increſcat: & ex quinque ope-
rimentis, quibus Achillis clypeus mœni-
tus eſt, quod factum ex auro eſt, ſum-
mum ſit an medium, &c. Hæc atq; item
alia multa iſtiuſmodi ſcripta in eo libro
fuerunt, quæ cum ſtatim properans red-
derem: Virorum doctiſſime, inquam, li-
brum hunc opulentiſſimum recipe, nil
prorſus ad noſtras paupertinas litteras
congruentem *a*.

En bellam varietatem ridicularum
quæſtionum, quas ſcire aut cum cura ex-
ſcribere, operæ non cenſeam; hæc collo-
quiis rarò inſeruntur.

Vitandus eſt morbus hominum operoſè
ſè nihil agentiũ. Thomas Haſelbachius
Theologus & profeſſor Viennenſis, quo
Æneas Sylvius *b* recenſet, duos & vigin-
ti annos in capite primo Iſaiæ explican-
d

a *Gell. l.* 14. *Noct. Attic. c.* 6.
b *Æneas Sylv. l.* 1. *epiſtol. epiſt.* 165.

do consumpsit, quòd si eadem methodo historiam, quam meditabatur, scripsisset, Antimachi Thebaida longe superasset. Antimachus Colophonius poëta Græcus bellum Thebanum scribere aggressus, viginti quatuor volumina implevit, antequam septem duces ad Thebarum civitatem perduceret. Docta vanitas, & otiosa sedulitas. Cur tempus consumamus nugis, cum illud desit & necessariis?

Vt autem noris, Lemmatibus, & quod sequitur, illorum Indici non virtutes solum & vitia, sed quævis alia profana posse misceri, vide initium ad Alphabeti seriem digestum:

Architectura.
Asylum.
Agricultura.
Aquarum admiranda.
Agilitas.
Annus.
Academia.
Ætna.
Aurum.
Acroamata, seu, conviviorum ludi.
Annuli.
Amor sui, quàm truculenta bestia.

&c. &c.

His titulis, seu Lemmatibus, in indice adscribendi sunt tituli, qui signent paginam, in quâ Lemma perscriptum. Verbi gratia: Inter Lemmata mea hunc quoque enota-

enotavi, AFFLIGI VTILE. De hoc Lemmate tam multi ac varii auctores scribunt, ideoque toties inter mea Lemmata redit, ut ego sancte jurem his paginis omnibus, quas tuis oculis subjicio, hoc ipsum Lemma, *Affligi utile*, impleto spatio reperiri. Nimirum pag. 9. 19. 49. 53. 68. 73. 86. 95. 100. 110. 111. 113. 115. 117. 122. 129. 132. 134. 135. His, inquam, omnibus paginis Lemma illud enotavi, adscriptis auctoribus unà cum libro, capite, &c. auctoris, mistis subinde, ut in superioribus vidisti sententiolis, quæ ad rem, aut etiam historiolis. Ex his tot, tamque variis Lemmatibus nemini non promptum sit toto die, ut Ctesias volebat, vel etiam anno toto dicere. Et vide, quæso, Faustine, quàm multæ & prolixæ utilitatis sit pedetentim, & velut per otium excerpere. Ex illo, quod dixi, Lemmate unico decuriam librorum facili negotio eduxerim. Sed plures Alphabeti litteras in exemplum hic monstro. Initium secundæ litteræ hoc dedi.

Balnea.
Byssus, carbasus.
Barba.
Balsamum.
Bombyces.
Brevitas corporis, statura, pygmæorum.
Brevitas orationis, styli.
Bibliotheca.
Bombarda, tormenta bellica.

Barr

Barritus in bellis quid.
Bacchanaliorum detestatio.
Bivium Herculis.

&c &c.

Ne dubita in hac Indicis serie reperiri etiam hæc lemmata : *Beatitudo, Beneficia, Benedictiones, Blasphemia, Baptismus*, &c. &c.

Hanc seriem proxime comitatur ista :

Caduceatores.
Convivia, & quidquid ad illa.
Calendæ quàm religiosæ, Calendarium.
Circus, & quæ ad illum.
Coma, Crines, Calvities.
Colores.
Crocodilorum mira.
Cursores.
Conscientia.
Carceres.
Casei eorum bonitas, malignitas, varietas.
Cingulum, cincti, discincti.

&c. &c.

Vti hæc mixtim ad Lemmata revocavi, ita etiam Virtutes & Vitia, quæ ad seriem hanc pertinent, non omisi, quales sunt è virtutibus Charitas Dei, Charitas proximi, Castitas, Cognitio Dei, Cognitio sui, Contemptus sui, Conscientiæ examen, &c. è vitiis Curiositas, Consuetudo prava, Colloquia otiosa, Contemptus aliorum, &c. Sed addamus principium quod habet meus Index in proximos characteres duos

Damnati ad bestias, ad metalla.

Discipuli erga Magistros quales sint.
Duella.
Dierum nomina, discrimina.
Depositio Beanorum Athenis, quæ.
Delphinorum mira.
Discordia.
Divinatio.
Deus videt omnia.
Diligentia.
Diaboli vafrities, doli, tentationes.
Devotio vera quæ.

&c. &c.

FAVST. Licetne interfari? EVLOG. Licet quàm maxime. FAVST. Quid autem hæc Lemmata juvent Medicum, quid Mathematicum, quid Iurisconsultum, quid Theologum? Hæc illis erunt, quod fuerunt Gellio narrata Grammaticorum miracula. Hæc sanè illorum scientiam non augebunt. EVLOG. Amico sua verba non erunt periculosa, spero, & ignosces voci, Faustine; Homo es multæ præcipitationis,& finis appetens ante finē. Quid Medicus,quid Iurisconsultus,quid Theologus, in Lemmata, in Adversaria, in Historica excerpat, loco & tempore dicemus opportuno. Tu interim moræ patiens substringe festinationem. Addamus quintam Alphabeti litteram: initium illius in meis Lemmatibus hoc est.

Educatio liberorum.
Eluviones & diluvia.
Ebrietatis laus, vituperium.

Ebrie-

Ebrietatis antidota.
Epistolæ occultè missæ.
Extemporalitas.
Experientia & usus.
Exilium.
Exercitationes corporis.
Electrum, seu, succinum.
Echo.
Extasis, Extatici.

&c. &c.

Ab hoc quinque litterarum initio conjecturam facies de cęteris. Atque hic Lemmatum Index est. Gradum faciamus ad Adversaria.

CAPUT VI.

ADVERSARIA *quomodo instituenda.*

ALtera classis Excerptorum, *Adversaria*. Huc spectat, quidquid historiæ non est, in quo cum Lemmatibus conveniunt; eo autem differunt, quod in Adversaria referantur res illæ, quæ paullò fusiorem secum explicationem trahunt, uti esse Ritus priscos, Epitaphia selectiora, insigniores Descriptiones, & quæ his affinia.

Revera fusius subinde quædam exscribenda sunt, tum quia id, quod enotatur, selectum, memorabile, rarum, animadversione præcipuum, notatu dignum; tum quia liber, qui in manibus est, non quovis loco consuli potest: hic ego suaserim, si charta desit, inscribe manicæ aut stro-

phio, quod excerpendum venit, ne memoria excidat. Quemadmodum Basilio Abbati Cosmas vir perinde sanctus ac eruditus suadens: Cùm, inquit, inveneris aliquid ex opusculis S. Athanasii, nec habueris chartas ad scribendum in vestimentis tuis scribe illud *a*. Ita ego : Si liber, cujus modò copiam habes, sit rarior, nec ubivis locorum prostet, exscribe, si quid selectius, aut memorabilius occurrit: nec laboris, aut temporis pœniteat; laborem utiliter impensum, tempus optime collocatum putato. Sed accipe titulorum, qui in Adversariis præfigi possunt, exempla.

LVSCINIA maximæ admirationi est, quòd in tam exili corpusculo, vox tam varia, tam suavis, tam contenta insit, quòd verno tempore, cùm arbores frondent, herbæ pubescunt, quindecim diebus ac noctibus usque & usque liquidissimos cantus tenui gutture funditet. Vnde in avicula tam pertinax spiritus? unde vis illa animæ contentæ tanta, ut unâ cantûs continuatione geminatæ vocis & contentio & remissio audiatur? unde tam perfecta Musices scientia, tam ingeniosa modulatio, tam dulcis sonus, qui modò trahitur in longum spiritu continuo, nunc variatur inflexo, nunc distinguitur conciso, copulatur intorto, promitti-

a *Ioan. Moschus in Prato spiritual. c. 40. propius finem.*

mittitur revocato, infuscatur ex inopinato? Quid? cùm iterum vocem revocat, & integra comprehensione cantum edit? Quid? cùm modulos præter opinionem commutat? Quid? cùm ipsa secum jucunde murmurat? nulla sanè tam varia cantio, quam ipsa non exprimat: plenam, gravem, acutam, crebram, contractam, diffusam, attenuatam, inflatam, continenti aut intermisso spiritu emissam: vibrantem, summam, mediam, imam. Quid plura: tam parvulis in faucibus, tam angusto in gutture, omnia, quæ ars vario labore: diversis instrumentis, cantionũ genera vix assequitur, plenè expressa reperiuntur. Plautinũ nosti: nunquã deficit vox lusciniæ. Festivè Plautus in Bacchidibus;

Pol magis metuo, in nomento ne mihi defluat oratio.

Ba. *Pol ego quoque metuo, lusciniola ne defluat cantio.*

Affirmat Plinius lusciniam in ore Stesichori infantis cecinisse. Nec illud minùs mirum. Plures singulis lusciniis sunt cantus, nec iidem omnibus, sed sui cuique. Certant inter se, palamque animata contentio est. Victa sæpe vitam morte finit, spiritu prius deficiente, quàm cantu. Meditantur aliæ juniores, versusque quos imitentur, accipiunt. Audit discipula intentione magna, & reddit; vicibusque recitant. Intelligitur emendatæ correctio, & in docente quædam reprehensio.

Ergo servorum illis pretia sunt, & quidem ampliora, quàm quibus olim armigeri parabantur. Scio sestertiis sex *a*, candidam alioquin, quod est prope inusitatum, vænisse, quæ Agrippinæ Claudii principis conjugii dono daretur. Visum jam sæpe, jussas canere cœpisse, & cum symphonia alternasse *b*.

En Adversariorum specimen, quod solum exempli loco posui. Addamus paucula, ut tantò sit clarior hic excerpendi modus.

CORVI PISCATORES. Sinarum populi prægrandes ac domesticos alunt corvos capiendis piscibus assuetos. Eorum colla nodo ita laxo constringunt, ut respiratione neutiquam interclusa, cibos tamen transmittere ac deglutire nequaquam valeant. Ita è caveis dimissi admirabili solertia sese in aquas immergunt, pisciculos minutos ore conceptos, majores autem rostro apprehensos, domum, unde bière, identidem referunt, quoad solutis omnino faucibus ad satietatem ipsi quoque pascantur. Vide Maffeium l. 6. hist. Indic. med. ferè, pag. 163 & Guidonem Pancirollum, volum. 2. tit. 1. cum notis Salmuth.

ARBORES VINO RIGATÆ. Dionysius prior Siciliæ tyrannus platanos in urbem

a 150. Thaler. *nam utique sestertium hic, non sestertius nummus intelligendus.*
b *Plin. l.* 10. *Nat. hist. c.* 29. *med.*

bem Rhegium transtulit, domûs suæ miraculum. Tantumque iis postea honoris increvit, ut mero infuso illæ arbores nutrirentur: compertum id maxime prodesse radicibus, docuimusque etiam arbores vina potare. Plin. lib. 12. Hist. Nat. cap. 12. med.

Istud ideò exempli loco posui, ut scires, quid sit, *fusius aliquid exscribere.* Nec enim prolixam adeò scriptionem somnies velim, sed cum quippiam quatuor aut quinque pluribus aut paucioribus versibus *a*, enotandum est, ad Adversaria spectare ajo, cum historicum non sit, & tamen cum explicatiuncula excerpatur, qualis est priscus ille ritus in arboribus vino rigandis. Addo:

ARBOR VNICA EXCAVATA TRICLINIVM. Clara est arbor in Lucia, gelidi fontis socia amœnitate, itineri apposita, domicilii modo, cava 80. & unius pedum specu, nemoroso vertice, & se vastis protegens ramis, arborum instar, agros longis obtinens umbris: ac ne quid desit speluncæ imagini, saxeo intus crepidinis corona muscosos complexa pumices, tam digna miraculo, ut Lucinius Mutianus ter Consul, & nuper provinciæ ejus Legatus, prodendū etiam posteris putaret, epulatum se intra eam cum duodevicesimo comite *b*, large ipsa toros præbente fronde.

I 4 At

a Zeil.
b *Cum 18 servis.*

Atque hoc cavatæ arboris triclinium ab omni afflatu venti securum, suis convivis lætiorem exhibuit aspectum, quàm nitor marmorum: quàm picturæ varietas, quàm aurum, aut gypsum laquearium. In eodem hoc arboris triclinio Mutianus cubitavit *a*. Addo brevius.

MVRES FVRES, Vultures, milvi, caprimulgi, corvi, polypus, furacia quidem animalia sunt, sed illis non multum mus cedit. In aurariis etiam officinis furantur mures (tanta est furandi dulcedo) sed ob id alvi eorum inciduntur deprehendendo furto. Nota fuisse homines, qui cum aurum baltheo, thoraci, calceis insuere tutum non putassent, gluticrint, tempore secessus depositum ab alvi fidelitate recepturi. Lavinii clypeos argenteos, Antii coronam auream arroserunt mures. Livius lib. 30. initio. Albertus Magnus scribit, visum à se murem, qui in convivio candelam teneret. De muribus Guido Pancirol. volum. 2. titul. 1. in Notis. Plinius lib. 8. cap. 57. Nec mures tantùm, sed & aviculæ domesticæ, quas alis aliquantulum accisis alimus, norunt furari. Parus cæruleus *b* ex ære minuto patrisfamilias centum quadraginta tres nummos, totidem itionibus ac furtis subtraxit, & in fornacis verticem congef-

a *Plin. l.12. Nat. Hist. c. 1.*
b Blawmaiß.

gessit *a*. Sed illud magis mirandum. Inter Helvetios Parochus quotidianos quatuor convictores habuit, murem, felem, canem, & aviculam, quos adeò familiares miti disciplina & assuetudine reddidit, ut quoties vellet, ex eadem jentarent, pranderent, cenarent scutella. Narravit is qui suismet oculis, spectavit.

ROSÆ ELOGIUM. vide partem I Rosarum. quas Domini IESU Mater orbi exhibet c. I. ante § I. de Rosa videri potest Plin. l. 21. Nat. hist. c. 4. Politianus c. 11. Miscellan. Claudius Paradinus in Symbolis, p. 215. & 228. Rosam loquentem optime describit Ioan. Crombecius l. 2. de Studio perfectionis, c. 9. Addo:

ROSA HIERICHUNTINA. Venosus est frutex, odoratus quando recens, ramulis duriusculis & spinosis, colore subflavo, bacculas habet racematim cohærentes, foliola olivæ similia, flores violæ candidos; non alte à solo exsurgit. Saligniacus testatur, prope fontem Elisæi, hujus generis nasci rosaria, quorum fœtus sint istæ rosæ *b*. Nocte, qua natus est Servator orbis, hæ rosæ quamvis exsuccæ sint, & vel centum annorum, paullatim tamen sponte sua hiare incipiunt, & tandem se totas pandere. Post eam noctem ramos iterum contrahunt, & in glomum sese colligunt.

I 5 Quod

a Hat 10 Batzen und 3. Pfennig auff die ofenplatten Pfenning weiß vertragen.
b *Salig. tom. 9. descript terræ sanctæ, cap. 6.*

Quod ipse meis oculis spectavi annis pluribus. Id miraculi, pia fidelium devotio Virginei partûs honori, communibus suffragiis adjudicat a.

Multiformes porrò rosarum habitus sunt. Est quę angusto foliorum galero tota contecta, fastigiatum pyramydis acumen primum absolvit, corpus reliquum viridanti vagina continet. Aliam videas diu collectos in sinum amictus lætam exsinuare, & foliorum suum censum meditari, & patulo ridentis calathi honore, seminis inclusi crocum aureum ostentare. Verum caduca est omnis rosarum gloria. Videas in eodem horto rosas, virgines rore matutino florentes, & formosas: redi post pauculas horas, & videbis deformes anus, quæ decus omne ac divitias amiserint. Heu quàm præceps jactura formæ! vix natæ consenescunt, & terram nutricem suam exuviis suis operiunt: quę denso comarum igne modò riserant, mox collapsis pallidæ foliis plorant & emarcescunt. Hæc vitæ nostræ conditio est: fugit ætas, avolat, evanescit. Quid moramur, quid procrastinamus; Tartaro aut cælo ambulamus proximi. Vis, Faustine, post flores è meis Adversariis, unam alteramve

a *Ne tamen erres, Lector, hæc rosa vel etiam centum ac plurium annorum, ut dixi, omni die, cùm aqua imponitur, sese aperit. Ego ipse rei experimentum sumpsi, paratus id quavis hora monstrare.*

ve avium ſpectare? En quadrigam! Aquilam, volucrum reginam: pavonem ſuperbiæ, pſittacum loquacitatis, Columbam ſimplicitatis imaginem. Sed vetuſtioribus aliquot voculis ignoſces.

AQUILA, Cum ſeſe nubium tenus altiſſime ſublimavit evecta alis, totum iſtud ſpatium, quà pluitur, & ningitur, ultra quod cacumen nec fulmini, nec fulguri locus eſt, in ipſo, ut ita dixerim, ſolo ætheris & faſtigio hyemis. Cum igitur eò ſeſe aquila extulit nutu clementi lævorſum, vel dextrorſum, tanta mole corporis labitur, velificatas alas, quò libuit, advertens modico caudæ gubernaculo, inde cuncta deſpiciens, ibidem pennarũ eminus indefeſſo remigio, ac pauliſper cunctabundo volatu pæne eodem loco pendula circumtuetur, & quærit quorſũ potiſſimum in prędam ſupernè ſeſe ruat fulminis vice. De cælo improviſa, ſimul campis pecua, ſimul montibus feras, ſimul homines urbibus, uno obtutu ſub eodem impetu cernens, unde roſtro transfodiat, unde unguibus inuncet, vel agnum incurioſum, vel leporem meticuloſum, vel quodcumque eſui animatum, vel inanimatum fors *a* obtulit.

PAVO. Quantum effert pavonem iris ſua, & è plumatis ſtellis verſicolor rota, quantum viſas & maximè laudatas ex-

a *Alia editio: quolcunque uſui alatum, vel lanatum fors obtulit.*

extollit avis Iunonia pennas, tantum dejicit illius & iridem, & rotam, & animos pedum, quos habet turpissimos, solus adspectus. Quid caussæ est, inquit Nazianzenus, cur arrogans ille & medicus Pavo elegantiam gloriamque adeò affectet, ut, quoties aliquem propius accedentem viderit, aut etiam feminis, ut ajunt, sese ostentare voluerit (nec enim pulchritudinis suæ ignarus est) protinus elata cervice, pennisque in orbem concinnatis, atque oculis aureo quodam gemmatique fulgore in acervum contractis, corporis sui elegantiam, cum fastuoso incessu, velut in theatro spectandum proponat *a*. De hac avi, Ovid. lib. 1. Metamorphos. fab. 16. De ovis pavoninis in Trimalcionis convivio, Arbiter. De pavonis cocti è mensa regia avolantis prodigio, Bavaria sancta volum. 1. pag. 113. Vbi de Gunthero. Cætera de hoc alite dicet Vlysses Aldrovandus in sua Ornithologia.

PSITTACVS, Indiæ avis est, instar illi minimo minus quàm columbarum *b*: sed nec color, ut columbarum. Non enim lacteus ille, vel lividus, vel utrimque subluteus, aut sparsus est: sed color Psittaco viridis, & intimis plumulis, & extimis palmulis; nisi quòd sola cervice distinguitur. Enimvero cervicula ejus circulo mineo, velut aurea torque, pari ful-

a *Greg. Naz. orat. de Theol.*
b *Quod de columbis dictum.*

fulgoris circumactu cingitur, & coronatur. Rostri prima duritia; cum in petram quampiam concitus altissimo volatu præcipitat, rostro se velut anchora, excipit. Sed & capitis eadem duria, quæ rostri. Cum sermonem nostrum cogitur æmulari, ferrea clavicula caput tunditur, imperium magistri ut persentiscat. Hæc ferula discenti est. Discit autem statim pullus usque ad duos ætatis suæ annos, dum facilè os, uti conformetur, cum tenera lingua, uti convibretur, Senex autem captus, & indocilis est, & obliviosus. Verùm ad disciplinam humani sermonis facilior est psittacus, glande qui vescitur: & cujus in pedibus, ut hominis, quini digituli numerantur; non enim omnibus psittacis id insigne. Sed illud omnibus propriũ, quò eis lingua latior, quam cæteris avibus, eo facilius verba hominum articulantur patentiore plectro & palato. Id verò quod didicit, ita similiter nobis canit, vel potius eloquitur, ut vocẽ si audias, hominem putes: nam quidem si videas; idem conari non eloqui. Verum enimverò, & corvus & psittacus nihil aliud quàm quod didicerunt, pronuntiant. Si convicia docueris, conviciabitur: diebus ac noctibus perstrepens maledictis. Hoc illi carmen est, hanc putat cantionem. Vbi omnia, quæ didicit, maledicta percensuit, denuo repetit eandem cantilenam. Si carere convicio vocis; lingua ex-

excipienda eſt, aut quàm primum in ſyl-
vas ſuas remittendus a.

Cardinalis Aſcanii pſittacus, ut ajunt totum Apoſtolorum Symbolum pronuntiare potuit. De pſittaco admiranda refert Plinius, l. 10. Nat. hiſt c. 42. fere toto.

COLVMBA candida, collo colorata Ales, quam ſimplicitati dicatam, & quòd ſumma culmina petere ſit ſolita Columbam dictam voluit antiquitas: in ſtar illi minimo minus quàm cornicularum, ſed nec color ut cornicularum, non enim niger ille vel lividus, vel cineri ſub æmulus, aut ſparſus erat; ſed color ill lacteus ac niveus, niſi quòd collum colo diverſus imbueret. Enimvero cum ſupe cerviculam ejus recidiſſet reverberatus dædali ſolis radius, omnem Parrhaſii penicillum & Apelleæ artis induſtriam ſuperavit. Pictiſſimæ enim iridis circulo velut aurea torque pari fulgoris circumamictu, luminis ingenio, cinxit & coronavit. Neque tam variegatus eſt aut pſittacus in penna, aut pavus in cauda, aut phaſianus in alâ, aut apus b in Hyblâ, quàm perſtrictum illud columbæ collum in Phœbi flamma: circa quod, adverſo ſole, mille coloribus ludere voluit ſolers natura. Iam caput criſtis & plumeo apice honeſtabatur. Formoſum frontis ſuggeſtum

a *Madaurenſis in Floridis, mihi p. 571. Vide etiam Statium in Sylvis, de Pſittaco.*

b *Avicula nomen.*

ſtum geminis oculorum ſtellis intercurrentibus roſeum terminabat roſtellum, in pedibus mineis quini digituli, in digitulis totidem falculæ unguium, ſed innoxiæ, numerabantur. Cætera omnia erant intactæ nivi ſimillima.

Avem è roſtro, ſcriptorem hunc è ſtylo facillimè noveris. Sed forſan non ingratum erit audire, quid è ſententia Platonis ſit Conſcientia: Ita loquuntur Adverſaria mea.

Conscientia. Plato autumat ſingulis hominibus in vita agenda teſtes & cuſtodes ſingulos additos, qui nemini conſpicui ſemper adſint, arbitri omnium, non modò actorum, verum etiam cogitatorum. At ubi vita edita remeandum eſt, eumdem illum qui nobis præditus fuit, raptare & trahere veluti cuſtodiam ſuam ad judicium, atque illic in cauſſa dicenda aſſiſtere ſi qua commentiatur, redarguere, ſi qua vera dicat, aſſeverare? prorſus illius teſtimonio ferri ſententiam. Proinde vos omnes, qui hanc Platonis divinam ſententiam me interprete auſcultatis, ita animos veſtros ad quæcumque vel agenda vel meditanda formate, ut ſciatis nihil homine præ iſtis cuſtodibus nec intra animum, nec foris eſſe ſecreti, quin omnia curioſè ille participet, omnia viſat, omnia intelligat, in ipſis penitiſſimis mentibus, vice conſcientiæ diverſetur. Hic, quem dico, pror-

prorſus cuſtos, ſingularis præfectus, domeſticus ſpeculator, proprius curator, intimus cognitor, aſſiduus obſervator, individuus arbiter, inſeparabilis teſtis, malorum improbator, bonorum probator, ſi ritè animadvertatur, ſedulo cognoſcatur. religiosè colatur, ita ut à Socrate induſtria & innocentia cultus eſt, in rebus incertis proſpector, dubiis præmonitor, periculoſis tutator, egenis opitulator. Qui tibi queat tum in ſomnis, tum in ſignis, tum etiam fortaſſe coram cum uſus poſtulat, mala averruncare, bona proſperare, humilia ſublimare, nutantia fulcire, obſcura clarare, ſecunda regere, adverſa corrigere.

FORTVNATÆ INSVLÆ. Vbi nullæ umquam nubes cælum aſperant, nulla bruma ſegetes extinguit, nulli æſtus adurunt: ſed puro incorruptoque aëris tractu liquidi ac pellucidi fontes campos alluunt, patenteſque hinc inde plagæ, & amœna, ſeu ſalubritate montium, ſeu planitierum æquabilitate regio homines ait genio loci, & fortuna ſua dignos. Non illic in honore ſupellex curioſa, non gemmæ, non imperium, non opes, non ea omnia, quibus, impotens hominum libido pretium fecit. qualis hæc terra? quàm ſponte ſua nullis ſubacta ligonibus, autumno fructûs omnis eſt ferax, vere primo flores humo exerit, hieme aprica eſt, nec comam ponit, æſtivo ſole, nemore & fonte frigeſcit

gescit. Has insulas beata hæc Tempe, hunc paradisum nusquam nisi in cælo reperire est.

Verum ne profana solum à me putes excerpta, an etiam sacra meis Adversariis inserta. Sed satis erit, existimo, nominasse titulos, eorum explicationes legemus, cum plus otii fuerit.

VITIA ALIORVM TEGENDA.
NEMO MALVS NISI STVLTVS.
PECCATA OMNIVM OMNINO MALORVM CAVSSA.

Hujus generis innumera monstrare possim, quæ cum delectu superioribus annis collegi. Hos autem titulos; Neminem malum nisi stultum: Peccata omnium malorum caussam esse, &c. illustrissime persequitur & explicat Salvianus Massiliensis Episcopus, qui anno à virginis partu quadringentesimo sexagesimo vixit, & plurima scripsit, sed ad nos non pervenerunt, nisi quatuor libri de Ecclesia, & libri octo de Dei providentia: ex horum quarto excerpsi titulos proxime notatos, præsertim cum auctor sit vetus, gravis, eruditus, illustris, & revera ad illud ævi latinus ac elegans. Tantò autem in exscribendo promptior fui, quanto certior eram, librum non ubivis fore obvium. Sed de Adversariorum indice paucula subjungamus.

CAPVT VII.

ADVERSARIORVM *Index qua methodo construendus.*

QVod de Indice Lemmatum dixi, hoc in isto etiam observandum. Alphabeti series attendatur, & cuivis characteri tres quatuorve, plures aut pauciores pagellæ assignentur, prout gracilis aut crassius est chartaceus indicis liber. Nec enim opus, ut omnes litteræ pares numero pagellas habeant. Nam K. Q. X. Z. & similes, quales est etiam flatilis littera H. non grande Indicis spatium occupabunt. Iam supra monui, Excerpta videri scribenda in quarto, indicem in octavo. Sicut igitur in Lemmata construendum indicem dixi, ita suus etiam Adversariis erit assignandus Compendio ejus rei exempla subjiciam. In Lemmatibus è primis quinque litteris exempla posuimus, idem hîc faciamus e quinque sequentibus. Verbi gratia, si Adversariorum indicem inspiciam, in charactere F. hoc reperio initium.

Funera Cholchorum.
Faces prælii auspices.
Faces funerum & nuptiarum indices.
Florum sparsio.
Fatuæ Deæ sacrificium.
Fortuna aurea.
Fugitivorum calumniatorum stigmata.
Flabellum somno conciliando, aut ventulo.

Fieri

Fieri quæ tibi non vis, alteri ne feceris.
Familiæ ordinandæ præceptiones.
Formæ conciliandæ artes.
Fausta nomina.

&c. &c.

Explicationes singularum inscriptionum qua pagina sint quærendæ, numerus adscriptus indicat. Initium sequentis litteræ G hoc est.

Gigantes heroes.
Gemmarum vilitas, & pretium.
Gigantis fraterculus.
Glebæ injectio.
Gypsatissima manus.
Gulæ antidotum.
Gradus ad vitia deficientis.
Gladius Castrioti, & Bullionii.
Galli vaticinium.
Gallinæ appenso milvi capite inquietissimæ.
Gloria fumus pretiosus, sed momentaneus.
Græca Calendæ.

&c. &c.

Eadem est ratio litteræ flatilis, seu aspirantis elementi H.

H. L. M. Hæc domus mortui.
Hoc age.
Histrionum sollennia verba, muta loquacitas.
Herba viva.
Homo homini lupus.
Hieronica.
Hic vel ibi.
Hilarem & celarem datorem diligit Deus.
Hecalesium sacram.

Hora.
Helinium.
Herodialis facinus.
&c. &c.

Hæc in exemplum recito;cætera omitto. Liquet, ni fallor, hic excerpendi modus, quē pariter in proxima vocali obſervabis.

Iurandi ritus.
Inſignia principatus, ignis, alia.
Iuvenalia.
Inferium vinum.
Injuriarum oblivio.
Imaginationis vis maxima.
Imagines Imperatorum olim quanti fierent.
Inæqualitas in orbe maxima.
Iudicium temerarium quomodo refrenandum.
Impedimenta profectus in virtute.
Iocare, aut tace, cùm ureris.
Iudicii humani contemptus.
&c. &c.

Favst. Sed nunquid inter Lemmata cenſebas jam ſupra, *Iudicium temerarium*? quod modo inter Adverſaria collocaſti. Evlog. Nihil piaculi hoc eſt: idem & inter Lemmata, & inter Adverſaria, & Hiſtorica referri poteſt. Ad Lemmata ſpectat, cum rei auctores breviter annotantur. Idem Adverſariis inſerendum, cum diductior accedit explanatio. Idem ad Hiſtorica pertinet,cum rei geſtæ ſeries narratur, aut certe ſubnotatur, quis ſcriptorum eam narret. Et ut omni religione te ſolvam, nihil eſſe erroris ſcias, Adver-

versariis inscribere, quod ad Historica videatur pertinere, modo inscribatur, index dirimet controversiam. Iudicium hic subinde hallucinatur; parum refert. Modo tui armenti pecus sit; de stabulo non litigemus. Sed ut in paradigmate hujus indicis quinque characterum exempla sint, prout cœpimus; vide initium etiam sequentis elementi.

Larvata funera.
Lucar.
Laticlavii.
Luctus, inhonorus dæmon.
Littera breves.
Lua.
Litteralepori insuta.
Liber vitæ.
Locus non facit sanctum.
Linum Indicum.
Lararia.
Laterna surda.

&c. &c.

Hæc omnia, quod sæpius jam monui, in exemplum monstro. Tu alios atque alios tibi titulos para. Habes indicem Adversariorum. Faciamus gradum ad Historica, quorū tibi paradigmata paucis exhibebo.

CAPVT VIII.

HISTORICA *ad quem modum excerpenda.*

HVic classi tertiæ nomen dedimus HISTORICA. Quidquid igitur ad histori-

ſtoriam ſacram, profanam, veterem, novam, Latiam, Græcam, Barbaram ſpectat, in hanc claſſem excerpendum eſt, ſive id fuſius, & verbum e verbo placeat exſcribere, ſive hiſtoriam breviſſime notare conſultius videatur. Vtriuſque modi exempla ſubjiciam, tam hiſtoriæ breviter notatæ, quàm integre deſcriptæ. Hîc autem obvia ſumo, & quæ prius ocu'os manuſque occupant.

FORTVNÆ LVDIBRIVM Alvarus Luna. Hic ab humili fortuna ad ſummum pervenit: in præceps eum ambitio dedit. Nihil ei ad regnum præter nomen deerat. Tandem bona ejus omnia occupata, ipſe Majeſtatis damnatus, mulâ ad ſupplicii locum vectus eſt. In medio foro theatrum, in eo crux alta, & geminæ faces, tapete ſubſtrato. Luna conſcendens locum, crucem veneratus, annulum ſignatorium & galerum amanuenſi puero dedit proximæ felicitatis cum præſenti fortuna comparatio, inimicis etiam lacrymas excuſſerat. Erat uncus ferreus ſublimi ligno confixus. Rogat carnificem, & quem in uſum paratus eſſet? Ille, ut ſejunctum à trunco caput imponatur. Subdit Alvarus: Poſt mortem de corpore facito, quod lubet. Viro forti mors turpis eſſe non poteſt, nec immatura. Simul diloricatis tunicis intrepide caput ſecuri ſubjecit, anno 1453, 3. Nonas Iulii a.

Tri-

a *Die 5 Iulii.*

Triginta annos ita in aula dominatus est, ut nihil nec majoris nec minoris rei, nisi eo arbitro gereretur: ita ut nec Ioannes II, Rex Castellæ vestem mutaret eo non conscio. Truncus in theatro relictus, pelvi juxta posita ad colligendam stipem, qua sepeliretur homo paulo ante regibus potentia exæquandus. Sic res humanæ variant: Alvarus prioribus annis vatem consuluit: prædictum est, Cadahalsum exitio fore. Est oppidum hujus nominis in Hispania, quod semper vitavit Luna, & significat etiam ferale theatrum, quod vitare non potuit. Ioan. Mariana l. 22. Rerum Hispan. c. 13. mihi pag. 47. De Comite Essexio in Anglia Iul. Cæsar Bulengerus lib. 11 Rerum Gallicarum, mihi pag. 335. Bironius capite plexus in Gallia; eventus miri. Idem pag. 339. & seqq. a

De similibus fortunæ ludibriis innumera prorsus excerpsi. Ante diem clauso componat vesper olympo, quam hæc omnia recitem. Possim ego his talibus hominibus theatrum ingens implere, & adornare scenam amplissimam è tot tamque variis tragœdiis. Fac initium excerpendi, Faustine, & experieris, quam crebra sint in omni historia hæc fortunæ crepitacula. Sed en etiam paradigmata historiarum quas brevissime annotavi.

a *Liber hic minus obvius est, nec cujusvis sumptu parandus, ideo exscribere necessarium duxi.*

TRANSFVGÆ CRVCIFIXI, & elephantibus substrati proterendi. Valer. l. 2. c. 2. Auctor passim obvius est, ideo rem paucis notavi. Hoc autem historiæ veteris est; addo recentioris.

NEBVLÆ DVLCIARIÆ *a* missæ juveni, sed venenatæ; & qui mortem evaserit. Sodalis Parthenius, l. 2. c. 8. pag. 317. liber in manibus est.

INVENTIO QVANTI sit, Christophori Columbi ovum monstrabit. Lipsius l. 1. Antiquarum lectionum, initio. De Archimede hic plura, pag. 143. & 145. Addo fusius notatum.

FAVSTI VITES. Convivas habuit infaustus ille Faustus multos amicorum. Petierunt hi, vites uvis prægnantes sibi repræsentaret in mensa, quamvis putarint brumæ tempore ab uvis tam alieno, id fieri non posse. Nec tamen difficilis fuit magis persuasu. Vites igitur præstigiis è mensa evocat racemis vegrandibus plenas. Prius tamen omnibus edicit legem, ut alto silentio expectent, dum jubeantur uvas carpere. Omnes se legi obtemperaturos recipiunt. Mox infamis artifex, incantamentis carminum ita oculos appositæ turbæ præstrinxit, ut illis tot botri miræ magnitudinis, & succo maturo pleni apparerent, quot eorum mensa numerabat. Omnes ergo in gulam hanc avidissimi, jamq; nonnihil sitibundi è temulentia,

a Zuckerwerck/ Marzepan/ Schleckwerck/

tia, suum quisque cultrum ad uvam sibi proximam apponit, dum modiperator Faustus jubeat secare. Natant omnium dentes saliva, & in æstivam hanc voluptatem pruriunt. Hoc situ aliquamdiu tenentur: ingens omnium expectatio, dum cultro jugulent jam captam prædam. Tandem formosissima vitis evanescit & in fumum abit. Illi nebula magica jam dispulsa, visi sunt singuli suum quisque tenere nasum apposito cultello jamjam pro uva secandum. Quod si quis immemor præcepti aut contemptor, botrum sibi destinatum præscindere voluisset, nasum sibi joculari vulnere præsecuisset. Hic omnium risus, & indignatio.

Hoc totum excerpsi, sed meis verbis. Vide Simonem Majolum part. 2. Canic. Ioachimum Camerarium in Horis Subseciv. c. 70. Ad has Fausti vites, historiam refero nobilissimam, de Auxentio, qui à Licinio Imperatore jussus, aut Baccho uvam ponere, aut militarem zonam solvere, ac facessere; ille nihil cunctatus zonam liberrime solvit, Christum confessus. Suidas id fuse narrat, voce, Auxentius, pag. 156. Addo breviter enotata.

BOMBARDA HOMINE ONVSTA. Maffejus de Didaco Mesquita l. 9. Hist. Indicæ pag. 259. vide Lipsium in Poliorceticῶn analectis.

LIBERALITAS IN PAVPERES. Hic historiarum mare est, quod ingredi non

 vacat.

vacat. Auctores quàm plurimos consignavi, qui narratu & fide dignas historias de eleemosynis scripserunt. Vnicus Valentinus Leuchtius 99 capita in Viridario Regio, idiomate vernaculo in hanc rem posteris cum curâ excerpsit.

VINDICTA DIVINA. Hîc pænè diffusius se mare offert: non ingredior. Historias pænè innumeras hujus thematis selegi, auctoribus sedulo notatis. Nimirum in omne flagitium ultio divina vigilat. Nec fere ullum est scelus, quod non à tergo & è vestigio sua sequatur Nemesis. Sed misceamus hic historiam fusius excerptam, velut testem tertium.

VORACITAS VGOCIONIS a FAGIOLANI. Cum in urbem Lucam properaret Vgocio, ut Castruccium, quem in vinculis habebat, securi feriendum objiceret, prandenti nuntiatum est, à Pisanis arma esse correpta. At ille tanquam incertus, & parùm verus esset nuntius, prandium continuavit. Adest alter & tertius, Pisis res perditas, Lucenses quoque ad arma convolasse, carcerem effregisse, Castruccium è vinculis eduxisse, & principem civitatis salutasse. Vgocio comploratis rebus cum prætoriano milite ad Canem Scaligerum Veronam confugit; non sine honore atque benevolentia recipitur, & multos dies lautè habetur. In convivio fortè mentionem facit Scaliger edonum & gu-

a *Aliis, Vguccia.*

& gulonum;cùm gloriabundus subjungit Vgocio,se juvenem quatuor atiles capos, totidem perdices, assas hœdi clunes, infarctum vituli pectus, præter salsamenta cætera in cœna absumpsisse.

——— *Dii tâlem terris avertite pestem.*

Aderat tum & audiebat vir ingeniosus & fa sus, Petrus Navus, qui gloriantem Fagiolanum facete tangens: non est mirum, inquit, hæc à te juvene absumpta, cum senex & invalidis dentibus duas urbes integras uno prandio consumpseris. Nam fama erat Vgocionem, si à prandio citius temperare voluisset, facile duas urbes, Lucam & Pisas, servaturum fuisse. Vide Iovium l. 1.

De tam strenuis comedonibus, manduconibus, potatoribus infinita seges historiarum est. Selectiores diversas, hoc ipso loco notavi. Egregium illud & certum epiphonematis loco addamus.

Femina Syra nobilis & locuples, tam tetra & prodigiosa ingluvie laborabat, ut in singulos dies triginta gallinas devoraret, nec tamen insaturabilem appetentiam sedaret alias triginta devoratura, si apponerentur. Dixisses eam quo plus ingereret, eò vehementius esurire. Portentum famis, & quod pæne superet Erisichthonis gulam. Ita paullatim accisæ opes, & in rem escariam exhausti loculi. Cognati esuritionis tam sumptuosæ miserti, beatum Macedonium virũ sanctissi-

mum

mum conveniunt, & ejus auxilium implorant in feminæ tam malignam famẽ. Macedonius morbum precibus & haustu fontanæ, quam cruce signaverat, porrecto ita curavit, ut effreni appetitione jam pulsa, gallinæ particula in alimoniam quotidianam sufficeret. Theodoretus c. 14. de B. Macedonio, pag. 824. apud Rosvveyd.

Alia glutonum & popinonum miracula facile observabis, si exerpere cœperis. Addo triplex, ut cœperam, paradigma historiarum succincte transcriptarum, & *Historicorum* indicem propono.

FLAMMÆ SANCTORVM REVERENTES. De S. Mamerto Gregorius Turonensis l.2. Hist. Francorum, c. 36. fine. De sancto Germano & aliis, Beda l. 1. Hist. Anglorum c. 19. & l. 3. c. 10. 16. 17. De S. Thecla in igne illæsa, Baron. tom. 1. an. 47. ab initio, pluribus numeris. De S. Polycarpo, idem, tom. 2. an. 167. n. 3. & seqq. De libris sacris per subitos imbres rogo subtractis, idem tom. 2. 393. n. 38. Auctores & historias hujus thematis innumeras, sed breviter excerpsi. Nimisque quàm prolixum sit, texere catalogum de sanctissimis hominibus Clemente, Ancyrano, Constantio, Faustino & Iovita, Brictio, Modoaldo, Pontio, Francisco de Paula Pergentino & Laurentino, Simplicio, Bonifacio, Cyrillo, Zenobio, Apollinari, Mamante, Miniate, Saba,

ba, Heleno, Marcello, Copres, Apellen, Criſpino & Criſpiniano,&c. De Agnete, Iuliana,Lucia, Zunegunde, Auſtreberta, Chriſtina,Ruffina,& Secunda, Menodora, Nymphodora,Metrodora,Theognia, Zenobia; horum omnium & plurium aliorum verè reverentes fuerunt flammæ. Surium,Lippeloo,Haræum conſule, & tot hiſtorias dicti thematis invenies, quot hic nomina cernis. Ad aliud.

OPERTA OMNIA TANDEM APERTA, Ibyci grues; Beſſi homicidium, &c. De hoc omnium optime ac fusè Delrius, tom. 2. Adagiorum ſacrorum pag. 440. Cornelius à Lapide, in c. 21. Deuter. pag. 1025. Agrum viduæ ab Eudocia Imperatrice inique ademptum, tandem patuit, Spondanus an. 438. De Comite innocente damnato & necato, idem an. 998. n. 3. Mitto cætera.

GVLÆ VICTORIA. Serapion Sindonites: Hominem, ajebat, tres pernicioſi feneratores exagitant; Avaritia, Fornicatio, Gula: cùm à prioribus jam liber eſt, tyrannidem Gulæ vix umquam penitus evadit. Hiſtoriam fuſiùs narrat Palladius c. 83. med. apud Roſvveydum, pag. 761. Sub eodem hoc titulo in mea *Hiſtorica* excerpſi quàm plurima, quod meo Indici credo, qui paginas mihi diverſas nominat, in quibus hiſtoriæ illæ contractius pleræque ſunt perſcriptæ. Ipſum ergo Indicem ſaltē per tranſennam inſpiciamus.

CAPVT

CAPVT IX.

HISTORICORVM *index qui ordinarius.*

INdex trigeminus, in *Lemmata* nimirum, in *Adversaria*, & in *Historica* faciendus, commodè chartaceo volumine unico comprehendi poteſt. Niſi quis illum malit in duos aut tres diſtinctos libros dividere, & cuivis characteri liberaliter pagellas plures aſſignare. Id tuo, Fauſtine, aliorumque arbitratui permitto. Tu hoc unum maximè cura, ut titulum ſeu *Lemmatibus*, ſeu *Adverſariis*, ſive *Hiſtoricis* inſcribendum cum judicio formes, id ſolerter conſiderando, quid in ea re, quam excerpturus es cardo, aut caput, quid notius aut ignotius ſit. Exempli cauſſa. Excerpendum eſt quippiam in Hiſtorica de incredibili divinæ gratiæ incremento. Tu imperite prorſus & abſurde feceris, ſi hunc titulum vel ad characterê D. vel ad I. retuleris, hoc modo: *Incrementum inbredibile divinæ gratiæ*, aut hoc modo: *Divinæ gratiæ incredibile incrementum*. Rectius facies atque peritius, ſi eum ad elementum G. revocaris, hoc modo: *Gratia divina incredibile incrementum*. In hoc namque titulo caput rei eſt *Gratia*. Eodem ſane modo ſit excerpendum iſtud: *Aſſerem vel tabulam cavarunt genua creberrimè ſubmiſſa*. Hanc tu hiſtoriam non ad Indicis

dicis characterem A. nec ad C. nec ad S. vel T. ſed ad G. reduces, hîc enim res princeps, *Genua*. Ignoſce, quod te velut bimulum, aut trimulum puerulum ad litteras colligendas revocem. Iam ſupra dixi hæc ſacra aliter non conſtare.

Occurrit hic, quod Hiſpanus, vir Religioſus, memoriæ prodidit: Notum eſt inquit, Ramirum Hiſpaniæ regem in ſuos proceres eò ſæviiſſe, ut quoſdam illorum in campanæ circulum ſuſpenderit; alios autem ad id ſpectaculi eo nomine evocatos, ut campanam illam admirabilem, novam viderent. Hanc hiſtoriolam quo titulo in tua Hiſtorica excerperes? Ego eam in elemento C. collocarem, hoc modo: *Campana mirabilis Ramiri.* Nam vox *Campana*, facilius tibi occurret quam Ramirus. Confirmo quod dixi: Chærilus poëtaſter peſſimus, Alexandri Macedonis bella deſcribere præfidenter aggreſſus eſt. Cum eo regem ſic pactum ferunt, ut pro ſingulis bonis verſibus numiſmate donaretur aureo, pro malis, colaphum reciperet. Placuerunt pacta conventa. Verum tot mali verſus reperti ſunt, ut vatum miſerrimus colaphis penè necaretur: cum è tantis vix ſeptem verſus probari poſſent; Horatius mentionem facit:

Chærilus incultis qui verſibus & male natis
Retulit acceptos, regale numiſma, Philippos a.

Tan-

a *Horat. l. 2. epiſt. 1. ad Auguſtum, propius finem.*

Tandem infelix apud Alexandrum captivus periit inedia.

Inclususque necem cavea patiaris, ut ille
Non profectura conditor Historia.

Suidas & Cyral. dial. 3.

Hanc ego historiolam meo Indici hoc titulo commisi: *Colaphis poëta Chœrilus panè necatus.* Certe vox *Colaphus* citius memoriæ se sistet, quam nomen Chærili. Quod si de virtute, de morte Punici Ducis Annibalis aliquid excerpendum, ad primum elementum censeo revocandum hoc modo, *Annibalis militaris virtus. Annibalis generosa mors.* Nomen istius ducis ignotum nemini. Ita in mille aliis, ita in cæteris omnibus agendum, ideo monui, titulum rei excerpendæ cum judicio formares, illud spectando, quid in ea re magis, primarium, quid notius sit. Et en exempla paucula è meo Indice. Suprà è quinque characteribus posui paradigmata, totidem hic ponam. Accipe initium mugientis elementi.

Majestas populi Romani in Popilio.
Mortis memoria apud Calipham.
Modestia in morte servata.
Machina Salmonei regis insani.
Mithridates fulmine bis tactus, nec læsus.
Morbo numquam tentati Asclepiades, alii.
Magica fascinatio Santabareni.
Mina Saraceni regis cum sacco castanearum
Mortis præsagia.
Mors & vita simul in Demosthenis calamo.

Musc-

Musca picta artificem monstravit discendi cupidum.

Mutus pugil ex indignatione victoria sibi abjudicata vocem recipit.

&c. &c.

Mithridatem fulmine ictum rectius fortassis ad fulminum miracula retulissem, quia tamen Mithridatis nomen ex omni historia notissimum, errori facilis erit venia. Nec enim hic anxie agendum: modò excerpas, etiam si non semper conventientissimus Excerptis sit locus. Elementũ sequens hoc mihi monstrat initiũ.

Naufragia.

Nubes cinerem & saxa vehens, noctemque faciens.

Negotiorum cupiditas in Turamio.

Narses miles optimus, inter feminas nere jussus.

Navigii loco sunt, crocodilus & delphinus.

Noctua neutrarum olim partium sunt.

Nuntii qua ignorarent nuntiantes.

Noctes precibus pervigilata.

Navis Raymundi pallium.

Nugandi tempus non est.

Nutriti à feris.

Neglectus rei divina quàm varie punitur.

&c. &c.

En sacra profanis mixta. Hi autem tituli, quos solum loco paradigmatis recito, sic à me facti sunt, ut iis leviter inspectis mox totam historiam, quam signant, in memoriam reducant. Numquid hoc uti-

lissimum memoriæ compendium esse fateberis?

FAVST. Fateor sane; atque jam meis oculis plus credo, quàm olim auribus.

EVLOG. Elementum sequens hoc exhibet principium.

Oculorum castigatio admiranda.
Orandi studium ingens.
Origenis lacryma post lapsum.
Oblationes impiorum Deo invisæ.
Oleum stillant Sanctorum ossa.
Orthyades a *scribit tropheum suo sanguine;*
Olorum seniorum amor in pullos orto incendio.
Oculos Tigranis conjux in assertorem suum conjicit.
Obeliscus Thebaicus quanto molimine erectus.
Obedientia submissa, simplicis, cæca specimina.
Opum contemptus in multis quantus.
Occultissima Dei judicia.

&c. &c.

FAVST. Iam pæne totus in tuas partes transit. Est tamen etiamnum quod opponam. Sunt libri qui ejusmodi titulos copiosissime ingerant. Florilegia, Polyanthææ, Theatra. EVLOG Responsum do non unum. tu ea in digitos mitte. Hi libri, pace illorum & venia dixerim, nimis quam simplici, aut Græca fide agunt, lectorem diu fatigant, & crebro misere fal-

a *Alii, Orthryades.*

allunt, auctores aut non nominant, aut
nutilum testimonium producunt : nam
eque librum, neque caput, neque pa-
agraphum, multo minus paginam no-
ant. Quis fidat his testibus? Labores ta-
ium scriptorum neutiquam sperno, sed
najorem in iis accurationem desidero.
I. Sit accuratior aliquis in hoc scribendi
genere (nominare forsan possim, sed u-
icum) is tamen è certis solum & paucis
uctoribus quæ ad rem videbantur, sele-
it. Id autem longe gravius est, quod
nihi exploratissimè constat; auctores
quidem subinde ita nominantur, ut lau-
latum testimonium reperire possis, sed
erbis longe aliis conscriptum. Ejus rei
experimentum sumpsi creberrimum: &
ædet hoc sæpius explorare velle. Ah
quoties Augustinus, aut Chrysostomus,
ut alius talis nominatur, verbis eorum
n medium adductis : cùm verò Augusti-
um, aut Chrysostomum ipsum inspi-
io, hem quàm longè alia sunt verba
Chrysostomi, longe alia Augustini, ab
is quæ liber objicit. Paulo post, ubi ser-
monem hodiernum finierimus, in rem
præsentem te ducam, & collatis inter se
ibris ostendam, quantum hic fallacia-
rum sit. Longe suavius, longeque tu-
ius ex ipso fonte bibes, tametsi parcius
bibas. III. In iis, quæ dixeras, volumi-
nibus, id plerumque minime invenies,
quod maxime quæsieris. Abi modo &
 scru-

ſcrutare tuos illos codices ; quære è proximis titulis : *Mina Saraceni regis* , *Muſca picta artificem monſtrat* , *Navigii loco crocodilus* , *Noctes precibus pervigilatæ* , *Oculorum caſtigatio* , *Oſſa oleum ſtillantia* , & infinita talia ſi repereris , magnus mihi eris Apollo. Obvium ſe dabit quidquid tu ipſe excerpſeris. IV. Non cujuſvis marſupii eſt , grandiorem illam librorum molem emere An. milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo primo. Theatrum vitæ humanæ auctius & emendatius in lucem datum eſt : ſi placet eme ; ſeptuaginta tantum florenis vænit , quos bibliopolæ debeas , bibliopegum taceo. Hic morbus noſter ægre annuet emptioni , cum plerique avariores ſimus nummorum , quam librorum. V. In grandioribus illis voluminibus innumera ſunt , quæ tibi numquam proderunt , ſæpè non ſcriptorum, ſed tuo vitio aut ignorantia. Nam plurima in iis quidem comprehenſa , tu tamen numquam invenies , quia quo loco lateant ignorabis. Sapientia abſconſa & theſaurus inviſus , quæ utilitas in utriſque *a* ? Tua , & à te collecta tibi erunt utiliſſima , hæc enim haud difficulter recenti memoria complecteris. Trigeminos indices, quos ſuaſi faciendos , dimidio die facillime percurres , & inſuper tempus ſupererit aliis laboribus dandum. Sed ad numerum , quem hactenus ſervavimus , in hoc

a Eccli. cap. 20. *v.* 32.

hoc etiam tertio indice, quinque elementorum Paradigmata statuamus.

Piscina Pollionis crudelissima.

Proditio proditori pessima.

Pedibus scribens.

Pelluvium Amasis.

Pomi argumentum Carthaginem evertit.

Pecunia in arca lapidescet.

Petra amantium.

Pater projicit è mœnibus hosti gladium jugulando filio.

Pruna manibus allata.

Piscis reddidit Atilano suum annulum.

Pecunia in plebem sparsa; carpentum argenteum.

Panis mensæ non illatus sata in venatione conculcata tacitè reprehendit.

&c. &c.

Nec dubita inter elementi hujus titulos comprehendi etiam istos multiplici variatione: *Patientiæ, Perseverantiæ, Paupertatis, Pœnitentiæ, Providentiæ divinæ* illustria specimina. Sic etiam non omissa *Pigritiæ, Procrastinationis, Pusillanimitatis, Pudoris noxii exempla.*

Litteram mutam, & ut Quintiliano [a] videtur, propemodum supervacaneam, (Q) quia raros habet titulos, transimus. Elementum ergo proximum, ejusque initium inspiciamus.

Rosæ, aliique flores exhibiti media hieme.

Riserunt, & cantarunt in morte plures.

L 3 *Rad-*

a *Quintil.* l. 12. c. 10.

Radbodus impius quærit societatem apud inferos.
Reges non irritandi.
Regale capillitium Chrotidis.
Rapa nobile donum regi.
Res è joco nata.
Regum Hierosolymæorum coronatio.
Repentinæ clades tripudiantibus immissa.
Revixerunt aliqui in rogo.
Robustissimi, Glaucus Carystius, &c.
Risus inter lacrymas.
&c. &c.

Ita nunc etiam paradigma Indicis in Historica dedimus. Hic pono explicatos modos Lemmatum, Adversariorum, Historicorum, Oratori, Rhetori, Concionatori, Philologo cuicumque convenire. Transeamus igitur ad aliarum quoque facultatum exeras, ut constet tam Philosophiæ ac scientiarum studiosis dictam excerpendi rationem profuturam.

CAPVT X.

Qui dictis Excerpendi modis Philosophus, Mathematicus, Medicus, Iurisconsultus, Theologus uti possint.

SVnt homines semidocti perquam tenui eruditione tincti, qui historiolas aliquot in medium recitare, dictum aliquod è melioribus proferre, facetias nonnunquam & sales narratiunculis insper-

ſpergere norint: Putes eos ex Hippocrenes fontibus largiter bibiſſe. Sed ſæpius cum iis verſare, & eadem atque eadem decies, tricies, centies narrari audies. Deeſt varietas, quam illi ſuggererent Excerpta. At illi hujus exercitationis aut ignari, aut negligentes, quidquid memoriæ tenacius inhæſerit, id ubique venditant. Deeſt nimirum ſupellex complurium ejuſcemodi dictorum, aut hiſtoriarum, quæ familiari colloquio miſceri poſſint. Sunt etiam, qui ſeipſos ſpecioſo nomine Politicos vocent. Suarum eſſe partium hi putant de quavis re, præſertim politica, facile prompteq; vel ad extemporalitatem uſq; poſſe diſſerere. Sermo naſcitur de magiſtratu, rebuſque curiæ? copioſe diſputant. De pace ac tranquillo Reip. ſtatu? multa proloquuntur. De marte rebuſque bellicis? etiam hic ſapere videntur. De venatu, aucupio, piſcatu fit mentio? neque hic tacent. De ſcientiis & artibus, de Poeſi & Rhetorica, de Philoſophia & Mathematica, de Medicinæ, de Iuriſprudentiæ aut Theologiæ ſtudiis oritur diſputatio? neq; hic obmuteſcunt. Cenſeas eos per artium & ſcientiarum omnium hortos non ſine ſpoliis ambulaſſe. Sed penitus hos diſſertatores inſpice, & invenies quàm multa è ſuopte ſolum ſenſu proferant, quàm exigua, & rara eorum eruditio ſit. Aſpergunt quædam è Matheſi aut Philoſophia natura-

li, è Galeno, aut Baldo, aut etiam Augustino quædam balbutiunt. Ex omnibus aliquid. Isti nimirum, quod dici solet, ex paleis inanibus trituram faciunt. Scire volunt, & sciri, sed viam ad scientias ignorant. Monstremus illam comiter, ne nostri promissi fidem accusent. Quid, aut quomodo Medicinæ ac Iurisprudentiæ studiosis excerpendum sit, quæris. Proficiendi desiderium aperis. Te igitur manu ducam. Quod de Medicis & Iurisperitis diximus, id etiam Mathematicis, Philosophis, Theologis suasum putato. Ordiamur ab Arte Medica, quam ego semper plurimum & amavi & veneratus sum. Imò huic studio, ni divini nutus aliò duxissent, me totum consecrassem in discipulum. Peritus Medicus ægroto Angelus, imo Deus est.

§. 1.

Medicinæ studium aggressurus, omnium primò, putem, scriptores notæ melioris, tam priscos, quàm recentiores norit. Inter priscos alii Græci, Arabes alii. E Græcis princeps *Hippocrates Cous*, qui ævo Artaxerxis Longimani vixit, annis circiter quadringentis octoginta [a] ante partū Virginis. Multa Hippocratis scripta lapsus sæculorum nobis invidit. Hic facilè Medicorum primus sit, etsi Medicinam in artem non redegerit, quod præstitisse dicitur *Galenus Pergamenus*, sexcentis annis

a *Alii* 436. *valdè variant hic auctores.*

nis posterior, qui ævo Antonini Pii Romæ verè floruit. Secundum istos Medicinæ principes è Græcis celebriores numerantur *Oribasius Sardus* (quem Galeni simiam dicunt) *Aetius*, *Alexander Trallianus*, *Paulus Ægineta*.

Inter Arabes præcipui sunt Avicenna, Mesue Rhasis, Ioannes Serapion, Avenzoar, Haly abbas, Almansor. Doctrinam horum rejicit Leonardus Fuchsius in Institutionibus l. 5. c. 11. & ultimo. Sed errasse hic Fuchsius pronuntiat totius ferè Medicorum senatus, qui Arabes illos ut scriptores eximios complectitur.

Medicorum Practicorum methodus pæne ab omnibus constituitur hæc triplex, Pathologia, Simiotica, Therapeutica.

Pathologia morborum nomenclaturas, ideam, statum, naturam, differentias, caussas, adeoque pathemata, & quæ corpus patitur, declarat.

Semotica continet morborum signa, tam ea, quæ morbum patefaciunt, & dilotica, vel pathognomonica dicuntur, quam ea, quæ morborum eventus docent, & prognostica vocari solent. Hic artificii est, comparatio virium cum morbi vi, & solers conjectura, utrum ab altero sit vincendum.

Therapeutica morborum continet curationem, quæ ab indicationibus petenda. Porro Therapeutica, pars Medicinæ

L 5 ob-

obſequioſa in *Diatam,Chirurgiam*, & *Pharmaciam* dividitur Diætæ accuratum ſtudium,& tibi , Fauſtine, & omnibus Medicinæ amantibus ſummè atque unice commendo. De hac tibi plura ſuo tempore , ſed in aurem. Iam progrediamur.

Ego quidem tam Philoſophis , quam Theologis , tam Medicis quam Iuriſconſultis gemina claſſe illas , *Adverſaria* & *Hiſtorica*, cenſeo multum profuturas, tam ad familiarem diſſertationem , quam ad ſcientiæ augmentum ; ſed maxime, meo quidem judicio , erunt adjumento *Lemmata* , quæ Medico quidem hunc in modum conficienda. Exempli gratia paucos titulos Lemmatum ſubjungamus.

Febres in genere. De his Galenus l. 1. de Different. febr. c. 1 2. 3. l. 1. ad Glaucon. c. 1. Daniel Sennertus l. 1. de Febribus, primis quinque capitibus. Hieronymus Mercurialis l. 5. Practicæ medic. quatuor primis capitibus. Nicolaus Piſo l. de Febribus c. 1. Horatius Augenius l. 2. de Febribus, primis octo capitibus. Hercules de Saxonia l. 8. Panthei ſui,ſeu Medic.practicæ Ioannes Fernelius in Generali ſua Methodo curandarũ febrium , toto tractatulo , capitibus 12 diſtincto Ioannes Heurnius l. de Febribus, primis quatuor capitibus. Donatus Antonius ab Altomari , parte prima tota , de Medendo febribus. Sunt univerſe 54 capita.

Hiero-

Hieronymus Capivaccius l. 6. Medic. practicæ, qui de febribus agit, primis 28 capitibus. Ferdinandus Mena in Methodo medendi febribus, quæ Medicis Hispanis usitata.

Hic, Faustine, nota: Scripturus aut docturus publice de febribus: hos omnes lege. Sed unum, inquis, non plures lectioni meæ permittit tempus: quem seligam? salvo meliori judicio, Danielem Sennertum, nec brevem nimium, nec nimis prolixum. In cæteris hic scriptor seipsum commendabit. Sed paullulum pergamus.

Febris quotidiana. Galenus lib. 1. ad Glaucon. cap. 7. & 12. Sennertus l.2.de Febribus cap.19. Mercurialis l. de Febribus cap.12. Augenius l.5.de Febr. c. 15. Piso lib. de Febr.cap.10.Capivaccius l.6. Pract.medic. c.32. Ab Altomari de Meden. febr. part.3.c.6. Fernelius l.4. Pathol.c.12. De Saxonia Panthei l.8. c.35. Heur. l.de Febr. c. 23. Mena Meth. meden. febr. c. 32. & 33.

Febris tertiana, notha, seu spuria, Galenus l.1.ad Glaucon. c.5. & 10. Sennertus l.2.de Febr.c.18. Mercurialis l.5.de Feb. c.9. Augenius l. 5. de Febr.c.14. Piso l.de Febr. c.9. Capivaccius l.6. Pract. medic. c. 29. Altomarius de Medend.febr. part. 3.c.4.Fernelius lib.4.Pathol.c.23. De Saxonia Panthei,lib 8.c.32. Heurnius l.de Febr c.22.Mena in Meth.med.febr.c.28.

Febris

Febris quartana. Galenus lib. 1. ad Glaucon. c. 6. & 11. Sennertus lib. 2. de Febr. c. 20. Mercurialis l. 5. de Febr. c. 11. Augenius l. 5. de Febr. c. 16. Piso de Febr. c. 12. Capivac. l. 6. Pract. medic. c. 34. Altomarius de Med. feb. pag. 3. c. 5. Fernelius l. 4. Pathol. c. 14 De Saxonia Panthei l. 8. c. 36. Heurnius l. de Febr. c. 25. Mena Meth. med. febr. c. 29. 30. 31.

Doctrina de febribus difficilis, necessaria, utilis.

Ophthalmia & Lippitudo. Christophorus à Vega, l. 3. de Arte medendi, sect. 2. c. 1. Heurnius de morbis oculorum, aurium, nasi, oris, dentium, cap 3. Mercurialis l. 1. Pract. Medicinæ c. 38 Piso de morbis cognoscendis & curandis, l. 1. c. 27. Capivac. l 1. Pract. Medic. cap. 31. Altomarius l de Medendis corporis malis, c. 10. Fernelius l 5. de Partium morbis & symptomatis, cap 5. De Saxonia l. 1. Panthei, cap. 19. Sennertus l 1. part 3 sect. 2. cap. 12.

Dentium dolor. Iidem, sed aliis atque aliis capitibus.

Angina. Priores, mutatis locorum numeris.

Asthma. Iam notati auctores, sed diversis capitum testimoniis.

Tussis. Priori modo scriptores annotandi. Ita, stomachi vitia, Gravedines, seu catarrhi, Vertigines, Bilis atræ & flavæ peccata, Pleuritis, Phlebotomia. Ita prorsus sine certo ordine, (quem Lemmatum index

index dabit) omnis generis morbi in Lemmata redigendi, adſcriptis auctoribus eo modo, quem hic oculis repræſentamus.

Quod ſi aliquid ſingularis pharmaci & artificii medici legas vel audias, illud inter *Adverſaria* referes, & conſcribes fuſius, aut certe inſeres his ipſis Lemmatibus Scio Medicorum peritiſſimos id feciſſe, qui ſubinde ab aniculis quiddam vilioris in ſpeciem remedii audierunt, & in uſum induſtria grandi traxerunt *a*. Periti eſt addere, demere, cum judicio, quo vulgus caret.

Auctorum, quos laudavi, diverſæ ſunt editiones: ego eam adhibui, ne erres, quam hic oſtendo.

Galenus Venetiis apud Iuntas, anno 1565. folio. Hieronymus Mercurialis Francofurti ad Mœnum, 1602 folio Horatius Augenius Francof. 1604. fol. Nicolaus Piſo Francof. 1580. folio. Hieronymus Capivaccius Francof. 1603. fol Donatus Anton. ab Altomari Lugduni, 1597. fol. Herculis de Saxonia Pantheum, ſeu Medicinæ Practicæ templũ, Francof. fol. ſine anno. Chriſtophorus à Vega Lugduni, 1587. fol Ioannes Fernelius Francof. 1592. fol. Ioannes Heurnius Lugduni Batavor. 1595. in quarto. Ferdinandus Mena Antverpiæ, 1568. in quarto. Daniel Sennertus VVittebergæ, 1628. in quarto.

Ex

a *Ita ipſe fecit Galenus.*

Ex his auctoribus creduntur omnium optime ſcripſiſſe Chriſtophorus à Vega, Donatus Anton. ab Altomari, & Nicolaus Piſo, ad hodiernum uſum Daniel Sennertus, vir multæ lectionis ac diligentiæ.

Et quamvis omnes illos auctores Excerptis neceſſario uſos, iiſque plurimum adjutos credam (qui enim aliter potuiſſent?) id tamen ſingulariter oſtendit Franciſcus Valleriola; qui Locos communes excerpendo utique confectos in lucem dedit.

Valleriolæ ſunt ipſiſſima hæc verba: Lege, obſecro, lege: Itaque in id animum appuli, ut Medicinam longe lateque diffuſam, & quaſi incertis ſedibus vagantem, totam componerem, atque in ordinem cogerem. Quod hæc ratione fieri poſſe putavi, ſi ad conſcribendos locos de Medicina communes, totum me darem, ut quæ in arte rudia, impolita, perplexa, obſcura, diſperſave eſſent, quę etiam confuſa, & quaſi Cimmeriis tenebris involuta, ea in ordinem cuncta atque compendium, adhibita methodo, redigerem. Vt locorum de re Medica communium accurata tractatione, univerſæ Medicinæ placita atque ſcita ſuis ſedibus reponi, diſperſa in ordinem cogi, diffuſa colligi, & confuſa diſtingui poſſent. Quod cum in aliis artibus ac diſciplinis effectum à ſummis earum profeſſoribus vidiſſem: idque

idque in nostra tantum desiderari Medicina, in qua id præstari maxime, & ad compendium, & ad hominum utilitatem decebat, nolui hac in parte mutilam, mancamve Medicinam esse *a*.

Institutiones porro medicas scripserunt *Leonardus Fuchsius, Daniel Sennertus, Ludovicus du Gardin* cujus liber inscribitur, Hortensii Introductio, *Gilbertus Iacchaus*. Ex his materiam omnem medicam doctissime censetur tradere Sennertus, quod si brevitatem institutionum quæras, omnibus præfertur Iacchæus.

Sed priusquam ad Iureconsultos transeamus, tu cedo ex illis forulis, quæso, Medicum illum, *Ioannes Iacobus VVeckerus* est, qui Medicinam universam non ingenioso solum, sed perquam utili compendio complexus. En ista libri inscriptio: *Medicina utriusq; Syntaxes, ex Græcorum, Latinorum, Arabumque thesauris, per Ioan. Iacobum VVeckerum, singulari fide, methodo ac industria concinnata. Accessit Index locupletissimus* Liber mihi in paucis charus, hinc semper ad manum est. Sine responso non facile dimittor, quotiescumq; illum consulo summatim breviterq; docet, quod interrogo.

Sed ecce totam simul bibliothecam Medicam commonstro. Hæc libro præfixa frons est: *Bibliotheca Medica, sive Catalogus illorum qui ex professo artem medicam*

a *Valleriola in epistola nuncupatoria ad Montmorentium Ducem, &c.*

cam scriptis illustrarunt. Nempe Qui, Vbi, Qua forma, Quove tempore scripserint. Libri auctor Paschalis Gallus, qui parte prima, suæ bibliothecæ mille ducentos viginti, quatuor auctores percenset, & singulos è scriptis exhibet noscendos: Nonnulla scitu non indigna miscet. Parte altera appendices nectit non utiles: Quinam hucusque de Medicina scripserint Sermone Gallico, & Germanico: Quinam in Hippocratem & Hippocratis Aphorismos, in Galenum, in Avicennam, in Dioscoridem: Quinam de re Chirurgica, Anatomica, Herbaria commentarios dederint: Qui Phamacopœas, qui Practicas, Consilia medica, Pestem, Luem veneream scriptis explicarint. Vide Bibliothecam, sed compendiosissimam, & quam manu vel sinu circumferas. Iam porro Iurisprudentiam accedamus.

§. 2.

E dictis, arbitror, satis luculentum, quomodo Civilis Scientiæ amans excerpat. Nam excerpendi ratio hic eadem est cum priori, mutatis solum auctoribus. Et *Adversaria* & *Historica* Iurisconsulto proderunt, maxime vero *Lemmata*.

Quid autem Iurisconsulto de Solertia Excerpendi universè sit sentiendum, doctissimus Iureconsultus, Matthæus Gribaldus Cherianus his omnino verbis, monitor præcellentissimus explicans: Vltimus, inquit, studioso juveni labor super

es

eſt (poſteaquam & in legibus bene verſari, & Doctorum opiniones diſcutere ſubtiliter atque ingenioſe didicerit) memoriam firmiter ſtabilire, ne (ut aliquando prædiximus) tot vigiliæ, totque labores intereant. Quippe & memoriam hominis labilem eſſe conſtat, & nullam fere diſciplinam officium memoriæ magis, quam legalem deſiderare. Quocirca magnopere enitendum eſt, ut quod memoriæ viribus effici non poteſt, ſolerti id calamo ſuppleatur. Debet itaque juvenis, cum ex lege aliqua memorabilem regulam, vel ſententiam notaverit, aut ex gloſſematis Doctoribusve enuntiatum aliquod *excerpſerit*, ociter in librum ſelectum, ſub congruis locis ac titulis referre, nec aliorum fidere repertoriis, quæ parum quidem conferunt his, qui nullum laborem impenderunt. Id tandem firmiter retinemus, quod noſtro ingenio ac ſudore paravimus. Hoc certo certius eſt, nullum à legibus conditis ſpectatæ ſcientiæ virum, aut magni nominis Doctorem, ſuo indice, vel repertorio caruiſſe. Alius enim materiales tantum regulas in elementorum ordinem redegit: alius Iuris regulas ſub congruis titulis collocavit: plerique verò deciſiones Doctorum, ſeu communes opiniones, tum ex illorum commentariis, tum etiam conſiliis latiſſime congeſſerunt, ut (quoties caſus occurreret) ſingula ad manum haberent. Mihi

autem, ſtudioſi juvenes, diſponendus ſic liber videtur, ut ab initio in tres partes diſtinguatur: in quarum prima regulæ materiales, in ſecunda morales, in tertia Iuris regulæ ſub congruis locis ac titulis ſtatuantur. Rurſum pars ultima, quæ Iuris regulas continebit in triplicem tractatum dividatur: quorum primus contractuum, ſecundus ultimarum voluntatum, tertius judiciorum regulas complectatur: atque ita perfectiſſimus totius Civilis ſcientiæ index modico labore comparabitur. Nec eſſet forte contemnendi laboris opus, omnes Bartholi theoricas in regulas & explicationes redigere: quod permultos quidem attentaſſe ſcio, perfeciſſe ad huc neminem. Sunt præterea nonnulli (ut prædiximus) qui labori magis, quàm ingenio vacantes, rejectis legum ſubtilitatibus, ſolas Doctorum opiniones amplectuntur, eaſque omnium voluminibus collectas in ordinem redigunt, ac diſponunt. Ad quod abunde ſufficere poteſt ampliſſimum illud Firmani Berthacini repertorium in tria volumina diſtinctum. Nos aliquando (favente Deo) perfectum indicem in communem utilitatem proferemus, in quo non minus ingenio, quam labori tribuiſſe probabimur: At verò, juvenes feliciſſimi, in præſentia ſatis ſit, hanc breviſſimam methodum, ex tempore

medi-

meditatam, vobis progredi incipientibus, vice Saturnalitii muneris, edidisse; ut, quo pacto leges tractari debeant, tantisper edificatis, donec alia majoris argumenti opera excudantur. Ceterum locos ipsos, tam ad materiales, & morales, quam ad Iuris regulas pertinentes, studiose subjecimus, quò futuri indicis specimen aliquod jam agnoscere incipiatis.

Hæc ad verbum Iurisperitissimus Gribaldus, qui ut efficacius hoc ipsum persuadeat, diversis id dissertationibus impensissime commendat, his omnino titulis ad dissertationes singulas præfixis: Locos communes ingenii gratia habendos, & materiarum sedibus memoriam adjuvandam, capite 17. De locis communibus, capite 18. De Sedibus materiarum, capite 19. Philosophos, Oratores, Historiographos, Poetas aliosque idoneos auctores interdum recreationis gratia legendos, capite 20. Numquam parcendum calamo, & quæcumque vel ex legibus vel ex idoneis auctoribus excerpuntur, in repertorium atque ordinem redigenda, capite 22, docet.

Quid ego his addam amplius? Ex ore meo, è sensu, è meo pectore locutus mihi videtur vir iste Iuris scientissimus. Et ne quis novitatem vocis, *Excerpere*, accusare possit, hac ipsa ille,

 cùm

cùm ea his ſtudiis ſit propria, perite utitur: ita etiam memoriæ defectum *ſolerti calamo* ſupplendum opportuniſſime monet. Vel mille teſtium loco, hic nobis unus ſit. Sed progrediamur paullulum hoc calle.

Ad acuendam Excerpendi ſolertiam ſubſidium non leve conſcriptum à pluribus Iureconſultis, Ioanne Neviſano, Ludovico Gomeſio, Ioanne Fichardo, & Ioanne Baptiſta Zileto, quos Ioannes VVolfgangus Freymonius I. V. D. magna parte auctiores in lucem dedit hac libri inſcriptione: *Elenchus omnium auctorum, qui in Iure tam Civili, quam Canonico, vel commentando, vel quibuſcumque modis explicando, ad noſtram uſque ætatem claruerunt, Nomina & Monumenta complectens, &c.* Editus Francoforti ad Mœnum, anno M. D. LXXIV. Non grandis eſt hic liber, & levi pretio parabilis. Sed opus illud ingens eſt, & quod unum bibliothecam pæne conſtituat, cui inſcriptio hæc præfigitur: *Tractatus univerſi Iuris in unum congeſti, XVIII materias, viginti quinque voluminibus comprehendens. Præter ſummaria ſingulorum tractatuum acceſſere locupletiſſimi Indices, ita diſtincte & ordinate compoſiti, uti Lector materias, temere ſparſas artificioſa diſtributione ſub uno quaſi aſpectu poſitas contueri poſſit.* Hæc primi tomi frons eſt. Soli autem indices tribus juſtis volumini-

bus

bus diſtinguuntur. Sunt ita univerſe viginti octo grandia volumina Venetiis edita anno M. D. LXXXIV. Vti verò non cujuſvis eſt Corinthum adire, ita nec cujuſvis eſt tot libros emere. Florenis ducentis illa tot volumina vix emeris. Expenſarum tamen neminem pœniteat, ſi poſſit ea emere vel trecentis. Vir Iureconſultiſſimus, mihi non ſolum notus, ſed jam dudum familiaris, de hoc ipſo Iuriſprudentiæ theſauro ſæpicule diſſerens: Quid rivulos, inquit, ſectamur, quid libros congerimus, & bibliothecas implemus? Hic ſimul omnia poſſidemus, quæ de Iure dicundo docemus. Tu verò quod deeſt monetæ, ne patiaris deeſſe ſolertiæ. Excerpe, & aurum lege, ex his, quas monſtro, Aurifodinis. Hic te aurilegulum eſſe cupio.

Porrò Iuriſprudentiæ tyronibus commendari præ cæteris ſolent Ioachimi Minſingeri, Ioannis Schneidvvini, Hermanni Vulteii commentarii ad Inſtitutiones ſcripti. Poſterior horum [a] tam Theoriæ quam Praxi conducit. His Matthei VVeſembecii & Iacobi Cujacii Paratitla ſuccedunt. Diſputationibus publicis & privatis ſerviunt Theſes Hieronymi Treutleri. Sunt qui Franciſci Duareni, Vdalrici Zaſii, Iacobi Cujacii opera hoc ipſo fine legant. Sed hæc forſ-

 taſſe

a *Schneidwin.*

taſſe abſolutioris ſcientiæ viris plus commodant.

Henricus Caniſius vir integerrimæ vitæ, mihi olim Ingolſtadii notiſſimus, in Ius Canonicum Summam ſcripſit, quæ illius Iuris notitiam præbet. Huic parandæ alicui legunt Inſtitutiones Ioannes Pauli Lancelloti Peruſini, ſed rarius; prior frequentioris uſus eſt *Ioannes Oldendorpius* Claſſes Actionum & Exceptionum ſcripſit, quas utiliter leget, qui à Theoria tranſit ad Praxim.

Et recentioribus laudanda methodo ſcripſerunt, *Franciſcus Cardinalis Mantica*, de Tacitis & ambiguis conventionibus. Idem de Conjecturis ultimarum voluntatum. *Antonius Gomezius* Variarum Reſolutionum dedit Tractatum, ubi de Succeſſione ex teſtamento de Contractibus, de delictis agit. *Antonius Faber* de Obſervationibus practicis ſcripſit ordine librorum Iuſtinianæi Codicis, *Andreas Fachinaus* de Controverſiis Iuris, non minus Praxi, quàm Theoriæ commodus videtur. Materiam feudalem elaborarunt; *Henricus Roſenthal*, & *Hermannus Vultejus*, qui priori neutiquam deterior, ſed ſuccinctior Locos Communes, ſeu Excerpta cæteris melius cenſetur confeciſſe. *Nicolaus Vigelius* gemina mehodo Iuris Civilis, & Controverſi, in prima Leges, ſeu ipſos fontes; in altera certantes Doctorum opiniones refert. Sed ad ipſa jam

Lem-

lemmata. Exempli gratia his ea titulis odiamur.

Testamenta. De his Ius Civile integros offert titulos. Institutiones l 2 tit 10. Digeste l. 28. tit. 1. Codex l. 6. tit. 23. Ius Canonicum l. 3 Decret. tit. 25. Interpretes ad singulos titulos. Ad Institut. *Schneidivv. Minsinger, Vultejus*, alii. Ad Digest. *Bartolus. Baldus, Castrensis*, alii. Ad Cod. iidem, qui ad Digesta : è recentioribus *Ioannes Sichard.* Ad Ius Canonicum *Abbas Panormit.* Rem testamentariam ex instituto tradit è recentioribus *Ioannes Dauth.*

Restitutio in integrum. Præter leges & auctores jam nominatos, *Petrus Costalius* ad Digest. Hanc materiam professa opera tractant *Ioanne Mauritius*, sed uberius illo *Sfortias Oddus.* De Restitutione minorum in specie *Anton. Gomesius* tom. 2. cap. 14. *Covarruvias* Variar. resolut. lib. 1. c. 3. & seqq.

Vsura. Distincte hîc leges docent, De Vsuris rei judicatæ, De Vsuris Pupillaribus, De Fiscalibus, De usuris & fructibus Legatorum, seu fidei commissorum, De Nautico fenore. Hanc omnem materiam ex instituto tractat *Henricus Canisius.* Hoc uno sat multos nominavi.

Cambium. Vox ista Iurisconsultis forsan ignotior. De Cambio tamen scripserunt *Thomas de Vio*, qui & de Monte pietatis scripsit. *Hieronymus de Luca* Theologiæ

Professor, è sacra familia Servorum Æternæ Matris Virginis Mariæ, *Fabianus Genuensis*.

Vsucapio, Præscriptio. Post leges & auctores jam dictos, de Præscriptione, & Vsucapione, è recentioribus scripserunt *Ioannes Boleguetus*, & professis studiis *Franciscus Balbus*.

Nummaria res. Covarruv. de Veteram numismatum collatione. *Reinerius Budelius* de Arte cudendæ monetæ libro singulari: Addidit Quæstiones Monetarias l. 1. *Albertus Brunus* de Augmento & Diminutione monetarum. *Ioannes Bodinus* de Republica l. 6. cap. 3. *Regnerus Sixtinus* de Regalibus l. 2. cap. 7. Plures hac de re scriptores junxit Tractatus anno 1591, Coloniæ apud Ioannem Gymnicum in quarto editus.

Ita, Faustine, alia atque alia Lemmata, prout sese offerunt legenti, disponenda, appositis auctoribus, qui ea scriptione prosecuti sunt. Et quanti est, meliorum auctorum vel notitiam solum in promptu habere. Nam uti edonibus & bibonibus magni est, hospitium nosse, quod nobilius vinum vendat: ita Iuris aut Medicinæ studiosis plurimum conducit, scire fontes, ad quos via compendiaria pervenire liceat.

§. 3.

Hanc porro methodum, quam Medicis & Iureconsultis, illam Philosophis, Ma-

the-

thematicis, & Theologis suademus. Idcirco nil opus hîc prolixius morari. Profuerit hæc paucula submonuisse.

Sciat Philosophiæ studiosus, quæ sibi post auditionem Logicæ potissimum discenda. Libri 8. Physicorum. Libri 2. de Generatione & Corruptione. Libri 3. de Anima. Libri 4. de Cælo. Libri 4. de Meteoris. Libri 10. Moralium Nicomachiorum. Liber 2. Magnorum Moralium. Libri 4. Moralium Eudemiorum. Libri 8. Politicorum. Libri 2. Oeconomicorum. Liber 1. de Re familiari. Libri 14. Metaphisicorum. Denique, quæ parva Naturalia vocant, uti sunt De sensu & sensibilibus, De memoria & reminiscentia, De somno & vigilia, De somniis, De divinatione per somnium, De longitudine & brevitate vitæ, De Iuventute & senectute, De sanitate & morbo, De physiognomia, De plantis, De animalibus infinita.

Hîc valde dubito, Faustine, an ridere largiter, an vero graviter potius irasci debeamus. Quot nomen Philosophi gerunt, qui Aristotelem inspexerint numquam; nec Pagellam quidem præcipitante oculo pervolarint? Quot Theologi, qui Thomam Aquinatem vix umquam, Biblia rarissime, aut numquam legant? Et qualē eum dixeris Iureconsultum, qui Bartholi aut Baldi libros nec eminus quidem salutaverit? Quis ille Medicus, qui Hippocra-

tis & Galeni nomina vel millies & sæpius audierit, vix umquam viderit scripta? Hæc ævi nostri magna labes est: ad rivulos hæremus, spretis aut neglectis fontibus. Philosophus ante omnes Aristotelem legat: Theologus divinis libris principem legendi curam consecret, eos totos, nec cursim evolvat; scriptorem Angelicum subjungat. Hîc revera gravissime malim irasci, quam ridere, Theologum tam in Bibliis, quam in divo Thoma ignotum esse hospitem. Ita nimirum litteris studemus, omnia discimus, præterquam necessaria. Sed ad lineam.

Philosophus ergo convenienter suæ scientiæ lemmata conficiat, è quibus non solum auctores nosse, & quinam cæteris melius ex iis scripserint discat, sed ut etiam in congressibus, in disputationibus, colloquiis, scriptionibus promptum habeat, quod è suo peculio promat, alioqui ut rudis scholasticus ridebitur; audiet, quod vulgò priscis objectum: Ex Academia venis: fastum spiras ex inani scrinio, ex indocto pectore.

Ita & Theologus, quæ in divinis scientiis singularius, explicari solent, exacte norit, uti sunt, quæ traduntur de Trinitate, de Prædestinatione, de Incarnatione, de Angelis, de Gratia, de Legibus, de Fide, de Actibus humanis, de Iure & Iustitia, &c. huc dirigat sua lemmata, & in ea referat, unde & auctores commendatio-

tiores noſſe, & vel diſputaturus, vel do-
ćturus, vel etiam ſcripturus, auxilium habeat paratum, quod diſputantem, docentem, ſcribentem juvet, eorum ſaltem, quæ legit vel audiit, memoriam excitet. Sine Notis & Excerptis quod initio dixi, garruli ſumus infantes, incerta, dubia, paradoxa, falſa veris miſcemus. Nempe, quod veteris verbi eſt, campanum æs audivimus, & turrim ignoramus à qua auditum: ex Ariſtotele quædam garrimus & Ariſtotelem numquam inſpeximus.

Quos vero Scriptores Philoſophus & Mathematicus, quos Medicus & Iurisconſultus, quos Theologus præ cæteris ſuæ lećtioni ſeligat, infra parte tertia monebimus.

PARS TERTIA.

Excerptorum diverſus uſus,

ſeu

Multiplex induſtria Excerpendi.

CAPVT I.

Excerpta rei nummariæ: Prima ſingularis induſtria.

VLOG. Ergo dimidium ſolis hodierna noſtra ſibi diſſertatio vindicabit. Ita ſeſquidies colloquium noſtrũ finiet. Ducamus à Iove principium. Selecta excerpere, & pravos mores nõ corrigere, labor ſterilis, vanus, inutilis. Vnus ædificans, & unus deſtruens, quid prodeſt illis niſi labor *a*? Multa ſcire, ſeipſum ignorare, ſcientia periculoſiſſima, turpiſſima ignorantia. Præceptoris mei dictum ſedulo commemini: Qui proficit in litteris, & deficit in moribus, plus deficit, quam proficit. Inutilis, imo noxia ſcientia omniſque prudentia eſt ſecreta à probitate morum. Miſera & ambitioſa vita, quæ finem tantum habet ſciri aut ſcire! Multi celebres fuere improbi, quorum gloria fumus. Iun-

a *Eccli. cap.* 34. *verſ.* 21.

Iungenda est virtus litteris. Omnia huc eant, & subserviant. Ipsa eruditio sit ornamentum tantummodo, vel adjumentum. Decretum nobis sit bene hic vivere, cum modestia & prudentia æquor hoc transire, sæpe tumidum & undosum. Quod tibi, & doctrinæ debes, exolve; sed cave virtutem litteris posteriorem habeas. In uliginoso agro qui molem struit, ruinam struit, qua sepeliatur; vitiis qui doctrinam jungit, adfert gladium quo lædatur.

Philetas Cous Monogrammus ille, cum corpore tam macro esset, ut non tantum impulsu ictus, sed etiam vehementiori vento concussus in terram daretur, plumbeis uti soleis solebat, ut consisteret: sic tu debes, quisquis pallorem à chartis, maciem à studiis trahis, virtutẽ tibi substernere, ne admiratione tui afflatus in perniciẽ rapiaris, ac concidas. Ita igitur excerpamus & notemus, ut nosipsos nõ transeamus, subinde mulcta duriuscula notãdos.

Augustus Imp. quod Tranquillo credimus, nepotes suos & notare docuit & natare, aliaque iis rudimenta ipsemet plerumque tradidit a. Geminam hanc notandi & natandi artem à teneris unguiculis adolescentes discebant tam Athenis, quã Romæ. Idẽ Tranquillus de Caligula prodidit, quod ad cætera magnopere docilis, natare tamen nescierit b, tanquam postre-

a *Sueton. in Augusto c.4. mihi pag.121.*
b *Idem in Caligula, c.54.& 55. mihi pag.269.*

ſtremum hoc nemo neſciret. Hinc verbo veteri in hominem illiteratum & rudem dicitur: Neque natare ſcit, neque litteras.

Fauſtine, natatorem te non cupio, ſed notatorem, Simiographum te volo & Notarium, qui ſedula manu annotet, quidquid in ſcriptoribus eſt farinę lectioris *a*. Notandi modum oſtendi: utilitatem ejus experientia monſtrabit. Vidiſti *Lemmata* cum ſuo Indice; vidiſti *Adverſaria* & *Hiſtorica* cum ſuis quæque Indicibus. Incipe tuis Excerptis has triplices claſſes aptare, & brevi non modicum profectum ſenties. Exiſtimo ego nil eſſe rerum annotatu dignarum, quod non in unam aliquam trium claſſium reduci poſſit. Quod ſi aliquid tam exoticum occurrat, ut in nullam è dictis claſſibus revocari commode queat, in ra monſtrabo locum, quo tale quid extrahatur. Hæc autem triplex Excerpendi ratio ita conſtituta eſt, ut, ſi die unico vel centum ſcriptores idiomatis etiam diverſi, adeas, ut excerpas, id commodiſſime ſine rerum confuſione, ſine chartæ diſpendio, diſcrimine ſervato, ordine ſalvo præſtare poſſis. Nam & ſi res enotandæ in ipſis claſſibus miſceantur, ab Indice tamen diſtincte ac compen-

a *De veterum Notariis vide Guid. Pancirollum, volum. 2. titul 14. Franciſcum Polletum de foro Romano. Brodaum l 4. Miſcellan. cap. 9. Radulphum Fornerium lib. 3 Rerum quotidianar cap. 2. & 3. Lipſium Centur. 1. ad Belgas, epiſt. 27.*

pendiose tam oculis, quam memoriæ subjiciuntur. Neque solum scriptores Philologos & Oratores sacros, sed Philosophos, sed Medicos, sed Iurisconsultos ac Theologos, sed cujuscumque artis ac scientiæ sectatores studiosos annotamenta hæc plurimum juvabunt, modo non desit industria.

FAVST. Aut ego me valde fallo, aut tu plures alios Excerpendi modos observas. Videor mihi horum aliquid inter tua vidisse, sed tu hactenus id vafro silentio pressisti. Quæso te, apud cognatum ne cæla, quod etiamnum latet reconditæ industriæ. EVLOG. Eblandiris suaviter, quod industriam voces id genus studii, meo sensu loqueris. Nam id omne quod restat explicandum, *Industrias singulares* appello. Et quandoquidem amicorum preces imperia sunt, exequar quod rogas, & in amicas aures arcaniora quædam instillabo.

Primum omnium est: Triplicem illam classem, quam priore parte tradidi, ego sextuplicem habeo, nimirum *Lemmata* sacra & profana, *Adversaria* sacra & profana, sic & *Historica* sacra & profana, cum suo quæque indice. Tibi autem & plærisque omnibus aliis id suadendum non videbatur. Minus operosum, & minus molestum est tres classes adornare, quam sex. Itaque in primam classem *Lemmatum* tam sacra quam profana

ſana ſine omni operoſitate congeri poſſunt. Idem de altera & tertia *Adverſariorum* & *Hiſtoricorum* claſſe affirmo; ſacris & profanis una claſſis ſufficit, mixtura minimè abſurda, modo index ſit accuratus. Ita ſextuplicem uti non ſuadeo, ita nec prohibeo, aſſero non eſſe neceſſariam. Niſi quis fortè ſacra ſimul & profana tractet ſtudia, nec moleſtum putet verſare plures libros. Aliis omnibus ad omnia Excerpta ſatis ſunt tres explicatæ claſſes. Hoc primum eſt, quod inter amicos non cenſui diſſimulandum, ſed de hoc ipſo paullo poſt plura *a*.

Alterum eſt: Induſtrias quaſdam ſingulares familiariſſime hic exponam. Harum prima ſit *Res nummaria* cum ſuo indice. En volumen ſoli pecuniariæ rei dicatum. Hæc pleraque omnia referri potuiſſent ad Hiſtorica. Quia tamen priſcæ ac noſtratis monetæ inter ſe collatæ notitiam pauciſſimi habent, & plurima hic notatu digniſſima occurrunt, placuit in librum ſeparatum excerpere, quæcumque pretium & monetam ſpectant. Nec operæ umquam pœnituit. Res mihi hactenus fuit utiliſſima. In hoc volumine breviter perſcripſi, quid as & omnes aſſis partes, quid ſeſtertius, & ſeſtertium, quid denarius, quid libra Romana, quid Philippeus, quid talentum tam auri, quam argenti ſit: hic de didrachmo, te-

tra

a *Infrà cap.* 4.

tradrachmo, Bove, ftatere, ficlo, treffe, Decuffe, Centuffe, Calculo æris fignati dilucidus, ac brevis contextus loquitur. Hac excerpendi induftria eò progreffus fum, ut nulla facile in prifco fcriptore mentio fiat monetæ, vel computationis, quam non è notis meis perfpectam habeam. Ex iifdem omnium rerum pretia, præcipuè veteri ævo ufitata, facillimum eft indagare. Cum hîc omnem Hebræam, Græcam, Romanam monetam comprehenderim. Hîc notes, Faustine, velim: Quandocumque ego de me meifque Excerptis mentionem facio, tu femper prifcorum illud memineris, *Præfifcini a*. Quod illis tantumdem erat perinde fi dicerent: Hoc fine omni jactantia dictum efto. Aut: Abfit dicto invidia. Et quid ego me meaque apud aures tam amicas & familiares jactem? Tecum ego velut mecum ipfe loquor, hoc eft, finceriffime & candiffime, & quem nil velim, nil poffim celare. Quod enim apud alios, filentii & modeftiæ velo tegerem, id apud te liberrime proloquor.

a *Præfifcini, aut Præfifcine dicebant veteres, Gell. l.* 10. *Noct. Atticar. cap.* 24. *mihi pag.* 336. *Præficifcine de præfenti, Præficifni de futuro dici notat Scaliger. Plautus, Præficifni hoc nunc dixerim. Alibi: Ad laudem addito, Præficifni. Ad amoliendum fcilicet fafcinum & invidiam, ubi quis impenfius aut laudaret ipfe fe aut præfens ab alio laudaretur. Vide Stevechium in lib.* 3. *Floridorum Madaurenfis.*

quor. Sed exemplis, quod dixi, demonstro.

Cupias fortaſſis ſcire, idque ante omnia, Christi Servatoris venditi pretium quale fuerit. Sententiæ hic diverſæ. Quæ mihi viſa ſit veriſimillima, ſignificabo, ubi prius ſcriptores, quos hac in re conſului, nominavero.

Varias hac in re ſententias recitat Matthæus Hoſtus l. 4 de re nummaria, c. 5. Sententia Hoſti eſt, fuiſſe duodecim coronatos. Coronatum (quod notes Fauſtine) ſeu Philippeum ſemper pro 20 noſtratibus baciis, ſeu 40 ſeſtertiis *a* ſumo. Benedictus Pererius, tom. 4. in cap. 37 Geneſeos, ait Ioſephum à fratribus venditum 8 Coronatis ſeu Philippeis, quia viginti argenteis. Cornelius à Lapide Ioſephum aſſerit venditum 20 florenis Brabanticis: non enim decuit tanti ſervum quanti Dominum vendi. Brabanticus autem florenus idem eſt, quod ſiclus, ſtater, argenteus, hoc eſt, 4 drachmæ, ſeu 8 noſtrates bacii, 16 ſeſtertii. Plura de hoc Lorinus in cap. 4. Actor. v. 37. Boſquier Codrus, conc. 31. c. 2. Cæſar Baronius, & poſt eum Henricus Spondanus, anno 34. num. 7. putant fuiſſe 30 libras argenti, ſeu 330 Philippeos. Veroſimillimam, ut ego quidem judico, ſententiam dixit Iacobus Salianus, tom. 6. Annal. Vet. Teſtament. anno Christi 34.

pag.

a Halb Batzen.

pag. 890. qui eam ſummam arbitratur fuiſſe 36 Françorum *a* cum quadrante. Cum eo ſentit Ioan. Baptiſta Villalpandus, & Hieron. Pradus, tom. 3. in Ezech. part. 2. l. 2. diſp. 4. c. 31. Ita etiam ſentit Cornelius Ianſenius, Emanuel Sà, Ioannes Maldonatus, Sebaſtianus Barradius, rejecta ſententia de 330 coronatis. En pretio tantillo pretium orbis væniit.

Hoc ſolum exempli loco attulerim. Vis alia compluſcula? accipe compendio, è quibus Romanorum, & priſci ævi opulentia noſcenda.

Quadringenta ſeſtertia, hoc eſt, 10000 coronati, ſeu philippei *b*, erant cenſus equeſtris ſub Iulio Cæſare.

Tributa Romanorum collectim ſumpta cenſentur fuiſſe 50351 quinquaginta millia, trecenta, quinquaginta unum talenta argenti Attica. Villalpandus, tom. 2. in Ezechiel. lib. 5. diſp. 3. c. 48. Vnum talentum Atticum argenti 600 philippei. Tributum annuum Romanorum putant aliqui fuiſſe univerſim 140

N 2 mil-

a *Francus uſitate ac paſſim pro noſtratibus novem baciis, ſeu, victoriatis ſumitur. Pariſiis Francus decem baciorum, in Lotharingia ſex baciorum habet pretium.*

b *Coronatus* oder *Philippeus* ein zwaintzigbatzner. In diſem werth / vnd auff ſolche weiß wirdt da allzeit *Coronatus* oder *Philippeus*, ein Gůldenthaler oder Philipsthaler gerechnet.

milliones auri. Budæus lib. 3. & 4. de Aſſe, Romanas opes extendit.

Tributum Dario ex Aſia, & aliquantulum ex Lybia obveniebat, talentorum quatuordecim millia, quingenta ſexaginta, quod ſi Atticum talentum minus intelligat Herodotus lib. 3. cum dicat Euboicum, erit hoc tributum coronatorum, ſeu philippeorum, 8736000, uti jam ordine dicemus.

Cervical regium Darii Codomanni, prout ſcribit Chares Mitilenæus apud Athenæum, eo divitiarum & deliciarum pervenit, ut ad caput cubilis regii conclave haberet medio pariete diſtinctum ea capacitate, quæ quinque lectos contineret: in hoc ſemper quinque milla talentum auri aſſervata ſunt, meo calculo 3375000 *a* coronati. Ipſum vero conclave, *Cervical regium* appellari ſolitum. E regione hujus, aliud fuit conclave trium lectorum, in quo tria millia talentûm argenti. Sunt 1800000 coronatorum:

a *Trigeſies ter millies mille, ſeptingenties quinquagies mille corönati.* Drey vnd dreiſſig tauſent mal tauſent / ſiben hundert vnd fünfftzig tauſent Cronen. *Cum Philippeum dicimus, ſemper intelligimus* ein zwantzig bätzner / das iſt / ein Silbercronen / oder ein Philipsthaler / oder Güldenthaler / oder auch Goldgulden / wie die Müntz vor Jahren gieng. *Aſſentiuntur typis publicis eruditi viri.*

rum *a*. Hoc *Scamnum ſuppedaneum* regis appellatum. In ipſo regis cubiculo vitis erat aurea, gemmis ponderoſa, eaque veluti pergula regio cubili obtendebatur. Hæc vitis ramos habebat penſiles ex lapillis æſtimatiſſimis compoſitos. Non procul ab eâ crater aureus collocari ſolitus Theodori Samii opificio nobilis. Ita Villalpandus, tomo 2. in Ezech. lib. 5. diſp. 3. cap. 59. Vide alium calculum Pererii in Danielem, l. 2. ubi de opibus Perſarum, in illa verba: *Poſt te conſurget aliud regnum*. Hic idem Darius, Q. Curtio teſte, lib. 5. hiſt. c. 26. legatos ad Alexandrum Magnum miſit hoc rogatu: Matrem & duas virgines filias redde: pro tribus corporibus triginta millia talentûm auri precatur accipias. Sunt meo calculo 202500000 *b*. Pro reliquis captivis triginta millia talentûm argenti, ſeu 18000000 *c* philippeorum, ſive coronatorum ſpondet. Ita Iuſtinus lib. 11. hiſt. mihi pag. 93. Porro Dario ex Aſia tributum obvenit, uti Herodotus teſtatur l. 3. quatuordecim millia, & quingenta ſexaginta talenta. Quod ſi Atticum, vel

N 3 Euboi-

a *Decies octies centena millia coronatorum*, Achtzehen hundert tauſent Cronen.

b *Ducenties millies mille*, *vigeſies quinquies centena millia*. Zweyhundert tauſent mal tauſent / fünff vnd zwantzig hundert tauſent Cronen. c. *Decies octies millies mille*. Achtzehen tauſent mal tauſent Cronen.

Euboicum & minus designet, erunt 8736000 a coronati.

Bucephalus, equus Alexandri Magni, emptus dicitur tredecim talentis, seu 7800 coronatis. Agell. l. 5. c. 2. De virtute hujus equi, Curtius l. 6. ante med. Hic equus nudus conscendendum se equisoni suo præbebat, ornatus regiis phaleris neminem, excepto Alexandro, admittebat.

Demosthenis facultates, ipso teste in I contra Aphobum, erant quindecim talenta, seu 9000 coronati.

Isocrates unicam orationem vendidit viginti talentis, seu 1200 coronatis. Plinius l. 7. cap. 30. initio.

Iulius Cæsar quinquaginta talentis, seu 30000 coronatis, se redemit à piratis apud Pharmacusam insulam. Tranquil us in vita illius.

Idem Cæsar duas tabulas, Medeam & Ajacem Timomachi, in templo Veneris genetricis dicaturus, emit octoginta talentis, seu 48000 coronatis. Plin. l. 7. c. 38. idem l. 35. cap. 4. alium habet numerum, & plene lib. 35. cap. 11.

Cleombrotus, vel Theombrotus, medicus, accepit à Ptolemæo pro servato Antiocho rege, centum talenta, seu 60000 coronat. Plin. l. 7. cap. 37. Tanti quo-

a *Octies millies mille, septingenta triginta sex millia.* Acht tausent mal tausent/ siben hundert sechs vnd dreissig tausent Cronen.

quoque licitatus est Attalus rex unam Aristidis Thebani pictoris tabulam. Plinius lib.7.c. 37. qui idem pænè narrat aliter, lib.35.cap.4. & meliùs, cap.10. libro eodem.

Stipendium militare olim hoc fuit. Pediti Romano decem asses, seu æris, quotidie pro stipendio dabantur, hoc est, denarius unus, seu duo victoriati, aut 4 sestertii: Auctor Tacitus, lib.1. Annal. ab Excessu Augusti. Centuriones duplex stipendium, & equites triplex merebant. Stipendium ergo menstruum, tres aurei coronati, seu philippci, diebus triginta in mensem numeratis. Centurioni sex coronati, in mensem; equiti novem fuerunt. De Stipendio instituto, Livius lib. 4. non procul à fine. Factum id anno Vrbis conditæ CCC. XLIX. priùs suo ære militabant.

Sed exemplorum abunde satis est. E solis Excerptis talibus, Faustine, liber iste, quem cernis, conscriptus est; hic vetera, nova, prisca, recentia mixtim, pleraque omnia historica sunt, nec alio, quam ad rem sumptuariam spectantia. Hinc omnigenas priscorum opes, vectigalia, expensas, luxum, facili compendio licet discere. Nihil ambige, quin Hebræorum regum, præcipue Davidis & Salomonis, thesauros pænè immensos fideliter annotarim. Ea hic legi prohibet angustum tempus. Sunt aliquot

paginæ, quas de ſacra & policita regum illorum opulentia conſcripſi. Obſtupeſcendi & prorſus incredibiles theſauri tam à patre, quam à filio ſunt congeſti. Quamvis Salomonis luxus eo virium excreverit, ut vel aureos montes concoxerit; demum revera cœperit egere, & novis exactionibus mulgere ſubditorum marſupia. Ita Salomon ærarium longe quam opulentiſſimum deplevit luxu, quod parens illius tot bellis non tantum non exhauſerat, ſed accumularet. Summatim dicam quantum theſaurorum rex David templo ſtruendo reliquerit; idque ratione Germanicæ, Italicæ, Hiſpanicæ, Gallicæ monetæ.

Fundamenti loco ſit ſacra pagina, & Regum Chronicon, ſeu Paralipomenωn liber primus, caput vigeſimum ſecundum, & vigeſimum nonum: hic auctoritas divina teſtatur à Rege David ædificando templo prȩter ligna cedrina, ferrũ, æs, gemmas, deſtinata centum & octo millia talenta auri, argenti verò decies centena & ſeptemdecim millia, ſi etiam Hebrȩorum procerum conjuncta munificentia in computationem veniat. Hæc omnia auri & argenti talenta pænè ter millies decies cȩntena millia nummorum noſtratium aureorum conficiunt. Ita Hieronymus Pradus, tom. 1. in Ezech. præſentatione. Cornelius à Lapide hunc calculum ſubducens: Salomoni, ait, pro

tem-

emplo pater reliquit bis mille & qua-ringentos milliones auri. Vnum mil-ionem vocat decies centena millia au-eorum. Fuit ergo hæc auri summa in-redibilis, & quæ vix tota Europa hodie eperiatur *a*.

Ratione monetæ Italicæ illa, tot auri & argenti talenta, faciunt scutatos Ro-manos aureos 3282134024, hoc est, tri-ies bis millies, octingenties semel & icies centena triginta quatuor millia, viginti quatuor scutatorum Romanorum aureorum, seu termille ducentos octo-ginta duos milliones, insuper centum riginta quatuor millia, & viginti qua-tuor scutatorum aureorum *b*.

Ad calculum Hispanicum illa auri & argenti moles collata constituit 2812008375 Hispanicorum auri scuta-torum, hoc est, duo mille octingentos duodecim milliones, dein octo millia trecentos septuaginta quinque scutatos Hispanicos. Ita Ioannes Baptista Villal-pandus, tom. 2. in Ezechiel. l. 5. disput. 3. c. 43.

Ad monetam Gallicam vis illa pecu-niæ comparata conficit 2745051666, hoc est, bis mille septingentos quadraginta quinque milliones, unum & quinqua-ginta millia, sexcentos & sexaginta sex

N 5 aureos

a *Corn. in c. 38. Exodi, mihi pag. 596.*
b *Vnus Italorum scutatus, seu, ut ipsi loquun-tur, scudo, nostrates bacios 25 habet.*

aureos nummos Gallicos. Hanc auri ſummam, ut tota ex auro ſit, non ferrent decem millia curruum nongenti & octoginta, quamvis ſinguli currus ducenta & quinquaginta millia aureorum ferrent *a*. Hæc carptim de theſauris ad ſtructuram templi præparatis.

Porro de opificibus, qui templum eduxerunt, eorumque incredibili numero, de Salomonis familia, de ejuſdem victu, annuo cenſu, & quidquid ſumptuum ad hunc regem pertinet, in meam rem Nummariam fideliter excerpſi. Idem non difficulter aſſecutus ſum circa Cæſarum, Regum, Principum aliorum opulentiam, & ſupellectilem gemmeam. Hæc certe non erant negligenda, cum occurrerent. Cum autem annotationum harum innumera ſint, in certum eas volumen conjiciendas cenſui, & feci operæ pretium. Nec priſca ſolum, ſed & recentia, & noſtra crebrius ſubnotavi. Exempli gratia, jucundum illud de Carduis ſativis *b*. Eorum incredibile pretium & veteri & noſtro ævo eſt.

Plinius de hoc non ſine grandi admiratione: Poterant, inquit, videri dicta omnia, quæ in pretio ſunt, niſi res maximi quæſtus reſtaret, non ſine pudore dicenda. Certum eſt quippe carduos ſativos apud Carthaginem magnam, Cor-

a *Salianus de Dei amore, lib. 8. c. 7. fine.*
b Artiſchoggen.

Cordubamque præcipue, ſeſtertia ſena millia (quis credat? ſunt ipſi 15000 philippei) ut parcius, reddere. Quoniam portenta quoque terrarum in ganeam vertimus, etiam ea, quæ refugiunt quadrupedes conſciæ *a*. Ego ipſe, Fauſtine, hiſce meis oculis vidi veluti agellum pulchro ordine carduis ſativis conſitum, de quibus horti herus affirmavit, magnam ſe iis gratiam facere, quibus ſingulos carduos ſingulis denariis, hoc eſt, duobus victoriatis *b*, aut quatuor ſeſtertiis vendat.

Addo illud non adeò priſcum. Iuſtinianus Barbarus, Senator Venetus in manuſcripto de bello cum Auſtriacis hæc habet: A patre meo audivi, juſſu Senatûs populique Veneti, Iacobo Sannazario pro verſiculis, quibus urbem noſtram laudarat, ſexcentos aureos eſſe datos. Verſus memoria teneo; ſunt iſti:

Viderat Hadriacis Venetam Neptunus in undis
Stare urbem, & toti ponere jura maris.
Nunc mihi Tarpeias quantumvis Iupiter arces
Objice, & illa tui mœnia Martis, ait.
Si pelago Tybrim præfers, urbem aſpice utramque:
Illam homines dicas, hanc poſuiſſe Deos.

Pro ſingulis his verſiculis centeni aurei poëtæ numerati ſunt. O verſus verè aureos!

a *Plin. lib.* 19. *Nat. Hiſt. cap.* 8. *poſt med. mihi pag.* 452. b 2 Batzen.

reos! Hæc omnia tantummodo in exemplum & paradigma monſtro. Vis etiam indicem inſpicere? En duos characteres, quorum in ſuperioribus nulla mentio.

Seneca opes.
Statua aurea Claudii, & columna argentea.
Salaria diverſorum.
Sardanapalus ardet cum auri ſummâ multò maximâ.
Saraceni quantum annuatim pendant Romanis.
Sepulchro Davidis aperto quantum abſtulerit Hyrcanus.
Silentium injiciunt Oratori duodecies HS.
Syngrapha unica centies HS.
Serici proventus annui.
Sepulchrum Chriſti Domini quàm lucroſum Turcis.
Sacerdotium novum Claudio quanti ſteterit.
Sepulchrum Amaſis ſumptuoſum & admirandum. &c. &c.

Addo & ſequens Indicis elementum:
Tributum Antonio & Pompeio ex Aſia.
Tabulas duas Timomachi Caſar emit 80 *talentis.*
Tabulam Ariſtidis rex Attalus 100 *talentis licitatus eſt.*
Tabulam Argonautarum quanti mercatus Hortenſius.
Tabula Bularchi auro repenſa.
Tiberius quantum pecunia coëgerit, Caligula abſumpſerit.

Tole-

Tolosanum aurum.
Turcici Imperatoris re ditus annui.
Tapetia Babylonica 20000 *philippeorum.*
Turris Pharus 800 *talentis ædificata.*
Testamentum Herodis.
Telonii Brabantici ratio. &c. &c.

Atque hæc prima est earum, quas singulares Industrias appello, Res pecuniaria, pleraque omnis historica, quæ revera plurimum lucis, tam veteri, quam recentiori historiæ allucet. Tu si nolis hujuscemodi Notas in volumen proprium digerere (quod etiam non suadeo) in *Historica* refer, quod hujus generis censueris enotandum Hæc mea paucula in exemplum dedi. Ista igitur prima, sed singularis industria est. Non omnium est, scio, illam imitari. Ego autem hanc excerpendi methodum ea caussa proposui, sed & reliqua ejus generis propositurus sum, partim ut apud amicos nihil Excerptorum tegerem, aut dissimularem, partim ut Excerpendi non tantum primarium modum, quod promisi, sed & varium usum integre docerem. Sed manum de tabula: industriam singularem alteram examinemus.

CAPVT

CAPVT II.

Altera singularis industria:

Lusus urbani, facetiæ, sales, & joci.

EVLOG. Hîc priori longè grandius volumen porrigo, dictis ac historiis festivioribus refertum. Hæc altera singularis industria est, Lepôres & historicam hilaritatem sectata. En librum minimè gracilem, amœniore historia plenum. Hîc gaudium & risus habitant, & unus in his ordo est, esse sine ordine. Index, ut priora omnia, ita hic suis quæque elementis distinguit. Scitamenta, nuces, & mellita crustula pro pueris videri possunt hæc pleraque, sed mihi crede, nucleus & solidus cibus non deerit rimanti. Hæc, quamvis jocularia, politicos & urbanos mores non raro formant, subinde docent & sacros; litterata namque monita, & ad vitam salubria, hic non infrequentia; nonnullam etiam eruditionis supellectilem hæ chartæ subministrant. Hic apologi, fabellæ, sales ac joci, narrationes ludicræ, lepidiores historiæ, omnis generis facetiæ reconduntur. Sed quod superiori capite monebam, id repeto, idem moniturus circ sequentes industrias: Imitatores hac i re si nullos habeam, aut paucos, no graviter indignabor. Hæc enim ferè om nia ad tertiam classem, scilicet ad *Histo ric*

rica revocari poſſunt. Si enim in ea claſſe non judicavi ſacra à profanis ſecernenda, nec ludicra etiam ab iis ſeparanda exiſtimo, ne quidquam tædii adducam iis, qui hac in re diſcipuli eſſe non recuſant.

Sed ante omnia mei voluminis frontem ſeu inſcriptionem lege; hæc eſt:

Sales

DICTIS, FACTIS;
FESTIVIS, RIDICVLIS:
APOLOGIS, FABVLIS;
PRISCIS, NOVIS:
FACETIIS, IOCIS,
EDITIS, INEDITIS,
CAVILLATIONI, DICACITATI;
VRBANÆ, PAGANÆ;
MORIBVS, LEPORIBVS
AVDITIS, INAVDITIS VARIE MIXTI.

Hæc libri frons eſt; materia riſus hic abundans & copioſa. FAVST. Ignoſce Præceptorum optime: Humanæ gentis vitium, ut noſti, curioſitas eſt: aures mihi pruriunt ad hos lepôres & ſales guſtandos. EVLOG. Ergo in guſtulum hæc habe, ſed pauca: non hic libros excudimus, ſed libri ſpecimen, methodi paradigma & exemplum proponimus, practicam, ut dixi, & mechanicam diſſertationem inſtituimus, quæ non auribus ſolum, ſed & oculis præceptiones datas ingerat. Ad rem.

Convivium erat non trium Charitum, non novem Muſarum, ſed ultra convivii leges,

leges, plurium amicorum. Convenerat inter eos, ut pro se quisque festivius aliquid narraret ad commendandam sui modi imperatoris lautitiam.

Primus sic orsus est dicere: Vulpes prædivitis pagani domum expilatura per angustum foramen vix sese penetravit. Prædam nacta speratam & prorsus opimam, lautitiis se farsit, quantum quidem venter capere potuit, quem ita distendit, ut, cum egressum moliretur, eadem via neutiquam jam amplius spatioso corpore transire potuerit, dum luctatur & hæret, adest mustela, & O te fatuam, inquit, quæ tentes nunquam successura: venter tibi nimium tumet: deplendus est ille prius, si quidem hoc ostio velis evadere; quare age, revome quod glutiisti, & tum demum per has fores fugam capesse. Est cum & vulpi sua desit astutia, huic prorsus genuinum: Serpens lagenam est illapsus per angustum os. In hac caupona vinum in se ingurgitavit avidissime. Atque cum jam reditum pararet, omnem viam sibi sic inflato & magno nimium arctam reperit. Intervenit vini herus, ac luctantem vidit in vino, & cum vino viperam, ad quam comiter: O mea lacertula, inquit, hæc quidem frustra conaris: Te potius rumpes, quam istud tam angustum ostium. Verum hoc age (si quidem ego tibi sim consilio) vinum, quod adeo avariter

riter tibi ipsa propinasti, hilariter revome, & redibis via, qua ivisti in hanc vinariam domum. Apologus notat eos, qui sæpè opes, quas malè glutierunt, removere coguntur. Ita spongiæ jam turgidæ exprimuntur, tantumque reddant, quantum biberunt. Subjungens alter: est cum philosopho sua desit scientia. Æsopus, ille ingenii abundans, cum hero suo non incelebri philosopho Xantho in alienum hortum concessit. Hic hortulanus philosophum velut arcanioris naturæ omnis scientissimum sacerdotem interrogans: Qui fit, mi domine, inquit, quod sine radice, & semine tantum lolii & inexpugnabilis graminis, tam largo & facili proventu succrescat: neque hæ manus meæ illi quotidie extirpando sufficiunt. Et licet pedibus invisas herbas conculcem, usque tamen & usque sese attollunt humo, & felicissimè succrescunt. At vero olus illud, plantæque, quas cum stirpibus terræ insero, insertas summo studio curaque foveo, non æque tamen felici segete proveniant? Hic philosophus trepidare, & anxius versare animo, quid demum responderet. Tandem aliud ab omni eruditione sua impetrare non potuit, quam remotum illud & frigidum: Hunc esse singularem naturæ genium. Ad hæc subridens Æsopus: Atqui & ego, inquit, philosophus jam sum, hoc enim gladio

vel innumeros Gordios nodos ſolverim. Quare tam olitor, quam philoſophus hominem urgent, ut, ſi quid noſſet ſuper ea re ſcitus, proferret. Servus igitur ingenio quam forma commendatior; Xanthe, ait, herbæ, quæ hic ſponte, ultro injuſſæ pullulant, ſunt terræ hujus germana ſoboles, veri filii. At vero illæ, quas olitor aliunde petitas terræ obtrudit, & inſerit vel nolenti, privigni ſunt. Ideo non mirum novercam in hos privignos minus eſſe benignam, quam in ſuos filios. Ergo & philoſopho ſubinde deeſt ſcientia, ut vulpi aſtutia.

Dicentis vocem excipiens conviva tertius: Nonnunquam & convivatori, ait, deſunt fercula. At certe non huic noſtro, ſed illi, qui ad tenue ſalinum invitare auſus diademata. Ruri quis invitaverat regem Philippum Macedonem, qui cum multis comitantibus ad cœnam paucis apparatam veniſſet, vidiſſetque hoſpitem ob id anxium, circummiſit qui amicos clam moneret, ut ſervarent locum rarioribus placentis, quarum exſpectatione, cum illi parcius veſcerentur appoſitis, cœna omnibus ſuffecit. Nil tale nobis hic metuendum. Veniat rex Philippus cum ſuis, & epulum ſe dignum inveniet. Ergo & convivatori ſubinde deſunt fercula.

Imo, ait quartus, non raro deeſt aurum

Chry-

Chrysopœio a. Ad Leonem X Pontificem Maximum ingeniosus veterator adiit, qui artem chymicam factitabat, quam hoc ævo exercent multi, qui, dum aurum quæritant, argentum etiam amittunt) libellum porrigens, quem de auro è quavis propemodum materia conficiendo non sine eruditionis fuco conscripserat. Pontifex donum non aspernatus, benevola manu admisit, & hominem responso liberali censuit remunerandum. Cum autem libelli auctor insigne amplumque sibi munus speraret, Pontifex amplam certè crumenam sed vacuam redonari jussit, addito dicto: Non ingratum sibi fuisse munus oblatum, & videri aurea munificentia compensandum: quia tamen ille ipse scientiam certam conficiendi auri calleret, judicare Pontificem, commodissimos ipsi fore loculos, ut habeat, ubi aurum à se confectum reponat. O aurificem miserum, qui mendicat aurum, quod facere, quod donare potest! Ergo & aurifici subinde deest aurum, sicut vulpi astutia, philosopho scientia.

Sicut & corvo ægrotanti memoria, subjecit quintus, & simul ingressus narratiunculam: Corvus morti vicinus, inquit, gravissimè decumbebat. Huic mater assidens à lacrymis non temperavit. Hanc filius fracta & imbecilli voce, ne

 sibi

a Goldmacher hat kein Gold.

ſibi aplorarct, monuit; quin precibus longe potius ſuam ſanitatem Diis commendaret. Cui mater: O mi fili, ait, apparet te ſerio ægrotare, omnis tibi memoria intercidit. Furtorum multiplicium non meminiſti? Et quem Deorum tibi propitium fore confidis, cum pæne nullus ſit, cujus tu aram non ſpoliaris, è cujus victimis nihil furatus ſis.

Ægrotanti corvo ſimillimi, Antiochus rex Syriæ, qui Iudæos immaniſſimè vexavit, & Maximinus Imperator Romanus, qui crudeliſſimis edictis & cruciatibus atrociſſimis Chriſtianos funditus delere ſtatuit; uterque horum divina tandem exerente ſe juſtitia in morbum teterrimum lapſus, cum aliunde nulla ſpes auxilii affulgeret, ille Iudæos, iſte Chriſtianos enixiſſime rogavit, ut Deo ſuo pro reparanda valetudine ſupplicarent. O corvi! non meminiſtis, quantum illos afflixeritis, quorum vota preceſque nunc expoſcitis. Nimirum ægrotanti ſubinde, nec mirum, labat facinorum commiſſorum memoria.

Ita ſubinde moribundo, quod miriſſimum (conviva ſextus addidit) non labat animus ullo metu. Et: Ferunt hominem fuiſſe, inquit, jam in patibulo, jamque in ipſis fatalibus ſcalis conſtitutum, nihilominus ore renidenti ad judicem hæc infra ſpectantem dixiſſe: Mirari ſe ubi ſenex ille non procul aſtans

affigeret conspicilia, cum naso esset, admodum simo. Fuit, qui pariter in patibuli scalis jam consistens ultimum salutis poculum postularet. Porrectum est. At ille spumam è nobili zytho studiosissime difflans: Nephritidem, inquit, & calculos hæc generat. Ne igitur ex renibus laborem, caveo. O ridiculos, & ô insanos homunculos, quibus jocari libet in ipso æternitatis punctistitio! Sed mitto hanc hominum fœcem, de qua in has ipsas notas hinc illinc plurima excerpsi. Addo hæc brevicula. Thomas Morus illustrissimum sidus Angliæ, cum rogaretur in carcere an non sententiam mutasset regiis decretis subscripturus; instare diem supremi fati, proinde aperiret animum, quid jam denique sentiret. Nec vero quidquam regi fore gratius, quam audire sententiam à Moro mutatam. Imo vero, ait Morus, mutavi. Ad eam vocem subito adstantium ingens fuit gaudium & applausus. At Morus suæ vocis interpres: Mutavi, ait, sententiam. Constitueram enim antea barbam solam, nunc autem re pensiculatius examinata, consultissimum judicavi, barbam simul & comam præbere attondendam; cervices non subtraham securi. Hæc mea est sententia. Ite, illamque regi renuntiate. Mox ad amicum flentem subridens: Et, quid est, inquit, mortalis vita? Vivendo jam pri-

dem ibam ad moriendum, vel, quod ſapientibus viſum, in horas ſingulas moriebar. Ante ipſas mortis fauces tranquillæ conſcientiæ licet jocari.

Coſmas Medices jam morti viciniſſimus, cum paullo ante obitum à conjuge interrogaretur: Cur, cum vigilaret, oculos clauderet? Cuperem, ajebat, huic rei aſſueſieri, ut, ubi mors clauſura eſſet oculos, id ego paterer non invitus. Ita, inquiebat conviva ſextus, moribundi ſæpe ſine metu ſunt.

Quemadmodum, inquit ſeptimus, iracundi plerumque ſine mente. Ferunt ſartorem, quotieſcumque in paupertina menſa, olera minutim confecta apponebantur, iis pro loco ſuo ſignum crucis imprimere conſueſſe. Hic adeo religioſus opifex inter reliquas operas alebat famulum, aliis ſagaciorem, quem cum ea res animadvertiſſet quandoque, primum quidem id heri ſui religioni tacite tranſcripſit at vero cum id ſæpe ſæpius jam factitantem oblique obſervitaſſet, non religionis ſed gulæ ergo fieri conjecit, quippe in depreſſos illos oleris ſulcos ex omni ferculo redundans pinguedo colligebatur. Quare idem ille famulus, ut primum ſolenne ſuum tenentem herum obſervavit, extemplo manu involans in patinam, ſulcos illos pinguiores circircumducto cochleari turbavit atque confudit. Herus eluſum ſe conſpicatus, & ole-

& olere ipſo jã multo turbatior, exaſperari iracundia, graviter ſtomachari, & ſublatum ex menſa ferculum per patulas feneſtras indignabundus præcipitare in viam: mox famulus convolutam raptim mappam cum omni inſtructu pranſorio, pari jactu eadem via ſequi juſſit; & ad herum: Ergo magiſter, inquit, jucundi hodie infra comprandebimus? (Maiſter wöllen wir heut drunden eſſen?) dignum profecto Cynica hac cœna triclinium. Mens iracundis deeſt: nam Annæo Senecæ Ira, brevis eſt inſania, impotens ſui, decoris oblita, neceſſitudinum immemor, rationi conſiliiſque præcluſa, cauſis vanis agitata, ruinis ſimillima *a*. Arida & ab igne corripi facilia, ſcintillam quoque fovent uſque in incendium. Ita grandis iræ exitus, furor eſt; ideo ira vitanda eſt, non tantum moderationis, ſed & ſanitatis cauſſa. Ab iracundis mens & prudentia longe eſt.

Sicut, excipit octavus, à tironibus experientia. De Anachoreta unius dieculæ, nihilne umquam, ô viri, audiſtis? Nihil, ajunt, unaque rogant, ut narret, ſuam quoque ſymbolam collaturus in cœnam & à dictis & à ferculis tam lautam. Mox

 igi-

a *Seneca l. 1. de Irâ. & epiſt. 18. fine. Sic & Themiſtius, Brevem furorem definit Iram. Cato Priſcus: Iratus ab inſano non niſi tempore diſtat. Philemon poëta Græcus: Inſania omnes nos habet, cùm iraſcimur.*

igitur octavus: Ferunt, inquit, sub prima initia Societatis IESV miræ simplicitatis tironem fuisse. Iacobus is audiebat, homo cætera bonus, modo nonnimium bonus esse voluisset. Primo quidem ad religiosam familiam Parisiis venit, nec inter illos male se gessit, nisi quod subito eremum adspirare cœperit, nec aliud audire voluerit, quam cultum solitudinis. Ergo missione impetrata Lutetiam abiit, & inibi nescio quam silvulam ingressus, æternum, ut putabat, domicilium ibi fixit. Atque tu mihi jam bone Anachoreta salve. Diem unum eo loci exegerat inter quercus: atqui hic dies sæculum fuisse putandus est. Nocte intempesta, quæ illi prima fuit in hoc hospitio, agasones, qui Lutetiam in mercatum ibant, nemus ingrediuntur, tarda, nec expectato sonitu, quatit ungula campum, accedunt tintinnabula & nolæ, quæ nocturnam formidinem mirè auxerant. Hic bonus ille eremicola, fere jam funus, attonari & pæne in saxum obrigescere, nec aliud credere, quam omnem inferiorum lemurum plebem in suum caput ire: nec aliud misero subsidium occurreret, quam ut à sacris vocibus opem posceret, ingenti ergo voce IESVM & IESV Matrem inclamare: subinde & illud ingeminare: Et Verbum caro factum est, &c. Audierat enim & D. Ioannis Euangelium contra stygios ala-

alaſtoras facere. Vix diluculavit, cum ille vaſa colligens, amatæ ſolitudini longum vale dixit, & ad Religioſam domum remigravit, ubi ita brevi profecit, ut Chriſto complures reconciliarit, pupillis & orphanis, quos in plateis repererat, ſtipem corrogarit ſæpius, jam bonus adjutor, antea tam malus eremita. Nimirum defuit experientia, & ſubſidium opportunum.

Hîc nonus conviva: Cùm, inquit, ſubſidii opportunitas deeſt, quærenda ea eſt, quà licet, quod à vafro animali diſcas. Audio viro primario ſimium fuiſſe, qui, quod domeſticus eſſet juxta ac gratioſus, per ædes libere diſcurrebat. Quadam verò die, dum ante culinam excubat ſtomacho ſuo militaturus, cocus quidem eas excubias obſervavit, ſed diſſimulavit obſervaſſe, nec pro more quidquam dedit in ſtipendium. Enimvero ubi miles videt, ſe ſpe ſua fruſtratũ, mox in culinam, & ſimul, abeunte coco, in focum. Accidit autẽ, ut eo tempore prunis caſtaneæ torrerentur, quarum odor, qui vix jejunum exploratorem advertiſſet, ſimium accivit: aſcendit ergo focum, vidit arridentes ſibi caſtaneas, ſed, quod dolebat, intra ignem parturientes. Maturat ille mox opem, & obſtetricante manu partum tollere conatur, ſed infelici ſucceſſu, quippe qui & ipſe ardoris impatiens aduſtos digitos retraxerit. Dum verò conſilii anceps hæ-

ret, felem conſpicit muſculis inſidiantem, eamque mox invadit, & quantum renitentem, & ſibilanti ore fulminantem ad vicariam operam cogit; producit, inquam, ſuiſque manibus felis pedem apprehendit, & ſic eo miniſtro caſtaneam unam poſt alteram è prunis extrahit. At felis tam barbaræ ſervitutis impatiens horrende in lupum ululavit, illiſque inſolitis lamentis auxiliarem coci opem ſibi accerſivit.

Continuò conviva decimus narrationem de ſimio excipiens: Opportune mones, inquit, ut nemo noſtrum abeat aſymbolus, audite ſimili infelicem exitum. Habitabant unâ ſimius & marina teſtudo amiciſſime, menſamque pæne communem habebant. Invidebatur eis à ſerpente hæc menſæ ſocietas, & tantus amor. Nec aliud quærebatur, quam nocendi occaſio & amicitiæ diſſolutio, quæ talis fuit. Febrire cœpit ſimius, nec pharmacum morbo ſcivit: ſerpens, uti catus medicus, accedens & viſens ad ſimium: O hominum, inquit, ſimillime, tuus morbus ſanari ſe patietur, ſed non niſi corde teſtudinis. Et fortaſſis ſi roges, ipſa non negabit affectu in te tam prona. Simius valetudinis amans medicum hoc conſilium expoſuit teſtudini, quæ uti cata erat, in hunc ſenſum reſpondit: Nos id genus teſtudines cor noſtrum non ſemper nobiſcum gerimus; meum certe mihi trans mare

mare eſt: ſed hoc agamus,una iter faciamus,ego natandi perita tergum ſeſſori tibi præbebo. Ex ordine,& conſilio omnia hæc facta. Pontum ergo una ingrediuntur, cumque jam in medio fere ponti eſſent,teſtudo ſeſſori ſuo ſe ſubtraxit & undis abdidit: miſer ſimius natandi imperitus,qui febrium igni perire horruit, aquâ maris periit. Sed vera turbatæ amicitiæ, imo conjugii concordiſſimi diſturbati hiſtoria hæc eſt. Immiſit dæmon vetulam in uxorem optimi mariti; quæ primò,uti conſilia ſua celarentur,rogavit,habere ſe quod ſuaderet & moneret. Iuſſa dicere: Tuus, inquit, vir, ancillam magis, quam te amat, nec fidem tori ſervat, hodie empturus eſt aliquid,non tibi, ſed famulæ. Eadem anus alio loco & tempore virum etiam aggreſſa: Tua, inquit, uxor alios præter te habet conjuges, quos amet, & à quibus ametur. Perſuaſit & huic mendacium, nam hoc addidit argumenti: Reperies, ajebat, noctu cum novaculâ lectum petentem, & vitæ tuæ inſidias ſtruentem; credidit miſer. Poſt hæc vetula ad uxorem rediit: & ; Si vis, inquit, huic malo remedium invenire, me audi, res factu facillima eſt; ubi te nocte hac cubitum contuleris, novaculam tecum ſumes, novaculam, ajo, non aliud inſtrumenti genus, jam dormienti pauculos pilos è barba præcides, ita illum tibi denuo conciliabis, & à tur-

pi

pi amore avertes; credidit etiam misera, & fecit uti suaserat orciniana focaria. Nocte illâ maritus se in lecto composuit, & somnum, imo & ronchos simulavit, tum mulier pilos barbitii præcisura novaculum expedit, cum maritus vigil & paratus: Hic ego te, inquit, deprehendo scelus, tun' vitam mihi eripere? quin ego stylum verto, & hac ipsa novaculâ animam tibi statim extorqueo: sed differo manus violentas, &c. tandem certe, etsi serò, fraus impurissimæ vetulæ deprehensa, & conjuges in amorem reconciliati.

Vide igitur, cui fidas, ait convivarum undecimus. Aliud sæpe lingua promptū, aliud ore clausum tenemus: arcana pectoris detegere rarum, nam quandoque etiam noxium est. Atque ut & ego meam dem symbolam, gladiatoris illaudabilem astum attendite. Lanista fuit, qui nihil ita faciebat exactè, quin posset, si vellet, exactius; nec discipulis omnia suæ artis mysteria pandebat, quin sibi, quod solus sciret, reservaret. Habuit hic è tironibus audaciorem aliquem, qui adeo sibi in eâ arte profecisse visus est, ut magistrū vel æquaret, vel superaret. Quare experiundæ arti suæ, magistrum provocat ad duellum, idque de capite. Pacta conventa erant, licere uti quibuscumque quis posset artis arcanis; progrediuntur. Diu ventilant pro more: tandem & congre-
diun-

diuntur. Iamque magister tironi imminens: Atque, ait, non ita convenit inter nos, ut mihi cum duobus certandum sit. Discipulus malè cautus respicit, ecquis à tergo adjutor sibi adstet. Hîc magister occupat, & gladium vi librans in caput, qua potest mole intorquet, sternitque miserum cum hoc dicto: Den Straich hab ich dich nit gelerth. Augustæ Vindelicorum præsigniores duo gladiatores erant, quorum ille Philipp Kälblein/ iste Hanß Kühlein audiebat, ille Drusiano gladio (im Rappier) iste machærâ (im Schwerdt) pugnabat. Vterque eodem ludo sauciatus est non perfunctoriè: cumque è palæstrâ descendissent, populus è re jocum faciens clamavit: Daß Kälblein hat man gestochen/vnd daß Kühlein geschlagen. In alienum corium ludere, perfacile.

Duodecimus conviva demum: Semper ego auditor tantum? inquit. Vt noveritis etiamnum mihi constare memoriam. Primus vestrum quandoque vulpi deesse astutiam; Alter, philosopho scientiam; Tertius, convivatori lautitiam; Quartus, chrysopœio aurum; Quintus, ægrotanti corvo memoriam; Sextus, patibulandis nonnumquam non defuisse lætitiam; sed deesse, ajebat Septimus, iracundis prudentiam; Octavus, Anachoretis tironibus experientiam; Nonus, simii vafr amentum; Decimus, simii infor-

tu-

tunium; Vndecimus, gladiatoris consi-
lium malignum persensuit, addam ego
furis ingenium non spernendum. Mens
omnium nostrum, ni fallor, erat, hoc ad-
struere; cum plurimum ubique soleat de-
fieri, huic convivio nostro nil deesse in
modimperatoris nostri liberalitate nihi
desiderari posse. Sed ne mea desint sym-
bola, de Mercurii alumnulis hæc accipi-
te. Ferunt in terra Italia furem fuisse præ-
lustrem, qui ipsum suum magistrum, fu-
rumque omnium antesignanum Mercu-
rium, aut Mercurii filium in arte hac
vinceret. Erat is probe doctus occul-
te tollere, clam surripere, milvinis un-
guibus quicquid attrectasset, suum face-
re:

Nec fuit Autolici, tam piceata manus a
multas ille domos jam expilarat, plures
crumenas exenterarat, fortunam denique
ubicumque reperiebat, amabat; manus
nusquam apud se habebat; dixisses illum
apud veteres Ægyptios natum, qui furta
omnia licita sibi fecerunt, & impunita
aut etiam apud Lacedæmonios, sobrios
illos & acres viros, apud quos jus atque
usum furandi fuisse dicunt; idque à ju-
ventute eorum (Gell. l. 11. c. 18.) Talis &
iste, dignissimus sane, qui tandem præal-
tæ crucis candidatus fieret, in sublime tol-
leretur, & in longissimam litteram exten-
deretur. Sed vivebant adhuc in homin-
me-

a *Martialis l. 8. epigram. 59.*

melioris animi igniculi, & necdum omnes ille monentis conſcientiæ exſtinxerat: ita homini religio inceſſit, ut ſubito vellet vitam in melius mutare, furatinam deſinere, impiatum animum ab omni noxâ ſerio emaculare. At multa erant, quæ ultro currentē jam incitarent, jam & revocarent denuo. Ecquid enim, ait ille ſecū, hunc ego familiarē carnificem & domeſticum tortorem, ecquid hos ego inferos circumfero, ſtimulantem uſque & uſque conſcientiam? vulturem intra me paſco; una hunc ego exomologeſi jugulavero. Sed quid dicent, imo quid dicet venter eſurire indoctus? & quid tandem dicent hæ manus non ligonibus inſuetę ſed furtis? Ergo æternum ſit crucier, & vivus adhuc tartari pœnas tolerem? finiam tandem quotidianam hanc lanienam, & quicquid tot annis noxarum male contraxi, diecula una, imo horula una bene diluam; obfirmo animum, & templū peto. Bonæ cogitationes iſtæ, conatus fuerunt boni, modo fuiſſent etiam diuturni: quid enim conſceleratum animū juvat expiaſſe, ſi eadem ſtatim piacula repetas? Templum ergo adit quærendo ſacerdoti, apud quem vitam priorem omnem recenſeret, & una confeſſione ſe eximeret à culpa omnium ſcelerum. Amavit hominem fortuna, quem alias ſemper (uti & fortunam homo) & primo ingreſſu aſpectuque ſacerdotem offert, crederes

deres ad hoc eò jussum ire,nec ab aliis id temporis occupatum. Lavernio,prout assueverat,pensili gradu ad sacrum tribunal perrepit,ingeniculat, frontem notat, demũ & narrare orditur longos annales,atque à primis retro annis omnem vitã retexere: sed & gemitus addere, altius subinde suspirare,pectus etiam tundere,omnia demum facere pro more serio resipiscentium. In sesquihoram pæne utrimq disceptatio hæc tenuit. Sacerdos multa monere,terrere,rogare;summũ tribunal ima tartara, & viciniũ mortis proponere ille ad omnia ingemiscere, emendation promittere, deniq; omnium scelerum veniã accipere: interea dum res longius extrahitur,tabellio in hanc ipsam ædem sacram è via divertit, & occasionem nactu tam commodam purgandi animi,hastul viatoriam ad confessarii sedile adclinat & egressurum illum præstolatur, securu furti ob tantam loci religionem. Mant cularius jã sceleris omnis purus, post u tima sacerdotis verba lætus & alacer fu git imperata facturus. At, ô consuetud prava,quantũ tibi virium est in humanc mores! loco ille nondũ abierat,cum ha stulam videt politã,&affabre factam,mc oculum, dein & manum injecit, & ul prius omnia celerrimo oculorum rota circumspexit: Quod Deus fortunet, i quit, sic vitam novam ordior(*à Dio, che f faccia ben comminciare una vita nuova,*)& cu
dict

dicto è templo perniciter ad notas sibi latebras evolavit. Nimirum hoc est profi- cere, qui antea fur tantum fuerat, jam & sacrilegus esse didicit.

Huic subjungo supparem. Fur non tantum viscatæ manus, sed & ingenii fuit festivi. Hic in æde amplissima multum circumspiciens, aliud non vidit, quam sui principis; Mercurii, statuam; quam aggressus: Memini, inquit, me etiamnum puerulum in scholis sæpe audire, à discipulo quandoque superari magistrum: tu mi optime Mercuri, facunde nepos Atlantis, meus quidem præceptor fuisti, sed da veniam, & patere, ut præceptorem vincat discipulus. Dixit, & statuam abripuit. His & istud addo. Affirmavit fide dignus hoc sibi factum quod narraturus, pro percepto liquere. Audierat caupo quispiam ex hospite suo, die crastini, seu extremo noctis, antequam dilucularet, Coloniam iturum in mercatum: & recte est, inquit, comes ero. Paciscuntur ergo de hora, qua ut expergefiat, impensè rogat hospes, aut fur potius. Intereà clam vaccam subducit, & in via avia arbori alligat; rediit ad cauponam, & mane cum caupone surgit, initque iter. Venitur ad locum ubi furtiva vacca latitabat: hic diversitoris comes: Quæso te, inquit, pedetentim procede, in proximo pago mihi negotii quid est cum debitore rustico. Caupo ergo solus progreditur.

Mox assequitur alter cum vacca; &, m
miserum, inquit, pro pecuniis optima f
de datis, en vaccam recipio vix ossibu
hærentem. Caupo contra bovem dilau
dans: Nisi, inquit, ipse heri vaccam me
am stabulo conclusissem, hanc ipsam e
se jurarem, adeo ex toto illi similis est
Veniunt coloniam. Furi in foro boaric
à quo sæpe inemptas pecudes abegera
conspici tutum non erat; rogat ergo cau
ponem socium, faceret sibi hanc gratiam
atque dum ipse majoris momenti nego
tium curaret, vaccam illi venderet. No
recusat alter, vendit bovem, pretium ex
spectato majus bona fide refert. A
quem manticularius: Te hominem, in
quit, fidum & plenum officii: cape tib
hanc rei venditæ partem: simul aureum
protulit: & quia (addit) majus quam ve
exigere vel sperare pretium poteram
è bove recepi, una prandeamus: de ra
tionibus tibi nulla cura sit; atque qu
prandium lautius instruamus, duas eg
assas gallinas præstinabo è proxima pu
blica coquina, ubi horum opsoniorum
& varietas & vilis annona est: huic rei
quæso, tu bona hospita duas mihi stan
neas lances præbe, & ne quid gestem pa
teat, pallium tu tuum mihi injice. Prom
ptos habet & obsequentes: illa discos
iste mantelum aptat furi, imo donat. Ab
it fur lætus tam opimis spoliis: interea
cauponis filiola adest præ foribus, parent
nun-

untiatura, bovē noctu à fure abactum. d nuntium caupo exterritus, ait: Da schlag der Teuffel zu / & mox nequissi-nam vafritiem sui comitis advertens: E-o ipse, inquit, rem meam vendidi. In-erea gallinæ assantur, sed plumæ illas a-o avexerunt, una cum suo Mercurio. Ita ec pallium, nec gallinæ, nec fur hacte-ius redierunt.

De Mercurio dixi, num & de Merca-ore addam? Cunctis annuentibus: Erat Mercator, inquit, auri, ut fit, quam tem-li amantior, rerum dives, virtutum ege-ius. Hunc conjux identidem monere in-titit: rem divinam cordi haberet, non so-um usque & usque & usque solum fo-um, sed & templum frequentaret. A Deo & divinis rerum omnium principium es-e capiendum; à cælo potius expectandos esse thesauros, quàm à pelago. Hanc sur-do fabulam occentarat sæpius, numquam amen emendari potuit contumax con-suetudo; nec tamen destitit pia mulier domi concionari marito, qui nollet con-ciones audire in templo, identidem mo-nens infelicissimum futurum, si pergeret obstinare. Tandem, tandem è silice isto pietatis scintilla excussa est, &, Quid, in-quit, toties molesta es? non licet abesse foro, sine rei nostræ certo dispendio. Sed hoc agamus, ego forum pro me & pro te, tu templum pro te & pro me adito. Sic opere partito rei familiari curabi-

mus, divinam tamen non negligemus
Consilium videbatur non adeo impro
bum. At at vicaria pietate cælum merca
ri, juxta putes ac sine alis volare. Noct
ergo proxima visus est sibi mercator ist
ad tribunal in aere situm citari una cun
conjuge. Vt primum ante Iudicis con
spectum factus est, omnia in judiciorun
formam composita, formidinem accen
derunt. Stetit accusator, & dixit, firma
runt testes, sedit Iudex inadulabilis, con
traque improbos immisericors; senten
tia demum lata est in divortium mœstis
simum, nam uxori cælum, ut quæ illu
unice ambiisset, addictum est, tartarun
marito. Neque mora, uxor stellato call
ad gemmatum palatium tendere, jam &
ingredi; hic miserrimus maritus ad fore
exclusum se miseranter ejulare, & postu
lare admitti; cum palatii illius janitor
Abi,ait,mi homo; uxor tua pro se, & pr
te huc ingressa est; tu ad inferos pro te
& pro illa nunc abi. Redit miser post se
verum hoc somnium ad se, & ad vitan
meliorem.

Sed ego hic, Faustine, manum de ta
bula. His talibus, hic quem cernis liber
plenus est. Innumera sunt hujus farinæ
quæ in sales meos excerpsi. Ista vero i
specimen recitavi, in quæ primo incidi
Et ne prolixior narratio foret molesta,cō
vivis assignavi has facetias exponenda
Sed nunquid & partē Iudicis in hos Sale
vider

videre cupis? Litteram ex ultimis Alphabeti litteris do istam, hactenus non monstratam.

Via ad inferos qualis.
Vrsina pellis ante captum ursum vendita.
Vxor mala, ma'um inemendabile.
Valetudo regi a stulto restituta, principi à simia.
Vinum aquis submersum.
Vinum Iovi Servatori mixtum.
Vini vis admiranda.
Venalis sapientia philosophi.
Varietas placet.
Vivus interrogatus num viveret.
Volantes homines.
Vxores viris imperant. &c. &c.

Hæc, Faustine, de jocis, salibus, facetiis excerpendis, aut annotandis dixerim. Tu vero probe memineris, me parte hac terria de singularibus industriis agere; quas hac forma adhibere, fortasse non cuivis promptum. Muneris istius est, quod ego mihi sumpsi, monstrare omnigenos enotandi modos. Capiat, qui potest, & in rem suam trahat.

CAPVT III.

Tertia singularis industria.

EPITOME *in Cæsarem Baronium, T. Livium, Corn. Tacitum, Suetonium Tranquillum, C. Salustium, Q. Curtium, Iulium Cæsarem, Ann. Senecam, utrumqe Plinium, Iustum Lipsium, alios complures.*

EVLOG. Aliam tibi hic industriam, sed singularem, sed meam monstro. Vis

imitari? non veto, imo & juvo. Eminentissimum scriptorem, Cæsarem Baroniun hic tibi propono, cujus duodecim volumina de Rebus Ecclesiæ sedulo lustravi. Lectio prolixa, fateor, nec omnium est. Ideo Henricus Spondanus duodena illa Annalium Ecclesiasticorum volumina in unum sed grande contraxit. Evolvi & ho singulari cura atque industria, & ind singulorum annorum epitomen excerpsi, quam uno alterove die totam facil lime possim relegere, & pleraque memoriæ mandare. Inde notitia rerum gestarum per duodecim centurias sæculorum. Et en paradigma annorum aliquo è primis, mediis, ultimis.

Iesu *Christi annus* 1. *Augusti Imp*.42.

Circumcisio Christi. Calendæ Ianuariæ expiatæ. Christus sub Quirino descriptus. Magorum adventus: Quinam ii fuerint, quando fuerint: Fuisse reges. Erro de biennii mora refutatus. De Stella. Epiphaniæ festus dies. IESUS in templo oblatus. IESUS in Ægyptum ductus. Memoria eorum, quæ de IESU in Ægypto. De Infantibus, Herodis jussu jugulatis. Infantes Martyres. De nece Zachariæ.

Christi annus 8. *August*. *Imp*.49.

Herodis horrendus morbus & exitus Archelai regnum. Palæstinæ in Tetrarchia

chias divisio. Iesus in Palæstinam reducitur.

Christi annus 600. *Gregorii M.* 11. *Mauritii Imp.* 18.

Ronilda Agilulphi Ducis defuncti conjux, impudicitiæ ac proditionis suæ dignam accedit mercedem, palo publice infixa. Chajanus rex Avarum Pannoniam & Thraciam vastans, jamque Constantinopoli imminens, Mauritio Imperatori captivos nummo uno viritim redimendos offert. Recusat Imperator hoc lytrum persolvere. Neglectus impius, qui tot insontes vili pecunia redimendos, passus est perire. Inter legatos regios Phocas centurio paullo liberius Imperatorem allocutus, & ob id à Patriciorum uno alapa percussus, occasionem nova moliendi arripit. Gregorius Mediolanensi Antistiti regem eligendi dat privilegium.

Christi annus 602. *Gregorii M.* 13. *Mauritii* 20.

Romanos Deus per Longobardos plectit, Tergestinus Episcopus Schismaticus, ad Ecclesiæ concordiam redit. Mauritium Imperatorem facti pœnitet, quod captivos non redemerit. Ostenta necis suæ accipit. Philippicum sororium in suspicionem trahit, cum præscierit, ut ajunt, ab eo se occidendum, cujus nomen à geminata littera PH. inchoaret.

Ergo ad omnes Orientis Patriarchas & religiosos viros epistolas mittit, & ab eis preces exposcit. Phocas ad imperium evehitur, Mauritius è fuga reprehensus una cum quinque filiis capite plectitur, dum illud inter suorum supplicia, & singulorum necem proclamat: Iustus es Domine, & rectum judicium tuum. Phochæ jam Imperatoris vultus & mores describuntur.

Annus Christi 1196. *Cælestini III. sextus. Henricus V. sextus.*

Episcopus Bellovacensis ab Anglis militiæ capitur. Ejus lorica, quod arma sibi non tangenda tractasset, ad Pontificem mittitur cum dicto: Vide an tunica filii tui sit, an non: Ad quæ Pontifex: Non meus, nec Ecclesiæ, nec Christi, sed Martis est filius.

Annus Christi 1197. *Cælestini III septimus. Henrici V. septimus & ultimus.*

Henricus V. ad Alexium Orienti Imperatorem Constantinopolitanum, legationem misit acerbissimam, & ab eo exegit sedecim puri puti auri talenta. E legatione ita concussus est Alexius, u tributi asperam conditionem non reji ciendam censuerit. Hinc spoliata, tradi Nicetas, templa & cœnobia, suffoss

Impe

Imperatorum ſepulchra, ut imperatum aurum poſſet colligi. Sed illud tam violenter collectum aurum videre non potuit, qui indicendum juſſit Henricus Imperator tunc è vivis exemptus. Qui tamen ante mortem ob rapinas ingemiſcens, pium teſtamentum condidit. Fridericus II. Henrici filius pro patre imperat. Moguntinus Epiſcopus Armeniæ regem coronat, &c.

Hoc pede progreſſus à primo Domini IESV anno ad hos ultimos, & ſubinde quædam, quæ mihi viſa notatu digniora, liberalius excerpſi. Nec operæ pœnitet. Nam iſta, mihi crede, ingens præbent lumen in omni genere ſtudiorum. Ita Analium veteris Teſtamenti ſex volumina, quæ Iacobus Salianus Societatis IESV Theologus perquam limato ſane judicio ſcripſit, in notas meas redegi & excerpſi, quæ mihi videbantur fore uſui. Addo, ne quid te fugiat: Salianus à protoplaſtis ad uſque Chriſtum, non ſolum ſacram omnem hiſtoriam priſcæ legis accuratione ſumma perſequitur, ſed eadem occaſione profanæ hiſtoriæ Græcæ, Romanæ, Barbaræ, & alterius cujuſcumque primaria capita, & quicquid demum ab Orbis originibus ad Chriſti natalem memoratu aut ſcriptu dignum eſt geſtum exactiſſime docet; ſignatis una temporibus, quod hiſtoricorum plerique neglexêre, in rem tantum intenti. Saliani ſex libros me-

moria utcumque complecti, est omnem veteris historiæ seriem & mysteria callere. Hic unus ad omnem eruditionis historicæ notitiam sufficeret. Neque hujus operæ me piget.

Eodem modo Titum Livium rei Romanæ facundissimum scriptorem legi, nec omisso verbulo, non re solum, sed & phrasi ac sententiis enotatis. Ita omnes historiæ Livianæ libros in meum succum & sanguinem verti, paratus exhibere quavis hora cujusque libri compendium. A Livio decades tres cum dimidia, seu libros quadraginta quinque accepimus. Presso pede singulos Evolve. Et en quadragesimi quinti strictissimam epitomen.

E Libro 35 Livii, aut 45. Nam Decas secunda periit.

1. Romæ subito ingens exorta est lætitia in circo, nullo ejus auctore. Tandem Romanus Consul litteras laureatas accipit, Perseum regem à Romanis esse victum. Hic festivissimus populi una spectantis clamor & applausus maximus. Templa urbe tota refertissima, dum pro se quisque privatim Diis gratias meminisse studet. Deinde supplicationes publicæ quinque dierum ad omnia Deorum pulvinaria decretæ; hostiis majoribus litatum.

2. Æmylius Consul visis Persei tabellis,

lis, illacrymavit dejecti fato. Quia tamen Perſeus ſe regem in illis appellare non omiſit, eorum nihil, quæ peteret, impetravit. Deinde fruſtra latebras & fugam in templo quæſiit, Romanis demum ſe dedidit, in caſtra Romana venit. Oratione Conſulis de fortunæ perfidia humaniter, ſed lacrymans exceptus eſt. Hic finis belli per quadrienniũ cum Perſeo geſti.

3. Popilius Romanæ curiæ legatus Antiochum regem virga ſua, quã manu gerebat, circumſcribit, & jubet prius reſponſũ reddere, quàm circulo excideret.

4. Maſgaba Maſaniſſæ filius miram ſuo parenti benevolentiam conciliat. Munera ei, omniſque ſumptus, quoad in Italia fuit, publice præbitus. Sacrificatum in foro Romæ quinquaginta capris ad expianda prodigia. Legationes de victoria gratulantium auditæ, Rhodiorum rejectâ. Elegans Rhodiorum oratio, unius aut paucorum crimen, non omnium eſſe faciendum. Poſt orationem omnes procubuerunt, & ſupplices jactarunt oleas. Rhodii nec hoſtes judicati, nec ſocii.

5. Deſcriptio locorum & urbium quarumdam Græciæ. Duobus ob bellum Macedonicum, triumphus eſt decretus, L. Paulo Æmylio meritiſſimo negatus. Actum pro illo prolixa & admodum diſerta oratione, denique cicatrices corporis aliaque vulnera pro ſalute Reipublicæ excepta, ſunt oſtenſa. Tandem & Paulus

lus triumphavit, & Perseum regem cum tribus filiis ante currum duxit, sed triumphi lætitiam cognata duo funera temerarunt. Duos habuit Æmylius filios; mors unius, patris triumphum præcessit, alterius secuta est. Ipse pater laudatissima oratione ad populum dixit.

6. Rex Prusias Romam venit, ubi victoriam Macedonicam gratulatus in Capitolio sacrificavit, & Nicomedem filium senatui commendavit. Dicitur & limen curiæ obsculatus, senatores autem suos Servatores appellasse. Lustrum à Censoribus conditum, ait Florus in sua epitome. Censa capite civium trecenta & duodecim millia, octingenta quinque. Ego in Livio de his nihil reperio.

Hæc ego ante annos pæne quadraginta meo bono subnotavi: & quod in hoc quadragesimo quinto seu ultimo Livii libro, id etiam in primo, id in omnibus observavi, eo connisus, ut non rem solum, & historiam priscam condiscerem, sed ne phrasim & sententias negligerem, de quo paullo post. Sed hîc etiam istud probissime tene, meliores ac notiores hos auctores non tantum in compendium dicto modo redigendos, sed historias selectiores ex iis in tua Historica ita excerpendas, ut non ad verbum ea exscribas, sed ut lemmata posito, prout superius dictum, succincte rem enotes, addito auctore, libro, capite, pagina.

Quod

Quod autem in Livio, hoc in Seneca, Tacito, Suetonio, Saluſtio, Curtio, Cæſare, utroque Plinio, ſcriptoribus Auguſtæis, Ælio Spartiano, Iulio Capitolino, Ælio Lampridio, Vulcatio Gallicano, Trebello Pollione, Flavio Vopiſco, & quibuſdam recentioribus ſacris & profanis legendis fecit. Et en Notas Livianis ſimillimas. Ideo ne fruſtra hîc moremur, ad Iuſtum imus.

Iuſtus Lipſius eximii vir judicii, eruditionis ſummæ, & rex in manſuetiori maxime Muſarum regno, ut ſupra demonſtratum eſt *a*, libros ſcripſit plurimos, quos ordine recitavi. Horreat lecturus Lipſium, tam copioſæ ſcriptionis molem. Ego etiamnum juvenis, tibi uni, Fauſtine, hoc dixerim, quem nil celare poſſum, omnes Lipſii libellos & libros perlegi ad verbum, nec ſyllaba dimiſſa, idque ſingulari ſtudio & cura. Nulla ſcriptionum harum me præteriit, quin eam redigerem in meam epitomen. Hinc natus mihi liber mea manu ſcriptus, ſeu, idiographus, nec gracilis, & in eum ſimul liberalis index. Nec impenſi me laboris umquam pœnituit. Hinc mihi (præfiſcini & veniâ tua dixerim) antiquitatis eruditæ multa notitia. Hinc ego plurimum ſæpiſſime adjutus ſum, & etiamnum crebrius in hac Lipſiana domo diverſor, non ſtyli, (quem nemo imitari poterit, aut vo-

let,

a *Parte* I. *cap.* 4.

let, nisi affectatio imprudens sed eruditionis caussa, quam copiosè suggerit. Atq; hæc etiam una è meis olim industriis fuit. Affirmo sanctissime: Vsumfructum ex iis omnibus tuli uberrimum. Hæc Faustine, non sunt, ut equi ad præsepe, qui quo numerosiores, hoc plures & ampliores avenæ agros demetunt. Hæc talia scripta sine impendiis ullis hospitantur: nec ædium laxitatem quærunt; exiguis forulis tuto latitant. Sed esto industriarum talium mihi hactenus vix ullus fuerit usus, id tamen inter maxima emolumenta numero , Tempus non perdidisse.

CAPVT IV.

Quarta singularis industria:

Duplicis ordinis, profani & sacri, Excerpta.

IAm supra parte secundâ, capite tertio, universe tres statuimus classes, in quas omnia, quæ sedulo lectori veniunt enotanda, referri possunt. In tres istas classes, tam sacra, quam profana diximus conjicienda, neque revocabimus dicta, sed singularem hic industriam monstrabimus. Imitetur, qui volet, nihil hic suademus; imo potius dissuademus, præcipue juveni laboris impatienti.

Ergo *Lemmata*, *Adversaria*, *Historica*, omnem excerptorum materiem recipiunt; sacram, profanam. Ego tamen tres classes illas in Notis meis geminavi,

statui-

ſtatuique Lemmata ſacra, & Lemmata profana; Adverſaria ſacra, & Adverſaria profana; Hiſtorica ſacra, Hiſtorica profana; ita his ſextuplices quoque indices adjunxi diſcrimen & quidem maximum inter profana & ſacra, inter politica & ſpiritualia, vel heri natus infans norit. Verbi gratia: Alterius certe generis eſt, quod Tacitus de Nerone, & quod Lipomanus aut Surius de Hilarione memorant, profanum illud, hoc ſacrum eſt. Idem de innumeris aliis ſentiendum. Nec magni laboris eſt, quid ſacrum, quid profanum ſit, diſcernere, ſed laboris non parvi eſt, utrumque in diverſas claſſes excerpere. Nam ſi *Hiſtorica* non geminatam, ſed unam tantum claſſem conſtituant, tunc quidquid hiſtoriæ de Nerone, Hilarione, ac ipſo Chriſto, &c. enotare lubeat, ad Hiſtorica, unicam claſſem illam reduces. Idem de *Lemmatibus* & *Adverſariis* judicandum. Trigeminam ergo hanc claſſem meo conſilio non multiplicabit, qui ſe labori imparem judicaverit. Preſtat curare unum recte, quam duo male. Hanc autem induſtriam, mi Fauſtine, cenſui aperiendam, ne tibi, quem ut alterum me complector, quidquam in his myſteriis tegerem. FAVST. Hunc tuum in me affectum exoſculor, Eulogi, ſed ne quid amittamus diei, tu quantis potes, paſſibus perge. Omnes ego loquendi vices in menſam differo.

Hodie

Hodie nec mutum me habebis , nec ab ſtemium convivam.

CAPVT V.

Quinta ſingularis induſtria:

Loci communes ſolutæ ac ligatæ orationis.

TRes ordines Excerptorum tribus li bellis Lipſius, ut ſupra demonſtra tum , comprehendi voluit : Primus ei *Formulæ*; alter, *Ornamenta*; tertius, *Dicti* Ego pro his tribus libellis, *Locos commun* ſubſtitui , ſed duplicatos. Primum ordi nem orationi pedeſtri , equeſtri alterun aſſignavi. Orationem proſam omnen his titulis complexus ſum.

1. Virtutes.
2. Vitia.
3. Muſæ, doctrina, litteræ, eruditio.
4. Divitiæ, paupertas, ſervitus.
5. Honor, ambitus, tituli, dignitates genus, proſapia.
6. Corporis bona malaque deformi tas, vires, imbecillitas; juvenilis ſenilis, &c. ætas.
7. Labores, pericula, forum, judicia cauſſæ, lites, leges, Iura.
8. Veſtes viles, pretioſæ, & quæ ad ha
9. Contemptus, cavilli, calumniæ, de decus, infamia.
10. Doli, fraudes, vaframenta, ſimula tio, diſſimulatio, audacia.
11. Artes variæ, Muſica, Geometria Pictu

Pictura, &c. etiam ſordidæ ac mechanicæ; item exercitationes, venatio, piſcatus, aucupium.

12. Amor, odium, amicitia, inimicitiæ.
13. Loca amœna, ſilvæ, fontes, viridaria, horti, diætæ, porticus, ædificia.
14. Cibus, potus, diſci, pocula, menſæ.
15. Montes, flumina, maria, pagi, oppida, urbes, provinciæ, regiones, regna, terræ.
16. Luxus, convivia, acroamata, balnea, recreationes, luſus, voluptates.
17. Mors, morbi, funera, luctus, dolor, ſepulchra, epitaphia.
18. Dii, genii, ſacrificia, ceremoniæ, juramenta, cultus divinus.
19. Theatrum, ſcenæ, gladiatores, ſpectacula, Pugnæ, militia, bellum.
20. Tormenta, quæſtiones, cruciatus, pœnæ, ſupplicium.
21. Cælum, inferi, elementa, partes anni, ſidera.
22. Tempus, numeri.
23. Fortuna ſecunda, adverſa, nuptiæ, triumphi, pompæ.
24. Statuæ, coloſſi, arcus, trophæa.
25. Populorum varii ritus.
26. Formulæ loquendi, laus, commendatio, vituperatio, execratio, gratiarum actio, &c.
27. Miſcella.

Miſcella eo fine adjunxi, ut ſi quid forſan

occurrat, quod in nullam priorum classium videatur commode referri posse, ad hanc ultimam, *Miscella*, duceretur, ne quid uspiam notatu dignum hospitio excludatur. Hos ipsos communes locos, quos orationi solutæ, eosdem etiam ligatæ attribui. Vis hujus industriæ paradigma: E viginti septem locis communibus, unicum nec totum exhibebo, sed qui ad ævi nostri mores sit. Ingens hac tempestate titulorum insolentia est, & confusio. Incrementis illi mirandis augent. Iam etiam imi subsellii viros, & strenuos, & nobiles, ac prænobiles, illustres, perillustres, gratiosos compellamus. Quo demum altitudinis pertingent Bernardi ævo licebat dicere: *Domine Papa*, Tu jam de cæteris conjecta. Sed ad lineam. E locis communibus en tibi quintum.

5.

Honor, Ambitus, Tituli, &c.

Honorum insignia. Dona ampla data, quæ ferrent regi; vasa aurea, argenteaque toga purpurea, & palmata tunica cum eburneo scipione, & toga prætexta cum curuli sella, &c. Livius l. 31.

Honorum gradus. Iam minora sperni nec per honorum gradus documentum sui dantes nobiles homines tendere ad consulatum, sed transscendendo media summa imis continuare. Livius lib. 32

Hon

Honoris avidi. Probentur nunc cujuslibet gloriæ cupidi, qui ex desertis montibus, myoparonumque piraticis rostris *a*, laudis inopes, laureæ ramulos, festinabunda manu decerpserunt *b*. Valer. Max. l. 2. cap. 8. med.

Honoris fuga. Adrianus Cæsar, cùm triumphum ei senatus, qui Trajano debitus erat, detulisset, recusavit ipse, atque imaginem Trajani curru triumphali vexit, ut optimus Imperator ne post mortem quidem triumphi amitteret dignitatem. Patris patriæ nomen sibi delatum, statim, & iterum postea, distulit: quod hoc nomen Augustus sero meruisset. Idem, titulos in operibus non amavit, & cum opera ubique infinita fecisset, numquam ipse, nisi in Trajani patris templo, nomen suum scripsit. Ælius Spartianus in Adriano, mihi pag. 5. & seqq.

Saturninus declinando imperio: Nescitis, amici, ait, quid mali sit, imperare. Gladii & tela nostris cervicibus impendent; imminent hastæ undique, undique spicula, ipsi custodes timentur, ipsi comites formidantur: non cibus pro voluptate, non iter pro auctoritate, non bella pro judicio, non arma pro studio. Adde, quod omnis ætas in imperio reprehenditur. Senex est quispiam? Inhabilis videtur; si minus, inest furor. Nam, quod im-

a *Lembis.*

b *Laureolam in mustaceo quærere.*

imperatorem me cupitis, in necessitatem mortis me trahitis. Sed habeo solatium mortis: solus perire non potero. Flavius Vopiscus, mihi pag. 362.

Maximus honor, manibus portari. Alexander Severus Imperat. post Artaxerxem Persicum regem devictum, jam palatium Romæ conscensurus, levabatur manibus omnium, vixque illi per horas quatuor ambulare permissum est, undique omnibus clamantibus: Salva Roma, quia salvus est Alexander. Ælius Lampridius, mihi pag. 201. Vbi plures ejuscemodi honorificentissimas acclamationes vide.

Tituli negati. Darius Persarum rex ad Alexandrum litteras dedit, quibus ut superbe scriptis vehementer offensus est Alexander. Præcipue eum movit, quod Darius sibi regis titulum, nec eundem Alexandri nomini adscripserat. Contra Alexander in hunc maximè modum rescripsit: Et vincere & consulere victis scio. De cætero, cùm mihi scribes, memento non solùm regi te, sed etiam tuo scribere. Curtius lib. 4. cap. 1. mihi pag. 65.

Tituli vanissimi, Regis Bisnagensis: Sponsus bonæ sortis, magnarum provinciarum Deus, regum potentissimorū Rex omnium equitatuum Dominus, Magister & Doctor loqui nescientium, trium Imperatorum Imperator, omnium, quæ videt, Conquisitor; conquisitorum Con-

ser-

ſervator; quem octo mundi partes metuunt & formidant; exercituum Mahumeticorum Deſtructor, omnium provinciarum, quas ſubegit, Dominus, Eques, cui nemo par, & fortiſſimorum quorumque Debellator, &c. &c. Face opus ad hunc titulum, adeo longum. Plura ſubnectit Petrus Iarricus, tom. 1. de rebus Indicis, lib. 2. cap. 20. mihi pag. 653. Ita Sapor Perſarum rex ad Conſtantinum Imp. epiſtolam dedit, quam ſic exorſus eſt: Rex regum Sapor, particeps Siderum, frater Solis & Lunæ, Conſtantino fratri meo ſalutem plurimam dico. In objurganda titulorum vanitate hunc facile diem poſſim ſepelire, ſi ſolas modo has notas meas conſulam.

Sed ſatis eſt paradigmatis; nil addo. Innumera talia in hoſce, quos dixi, communes locos digeſſi. Tu jam & meam methodum, & puto illius uſum cernis; ut ſequaris, nec impero, nec veto. Ingenia meliora, ideoque ſuperbiora, da veniam verbo, ductrices manus facile aſpernantur. Natare volunt, ſed ſuo cortice. Nihil hoc contra me. Ego nihilominus fine meo potior, dum ingenue oſtendo, unde me putem aliquid in litteris promoviſſe. Sed addo hic breviſſimum orationis etiam ligatæ paradigmation. Sumamus geminum priori.

5.

Honor, Ambitus, Tituli, &c.

Honor, occaſio ruinæ.

Quid Craſſos, quid Pompejos evertit? & illum
Ad ſua qui domitos deduxit a flagra Quirites?
Summus nempe locus nulla non arte petitus,
Magnaque numinibus vota exaudita malignis b.

Gloriæ miſerabilis cupiditas.

Bellorum exuviæ, truncis affixa tropæis
Lorica & fracta de caſside buccula pendens,
Et curtum temone jugum, victaque triremis
Apluſtre, & ſummo triſtis captivus in arcu c
Humanis majora bonis creduntur: ad hoc ſe
Romanus Grajuſque ac Barbarus induperator
Erexit: cauſſas diſcriminis atque laboris
Inde habuit: Tanto major famæ ſitis eſt, quam
Virtutis. Quis enim virtutem amplectitur ipſam
Præmia ſi tollas? patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum, & laudis titulique cupido
Haſuri ſaxis cinerum cuſtodibus d.
——— *Deus immortalis haberi*
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam
Inſiluit e.

Hono-

a Iulius Cæſar, qui omnes ad ſuum finxit imperium. *b.* Iuven. ſat. 10. vers 108.

c Hæc omnia erant ſigna victoriæ.

d Iuven. ſat 10. v. 133.

e Horat. de Arte poët, fine.

Honorum ſterilis vanitas.

Expende Hannibalem, quot libras in duce ſummo
Invenies? hic eſt quem non capit Africa Mauro
Percuſſa Oceano, Niloque admota tepenti.
Exitus ergo quis eſt? ô gloria! vincitur idem
Nempe, & in exilium præceps fugit, atque ibi magnus
Mirandusque cliens ſedet ad prætoria regis,
Donec Bythyno libeat vigilare tyranno.
Finem animæ, quæ res humanas miſcuit olim,
Non gladii, non ſaxa dabunt, nec tela, ſed ille
Cannarium vindex a, *& tanti ſanguinis ultor*
Annulus b. *I demens, & ſævas curre per Alpes,*
Ut pueris placeas, & declamatio fias c.

Hos ego locos communes, tam augendæ rerum ſupellectili, quam ornando ſtylo hactenus adhibendos cenſui. FAUST. Liceat hic interfari. Quæſo te, Eulogi, quomodo tam multa, tam varia legendo potuiſti tua facere? nam præter triplicem illam, imo tibi ſeptuplicem claſſem Lemmatum, Adverſariorum, Hiſtoricorum, tot inſuper Induſtrias, tot Communes locos addidiſti, tot arculas, tot ciſtulas Excerptis impleviſti. Infiniti res labo-

a Q. Flaminius.

b *Hannibal imminente ſibi exitio hauſit venenum, quod ſub annuli gemma in hunc uſum aſſidue ſecum ferebat.*

c *Hæc eleganter ac fuſè proſequitur Juvenalis ſat.* 10. *à verſu* 148. *uſque ad verſum* 188.

ris eſt. EVLOG. Addidiſſes: Et quem plerique omnes fugimus. Vide, mi juvenis, annus trecentos ſexaginta quinque dies, horarum octo millia, ſeptingentas, ſexaginta complectitur: qui eſſe vult frugi, & temporis parcus, plurimum leget, multum excerpet, vel anno unico, qui pene novem millia horarum ſubminiſtrat. Quod ſi cœptus labor conſtanter annis decem, aut viginti, aut etiam triginta perpetuetur, incredibile dictu eſt, quantum litterariæ hujuſcemodi ſupellectilis congeratur. Tu hoc age, nullam diem, imo horam nullam ſine linea tranſmitte, & brevi tuas ipſe divitias miraberis. Lentiſſime graditur teſtudo, ſed ſi gradiatur aſſidue, itinera etiam bene longa conficit. Aſſiduitas operis, ingens lucrum temporis. FAVST. Sed hactenus à te dicta, Eulogi, pleraque omnia Rem excerpendam ſpectant. Quid de Verbis ac Sententiis agendum cenſes? Expecto avide doceri. EVLOG. Hoc pauciſſimis expediam: ne multas hic præceptiones ſomnia. Vnicam dabo.

CAPVT VI.

Sexta ſingularis induſtria:
Verborum & ſententiarum excerpta.

EVLOG. Non ita pridem apud amicorum aliquem vidi, nec ſine riſu, grandes tomos verbis & phraſibus excerpendis

dis destinatos. Plus ii habebant chartæ quam scripturæ. Ad instruendam dictionem, verba meliorum auctorum neutiquam negligenda; enotandę sedulo phrases, sententiæ, loquendi modi, & quidquid ad ornatum dictionis pertinet. Neque hic quidquam spernendum: opus tamen ut in aliis, judicio. Ego hac in re ita censeo. Verba rariora, imo & vetustiora, lectiores sententiæ, venustiores loquendi modi, & quidquid ornandæ dictioni facit, gnaviter est enotandum hoc modo, ut unius auctoris verba & phrases in easdem chartas excerpantur; simul sint, quæ ab uno sunt actore. Neque hic ordinis ratio haberi potest: quæ lectori prius occurrunt, prius in notas veniant. His indicem adjungere nimis quam operosum; imo pæne negem fieri posse. Vicem Indicis erit, suis temporibus sic notata relegere acuendo stylo. Hæc eadem fere tradens Lipsius: Phrases, inquit, enotari velim, quæcumque insigniores aut nitidiores occurrent. Verba quæcumque rara, nova, aut novo sensu, sive flexu usurpata. In phrasibus dispositionem non video; nisi quòd seorsim eas poni velim, pro discrimine scriptorum: Tullii solas, Plauti & Terentii solas, historicorum solas: quod quisque pro judicio suo aut industria facito *a*. Rem oculis subjicio. Forte aliquem legis è Livii

a *Lipsius in Institut. epist. c. 12.*

libris? Hunc ergo titulum præfige chartæ.

E Livii lib. 6.

Tot super alia aliis bellis.
Fortuna in præcipitem locum favore tollit, deinde in ipso discrimine periculi destituit.
Saginat suos ut jugulentur.
Fortunæ loci delegaverunt spes suas.
Postquam utrisque apparuit nihil per alteros stare.
Forem virga percuteret.
Quæ societas, aut quænam consortio.
&c. &c.

E Livii lib. 7.

Cælestis iræ placamina.
Impromptus lingua.
Annuite nutum, numenque vestrum invictum Campanis.
Vbi sententiam meam vobis peregero.
Circa collem castellatim dispositos.
&c. &c.

E Livii lib. 8.

Firmissimum longe imperium est, quo obedientes gaudent.
Consulere in victos crudeliter.
Vt ferme fugiendo in media fata ruitur.
Nihil ultra, quam ut pœniteret frustra, restabat.
Adversus quæ singula.
Polluta semel militari disciplina non miles Centurionis, non Centurio tribunus, non tribunus legati, non legatus Consulis, non magister equitum dictatoris pareat imperio, nemo hominum, nemo Deorum habeat verecundiam
vag

vagi milites in pacato, in hostico errent, immemores sacramenti.

Tribuni quoque inclinatam rem in preces subsecuti orare dictatorem insistunt.

Incuriose factum.

Dictatoris edictum pro numine semper observatum.

Manliana imperia.

&c. &c.

E Livii lib. 35.

Clypea inaurata.
Equi, homines que paululi & graciles.
Ne cunctando senescant consilia.
} Hæc rariora.

Initium semper per jus injusta imperandi fieri.

Tabernacula statuere in aspretis & inaequabili solo, difficile.

Ex eodem rivo hostes utrimque aquati sunt.

Id primum pro amicis eos facturos, hoc est, ut amicos.

E Livii lib. 36.

Ager paluster omnis.

Corpora ex somno mollibantur.

Adversantibus asper: ita, si cederes, idem placabilis.

Deprecator.

Non infabre suo more factis.

&c. &c.

E Livii lib. 37.

In convivio rex erat, & in multam vini processerat.

Ne-

Neminem fidelius dare posse consilium dixit quam eum, qui id alteri suaderet, quod ipse si in eodem loco esset, facturus fuerit.

Eodem armatu.

Veluti caeci super alios alii ruebant. Ita alibi *alia super alia facinora eduntur: aliarum super alias acervatarum legum cumulus* a. It *castellatim, pagatim, regionatim, manipulatim.*

Execrabilis desertio juris humani, ad marginandas glarea vias.

Extraordinarium, Germanicas, Inenarrabilite

Servitudinis inconscius. Audacia experta viri

Ne litterae palam facerent conata. Ita

Vt Persei conatis obviam iret.

Iam antè praemeditatis, hoc est, cogitatis.

Cùm undique conserenasset.

&c. &c.

Hæc Liviana, imo & Tulliana, hæ Latina sunt, quæ imperitior aliquis damnet, ut barbara. Atque has tales voce ideo censeam enotandas, non ut eas in dictionem nostram importune intrudamus, sed ut ab aliis usurpatas non temere carpamus, alioquin pueri (quod Apelle Alexandro dixit *b*) qui colores terun nos ridebunt. Mi juvenis, non facil quidquam, ut barbarum damna, nisi ex plorate noris id minus esse Latinum.

Quapropter verba seu rariora & obso letiora, seu selectiora, sententiæ, loquen

c

a Ain Gebott vber das ander.

b *Plin.* 35. *Nat. Hist.* c. 10.

di modi unius auctoris, in unum locum congerendi, ut subinde possint relegi. Loco indicis sit relegendi solertia. Nonnumquam tamen sententiæ (quod etiam observes) vel ad Lemmata, aut Adversaria, aut etiam Historica sunt revocanda, ad sibi similem materiam. Verbi gratia: Rotundior sententia contra gulam ac voracitatem ad *Historica*, De Fagiolano edone insignissimo spectat. Ita & de aliis loquendum. FAVST. Ergo verba, phrases, nobiliora dicta unius auctoris in unum velut cumulum conjiciam? EVLOG. Sic ajo. Nisi, quod jam monui, opportunum videatur in unum è tribus illis classibus illustre dictum sententiamve reducere. FAVST. Capio hæc. Sed cùm Terentio fateri liceat: Vnus scrupulus etiam restat, qui me male habet. In rebus ipsis adhuc hæreo. Quid si valde dubitem, aut plane nesciam, in quam classem aliquid referendum sit? EVLOG. Hîc, obsecro, non fastidiosi lectores simus. Hac in re turpissima est laboris parsimonia. Si valde, ut ais, dubitas, quo quid referas, idem bis terve locis diversis enota. Et revera non adeo infrequens est, ut eadem historia ad Iustitiam, & ad Temperantiam, aut etiam ad Religionem dicatur pertinere. Tu nisi piger es, bis terve idem excerpe diversis titulis, eo minus excidet memoria. Hoc ego me sæpius factitare memini, præsertim si quid magis placuit, visumque

que dignius notatu. Quid obest eamdem, verbi gratia, patientis Christi effigiem diverso domus conclavi, aut domibus etiam diversis reponere? Quid vitii est una fidelia duos tresve parietes dealbare? Ita prorsus quid dispendii est unam aliquam lectiorem sententiam, aut rariorem historiam diversis forulis mandare, nec pennæ, nec chartæ, nec laboranti dextræ hic parcendum. FAVST. Quid si penitus ignorem, quo lectum aliquid referendum sit, quid agam? EVLOG Hic singularem docendus es industriam.

CAPVT VII.

Septima singularis industria:

Miscella eruditionis excerpta.

GELLIVS, seu mavis, Agellius, quem supra ad dicendum testimonium citavimus, variam ab aliquibus, & miscellam, & quasi confusaneam doctrinam asserit conquisitam *a*. Hujus conquirenda industriam te jam docebo. Si ergo, quod ais, legendo vel audiendo tale quid discas, quod videatur in aliquam classem certam referri non posse, hoc age, & præter tres illas, *Lemmata, Adversaria, Historica*, classem constitue quartam, eique præfige titulum *Miscella*. Huc refer, quidquid alibi nil habere loci videtur. Atque ut oculis tuis fidem faciam quod & in cæteris factum, en librum mea man[u] scri[ptum]

a *Gell. l. 20. Noct. Attic. c. 11. ult.*

ſcriptum, qui ſolam hanc confuſaneam doctrinam continet; libro nomen dixi, Olla pauperum *a*. Nam uti opimiores culinæ offam, carnes, olera, pultes in ollam conjiciunt, pauperum ad fores expectantium ſolatio, ita miſcellam eruditionem, in hunc, quem cernis librum, congeſſi, labore non difficili, utilitate maxima. Hoc certe penarium in plurimos mihi uſus ſerviit. Hic reperies comœdiarum, orationum, elegiarum, problematum, ſcriptionum aliarum ingenti numero themata, hîc Artis & Naturæ miracula, omnigenæ formæ ac materiæ pocula, diverſiſſimi generis parva quæque ac minuta, ſingularia quædam ab aliquibus numquam facta. Sunt, qui numquam mentiti, alii qui numquam irati, qui numquam jurarint aliqui; non deſunt, qui numquam riſerint, qui numquam fleverint, qui numquam ſitiverint, qui numquam ſat cibi aut ſomni admiſerint, nil cocti ederint, è menſa numquam ſaturi abierint, numquam litigaverint, numquam laverint, nullas umquam carnes guſtaverint, nil umquam vini biberint, dormientes numquam jacuerint. Ita beata Euphroſyna numquam ſedere viſa, Iſidorus nil umquam veſtis lineæ geſtavit, Or Abbatem nullius umquam ſermonis pœnituit, Macarius ex quo ſalutis fonte tinctus eſt, numquam humi expuit,

a Arm haf.

puit: Theonas annis triginta numquam locutus eſt: Ioannes Abbas annis quadraginta numquam mulierem, numquam pecuniam vidit, nec ipſe umquam comedens, aut bibens viſus eſt: Poſidonius numquam ad dimidium diem injuriæ recordatus: Paphnutius annis octoginta numquam duabus tunicis uſus: Gaddana toto vitæ tempore numquam ſub tecto fuit: Abban numquam cubare ſed vel ſtare, vel genua flectere conſuevit: Acepſimas annis ſexaginta neminem unquam vidit, cum nemine ſermonem miſcuit: Chryſoſtomus numquam ulli maledixit, &c. Paucos nominavi ex eorum numero, quos hoc nomine in hæc Miſcellanea retuli: neque verò auctores tantum pro ſingulis teſtimoniis, ſed & librum, caput, paginam adſcripſi (tu tuis hoc oculis cerne) ut quod vis, cum opus, repertu eſſet promptiſſimum. Et quæſo te, vel hinc diſce, quanti & uſus & fructus ſit excerpere. Ex his unis tantummodò Notis, in hanc unam vocem, NVNQVAM, velut neglectim collectis, poſſim revera librum conſcribere ſingularem. Tanti nihil eſt negligere, & vel obiter, modo conſtanter excerpere. Quamvis omnia iſta, fateor, quæ in ollam pauperum, ſeu miſcellam eruditionem conjeci, commode in adverſaria vel Hiſtorica referri potuiſſent. Sed ego, quod ſcias, hæc Excerptorum compen-
di-

dia principio mei conatus non ſciveram. Eam ob cauſſam forulos & loculamenta multiplicavi. Vt ut ſit, præſtat excerpere, quam omnino negligere, in quamcumque demum excerpas claſſem. Modo bovem habeas etſi ſtabulum bovi tam aptum non habeas. Verum, ut aliquid etiam paradigmatis ſit, ad noſcenda rectius Miſcellanea, ſub aſpectum dabo pocula. De poculis, quod præfabar, ut etiam de rebus minutis, de hac voce, *Vnum*, innumera excerpſi. In guſtulum ſint hæc, obvia, eaque perpauca.

Pocula. Equulus argenteus inauratus, cujus mentionem facit Cicero oratione Verrina 6. Poculum Semiramidis admirandum, cujus pondus quindecim talenta auri colligebat, de quo Plin. lib. 33. Nat. Hiſt. c. 3. mihi pag. 697. In Minervæ templo Helena ſacravit calicem ex electro mammæ ſuæ menſura. Plin. l. 33. Nat. Hiſt. c. 4. mihi pag. 700. Produnt electri variantia pocula virus. Serenus, Phialæ binæ lacte refertæ, quas Angelus Martyribus propinavit. Cæſar Baron. tom. 2. Annal. an. 262. n. 10. Poſthumius Conſul Romanus, ubi viginti millia ſuorum amiſit, in ſilva ob inciſas Gallorum ſtratagemate arbores, & ipſe occubuit, mortuo præciſum caput; calva auro cælata in poculum, quo ſollennibus litabatur. Livius, Decade 3. l. 3. ſeu l. 23, mihi pag. 133. Hoc tamen in nullo

indice Liviano reperies: & tu nihilominus fidas indicibus; C. Marius post Iugurthinum, Cimbricum, Teutonicum bellum, cantharo semper potavit, quod Liber pater post victoriam in Asia partam hoc usus poculi genere ferebatur. Valer. l. 3. cap. 6. n. 6. Mazagarum regina Cleophes cum magno nobilium feminarum grege, *aureis pateris* vina libantium, processit obviam Alexandro regi, nec veniam modo, sed & pristinæ fortunæ decus impetravit. Curtius lib. 8. hist. cap. 20. De capaci trium circulorum poculo vitreo vide Tischreden D. Martini Lutheri Francofurti ad Mœnum anno 1576. cap. 80. & ultimo, vom Hofleben / mihi pag. 446. Sed erravit typographus, nam esse deberet pagina 445. ordine. Etiam Germanicos, ut vides, à capite ad calcem evolvo, & more meo ex iis excerpo. Ajunt potum ex ursino cerebro confectum, & ex ejusdem cranio propinatum, ursinam rabiem inducere, ita ut is, qui bibit, in ursum se mutatum putet, quidquid cernit, speciem ursorum judicet, in ea vero rabie perseveret, dum poculi vis fuerit resoluta. Apud Indos ex asini silvestris cornu fit poculum, è quo si quis bibat, eo die à morbo eximius est. Philostratus in Apollonio Thyanæo l. 3. cap 1. & 10. Poculum ex hedera quod Cissybium vocant, conviviis dupliciter aptum; primo, quod temulentiam arceat;

:eat; deinde, quod cauponum fraudes, qui vinum aqua maritant, deprehendat: anta est enim aquæ, & hederæ sympathia & amicitia, ut si vasculum potorium e ligno hederaceo fiat, eique vinum aqua dilutum infundatur, vinum paullatim transfluat, aqua, quæ fuerat mista, remanente. Plin. l. 16. Hist. Nat. c. 35. mihi pag. 358. De B. Lupi Senonensis Episcopi calice, in quem, dum res divina fieret, cælo delapsam ferunt gemmam, Cæsar Baronius in suo Martyrologio die 1 Septembris. De vitro D. Benedicti ad crucis signum crepante, Franciscus Haræus die 21 Martii, mihi pag. 180.

D. Radbodus Vltrajectensis Episcopus, jejuniis ita exhaustus erat, ut vix ossibus hæreret. Hic carnium & vini semper abstinens, tegendæ sanctitati aquam onyche & auro bibit. Zacharias Lippeloo, tomo 4. die 29 Novembris, mihi pag. 620. In sacris calicibus olim imago erat Christi, forma pastoris ovem errantem humeris reportantis. Tertullianus l. de Pudicitiâ, c. 10. mihi pag. 1202. Forte, inquit, patrocinabitur pastor, quem in calice depingis, de quo nihil libentius bibas, quam ovem pœnitentiæ secundæ. De eodem cap. 7. hoc ipso libro, mihi pag. 1199.

Rex Merciorum VVithlafius scyphum suum inauratum, quem crucibolum nominare consueverat, cœnobio Croyt-

landiæ in monimentum donavit. Iacobus Gretserus in Horto S. Crucis, parte 5. c. 7. mihi p. 241.

De S. Donati Præsulis Aretini vitreo calice fracto & prodigiose refecto, Simon Majolus, tom. 1 Dierum Canicularium, Colloquio 20. mihi pag. 699. Ad crateres Siculos perjuria olim explorata. Simon Majolus, tom. 2 Dierum Canicul. Colloquio 2. mihi pag. 138.

Thomas Morus Angliæ Cancellarius munerum suspectorum osor, poculum aureum sibi à vidua oblatum, humanissime accepit, convocata familia donum magnificis verbis prædicavit, allato vino impleri jussit, demum comiter propinans præbibit, simulque poculum restituit, domum, unde extulisset, referendum. Thomas Stapletonus in vita Mori, c. 3. mihi pag. 38. Alboinus Longobardorum rex Veronæ in convivio hilarior Rosimundæ conjugi, vinum offerr jussit è calva Chunimundi regis, qui Rosimundæ pater fuit. Illa & hanc injuriam & parentis cædem simul ultura, Helmigem armigerum in mariti necem impulit, cui etiam deinde nupsit. Sed Ravennæ eidem Helmigi venenatum poculum propinans ex eodem bibere coacta, un cum altero hoc marito periit Henricu Spondanus ad annum 571. mihi pag. 639 Nicephorus in Oriente Imperator à Bulgaris captus, & occisus est. Occisi capu

ostend

oſtentui diebus pluribus ſuſpenſum. Exempta dein huic capiti calva, & argento clauſa principibus Bulgarorum pro poculo fuit. Henricus Spondanus ad annum 811 mihi p. 778. Simile quid memorans Ioannes Manlius parte 2 Collectaneorum, mihi pag. 47. Moſcoviæ princeps, inquit, principem alium hoſtem ſuum militiæ cepit & interfecit; ex interfecti cranio formavit poculum cum iſta in aureum circulum inſcriptione: Appetiiſti aliena, perdidiſti tua. Tantæ capacitatis poculum Herculis fuiſſe ferunt, ut ex eo non tantum potare, ſed in eo etiam navigare licuerit. Guido Pancirollus, tomo 2 Memorabilium, tit. 2. mihi pag. 221. Verum

Sol prius oppoſitas perfundet lumine terras, quam nos reliquam poculorum ſeriem luſtremus. Poſſim adhuc neſcio quot menſas opplere poculis, quæ mihi olla pauperum, mea Miſcellanea, ſubminiſtrent. Et hæc me pænè dormiente in Notas haſce confuſaneas tranſierunt. Sed nolo hac via vel paſſum progredi. Tu, ſi plura velis, conſule Macrobium l. 5 Saturnal. cap. 21. Lazarum Bayfium de Vaſculis & urceolis. De Principum poculis Benedictum Pererium, tom. 4. Geneſeos, c. 44. initio. De Poculis Erycius Puteanus in ſuo Como. De Porcellanâ, Electro, Mulæ ungulâ; De poculis Saguntinis fictilibus, Samiis, Cryſtal-

ſtallinis, Aretinis Henricus Salmuth tomo 2 Memorabilium, titul. 2. in Notis, mihi pag. 142. Ohe ſatis eſt de his, ſatis. Ad alia. FAVST. Vel pauxillulum moræ impetrem. De *Minutis* etiam, & de *Vno* facta mentio. EVLOG. Dandum aliquid importuno monitori. Sed ſcias me neque de *Poculis*, neque de *Vno*, aut *Minutis* tantum, plurima confusè in ollam pauperum congeſſiſſe, ſed de rebus quibuſcumque aliis, quibus non adeo erat opportunum, ſedem certam aſſignare, quia tamen *Minuta* & *Vnum* in mentem tibi ſunt *a*, en utriuſque ſpecimen, ſed ſuccinctiſſimum. Non hic Iliades teximus, neque centones farcimus, neque Tellenis cantilenas canimus; Excerpendi modum tradimus, idque compendio. Sejuncta ſunt hæc; *Multa & apta dicere.* De Minutis igitur.

Minuta. Rerum natura nuſquam magis, quam in minimis tota eſt. Plinium vide lib. 11. Nat. Hiſt. cap. 2. & 5. & 24. Anatomiam formiculæ admirandam in Baſilio Magno invenies epiſtola ejus 168, ad Eunomium, mihi pagin. 629. Auguſto Imperatore ex Africa miſit procurator ejus ex uno grano (vix credibile dictu) quadraginta paucis minus germina *b*. Extantque de ea re epiſtolæ. Miſit & Neroni ſimiliter trecentas quadraginta

a *Plautinum.*
b *Alii, grana* 400.

ginta ſtipulas ex uno grano. Plinius lib. 18. Nat. Hiſt. cap. 10. mihi pagin. 409. Idem de Torpedine piſciculo mira lib. 32. cap. 13. Myrmecides Mileſius, & Callicrates Lacedæmonius quadrigas unà cum aurigis fecerunt, quas alis muſca poſſet abſcondere. Navem fabricarunt, quam apicula pinnis tegeret, iiſdem diſtichon elegiacum ſeſami minuto ſemini litteris aureis inſcripſerunt. Callicrates formicas etiam ex ebore, aliaque tam parva fecit animalcula, ut partes earum à cæteris diſcerni vix poſſent. Ælianus lib. 1. Hiſt. Var. cap. 17. mihi pagin. 14. Plinius l. 7. Nat. Hiſt. cap. 21. & lib. 36. cap. 5. In nuce incluſam Iliada, Homeri carmen in membrana ſcriptum, tradidit Cicero in Academicis quæſtionibus. Adrianus Iunius teſtatur à ſeſe viſum cerasi nucleum in quaſilli formam exſculptum, quo quindecim paria teſſerarum ſuis punctis affabrè diſtincta continebantur. Idem aſſerit Franciſcum Alumnum in denariolo Symbolum Apoſtolorum & principium Euangelii divi Ioannis, idque ſine notis perſcripſiſſe. Non hæc minuta ſatis? Anno 1584. Bolzani miſſi in montes metallici foſſores cum ſuis quiſque, ut ſolent, lampadibus. Eorum incautior unus lampadis mucum projecit in ſulfuris venam, & ita incendit montem, ut ſocios omnes repentinum hoc incendium

suffocarit, mons ipse biennium ferme arserit. Quam verum! Scintilla modica magni sæpe mater incendii. Ita favilla in flammam, surculus in silvam, gutta in flumen crescit. Augustinus, seu quisquis est auctor, sermon. 3 ad Fratres. Curtius lib. 6. ante medium, & lib. 9. initio. Dum funus Eudociæ Imperatricis transiret, puella casu dejecit sputum, quod morte luit comprehensa & cremata. Spondanus ad ann. 611. mihi pagin. 673. Planè incendium è scintilla. Puncto quid minus? Encomium illius habet Delrius panegyri 3. de Matre Domini in cælum Assumpta, medio ferè. Momenti sæpe maximi sunt minima. Ob unicam non rarò voculam, imò ob syllabam aut litterulam quandoque unicam, quantæ olim, quantæ & nunc subinde controversiæ? Avicula est, quæ bovem imitatur voce, hinc illi, *Taurus*, nomen. Æternum Antverpiæ, monimentum, picta Musca. Philippus Bosquier, part. 4 Academiæ, Conc. 1. cap. 2. mihi pag. 14. Sed abunde satis de *Minutis*, & plura, quam volebam; taciturnis chartis relinquamus cætera. De *Vno*, unum alterumve dictum addo, & ad alia transeo.

Vnum. Non bona res multi domini. Rex unicus esto. Hoc ubi dixerat Procopius Palæstinæ Martyr, cervices securi feriendas præbuit. Euseb. lib. 8. cap. 12.

Et

Et nihil minus fit, quàm quod à multis imperatur. Imperium, ait Curtius, quod sub uno ſtare potuiſſet, dum à multis ſuſtinetur, ruit. Curtius lib. 10. Sol unus, luna una, unum empyreum cœlum, unus, ut ajunt, phœnix. Vox iſta (phœnix) aurem mihi pervellit. De Columbis, Pavonibus, Pſittacis, &c. ſupra mentionem fecimus *a*. Hîc iſta lemmati de VNO, & phœnici placet jungere.

Imperator Rudolphus II niveam & plumis omnibus candidiſſimam avem habuit, anati non diſſimilem, roſtro prægrandi, quam paſſim omnes den lachende Hänſel appellabant, nam ad edendum riſum, quem ſoli homini tribuunt Philoſophi *b* & ad mira quævis inſtituta; ſed ea pecuniæ ſumma eſt empta, quam notare non piguit, ſed pæne pudet pronuntiare. Si tamen huic parem, ajunt, & ſociam comparare potuiſſet Cæſar, alterum tantum adjeciſſet *c*. Hæc

R 5 avis

a *Parte 2. c. 6.*

b *Homo animal rationale, riſibile.*

c *Pragenſium civium non unus graviter affirmabat, lacteam alitem illam Imperatoris, viginti millibus florenorum emptam. Sit penes illos fides: ego non adducor, ut hac ullo modo credam. Ita enim credulum vulgus plurima ſolet exaggerare, & Muſca vitulatem ad Elephanti molem attollere. Prodigium ſit, avem unicam vel ſolum duobus millibus florenorum venire, niſi*

avis numquam lætius quàm laudata risit *a*. Hæc Excerptis meis, Faustine; sed istud & oculis meis, spero, & auribus credes in domo parentũ meorum aluerunt volucrem (Saxatilem Turdum nominarunt *b*) sane admirandam, si vel mores, vel colores aviculæ spectes. Dorsum illi cæruleum, inspersis decussatim albis plumulis. Collum ac ventrem inaurabat plumeum amiculum, eleganter mixta nive, in purpuram desinebat cauda. Atque hæc nostræ domus psaltria, non minus hieme quam æstate hilares continuabat, mediis sæpe noctibus audita. Cantilenas iterabat non agrestes, sed quas à domesticis fuerit edocta. Solebat germanus frater meus fidium ærearum organo *c* frequenter ludere, Hîc adesse ales, manubriis *d* insidere, attentissima modulos excipere, quandoque suos interponere, nonnumquam sola symphoniam pertexere, atque æmulari paullo ante auditam symphoniam

nisi phœnicopterus, aut ipse phœnix sit. Certe Heliogabalus Imp. Lampridio teste, convivis suis phœnicem promisit, aut mille libras auri. De phœnicoptero, ainem frembden Wasservogel auß *Africa. Iuvenalis sat.* XI. *versu* 136. *mil. pag.* 518. *Et Scythicæ volucres, & phœnicopterus ingens, &c.*

a *Hinc illa compellantium voces*, Schön Hänsel lach mir ains. b Staintrostel.
c Auff in Instrument schlagen. d Clavic

niam, & ea quidem ratione aliquot cantiunculas ediſcere. Cum vero domus familia prandium accumberet, illa ſæpius aperta caveola evagandi libertatem accepit. Hîc ei primus volatus ad patremfamilias fuit, cujus vel humeros, vel etiam digitos (ita ad altorem ſuum aſſueverat) cantillans inſedit. Edulia omnis generis comedit; panem, oryzam, olera, rapas, hordeum, carnes ferinas, búbulas, vervecinas, ita & piſces ipſas aves in minutal conciſas, imo & caſeum eſitavit. Æſtivo veſpere nonnumquam medio triclinii in depoſitam cum aqua tepidiuſcula pelvim velut in balneum provolavit, ſeque in tepidario libera'iter, modo inſiliens, modo reſiliens, abluit. Finitis thermis, nympheæo egreſſa Soli ſe diductis & paſſis alis expoſuit, dum ſiccaretur. Ita demum ſilveſtrem naturam omnem exuit, ut reſerata cavea, patulis feneſtris & janua, numquam meditari viſa ſit fugam. Sed hæc noſtræ domus vernacula cantatrix, hæc familiæ voluptas denique ſyntexi contabuit. Huc me duxit orbis ales unicus, phœnix. Sed ad *Vnum* addo paucula.

Vnum in homine caput, anima una. Vnum ovile, unus paſtor. Eſdras ſacerdos, lilium unum, rivum unum, civitatem unam, columbam unam, ovem unam, vineam unam, populum unum prędicat*a*.

Deus,

a *Eſdras l.* 4.*c.*5.*v.*23.*& ſeqq.*

Deus,qui unus, & maximus, & maxime bonus eſt. Ævo Conſtantii Imperatoris, Romæ univerſus populus exclamavit in circo: Vnus Deus, unus Chriſtus, unus Epiſcopus. Spondanus ad an. 356. mihi pag. 345. Mediolanenſes patricii complures conſederant Reipublicæ conſultantes. Hîc audita vox,quæ unum ex omnibus evocabat nomine. Cum autem evocatus moraretur,ignotus homo ſe ſpectandum præbuit, rogavitque, ut jam vocatus exiret, quàm celerrimè, dum ille unus exit, turris repente corruit, & alios omnes prçter unum illum oppreſſit. Spondanus, ad an. 1117. mihi pag. 997. Vna Pherenice, filia,ſoror, mater Olympionicarum fuit.Vna Curionum familia, in qua tres continua ſerie Oratores, pater, filius, nepos. Vna Fabiorum proſapia, in qua continui tres principes ſenatus. Sapienter Annæus Seneca: Talem, inquit, animum eſſe noſtrum volo, ut multæ in illo artes, multa præcepta ſint, multarum ætatum exempla,ſed in unum conſpirata. Vnum quid fiat ex multis, ſicut unus numerus fit ex ſingulis. Seneca epiſt. 84. mihi pag. 550. De *Vno* nimiquam multa. De Artis & Naturæ miraculis ſi initium facerem, finem non reperirem. Taceo. Hæc mihi olla pauperum. Rhapſodia quotidiana. Miſcel' mea ſuppeditant. Vis plura? Tua prome aut conde aliena, ut inde promas tua

FAVST

FAVST Quos legam? Et quomodo legam? à quibus incipiam? EVLOG. Hoc ipſum jam indagabimus. Aures præbe vocivas.

CAPVT VIII.

Auctores quinam legendi.

EVLOG. Hîc tibi præceptiones do ternas, ſed breviſſimas.

1. Legendus optimus quiſque.

2. Legendus, qui maximè faciat ad cujuſvis ingenium.

3. Legendus in quaque doctrina princeps: Recentioribus Veteres plerumque præponendi.

Ita futuro poëtæ dixerim, Lege Virgilium: Hiſtorico, lege Livium: Oratori, lege Tullium: Philoſopho, lege Ariſtotelem. Non intilligis? interpretes adhibe. Ita dixerim futuro Medico, Lege Galenum, dein alios, atque alios: Iuriſconſulto, lege Bartolum; aut rectius, leges ipſas Leges [a]: Theologo, lege Thomam Aquinatem. Non refert quam multi, ſed quam boni & bene legantur. Non enim legenda ſunt multa, ſed multum. Hîc illud Annæi opportuniſſime inſtillo: Non refert quam multos, ſed quam bonos habeas libros. Lectio certa prodeſt; varia

a *Ita ſuadebat aßiduè D. Ferdinandus VVaizenecker Iureconſultus, qui annis ſuperioribus docuit Ingolſtadii, & ipſemet Leges totas bis terve perlegit.*

varia delectat. Qui, quo destinavit, pervenire vult, unam sequatur viam, non per multas vagetur. Non ire istud, sed errare est *a*.

Sunt, qui exuccos, steriles, macros auctores ament, ubi è dumeto uvulam, è senticeto racemulum venentur. Imperitia miseranda. Quis vineam colit, qui non tantumdem lucri speret, quantum ei sumptuum impendit? quis agrum serit, qui non tantum segetis exspectet, quantum seminis ejecit? quis montem perfodit, ubi tam exiles ac raræ metallorum venæ, ut emolumentum minus sit impendiis? quis librum legat, è quo lectionis fructus laboris impensas non æquet? Duces in quavis arte assumendi; horum volvenda sunt scripta. Quapropter optimos legamus: Adeamus fontes ipsos, transeamus rivulos. Non tantum suavius, sed & salubrius ex ipso fonte petuntur aquæ. Ita recentioribus præpone priscos; si abundas tempore, illos his conjunge, ut illorum scriptis lectionem horum stabilias. Optimi ergo legendi, quod prima docet præceptio.

Altera cum grano salis accipienda. Nec enim omnibus, sed prudentioribus, ac in eruditione provectioribus dixerim: Simile simili nutritur. Lege igitur ex optimis eum, qui tibi magis sapit. Cæteroquin illud (quod sapit, nutrit) in mensis etiam

a *Seneca epist.* 45, *mihi pag.* 457.

etiam & in alimentis fallacissimum est. Plurima sunt, quæ valde sapiunt, sed plurimum obsunt: placentas aliaque butyro frixa, cucumeres, & pepones *a*, caseum recentem, resque cibarias similes, non negaris sapere; sed si quidem tu sapias, fateberis etiam obesse. Idem in lectione verum comperies. Idcirco lectionem, quæ ad gustum est, maturioribus solùm ingeniis permittimus. Quod secunda monet præceptio. Tertia, in quavis arte duces præcipit legendos. Quemadmodum vero in Arte poëtica dux habetur Maro, in oratoria Cicero; ita & aliæ artes scientiæque suos habent duces, quos sequi consultissimum. Nihilominus in tanto Scriptorum numero & varietate, quæstio gravis est & seria, quinam legendi? Cum verò istud definire instituti mei propriè non sit, compendio auctores quosdam melius noscendos dabo.

In Poetica,

P. Virgilius Maro agmen ducit, communi, ni fallor, sensu, poetarum princeps.

P. Ovidius Naso in elegiis primus, poëtarum felicissimus, qui de seipso fassus: Quidquid conabar dicere, versus erat. Sed amatoria & hujus, & aliorum similium poësis procul à te, procul ipsomet monente: Teneros ne tange poëtas Submoveo dotes impius ipse meas. Millies hoc inculcandum: Doctrinæ præstat,

quam

a Melonen.

quam verecundiæ jacturam facere. Quãvis revera nulla penitus doctrinæ fiat jactura cum lascivas seu poëtarum, seu quorumcumq; aliorum sordes non lambimus. Ista si legas, non doctiorem te facient, sed nequiorem; ista si omittas, non proinde rudior, sed verecundior manebis & sanctior. Quid, obsecro, eruditionem in fimeto, aut inter cloacas quærimus? Nimis suapte sponte præceps in vitium ruit natura: quid opus hoc impulsu? Submove has impudicitiæ faces; hæc omnium vitiorum fomenta projice; Arbitros & Madaurenses (nosti quos notem) venenorum officinas, pestes ipsissimas execrare & fuge. Si cælum, si Christum amas, hos nequitiæ magistros oderis. Hîc ego cum Mose, cum Isaia, cum Paulo clamo: Noli contaminare animam tuam, nec tangas quidquam eorum *a*. Pollutum noli tangere *b*. Immundum ne tetigeris *c*. Has dulciarias sed venenatas nebulas, ne liba. Mors latet certissima. Sed Poëtis prioribus jungendi:

P. Papinius d *Statius*, qui Silvarum libros 5. Thebaidos libros 12. Achilleidos libros duos scripsit; à Virgilio, putem, poëtarum optimus est in heroicis, si lectorem habeat intelligentem.

Claudius Claudianus poëta nobilissimus, quem

a *Levit.c.*11.*v.*43.
b *Isa.c.*52.*v.*11. c 2 *Cor.c.*6.*v.*17.
d *Papinianus, puto, rectius scribitur.*

quem meus in Rhetoricis præceptor poëtarum ocellum appellare solitus est.

Quintus Horatius Flaccus. De hoc Quintilianus probè judicans: Inter Lyricos, inquit, solus fere dignus est legi Horatius. Non est quod quis contradicat.

M. Annaus Lucanus poëta insignis, stylo grandis, sed à multis historicus magis audit, quam poëta.

L. Annæus Seneca in tragœdiis dignus, qui tot habeat interpretes, Lipsium, Delrium, Raderum, alios.

Iuvenalis, Martialis, Catullus, Tibullus, Propertius, optimi poëtæ, sed & pessimi, nisi ab obscœnitatis sordibus sint purgati; quos tibi fragmenta poëtarum veterum exhibebunt. Nihil ultra desideres.

Sed numquid animus est, recentiores etiam legere? In oculis sunt, *Francisci Remondi* orationes & carmina varii generis. *Iacobi Bidermani* Heroica, Elegiæ, Epigrammata; elegantia omnia & lectu digna. De poëtis ista, quorum ego, uti & reliquorum, non censuram (quod absit à me) sed gustulum propinare conor.

His, quos nominavi, poëtis, Lyricos & Satyricos annumerem, inter quos etiam Satyrici solutæ orationis censendi. E priscis Lyricorum princeps, ut dixi, Horatius. E recentibus tres, numero Charitum, mihi præ cæteris & noti, & chari sunt. I. Vincentius Guinisius, Lucensis, anno. 1627. editus Romæ. II. Matthias

Casimirus Sarbivius, Polonus, cujus libri tres Lyricorum editi anno 1625, Coloniæ. III. Franciscus Montmorencius, Belga, cujus Cantica & Idyllia sacra secundum edita anno 1629, Ingolstadii.

Lyricis Satyricum adjungamus. Ioannes Barclaius Latinus oppidò scriptor & elegans, Iconem animorum & Argenidem edidit; solutæ orationi ligatam hinc illinc miscuit; tres insuper libros inscripsit Euphormionis Lusinini Satyricon: Hoc scriptum in omnes ferè tam politicos quam sacros hominum ordines pugnavit; sed accusationibus id urgere, instituti mei non est: sinamus manes quiescere. Hoc risu dignissimum. A Barclaii morte homines simplices & prorsus albæ mentis quædam præfixo ejus nomine obtruserunt edita (risum teneatis amici, a) ac si litteratum hoc ævum, à plumbo nesciret aurum distinguere.

In Historica.

C. Salustius primus, si modo ejus libros haberemus, Thucydidi simillimus.

T. Livius, magnitudine, ac majestate operis ante omnes Placidus & diffusus, in concionibus maxime disertus, lacteum orationis flumen fundit. Sunt, qui vitiosa quædam illi objiciant. Nostrum est ab his discere, non eos judicare.

Corn. Tacitus Historicorum princeps non elegantia, sed prudentia & judicio, sen-

a *Horatius de arte Poëtica, initio.*

ſententiis & præceptis uberrimus, ſed viris aptior, quam pueris.

Q. Curtius, probus legitimuſque hiſtoricus, ſi quiſquam. Mira ejus in ſermone facilitas, in narratione lepos. Adſtrictus idem & profluens, ſubtilis & clarus, ſine cura accuratus. Verus in judiciis, argutus in ſententiis, in orationibus eximie facundus

C. Cæſar. Latine ac compoſite ſcripſit. Mira in eo ſtyli puritas & perſpicuitas, minus quidem ornamentorum, ſed & minus ineptiarum habet. Nihil in eo affectatum; narratio plana & hiſtorico ſtylo conformis. Simplex in eo & nuda narratio.

Inter recentiores hiſtoricos ſingulariter à I. Lipſio laudantur: *Philippus Cominaus*, cum quovis antiquorum, ut ipſe putat, componendus: *Franciſcus Guicciardinus*, prudens, perituſque ſcriptor. Liceat his duos alios adjungere.

Ioannes Mariana, Latinus reverâ eleganſque hiſtoricus de Rebus hiſpanicis libros triginta in lucem dedit: *Andreas Brunner*, de Rebus Boicis libros quindecim: inſpice, & in utroque ſtyli gravitatem & nitorem admiraberis. Hiſtoricorum ſatis habemus, certe Latinorum. Num & Græcos fontes adire placet?

Thucidides inter eos palmam obtinere creditur. Elocutione tota gravis & brevis, denſus ſententiis, ſanus judiciis, act o-

nes vitamque dirigens, orationibus & excursibus admirandus.

Polybius judicio & prudentia Thucydidi haud impar, multa & præclara libris 40 composuit, quorum pars maxima interiit ab his *Xenophon*, *Nicetas Choniates* & *Nicephorus Gregoras* in laude sunt.

Plutarchus Auctor laudatissimus, diffusa & plana scribendi via ad Virtutem & Prudentiam ubique ducit. Ingens in eo eruditionis silva lectori nusquam non aperta. Hunc tibi, Faustine, ad comparandam rerum notitiam commendo.

In Oratoria.

M. Tullius Cicero ad eloquentiam dux certissimus. Ampliori laude hic abstineo. Nam Tullium nemo rectius laudaverit, quam ipse Tullius. Hoc unum addo. Principem hunc oratorem Quintilianus extollens: Ille, inquit, se profecisse sciat, cui Cicero valde placebit *a*. Subjungo non oratorem, sed Philosophum.

Lucius Annæus Seneca nostris encomiis non eget, à doctissimis viris jam olim exquisitissime laudatus. Hunc Plinius Major ævo suo eruditionis principem appellat. Dion, omnibus sui ævi Romanis sapientia & eruditione præstitisse, asserit. De Seneca Iustus Lipsius: Placet legitimis Censoribus ille vir, inquit, nec rebus solum (cui enim non? si placet ipsa virtu-)

a *Quintil lib. 10. cap. 1. circa finem, mihi pag. 596, ubi illustrissima de Cicerone elegia.*

tus) sed phrasi & genere dicendi. Quod aliud ab optimo esse, non infiteor: cui tamen sua Venus sit, vel acumine sententiarum, vel frequentia & brevitate. De eodem ille idem Iustus: Annæus Seneca, inquit, frequenter mihi in manibus est: ut ego sentio, non sine fructu. Sive enim doctrinam quæro; multa invenio in ritibus priscis recondita: sive sapientiam, Deus bone, quid ad mores & ad vitam scriptum umquam præclarius? Qualis ille, & quam Romanus ubique animus, quæ tela adversum casus subministrat, & ipsam mortem? quomodo vitia eripit, inserit virtutes? Fatendum est. In cacumine Olympi montis constitutus mihi videor, cum illum lego: supra ventos & procellas, supra omnes res humanas *a*.

Christianos scriptores excipe, quis omnium veterum magis ad virtutem duxit? Magnus vir est, nec suadet, sed ingerit optima & impellit ad ea, non ducit. Quis ubique ardor, & quàm è pectore verba? Credo post sacras litteras nihil in ullo Orbe, in ulla lingua scriptum utilius meliusque. Semper ille mihi magnus vir apparuit; sed, ut solent vere magna, magis magisque inspectus & tractatus se approbat *b*. Tria sunt, quæ huc me ducunt: Ver-

a *Lipsius l. 1. Elector. c. 10. & c. 26.*

b *Centuria 1. ad Belgas, epist. 16. ubi etiam Senecæ vitam & mores à calumniis defendit, & ead. Cent. Epist. 42. & in Manuductione ad Stoicam philosoph. avi. l. 1. dissert. 18. & 19.*

ba, Res, Tractatus. Omnia in eo, jure laudanda. *Verba*, selecta, propria, significantia: imo quæ plus aliquid semper dicunt, quam dicunt. Qui proprius quidam ejus Genius videtur, ut in parsimonia verborum mira ἐνέργεια atque efficacia sit; in brevitate claritas & splendor. Sunt allusiones, imagines, translationes crebræ & pæne continuæ, quæ delectant simul & docent; & in rem animum, atque extra rem mittunt. Est cura, non affectatio; decor, non comptus; tractata oratio, non torta. Est & compositio quædam & viriles numeri: sed ut structuram agnoscas, mollitiem abnuas; & pugnæ atque arenæ omnia, non delectationi aut scenæ parata. Iam in ipsa brevitate, & stricto dicendi genere, apparet beata quædam copia; fundit verba, etsi non effundit; fluit, non rapitur; amni similis, torrenti dissimilis; cum impetu, sed sine perturbatione se ferens. Denique ut felices arbores, quarum præcipua dos est fructum ferre, flores & folia tamen habent: sic istæ, quem fructus caussa legimus, & colimus, oblectationem adfert pariter, & Venerem cum Minerva jungit. Audebo & hoc edere? vel sermonis atque elogii caussa aliquis eum legat: sed absit, & Res magis trahat. *Res*, quam illustrem & sublimem, utilem & salutarem, ubique promit. Omnia ejus scripta, etiam ubi ex professo non videtur agere, quid nisi generosum illud honestum spirant?

rant? quid nisi aliis inspirant; Caput omnis boni fontemque Deum, quam sæpe, quam fortiter, inculcat, atq; unà ejus Providentiam & nostri curam, potentiam, sapientiam, justitiam, & quidquid tale vel Sacra dicant! illi & Fato nos parere, & quietos, volentesq; sequi, quoties monet! in ordinem redigi, ab ordine hoc rerum, quem ille ab æterno descripsit. Iam affectus, id est, origines malorum, quis acutius aperit, acrius castigat, adductius coercet? Metum, Spem, Lætitiam, Dolorem, quam temperat, minuit, tollit? Ipsa vitia aspere ubique invadit & exagitat, Ambitionem, Avaritiam, Libidinem, Luxum, cæteras animorum pestes. Imò hæc tanta sæpe acrimonia, ut modum non tenere dicas, & odio atque ira (sed, dii boni, honestis) auferri. Denique in unius Virtutis admiratione & commendatione deditus, externa omnia aspernit atque abjicit, & totum illud splendidum, sed fallax fortunæ regum conculcat. O pura, & cælo digna mens, & ad cælum alios subducens! miramur te, & sequimur: quisquis eum attentione tamen legit. Etsi quis aliter potest? Tantus ubique vigor & calor est, (ut de *Tractatu* nunc addã) sic omnia animata & spirantia, ut excitari, vel ignava & jacentia ingenia necesse sit, & tepida aut frigida calere; imo non scripta legere, sed verba audire; nec imaginem ejus in libris, sed ipsum hominem oculis

ſenſibuſque uſurpare videamur. Addit de Epicteto: Epictetus ævo, non merito poſterior Seneca, & ſcriptorum pondere, ſi non numero comparandus, vita præponendus. Ille vir totus à ſe & à Deo, nihil è fortuna fuit. Origine vilis, & inter ſervos; corpore claudus ac debilis; mente nobiliſſimus, & inter omnis ævi lumina refulſit. Vita illi emendatiſſima, & plane id ſcitum, quod in ore habebat, *Suſtine & Abſtine*. Enchiridion ipſius ſane egregium, & moralis philoſophiæ velut anima. Nihil in Græcis, aut fallor, tale extat: à duabus illis notis dico, Acrimonia & Ardore. Genus ſtyli conciſum, fractum, & quod indolem ſubitarii ſermonis habet: ſed docta interveniunt ſæpe, ſemper ſalutaria, & non eſt, qui bonam mentem magis aut trahat, aut formet. Ego his nihil auſim addere, ſed nec demere.

Oratores alii recentiores in manibus ſunt.

Antonius Muretus.
Ioannes Perpinianus.
Franciſcus Bencius.
Franciſcus Remondus.

In Philoſophia.

In totam philoſophiam commentarios ſcripſerunt *Franciſcus Murcia, Antonius Ruvius* a, *Rodericus de Arriaga, Petrus Hurtadus de Mendoza.* Ex his ego *Franciſcum Murciam* diſ-

a *Excerpta Metaphyſica.*

discipulis censeo legendum. Præter hos *Franciscus Suarez* & *Petrus Fonseca* totam philosophiam complexi sunt, in sua quisque Metaphysica. Totam itidem philosophiam, ut audio, commentariis exactissimis illustravit *Christianus Bouman* nondum in lucem datus. Singillatim libros physicorum explicat *Franciscus Toletus*, libros de Generatione *Conimbricenses*, qui & toti philosophiæ lucem attulerunt nobilissimis commentariis *a*. Libros de Anima insigniter exponit *Hieronymus Dandinus*, Meteora *Libertus Fromondus*.

In Mathematica.

Amplissima est scientia Mathesis. In hac, ut nôris, discenda sunt. 1. Elementa Arithmeticæ. 2. Elementa geometrica Euclidis. 3. Elementa sphærica Theodosii. 4. Geometria practica. 5. Astronomia. 6. Gnomonica. 7. Optica, quæ dimensiones linearum, superficierum ac corporum complectitur. 8. Calculus triangulorum tam planorum, quam sphæricorum. 9. Conica Apollonii Pergæi. 10. Algebra, numerorum miracula continens. 11. Geometria sublimior, quæ omnium rerum dimensiones comprehendit, Holometria rectius appellanda. 12. Musica Arithmeticæ conjuncta, quæ vocum & sonorum numeros considerat.

In Mathesi duces sunt *Archimedes Syracusanus*

a *Metaphysicam si demamus.*

cusanus , & *Claudius Ptolemaus.* Ab his *Theon Alexandrinus* , *Pappus Alexandrinus* , *Apollonius Pergaus* , primarii numerantur inter priscos.

Recentiores, & meo quidem judicio, insigniores Mathematicæ doctores sunt *Ioannes Regimontanus* , & ejus præceptor *Georgius Burbachius* ; *Alexander Andersonius* Scotus. *Nicolaus Copernicus*, Borussus, qui annis triginta sex scriptionem de Revolutionibus orbium cælestium elucubravit *a* ; *Franciscus Maurolicus*, Abbas Messanensis ; *Petrus Nonius*, Lusitanus; *Marinus Ghetaldus*, Ragusinus Italus ; *Franciscus Vieta*, Gallus; *Adrianus Romanus*, Germanus ; *Christophorus Clavius* Germanus , Bambergensis ; *Christophorus Grienberger*, Hallensis ; *Tycho Brahe*, Danus; *Ioannes Keplerus.*

Non multos nominavi, si scientiæ amplitudinem spectemus.

In Politica.

Robertus Bellarminus publicavit Orbi tres libros de Officio Principis Christiani, scriptum minime salebrosum, & longe utilissimũ. Huic vino non opus est hedera.

Iustus Lipsius sex libros Politicorum scripsit, & duos Monitorum ad præcepta politica spectantium. Opus revera elaboratissimum. Neque hic hederam appenderim huic vino.

Ioan-

a *Sunt libri 6. de Revol. orbium cælest. ad Paulum III Pont. in eo scripto docet terram moveri, Cælum stare. Vixit Copern. circa an.* 1540.

Ioannes à Chockier Iuris utriusque Doctor, & Patricius Leodicensis, sex libris thesaurum dedit Aphorismorum politicorum, in quibus Principum, Consiliariorum, & Aulicorum institutio. Scriptio prorsus erudita & utilis. Non dubitem notum tibi opus Thomæ Aquinatis, de Regimine Principum. Vidisti utique Politicorum libros decem, ab Adamo Contzen scriptos, & libros duos à Carolo Scribanio. Vterque nostri ævi notissimus scriptor.

Cæterorum ingens series est. Hic in ore duorum vel trium testium stet omne verbum *a*.

In Medica.

In parte prima, capite decimo, nominavi Medicos nobiliores, & vero nomine Archiatros, *Christophorum à Vega, Donatum Antonium ab Altomari, Nicolaum Pisonem*, & ad usum hujus ævi *Danielem Sennertum*, qui medicam omnem doctrinam exactissime censetur tradere. In medicis institutionibus cæteros præcellit brevitate *Gilbertus Iacchaus*.

De valetudine tuenda & commodiore diætâ, cæteris, ni fallor, insignius scripserunt *Hieronymus Cardanus*, qui libris quatuor prolixioribus, & *Edmundus Ho'lingus* Ingolstadii olim professor mihi notissimus, qui illud instituti tam erudita, quàm succincta scriptione prosecutus est. Vtrum-

a *Matth. c.* 18. *vers.* 16.

trumque ſuadeo legendum. Res ſummi momenti, cura diætæ.

Sed addo in auctarium. Iſraël Spachius Medicinæ Doctor & Profeſſor, typis in lucem dedit Nomenclatorem Scriptorũ Medicorum, hoc eſt, Elenchum eorum, qui artem Medicam ſuis ſcriptis illuſtrarunt, ſecundum locos communes ipſius Medicinæ, cum duplici Rerum & Auctorum indice, Editus Francofurti ann. 1591. Hæc porrò capita quæ oculis ſubjiciam, ſingulatim à Spachii Nomenclatore proponuntur: Medicina, pagina 1. Medicina Chymica, pag. 26. Medicina veterinaria, pag. 29. Medicina aſtrologica Iatromathematica, pag. 40. Medicus, pag. 41. Phyſiologica Medicinæ pars, pag. 44. Res naturales: Elementa, pag. 45. Temperantia, pag. 47. Humores, pag. 48. Partes, ibid. Anatome, corporis humani diſſectio, pag. 50. Facultates & earum actiones, pag. 57. Calidum & humidum innatum, pag. 63. Spiritus, pag. 63. Ætas, pag. 64. Homo, pag. 64. ΥΓΙΕΙΝΗ, ſanitatis conſervatrix, pag. 68. Aër, pag. 73. Cibus, pag. 74. Potus, pag. 76. Affectus animi, ibid. Somnus & Vigilia, p. 81. Motus & Quies, pag. 83. Inanitio, Repletio, ibid. Res præter naturam, Morbus, pag. 84. Simiotica ſigna, pag. 88. Therapeutica Methodus medendi, pag. 97. Diætetice, p. 147. Pharmaceutice, pag. 148. Herbarum ſive ſtirpium hiſtoria, p. 173. Chirurgia, p. 198.

Huic

Huic Elencho Spachii jungamus I. Heurnii Vltrajectini Institutiones Medicinæ, una cum Modo studendi eorum qui Medicinæ suam operam dicarunt. Hæc simul edita Lugduni Batavorum an. 1592.

Institutionibus Heurnii utiliter addentur Petri de Tussignano Compositiones & Remedia ad plerosque omnes affectus morbosque sanandos. Egregius revera, & ut vides, compendiosus libellus, cui adjuncta est Summula è libris Mesuæ excerpta. Hæc vulgata typis Lugduni anno 1587. Sed ad Iurisprudentiã transeamus.

In Iurisprudentia.

Quinam Iurisprudentiæ studioso præcipue legendi sint, docet Hermannus Vultejus in Prolegomenis ad duos libros, quos Iurisprudentiam Romanam inscribit. Huic, ni fallor, credes plurium annorum professori.

In Theologia.

Theologiam universam meditatis sane ac copiosis & accuratis commentationibus illustrarunt *Franciscus Suarez*, *Gabriel Vasquez*, *Gregorius de Valentia*, *Adamus Tanner*, *Martinus Becanus*, alii. Hanc ipsam, quam vocant Scholasticam, omnem Theologiam ii, quos nominavi, tomis pluribus, at uno complexus est *Alexander Tesantius* Romanus, scriptor vel eo etiam nomine laudabilis, quia brevis. E cæteris hoc quidem tempore *Adamum Tannerum* censuerim lectori fore opportunissi-

tunissimum. His, si placet, *Iacobum Gradum*, Theologum recentem, Hispanum annumera.

Si Theologiæ partes inspiciamus, de Trinitate *Didacus Ruizius*, de Incarnatione *Iosephus Ragusa*, de Sacramentis *Ioannes Prapositus* & *Ægidius Koninck*, de Matrimonio, optime omnium, ut videtur, *Thomas Sanchez*, de Iure & Iustitiâ *Leonardus Lessius*, de aliis alii disputant.

In Controversiis tradendis, post Robertum Bellarminum exactissimus habetur *Martinus Becanus*.

In Theologia morali docenda, jam omnium optimi censentur, *Martinus Bonacina*, *Vincentius Filliucius*, *Paulus Layman*. Extat synopsis eorum, quæ Filliucius tribus tomis docuit. Aliorum sanè Theologorum neminem sperno, neque minùs æstimo, sed mihi notiores & usu familiariores sunt, quos nominavi.

Melioris notæ auctores, ni fallor, à fronte jam nosti. Agedum & intus illos nosse incipe legendo. FAVST. Quomodo legam? EVLOG. Numquid non satis dictum hactenus? Excerpendo. Sed quia hic plusculum documenti expectas, in verba conferam paucissima.

CAPVT IX.

Auctores quomodo legendi.

EVLOG. Hîc ternas pariter præceptiunculas instillo.

1. Le

1. Lectionem vagam vita.
2. Auctores à capite ad calcem evolve.
3. Non curſim, non perfunctorie, ſed meditatè ac conſtanter lege.

Lectionem vagam Annæus philoſophus damnans: Vide, inquit, ne iſta lectio multorum auctorum, & omnis generis voluminum, habeat aliquid vagum & inſtabile. Certis ingeniis immorari & innutriri oportet, ſi velis aliquid trahere, quod in animo fideliter ſedeat. Nuſquam eſt, qui ubique eſt. In peregrinatione vitam agentibus hoc evenit, ut multa hoſpitia habeant, nullas amicitias. Idem accidat neceſſe eſt iis, qui nullius ſe ingenio familiariter applicant, ſed omnia curſim & properantes transmittunt. Non prodeſt cibus, nec corpori accedit, qui ſtatim ſumptus emittitur. Nihil æquè ſanitatem impedit, quàm remediorum crebra mutatio. Non venit vulnus ad cicatricem, in quo crebro medicamenta tentantur. Non convaleſcit planta, quæ ſæpe transfertur. Nihil tam utile eſt, quod in tranſitu proſit. Faſtidientis ſtomachi eſt multa deguſtare: quæ ubi varia ſunt & diverſa, inquinant, non alunt. Probatos itaque ſemper lege: & ſi aliquando ad alios divertere libuerit, ad priores redi. Excerpe, quod concoquas. Hoc ipſe quoque facio *a*.

Ergo

a *Senec. epiſt.* 2, *mihi pag.* 388.

Ergo vaga lectio plus laboris habet quàm utilitatis. Hinc censeam ordinariæ lectioni haud plures duobus destinandos. Nam quod ad institutum spectat maximè, cura triplex *a* ad lectionem adferenda. 1. *Rei*. Hic p'urimum juverit, totius operis argumentum præcipere, mentem & animum Auctoris nosse, inventionem, dispositionem, persuadendi rationes observare, hinc inveniendi, disponendi, probandi modū discere. 2. Cura sit *Verborum Styli*, *Sententiarum*. Expende num verba propria sint, an translata; num obsoleta, prisca, peregrina, rara, an usitata, congruentia, venusta. 3. sit *Numeri*. Non poëtæ tantùm, sed & oratores, scriptoresque alii suos habent numeros, & periodorum flexus. Audias subinde orationem cæteræ non inelegantem, sed tamen asperam, hiulcam, claudicantem, numeris omnibus destitutam, mox frontem obduces, & nauseabis. Si ergo sit numerosa, & sonore suaviterque fluens oratio, si aperta & facilis connexio, de imitatione cogita.

Cùm verò librum lectitare cœperis (quod altera monebat præceptiuncula) illum à capite ad calcem pervolve, nimirum à carceribus ad metas decurre, ab exordio ad epilogum, à principio ad finem rimare scriptionem susceptam, ita quidem, ut ipsam etiam dedicationis epistolam, &, quæ ad lectorem est, non tran-

siliās

a *Potissimum Eloquentiæ studiosi*.

filias. Hæc enim omnia ad pleniorem & auctoris, & libri cognitionem faciunt.

* Tertia præceptiuncula jubet lectionem non esse properantem, non tumultuariā, non præcipitantem, non perfunctoriam. Edendo bolos festinanter ac raptim ingerere, plurimùm nocet; eadem pæne legentis, quæ co.nedentis est ratio: ægre digeritur, quod adeo celeriter & præpropere ingeritur; non satis percipitur, quod ita festine ac cursim legitur. Et sicut properanter te orare, sic nolim & legere. Nonnumquam, dum legis, insiste, & perpende lecta: cùm locus est obscurior, pressiore pede incedendum. Opus festinatum & subitarium, idemque perfectum perquam rarum est. Approperata plerumque imperfecta. Aliqui legunt, ut canes è Nilo bibunt, ideoque non valde proficiunt. Canis festinans cæcos parit catulos Festina, sed lente. Cùm nulla verborum & styli habenda est ratio, paullo celerior per paginas volvi potest oculus; at ubi tam verba, quam res excerpenda, lentior sit lectio necessum est. Nonnumquam eadem secundum ac tertium legere ne pigeat, ut, quod notatu dignius, id memoriæ tanto firmius inhæreat. Et ipsa, quæ quis conficit Excerpta, aut eorum saltem indices, frequentius relegendi, ne forsan tuas ipse opes nescias. Et quamvis Philosophus, Medicus, Iurisperitus, Theologus, aliisq; bonis artibus addicti, poëtarum, aut histo-

ricorum aliquem legant, poterunt tamen & isti, sua quisq; studia eâ lectione mirifice locupletare ac promovere. Non est, quod mireris, ait Seneca, ex eâdem materia suis quemq; studiis apta colligere. In eodem prato bos herbam quęrit, canis leporem, ciconia lacertam. Cùm Ciceronis libros de Repub prehendit hinc philologus aliquis, hinc grammaticus, hinc philosophiæ deditus; alius alio curam suam mittit *a*. Quilibet, quæ sui sunt fori, aut excerpit, aut memoriæ tradit. Porro ignavior aut laboris fugitans, si quid venustius occurrit, vel chartæ unguem infigit, vel versus minio subducit, vel ad libri margínem notas apprimit, vel chartulas pagellis inserit, vel pagellæ apices inflectit *b*, aut discerniculū, aut librarios funiculos immittit: quæ omnia fere vitiosa, tædium laboris aut ignorantiam excerpendi produnt. Memoria modis melioribus juvanda. FAVST. De memoria jam pridem avebam quærere. Quid vetat de ejus adminiculis breve documentum attexere? Obsecro, Eulogi, doce firmiùs meminisse.

a *Seneca epist.* 108. *mihi p.* 636 b Machet Eselhorn. *Suprà reprehensum part* 1. c 10.

CAPVT X.

Adjumenta memoriæ.

EVLOG. In tuam solius gratiam id fecero. Sed verbo rem complectar. Excerpere, non meminisse hic doceo. Quos-

Quosdam memoriæ magistros rideo, qui nescio quot domunculos ædificant, & in domunculis cellulas, rerumque imagines multiplicant in infinitun..Eruditum sanè principium ad inducendam phrenesin. Ad hanc porrò memoriam, quanta opus est memoria? si velimus, Faustine, impendiis minoribus insanire possumus.

Duo sunt memoriæ præsidia quàm præstantissima; *Ordo* & *Imaginatio:* sic appellem. Si quid eorum, quæ tu ipse scribis, cùm facillime, tùm firmissime velis memoriæ mandare, quàm ordinatissime scribe. Princeps memoriæ subsidium, ordo. Ordinem negligis? laborem supra modum auges; ægerrime ingeris, celerrime elapsura. Ordo, anima memoriæ. Quidquid memoriæ cupis tradere, id priùs in ordinem digere. Incredibile dictu est, quantum hæc una res, *ordo*, reminiscendi facultatem adjuvet: in arena vel aqua scribis, quod absque ordine memoriæ tradis. Nec vero quidquam adeo incompositum, confusum, inordinatum est, quod non in certum ordinem adducat industria.

Si quis memoriam amiserit, Antonii Mizaldi *a* suasu, cerebro suillo cum nuce unguentaria *b* & cinnamomo vescatur, reparandæ memoriæ. Sed ego hæc artificio-

a *Mizald. in Appendice ad Centuriam de rebus memorabilibus.*

b *Myristica vel odorata.*

ciola non magni facio. Omnium instar mihi ordo est. Gloriatur Erasmus Chiliadum scriptor, se puerum adhuc, Horatium & Terentium totos edidicisse. Prodigium est, quod addo. Iosephus Scaliger, quod mea me Excerpta docent, uno & viginti diebus, totum Homerum memoriæ mandavit. Scis geminas esse Homeri partes. Iliadem & Odysseam. Ilias viginti quatuor libros, totidem habet Odyssea. Versuum habet Ilias unum & triginta millia, sexcentos septuaginta (nisi meus me amicus fefellerit male numerando) haud pauciores reor Odyssea continet. Non injuria hîc quæras, num fidem non superet, intra unum & viginti dies supra sexaginta tria millia Græcorum versuum, à viro illo memoriæ commendata. Adjungo grandius. Idem intra quatuor menses, poëtas Græcos omnes edidicit. Obstupescas haud immerito si legisse, nedum edidicisse dicam. Incipe poëtarum Græcorum vel principes tantum & notiores numerare: Æschylum, Anacreontem, Alcæum, Aristophanem, Callimachum, Euripidem, Hesiodum, Lycophronem, Musæum, Oppianum, Orpheum, Phocylidem, Pindarum, Sophoclem, Stesichorum, Theocritum, &c. paucos nominavi quorum omnium carmina extant, pleraque omnia ab Henrico Stephano, Aldo Manutio, Ioanne Frobenio edita. Cogita jam cæteros,

ros, & negabis demum id, quod dixi, fieri potuisse. Sed ego hîc litem non moveo. Memoriam ordine quam plurimum, juvari ajo.

Ordini appone *Imaginationem* in firmanda memoria adjutricem longe fidissimam, Nôris probe *disponere*, firme *Imaginari*, & primarium memoriæ artificium jam tenes. De *Disponendi* & *Imaginandi* modo nil quære ampliùs. Hæc nimiùm arcana sunt, quæ si velim, non possim enuntiare. Sit aliquid, de quo liceat dicere cũ lanista illo: Hoc palæstræ artificium te non docui *a*. Tu tuo te Marte juvabis.

Senibus memoriam labare dicunt; at ista, de quâ loquimur, geminis illis præsidiis firmata cum ætate non deficit, sed crescit; quo ætas grandior, hoc illa firmior; senio virescit. Nec enim senectus minùs ordinate disponere, aut minus firme imaginari potest, quam juventus, & virens ætas. Imò utrumque illud seni expeditius est, quam juveni. Senex igitur ad illam memoriam plus habet subsidii, quam juvenis.

De admirandis memoriæ, supra mentionem fecimus *b*. Res infinitæ dissertationis est. Hîc jubet nos Plato quiescere. Ex Annæo clausulam appono: Quidquid frequens cogitatio exercet ac renovat, memoriæ numquam subducitur, quæ nihil

T 3

a Den Straich hab ich dich nit gelehrt.

b *Parte* I. c. 2.

hil perdit, nisi ad quod non sæpe respexit *a*. Memoria Platoni, Mater Musarum & Virtutum; Ciceroni, Rerum omnium thesaurus est. Honoremus hanc matrem, servemus hunc thesaurum. Scias tamen stultum esse, Curtio teste, eorum meminisse, propter quæ tui oblivisceris *b*. In optimis te memorem præbe: Memento delicti commissi, ut doleas; memento beneficii accepti, ut reddas; memento mortis, ut desinas; memento misericordiæ divinæ, ne desperes; memento justitiæ, ut timeas; æternitatis memento, ut fluxa spernas. FAVST. Non importune misces hæc spiritalia. Sed ego plura velim de Memoria. Totis horis è memoria dicere, quod Oratorum olim, nunc Concionatorum est, mihi grande quid & difficile videtur. Hîc ergo artificii aliquid singularioris esse pervelim. EVLOG. Actum agis. Iam dixi: Memoriæ vis in *Ordine* & *Imaginatione* consistit. Tibi cætera relinquo. Quia tamen Concionatorum caussam agis, addamus paucula, quæ proprie spectent ad Excerpta concionatoribus profutura.

a Seneca l.3. de Beneficiis, c.2. mihi pag. 291.
b Curtius l. 4.

CAPVT XI.

In Dominicos & Festos dies symbola.

ELoquentiæ princeps in Rhetoricis scribit, Eloquentiam sine sapientia esse non posse. Hanc parare non unius res

anni

anni est Industria & labore pars magna sapientiæ constat. Eò annotationes & Excerpta, eo laboriosa studiorum sedulitas spectat, ut demum sapere discamus & loqui. Cathedra & alto digna dicere, non levem poscit apparatum. In hoc Excerpta numeramus. Incipiat Concionator mature, cum judicio, solerter excerpere, & numquam illi deerit, quod utiliter dicat. Si quinquaginta, si centum annis dixerit, quod annis pluribus dicat, supererit. Loculos sine fundo, inexhaustam præstat scientiam hæc excerpendi Solertia. Concionator lectioni sedulæ intentus, longe plus hebdomade una colligit, quam die una expendit. Concionatori præter tres illas *Lemmatum*, *Adversariorum*, *Historicorum* classes, *Symbola*, sic appello, *in omnes Dominicos & Festos dies* numquam non ad manum sint. Rem hanc unam omnium non utilissimam so'um, sed necessariam, tot annis expertus sum. Nec artis aut difficultatis quidquam habet *Symbolarum* conficiendarum modus. Hic ipse est, quem oculis monstro paradigmate mechanico. Sume quaterniones chartæ puræ *a* plus minus nonaginta (tot enim fere Dominici per annum, & festi dies) singulis suos inscribe titulos hoc modo: Si annum ordiri libeat à Domini IESU natali, quaternioni primo hunc appone titulum:

T 4 Nati-

a Bögen Papier in Quart.

Nativitas Domini IESV. *Luc.* 2.

Ita secundo, ita tertio, quarto, quinto; ita deinceps, ita reliquis omnibus suam cuique inscriptionem à Dominico, aut festo die sumptam præfiges, prout hic cernis.

S. Stephanus. Matth. cap. 23.

S. Ioannes. Matth. cap 21.

SS. Innocentes. Matth. cap. 2.

Dominica 1 post Nativitatem Domini IESV. Luc. cap. 2.

Circumcisio Domini IESV. Luc. c. 2.

Epiphania Domini IESV. Matth. c. 2.

Dominica 1 post Epiphaniam. Luc. c. 2.

Ita & reliquos dies Dominicos & festos dispones. Quod si annum ordiri placeat à Domini Adventu, pari ratione singulis quaternionibus unum è sequentibus titulis inscribes.

Dominica I Adventûs. Luc. c. 21.

S. Nicolaus. Matth. c. 25.

Dominica II Adventûs. Matth. c. 11.

Conceptio Beatissimæ Virginis matris. Matth. cap. 1.

Dominica III Adventûs. Ioan. cap. 1. &c.

Hac methodo dies anni Dominicos & Festos omnes in separatas chartas transferes, ita ut quivis Dominicus aut Festus dies unum, aut, si mavis, geminatum habeat quaternionem. Vbi hunc illumve impleveris, alium atque alios appones. Imo quaterniones nonnim esse consutos; satis

ſatis eſt in eadem, aut diverſis thecis conjunctos, & funiculis immiſſos contineri.

Chartam virginem habemus: ſed quid illi, dices, inſcribendum? Parata igitur charta, proximum eſt, huc illuc ſymbolas conferre. Qua in re concionator, aut qui aliquando è cathedra dicturus, duo hæc obſervet.

1. Euangelia totius anni norit omnia *a*, & quo die quodvis ſoleat prælegi, exacte ſciat. Ita non difficile notatu digna in Feſtos & Dominicos dies diſtribuet, ſuum cuivis locum aſſignaturus.

2. Symbolæ ſeu materies huc illuc dicto ordine partienda, eſt omne id, quod non tantum legerit, ſed quod audierit, viderit, ipſe cogitaverit, ſi pro concione convenienter dici poſſe cenſuerit. Huc meliora dicta, ſententiæ, concionum themata, huc omnigeni conceptus, ut loquimur, & diſcurſus, ſenſa, præmeditationes, cogitata; huc denique referendum mixtim ac ſine ordine, quidquid ad iſtud, illud, aliudve Euangelium rectius explicandum facere videtur.

Exempli gratia, inter legendum fortè occurrit de infante excercitûs duce. Anno 1144 pugnarunt Lovanienſes contra Bertoutiorum gentem. Infans princeps Godefridus III in cunis allatus & ad ſalicem arborem ſuſpenſus. Quæ concio

 potuit

a *Omnia in unâ quaternionis facie perſcribi poſſunt.*

potuit disertior esse hac facie? conjiciunt oculos; manu, qui possunt, tangunt; omnes, ut Numen, suum principem voce & affectu venerantur, & animis inflammatis in hostem eunt. Quoties pedem referre Lovanienses cœperant, flexi ad infantem oculi reprimebant; vagitus, qui interveniebat, & ne sacrum pignus proderent, pro omni exhortatione erat. Cum infantis avo & patre septemdecim justis præliis conflixerunt Bertoutii, quos Lovanienses represserunt. Iustus Lipsius in suo Lovanio, l. 2. c. 9 & Carolus Scribanius in Antverpiæ originibus, cap. 2. Huic affinia sunt. Balbinus Romæ seditionem non sedasset, nisi infantem Gordianum purpuratum longissimi hominis colle superpositum produxisset ad populum. Capitolinus, pag. 207. de duobus Maximinis. De infante, qui contra regem Assyriorum pugnavit, vide Isaiam cap. 7. De puero nondum quinquenni, & vix loqui gnaro, electo tamen Rhemensi Episcopo, Spondanus ad annum 925. n. 2. Hæc talia certe ad Nativitatem Christi Domini referenda. FAVST. Sed historica sunt, & ad illã classem pertinent. EVLOG. Iam dixi, nil esse peccati, licet idem in duas tresve diversas classes enotetur. Sed labori vis parcere? In eam igitur classem excerpe, quæ visa fuerit commodior. Sed conficiendas symbolas exemplis monstro brevioribus.

Legis, vel audis, vel meditaris quippiam anno

annotatu dignum de supremo judicio? Hoc igitur lectum, seu auditum, &c. ad Dominicam ultimam post Pentecosten, aut primam Adventûs refer. Occurrit aliquid legenti de amore in homines, seu charitate proximi? ergo symbolis inscribe, & ad Dominicam 12 post Pentecosten, aut 17, extrahe. Nobile documentum de animi submissione, seu Humilitate, undecumque tandem accipis? Ad Dominicam 10 post Pentecosten pertinet. Præclarum aliquid de Pœnitentia discis? Ad diem D. Magdalenæ spectat. De animi dotibus bene collocandis lectitas? Ad diem D. Nicolai excerpe. Insigniora de Angelis te docet lectio? Ad diem D. Michaëlis enota. Tibi ipsi cogitanti fructuosum concionis thema incidit? Mox eò symbolam ablega, quò pertinere judicaveris. De danda inimicis venia, dictum, factum argumentum audis illustrius? Ad Dominicam 21 post Pentecosten exscribe. Notanda quædam de morte legis? Hæc confer, ut symbolam, Dominicæ 15 post Pentecosten. Ita sollicitudinis moderatio, vel contemptus opum, ad Dom 14 post Pentecosten. Abstinentiæ ac jejunii emolumenta, ad Dom. 1 Quadragesimæ. Christi patientis memoria, ad feriam 1 Paschatis. Futuræ cladis præmeditatio, ad Dom. 6 post Pascha. Frænum iracundiæ, ad Dom. 5 post Pentec. Odium & victoria

ria ſui, ad Diem D. Laurentii ſpectat. It
de cæteris judicandum.

Ante omnia verò videat concionator
ne penuria laboret thematum, quæ pr
ſuggeſtu aliis atque aliis diebus erunt ex
plicanda. Ideò hac annotandi curâ it
perſungatur, ut Domini & Feſti dies ſin
guli ſaltem aliquot exhibeant themat
ſuo quæque tempore uſurpanda. Verb
gratia: Chriſtianum Paſcha imminet, di
cendum publice de Chriſto Reſurgente
vel in cælum Aſcendente. Quid dicam
inquis, quid proponam thematis? quan
Euangelii partem explicabo? Sint igitu
in parato themata complura breviſſim
annotata, ut delectus ſit ex iis, quo
commodius videbitur, ſeligendi. Atqu
hoc oculis ſubjicio, quod è meis ſymbo
lis in exemplum ſumo.

Domini IESV *in cælum Aſcenſio.*
Marci c. 16. *Actor. c.* 1.

Thema 1. Quoties Dominus IESV
intra Reſurrectionis & Aſcenſionis dien
& quibus ſeſe ſpectandum præbuerit.

2. Qua gloria Chriſtus Dominus, &
quo comitatu aſcenderit.

3 De Tempore, Loco, Modo, Teſti
bus Aſcenſionis Dominicæ.

4. Veſtigia Chriſti impreſſa rupi.

5. De nube, quæ velut ſella regia ex
cepit Chriſtum Dominum ab oculis di
ſcipulorum.

6. Dominus IESVS comparatus aqui
læ

læ, quæ ſeſe ſuper omnes cœlos ſua virtute evexit.

7. Dictum Angelorum: Viri Galilæi, quid ſtatis aſpicientes in cælum.

8. Alterum eorumdem dictum: Hic IESVS, qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum.

9. Paſtor reducens ovem perditam, ſummum, cœlo terræque gaudium creavit.

10. Cur Eccleſia Domini IESV Aſcenſionem obſervatu ſingulari vocet *Admirabilem*.

11. Effigies Chriſti in cœlo glorioſi.

12. Mons oliveti, principium & finis luctæ Chriſti. Novem differentiæ inter diem Chriſti aſcendentis; & in horto ſudore ſanguineo diffluentis.

13. Chriſtus ſummus Pontifex, in quibus Pontificatum ſuum oſtenderit.

14. Aſcenſio in cœlum ædificanda deſcenſu tartari, contemptu terræ, aſpectu cœli.

15. Duodecim admiranda Dominicæ Aſcenſionis.

16. Quomodo per ſpem aſcendendum cum Chriſto.

17. Acti labores jucundi, Alleluia.

18. Chriſtus cum Samſone collatus, qui ambas portæ fores apprehendit, impoſitaſque humeris in verticem montis portavit.

19. Cur

19. Cur Angeli hoc die apparuerint candidati? Cur non similes triumphatori, cui accinitur: Quare rubrum est indumentum tuum? Isaiæ c. 63. v.2.

20. Ab ascendente Domino, facta discipulis promissio: Linguis loquentur novis. Marci c.16.v.17.

21. Et convescens præcepit eis Actor. cap.1.v 4. Convivia quomodo celebranda.

22. Domini IESV Ascensio, rerum caducarum despicatio, Ecc'esia monente: Ipsi quoque mente in cœlestibus habitemus.

23. Quomodo Mater Domini IESV Virgo beatissima hoc mysterium præsens & absens considerarit.

24. Duodecim signa in Domini IESV ascensione observanda.

25. Acerbissima mors crucis, quàm sublimem Christum fecerit.

26. Quomodo fidem, spem, charitatem, Ascensio nostri Servatoris in nobi excitet.

27. Angeli Tobiam ducentis verba Tempus est, ut revertar ad eum, qui me misit.

28. Caussæ, cur Christus Dominus Adscensionem suam non diutius distulerit

29. Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum, & reverti. His verbis Christus se ipsum depinxit. Luc.c.19.v.12.

30. D

30. De Apoſtolorum oculis hac potiſſimum die dicendum illud : Beati oculi, qui vident quæ vos videtis,&c.Luc. c.10. v.23.

31. Vbique plurima, quemadmodum hac ipſa die, gaudii & luctus mixtura.

32. Hac etiam die de aſcendente Domino IESV affirmandum: Et ipſe ſe finxit longius ire. Luc.24.v.28.

33. Chriſti Domini perſeverantia, cum inconſtantia hominum collata.

34. Domine, quò vadis ? Vado parare vobis locum,ut ubi ego ſum, & vos ſitis. Ioan. c.14. v. 2. & 3.

En concionum themata in annos triginta quatuor parata. Tot ſimul conciones in promptu mihi ſunt,quas annis ſuperioribus ad illa themata formavi. De reliquo Deus providebit. Et plura jam habeo notata, ſed tibi nondum monſtranda. Cùm ergo quotannis Chriſti vel Naſcentis, vel Reſurgentis, vel Aſcendentis, vel alius quicumque Feſtus dies proximarit, inſpiciendæ ſunt ſymbolæ, & è notatis tam thematibus, quam aliis rebus excerptis eligendum, quidquid aptius viſum fuerit ad dicendum. Sed ſcias, in iis, quæ ſignavi themata, non appoſitum eſſe, prolixitati vitandæ, ſcopum & finem, in quem ea debeant collineare. Exempli gratia : Thema primum explicat, Quoties, & Quibus intra Reſurrectionem & Aſcenſionem Chriſtus appa-

apparuerit. Sed de hoc differere parum foret, nec esset concio, sed sola sermocinatio, nisi accederet cohortatio ad firmissimam fidem, tam de Dominica, quàm de nostra Resurrectione futura, concipiendam. Alterum thema, Ascendenti Christi gloriam proponit. Nihil hoc ad formandos mores, nisi scopus sit, persuadere humanæ gloriæ fugam. Tertium attributiones & circumstantias Ascensionis Dominicæ declarat. Non satis est hoc scire, nisi dicentis scopus sit, commendare summam submissionem ac reverentitam erga Dei providentiam, quæ omnia in pondere, mensura, numero facit. Thema quartum Christi Ascendentis vestigia rupi impressa commonstrat. Quid hoc ad emendatiorem vitam? Nisi hoc una inculcetur: Imitationem Christi relictam Christianis, ut sequantur vestigia ejus. Ita hæc quatuor, ita triginta cætera, ita alia quæcumque concionum themata certos sibi fines terminosque constituant, eo quidem modo ut dictio sive concio tota dirigatur ad certum quid persuadendum; è quo morum aliqua sequatur emendatio. Vanæ vanissimæ sunt conciones illæ, quæ multum clamoris, parum habent coloris, multum dissertan, parum persuadent, nec conantur certum aliquod persuadere. De his verè affirmes: Dictio venusta & verbosa, sed ad mores nihil, nemini fru-
ctuo

ctuosa. Dicunt, & non faciunt, sed nec auditores ad faciendum erudiunt. FAVSTIN. Hîc grande quid moves; Eulogi, da veniam, obsecro, interpellanti. Conciones me audire memini quam plurimas, è quibus mihi visus sum redire doctior, non melior, aliquid eruditionis retuli, nihil caloris, nihil impulsus sanctioris. Recordor è Seneca te dicere: Obsecro vos, cur tam necessariam curam majoribus melioribusque debitam, in re inutili terimus? Quid mihi profuturum est scire, an aliud sit sapientia, aliud sapere? Potius id age, ut mihi viam monstres, qua ad ista perveniam. Dic mihi quid vitare debeam, quid appetere; quibus animum labantem studiis firmem; quomodo, quæ me ex transverso ferunt aguntque, procul à me repellam; quomodo par esse tot malis possim; doce me, quomodo feram ærumnam sine gemitu meo, felicitatem sine alieno [a]? Ita nos prorsus virtutis elogia, illustriora sensa, doctas explicationes, cælitum laudes audimus sæpe, ad veram imitationem hominum sanctorum rarius inflammamur. Scire discimus plerumque, non item facere. EVLOG. Quid ista hic fabularis? tu concionatores corrigere, juvenis; tu illis leges figere? Serum est hoc loco de his talibus disserere. Nos Cathedras & pulpita in mores alios non refingemus. FAVST. Quia tamen, mi optime Eulogi,

[a] Seneca epist. 117. mihi pag. 957.

logi, in ſermonem hunc incidimus, quæſo te, coronidis loco pauculas leges ſcribe cathedris. Nullum, arbitror, habebis obſtrepentem. Hoc ætati tuæ, hoc cano capiti, hoc experientiæ tot annorum, hoc eruditioni non invidæ, hoc charitati Chriſtianæ convenit, quod & plurimorum vota, ſat ſcio, poſtulant. Ergo annue & monitis Eccleſiaſten imbue. EVLOG. Non diffiteor, me iſtud ſæpius rogatum. Eſt tamen quod moram injiciat. Homines lapides, ſtupores, hebetis ingenii, præceptiones non capiunt, ingenii elati, non admittunt. Nimirum ab aliis doceri velle, humanus genius rarò appetit. Nihilominus & aliorum, & tuis precibus parebo. Non autem legiſlatorem agam, ſed amiciſſimum ſeu monitorem, ſeu ſuaſorem. Paucis monitis complectar, quod hactenus judicavi expedientiſſimum concionatori. Ne tamen forſan minus intelligat, diſtinctis Monitis Notas ſubjiciam.

CAPVT

CAPVT XII.

Ecclesiastæ, atque Concionatori sacro monita.

I. MONITVM.

Ante omnia unum aliquid & certum sibi sumat Ecclesiastes, quod persuadere velit dictione.

Nota.

HIc cardo rei, hoc totius concionis fundamentum & caput est, quod & primo, & medio, & ultimo loco, quod vel millies dixerim, nec umquam satis inculcaverim. Hoc unum unicè ante omnia concionatori in publicum progressuro ingerendum: Quid persuadere vis dictione? Num Patientiam, num Humilitatem, num Temperantiam, an Charitatem, &c.? aut quodnam vitium dissuadere? an vitiorum fontem Suberbiam, an Libidinem, aut Gulam, an Avaritiam, aut Socordiam, num Iram, aut Invidiam? quod Christianæ religionis caput, menti auditorum vis affigere, ut id firmius credant? Huc enim momenta rerum & rationes, huc caussæ & argumenta omnia sunt dirigenda. Ajunt periti rerum, concionem omnem sic esse componendam, ut ea in syllogismum possit redigi, qui urgendus & persuadendus. In unum & certum aliquid argumenta concionis omnia esse collineanda.

Quanti, ah! quanti quotidie cathedras conſcendunt, omnia præclarè dicunt, plauſum ferunt, ſed reverà fructum non capiunt, quia hoc unum omittunt; dictione non tantum nil perſuadent (quod ſæpe non humanarum virium eſt) ſed nec perſuadere contendunt. Belliſſimos *Conceptus & diſcurſus* in medium ferunt, clamant, brachia jactant, pulpita tundunt, jam pæne triumphant. Cum dicendi finis eſt, quærat auditor prudens? Quid dixit, aut quid dicere voluit? Idem in libris reperias (cum venia dixerim) in quibus ſeges rerum plurima, ſed quæ ad formandos mores non multum faciat. Explicationes hic pulchræ, ſermocinationes variæ, digreſſiones amplæ, invectivæ, ſed rariores, verborum & ſententiarum exornationes plurimæ; dicuntur & ſcribuntur omnia præterquam neceſſaria & utilia. Nimirum hos ſibi fines terminoſq; multi conſtituunt, dicere miranda, numquam audita, auditu grata. Denique in universi laboris præmium ſunt ſolæ illæ vulgi voculæ: Fuit pulchra concio. Tantilla merces pro tantis laboribus!

Tu ergo, ſi tibi divinus honor eſt curæ, dic potius utilia, dic neceſſaria. In omni concione (quod probiſſime notandum) certum aliquid perſuadere nitere; aliquid vitioſi, aut pravæ conſuetudinis, aut mali exempli abolere ac emendare, virtutis aliquid inſerere conare

Hu

Huc totis viribus tende, huc arcum dirige, mores inſtrue, caſtimoniam doce, patientiam perſuade; diſcant à te facere quidquid Chriſtianæ legis eſt. Finis & ſcopus concionum, ſi fieri poſſit, ſit ſemper unus aliquis ad formandos mores præfixus, in hunc unum initio ſcriptionis omnia dirigantur.

II. Exordia ſint brevia, & è dicendis ducta. Thema concionis, quàm clariſſimè ac diſtinctiſſimè proponatur.

Nota.

Crebræ ſunt conciones, quæ longis pugnant proluſionibus, & auditorem ante pugnam fatigant. Quid tu de corpore illo dixeris, cujus caput dimidiam corporis longitudinem exæquat? Quid de illa concione, cujus proluſio dimidium ferè temporis ſpatium? In exordio captanda eſt benevolentia. Contrarium facit, qui prolixum exordium ſtruit. Nam auditor Laconicæ dictionis amans, à veſtibulo domum æſtimans, ingemiſcit ac dicit: Longa præfatio, ergo longa concio. Ita ante principii finem, jam tædii plenus deſperat, demittitque auriculas; ut iniquæ mentis aſellus, cum gravius dorſo ſubiit onus *a*. Ergo breve ſit exordium, & rei quàm maximè accommodatum, ne concionator à piſcibus incipiat, finiat

a Horatius l. 1. Serm. ſat. 9. initio.

cum avibus. Epilogus pari modo ſit clarus, brevis, diſtinctus, & conceptis verbis ad concitandum motum nervoſus.

III. Tardè loquatur concionator, nec umquam voces præcipitet.

Nota.

Incredibile dictu eſt, quantopere hæc una res maxime plebem ad audiendum devinciat Orator ille gratiſſimus, qui non præcipitanter diſertus. Auditor enim rudior eruditam linguę volubilitatem neutiquam aſſequitur, ſed nec doctiores tam celeri vocum tumultu volunt obrui. Annæus Seneca facilitatem potius verborum, quàm celeritatem probans: illam ego, inquit, in viro ſapiente recipio, non exigo, ut oratio ejus ſine impedimento exeat; proferatur tamen, malo, quàm profluat. Cicero quoque noſter, à quo Romana eloquentia exivit, gradarius fuit, non curſor, gradu ivit. Summa ergo ſummarum hæc erit: Tardiloquum te eſſe jubeo *a*. Præſtat igitur unum aliquid probius auditoris animo infigere, quàm multa pejùs proferre, & plura curſim dicere ad oratoris copiam potiùs oſtentandam, quàm ad auditoris vitam emendandam. Vanitatis eſt, dictionem infarcire rerum copia, ne ſcilicet concionator ſiccus aut jejunus videatur.

a Seneca epiſt. 40. *mihi pag.* 453.

IV. Af-

IV. Affectatio, & omnis tam exterior, quàm interior cavenda eſt pompa.

Nota.

Orator Euangelicus intentionis ſit puriſſimæ, & ad unius Dei gloriam extollendam erectæ. Quidquid porrò affectatum eſt, decorum non eſt, neque placere poteſt. Propria & uſitata placent. Hinc ſtylus à familiari colloquio alienus, aut plus æquo conquiſitus, plerumque diſplicet. Et expedit valde ut Eccleſiaſtes ſubinde in auditoris animum ſeſe inſinuet, familiari prorſus dictione, ingenuo candore, & affabili fiducia ſine omni affectatione ac pompa. S. Franciſcus Xaverius, Societatis concionatores identidem admonebat, ne ſeipſos prædicarent, ſed Chriſtum crucifixum, hoc eſt, ne quæſtionibus ſubtilibus, aut diſputationibus doctrinam vel ingenium ſuum venditarent, ad auram popularem captandam. Sermonem in rebus moralibus, planis, & ad vulgi captum accommodatis verſari; res curioſas, novas, dubias, inauditas à ſuggeſtu ſacro amandari; ea demum pro concione fieri volebat, quæ vulgi etiam imperiti intelligentia potiùs quam admiratio exciperet. Ideò teſtimonia ſacrarum litterarum non nimium acervanda, controverſa doctorum non tangenda, ſed perſpicua & ad

ad mores corrigendos apta judicabat tractanda.

V. Suis se auditoribus, loco item & tempori Ecclesiastes accommodet.

Nota.

Hic artis non est multa & doctè disserere: artis est ad sensum captumque præsentium sese attemperare. Nec enim tantum vitii est non capi, sed etiam ægre capi: hinc prosopopœiæ *a*, dialogism, hypotyposes *b*, & maximè similitudines non spernendæ. Nervosæ Bibliorum sententię librato eorum sensu, quandoque crebriùs repetendæ. Christus id fecit qui in eadem concione intra paucos versus, ter istud repetiit: Vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Marci cap. 4. v. 44. 46. 48. Hunc concionatorem verè Magistrum artis imitetur Euangelii preco. Qui quidem si divini honoris studio feratur, nullam concionem sua vel negligentia, vel alia culpa omittet. Sanctus Franciscus Xaverius ille Indiarum Apostolus, conciones quam creberrimas expetebat, ratus ex communi hoc bono multa & magna privata bona pronanare. Hinc multum errant, qui peregrinationis,

a *Personarum ficta introductio, de qua Cypriani Rhetorica, lib.* 3. *cap.* 30.
b *Forma rei sic verbis expressa, ut cerni potius videantur, quàm audiri.*

nis, aut alterius devotionis, ut vocant, prætextu, aliove ſpecioſo nomine conciones omittunt, & plebem Chriſtianam ſuo fraudant pabulo egregii paſtores. Hæc dicit Dominus Deus: Væ paſtoribus, qui paſcunt ſemetipſos, lac comedunt, operiuntur lanis, quod craſſum eſt occidunt, gregem autem Domini non paſcunt (conciones raræ, convivia creberrima) quod infirmũ eſt non conſolidant, & quod ægrotum non ſanant, quod confractum non alligant, quod perierat non quæruat, quod abjectum non reducunt *a*. Verbum divinum ſollicitè tractandum; nulla concionum temere omittenda.

VI. Plurimùm juvat inter dicendum bis terve animum colligere, & omnibus ſenſibus præſentem eſſe.

Notæ.

Summi hoc momenti eſt, & concionanti tam utile, quam neceſſarium. Sed hæc ſenſuum collectio, animique pręſentia ſuaderi potius poteſt, quam quid ea ſit, deſcribi ſatis vel doceri. Hac animi præſentia maxime opus eſt, cum nervoſius aliquid urgendum, & in epilogo, ubi concionator totis viribus in id incumbat, ut quod perſuaſum credit, animis auditorum penitus infigat. Ad eam rem, epilogus cum cura & ſtudio ſingulari parandus. Illud jam è Rhetorica no-

 tum:

a *Ezech. c.* 34. *v.* 2. *& ſeqq.*

tum: Firmiſſimas rationes principio & fine collocandas; cæteram argumentorum turbam in medium conjiciendam, ſingulis geſtum ac vocem attemperandam. Illi porrò concionatores minime laudandi (quos vocant *Vniſonos*) qui dictionem ſuam eodem vocis ſono ac tenore, quo ſunt orſi, ad finem perducunt. Moleſtum hoc auditori, & ad meliores motus concitandos neutiquam idoneum.

VII. Euangelii explicatio aſpergi poteſt eruditione profanæ litteraturæ.

Notæ.

Aſpergi, dico, non perfundi, idque rarius & modice. Hoc Apoſtoli *a*, hoc Patres priſci fecerunt, ſed fecerunt parca manu. Nec enim vetitum è Plutarcho, Plinio, Æliano, Livio, aliiſque talibus, eruditionis priſcæ aliquid miſcere ad inſtitutum melius explicandum. Sed hoc admodum moderate faciat Eccleſiaſtes, veluti ſacrum irrorans patinæ piper *b*. Hiſtoriæ, præſertim notiores, brevius narrandæ, fabellæ multò parcius uſurpandæ. Facetiæ non facilè in ſuggeſtum adferendæ: Adulationes, inutilium narrationes, auxeſes, hyperbolæ, exaggerationes nimiæ penitus excludendę. Laudes ſine exceptione, & odioſæ de Sanctorum inter

a *Paulus ad Titum, c. 1. v. 12.*
b *Perſius ſat. 6. verſ. 24.*

inter ſe præſtantia comparationes, vitandæ. Candide ac moderate loqui, tutiſſimum. Philologia & omnis litteratura hîc ſerviat, non regnet Omne firmamentum concionatori è ſacris paginis petendum. Biblia concionator ita legat, ut ſi poſſit etiam ediſcat. Idcircò quotidie minimùm duo Bibliorum capita; ſi per tempus liceat, plura ſingulari ſtudio evolvat, & inde vel in ſuas ſymbolas, vel claſſes alias excerpat. Medicorum ſcito, ovum unicum plus præbet alimenti, quam olla braſſicæ referat: ita unica Scripturæ ſentẽtiola plus habet ſucci, quam mille Ariſtotelis, Tullii, Demoſthenis teſtimonia. Exanguia ſunt, & exucca omnia, quæ nihil habent roboris è voluminibus divinis. Hic errant ſanè multi, qui neglectis aut paciſſime conſultis codicibus ſacris, per omne genus ſcriptorum volutantur, & tunc demum, quam pulcherrime ſe dixiſſe credunt, cùm dictionem attulerint Rhetorum coloribus pictam, ſententiis, figuris, hiſtoriis inſigniter factam.

VIII. Omnis concio concionatori bis ſedulò ſcribenda.

Nota.

Ita ajo. Et prima quidem ſcriptio chartæ mandanda litterariæ obviæ, in quam dicendorum materies omnis ſine ordine, prout occurrit, mixtim referenda. Ita

exor-

exordium & epilogus hîc breviter annotandus: ita ſententiæ, rationes, argumenta, & quidquid ad proximam concionem ſtruendam pertinet, paucis deſignandum. Haud aliter atque is neceſſario agit, qui domum ædificare cogitat. Nam prius materiam omnem educendę domûs, arenam, lateres, calcem, tegulas, ſaxa, trabes, aſſeres opportune in locum unum convehit: dein partitur, ſegregat, componit, ædificat eo, quem ſibi præfinivit, ordine. Ita prorſus Eccleſiaſtes priùs omnem materiam futuræ concionis ſeparata charta excipiat, & in ea ipſa certis notis ac numeris ſibi ordinem præfiniat, hoc primo loco, hoc ſecundo, hoc tertio, hoc quarto, &c. hoc loco ultimo dicendum: hoc in exordio, iſtud in epilogo ponendum. Atque hæc prima concionis ſcriptio eſt. Altera: Vbi jam omnia una cum ſuo ordine erunt notata, quæ ad futuram concionem ſpectant, concionator charta pura incipiet ordinate ac diſtinctè ſcribere, quæ antea in unum cumulum conjecerat. Nec dubium quin quædam è notatis mutaturus, quædam etiam omiſſurus ſit, prout ipſa exegerit ſtructura, ita quod in prima ſcriptione confuſanea & indigeſta moles fuit, in altera diſtinctum & ordinatum erit ædificium, ſine prima nil boni conſtruet ſecunda.

Sed quæras an ad verbum omnia, an

rerum capita solum sint perscribenda? Hoc tui est arbitrii. Sunt, qui de verbo cuncta scribant, quod tironibus non inutile: alii aliter. Hoc omnibus suadendum, ut ea, ubi vis & energia, vel idiomatis proprietas est, ad verbum studiose notentur, qui minime vanus est labor. In cæteris cujusvis ingenium sibi eliget, quod commodissimum videbitur. Hic arbitror, via media censenda est tutissima. Hanc ii tenent, qui una pagina rem, de qua dicturi sunt, exacta methodo, sed stylo strictiore, & velut summatim complectuntur, quin & verba ad rem ipsam apposita adjungunt. Ita fit, ut liberiore, cùm res postulat, campo possint excurrere, amplificando sermoni & affectus subitrario dicendi impetu facilius promovere.

IX. Inventum thema mirificè adjuvat bona rei, vel argumentorum ad rem spectantium divisio, scriptioni secundæ præmittenda.

Nota.

Bene divide, & dimidium facti habebis; solerter argumenta dispone, & pæne confectum stabit opus. Venusinus vates submonet:

Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ,
Verbaque prævisam rem non invita sequentur a.

Liceat dicere: Verbaque divisam rem non

a *Horat. de Arte Poetica, post med.*

non invita ſequentur. Præeuntem rei partitionem omnis & verborum & ſententiarum comitatus non difficile ſequitur. Præſidium & lumen ingens tam oratori quàm auditori, *Ordo* & *digeſtio* rei. Hîc quoque uſurpandum illud: Qui bene diſtinguit, bene docet. Non eſt, inquit Ariſtoteles, imperitæ multitudinis bene diſtinguere *a*. Laus artificis prima eſt, erudita rerum diſcretio. Ordine ac commoda rerum diſtributione unicè juvatur memoria. Huic Eccleſiaſtes concionem ſuam ita commendabit, ut, quæ publicè dicturus ſcripſit, ea pridie concionis veſperi memoria firmiter comprehendat, manè verò cubitu ſurgens, pridianum illud depoſitum à memoria exigat.

X. Horam Eccleſiaſtes perorando non excedat ſine gravi cauſſa.

Nota.

O quoties corrumpitur grati cantus ſuavitas, cum accedit odioſa prolixitas. O quoties in aurem inſuſurrandum oratori: Bona concio, concio optima, ſi modò non fuiſſet nimis longa. Dictionem tuam omnem horula, ſed ſtricta conclude. Intra hos cancellos ſe continere conſultiſſimũ. Roſas licet, & aurum, & gemmas loquaris, ſi horam tranſilias, pluribus non placebis; cum faſtidio diſcedent, qu

a *Ariſtot. tom.* 3. *lib.* 10. *Moral. Nicomach. cap.* 1 *mihi pag.* 241.

qui cum fame venerant. Hoc quidem auditorum eſt vitium (nemo neget) quis autem id ſatis emendaverit? Quod ſi auditoris etiam memoriæ conſulendum, non ea fatiganda nimium, aut obruenda. Nonnumquam expediens eſt (non ſemper) tres horæ partes dicendo non multum excedere. Concio moderatè brevis, & probe diſtincta, omnium gratiſſima. Illa complurium pſalmorum inſcriptio concionatori ſæpius occinenda: In fine ne corrumpas.

XI. Si quid aliis feriò perſuadere velit concionator, id priùs ipſe ſibi perſuadeat; quod dicit, hoc ſentiat.

Nota.

Notiſſimum illud: *Si vis me flere, dolendum eſt primum ipſi tibi* a. Tua dicta non penetrabunt alterius animum, niſi prius penetraverint tuum. Ipſe tibi prius perſuadeas, quod ab aliis extorquere cupis. Bene coque, probe meditare, quod tuis appoſiturus es in alimentum. Summa vi nitere, proponenda aliis ipſe animo prægustare, ac ſenſibus intimis percipere. Magnum quippe intervallum eſt inter eum, qui animi viribus non obiter meditata vibrat, & illum, qui hinc illinc conquiſita è memoria ſegniter pronuntiat. Indoctæ admodum paupertatis eſt,

a *Horat. de Arte poëticâ poſt init. mihi pag.* 161.

est, si concionaturus è libris Sermonum, Homiliarum, Concionum, Postillarum, omnem suam eruditionem eruat, & consarcinet; mixtura erit parum grata, aut si sit, ad mores tamen emendandos parum erit robusta. Quod si aliter non possis, hoc ipsum, quod colligis alienum, ruminando fac tuum.

XII. Vitia concionator acriter reprehendat, vitiosorum neminem nominatim perstringat.

Nota.

Caveat Euangelicus orator, principes, magistratus, præpositos, nominatim aut velut intento in eos digito, perstringere. Nam ejuscemodi objurgatione publica magis exasperantur tales, quam emendantur. Si quid ab eis peccatum est, id tutius admonitio secreta & prudens corriget. Imo nec præsentium aliorum, nec absentium quemquam singillatim notabit Ecclesiastes. Non est sacri oratoris, ullum hominem speciatim sugillare ac pungere. Vitia pluribus communia præsertim usitatiora, acriter reprehendat. Hîc tamen etiam acerbitatem vitet, quæ offendere potius solet quam corrigere. Reprehensio commiserationem potius ostendat, quàm indignationem, aut cujusquam odium. Hic sanè non levi brachio agendum Ecclesiastæ. Ad hoc enim à Deo constitutus est, ut evellat, & destruat, &

dis-

disperdat, & dissipet, & ædificet, & plantet *a*. Idcirco instet opportunè, importunè, arguat, obsecret, increpet, sed in omni (quod addit Paulus) patientia & doctrina *b*. Contentiones porrò & pugnas pro suggestu cum aliis concionatoribus studiosè vitet. Vniversè meminerit, vitia sibi esse flagellanda, non vitiosos.

XIII. Ecclesiastes superbiam singulariter, & in aliis, & in seipso primùm oderit.

Nota.

Ante omnia humilitati & animi demissioni concionator ita studeat, & in omnibus de seipso tam submisse sentiat, ut modestiam, animiq; submissionem & oratio & ipse vultus spiret. Orator turgidus, quid nisi mimus aut tragœdus est ad pompam facundus, in plausum ambitiosus, qui sua omnia eo derivat, ut os populi mereatur, & famam nomenque colligat. Quod si Ecclesiastes animi vere demissi est, nec concionatorum, nec aliorum quemquam despiciet, neminem privatis punctiunculis lædet, moneri se æquo animo feret. Imo ipsemet prudentes homines amicos sibi parabit, à quibus de suarum concionum vitiis admoneri libere possit, ut ea & agnoscat facilius, & citius corrigat. Hunc certè concionatorem

X non

a *Hieremiæ c. 1. v. 10.*
b 2 *ad Tim. c. 4. v. 2.*

non virum tantummodò bonum, ſed 8
Chriſtianum verum dicemus, qui ſe mo
neri non ſolum tolerat, ſed deſiderat, 8
ſuum ipſe monitorem inſtigat. Chryſo
ſtomus ab anicula etiam moneri ac cor-
rigi ſe paſſus. Humilitas in alto, tam ve
nuſta, quàm neceſſaria.

XIV. Concionator neminem ii concionando imitetur.

Nota.

Bonos concionatores frequentius au
diſſe plurimum juvat, eos autem imitati
vim eorum inſitam exprimere, nec facile
nec utile; ſeipſum imitetur concionatoɪ
hoc eſt, naturæ ſuæ convenienter dicat
In artibus & ſcientiis aliis fere omnibus
imitatio ſuadetur; hic non probatur. Iı
hoc dicendi genere ducem habeamu
Naturam. Illius eſt plane hic aurigari 8
ducere. Orationis pro ſuggeſtu color eſ
optimus, qui nativus. Ergo, ut fert Natu-
ra *a*, ita Eccleſiaſtæ munus imple. Alio-
quin affectatio ſe prodet, res fœda, ut di
ctum, & intolerabilis in Euangelii præ-
cone. Hic quæras: Quos ergo conciona
tores leget concionator, ſi optimos quoſ
que audire nequeat? Biblia leget, & inter
pretes ad rem meliores. Inter primos vi-
dentur numerandi *Sebaſtianus Barradius* iı
hiſtoriam Euangelicam, tomis quatuoɪ
comprehenſus. *Cornelius à Lapide*, qui jan
iı

a Wies d'Natur gibt.

in tota fere Biblia complures tomos edidit. *Franciscus Labata* dedit apparatum concionatorum, tribus tomis. In S. Matthæum singillatim bonus & brevis *Paulus de Palacio*. In S. Lucam *Didacus Stella* optimus. In S. Ioannem *Franciscus Toletus*, concionatoribus meliores videntur isti, *Philippus Diez*, *Thomas Stapletonius* in Dominicos tantum dies. Quem eadem methodo, sed forsan non pari gradu secutus, in dies Festos *Laurentius Beyerlinck*. His jure merito jungendi *Didacus Vega* in Dominicos & Festos dies. *Ioannes Osorius*, *Ioannes Raulinus*. Lectionem in his positam juvabunt *Ioannes Busæi* Viridarium & Panarium *Philippi Doultremanni* Pædagogus Christianus. Studio paucos nomino. Plures in hac classe numerandos non nego. Sed liber omnium optimus, *Biblia*. Accedat interpretatio meliorum, & propria meditatio. Hæc cathedras faciunt salutariter facundas.

XV. Quod dicis, FAC.

Nota.

Saltem conare, quod alios mones verbis, monstrare exemplis. Dictis tuis fac fidem factis tuis; quod doces, exhibe. Alioqui nemo tibi credet. Vox illa omnium te feriet: Dicit, & non facit a.

a *Matth. cap.* 23. *vers.* 23.

CAPVT XIII.

Epilogus.

Temporis parsimonia.

EVLOG. Habes, Faustine, non quod è toto sit optimum, sed quid mihi esse optimum sit visum. Viris eruditis ego leges non figo. Tibi roganti præceptiones aliquot suggessi. Excerpendi classes apetui. Vis inventis uti? Licet. Vis novas invenire? si potes, & istud licet. In meam excerpendi methodum te jurare non cogo. Hoc unum urgeo, EXCERPE. Hac vel illa semita gradiaris, non anxie contendo modo ad illam, quam monstro, Musarum ædem pervenias.

Quod apud Satyricum pater filio, hoc ego tibi, hoc omnibus litteratum amantibus inculco: Scribe, vigila; caussas age, perlege rubras majorum leges *a*. Excerpe, & Nota; selige, ac futuro para. Nunc æstas litteraria est, ingruet hiems, qua partis utendum erit. Nunc messis est, lege spicas & manipulos Nunc est vindemia, uvas & racemos collige, & vel minimas temporis particulas in usum tuum rape.

O Tempus! ô thesaurum non ultra reperiendum! Fluit assidue, & nobis effluit, quod unum avariter habere deberemus, & nulla merce aut pretio permutare. Hoc nihilominus illic otio, istic alea, hic fabu-

a *Iuvenal. sat.* 14. *v.* 19.

fabulis & conviviolis perdimus: & quantum in valetudine & somno? Quod viximus, ubi est? Infinita est velocitas temporis, quæ magis apparet respicientibus. Punctum est, quod vivimus, sed hoc punctum specie quadam longioris temporis dividimus, & Pueritiam, Adolescentiam, Iuventutem, Senectutem facimus. Ah! ubi sunt ista? Abierunt prima, & tunc denique computamus, & damnum querimur, cùm abierunt. Vtinam vel tarde, non enim serò, incipiamus æstimare & amare tempus, cujus unius honesta est avaritia. Illius brevitas, & nostra nobis fragilitas occurrat: bene ponamus hoc quidquid datur, neque tunc primum vivere incipiamus, cum desinendum est.

Plinius Cæcilius temporis parcissimus de seipso: Venor aliquando, inquit, sed non sine pugillaribus, ut, quamvis nihil ceperim, nonnihil referrem *a*. Idem in ipso terræ motu (jam supra dictum memineris) more suo exerpsit.

Laudatissima temporis avaritia laborans Cato Vticensis, sine libro curiam adire non solebat, ut illud temporis, quo senatus coit, fabulis non consumeret, otiosus non persederet. Ita Valerio Maximo teste, codices Græcos lectitabat, dum negotia publica seponi librum juberent *b*.

a *Plin. l. 3. epist. 36. fine, mihi pag. 335.*
b *Val. lib. 8. cap. 6.*

Ea in legendo constantia Platonis fuit, ut Sophronem poëtam Syracusium moriens habuerit capiti suppositum. Ita nec extrema quidem ejus hora agitatione studii vacus fuit a.

Annæus Seneca, si veterum ullus, in tempore studiis impendendo attentissimus: Eo magis, inquit, indignor aliquos ex hoc tempore (quod sufficere nec ad necessaria quidem potest, etiamsi custoditum diligentissime fuerit) in supervacua majorem partem erogare b. Ex hoc tempore tam angusto & rapido, & nos auferente, quid juvat majorem partem mittere in vanum? Heu irreparabilem temporis jacturam nemo deplorat; re omniũ pretiosissima luditur. Fallit autem illos, quia res incorporalis est, quia sub oculos non venit, ideoque vilissima æstimatur, imo pæne nullum pretium ejus est. Nemo invenitur, qui pecuniam suam dividere velit; vitam unusquisq; quam multis dividit? hinc somno, hinc desidiæ, hinc voluptati & gulæ. Adstricti sunt in continendo patrimonio, simul ad temporis jacturam ventum est, profusissimi.

O Faustine, Tempori parce magis, quam auro, magis quam ullis gemmis. Fila aurea, minimas auri particulas, ramenta tenuissima anxie colligimus, tot aureas Temporis, non horas tantùm, sed & dies,

a *Val.l.6.c.2. Altero & octogesimo anno decessit.*
b *Seneca epist.* 49. *mihi pag.* 466.

& dies, & menses sponte perdimus! Insania nimis luculenta, exitiosus plane furor. Abbas Dorotheus, ne quid temporis amitteret, dum corpus cibo reficiebat, librum semper juxta se positum habebat, in quem identidem reflectebat oculos: eumdem ad lectum ponebat, ut quamprimum se somno potuisset surripere, lectionem inchoaret. Rerum pretiosarum omnium multo pretiosissima, Tempus. Hic ego tibi & omnibus Siracidæ illud vel millies inclamē: Fili, conserva Tempus *a*. Cave vel minimam horulæ partem otiose umquam transigas; qui nihil agunt, mortui ambulant inter vivos, homines trioboli, pecus ignavum, inertes Lentuli, qui hoc unum nôrunt, Tempus perdere.

Iactura omnium non turpissima solum, sed & damnosissima est temporis. Ad quam Bernardus altè ingemiscens: Non advertit insipiens, ait, quid amittat. Libet confabulari, ajunt, donec hora prætereat *b*. Ea nimirum hora, qua totam æternitatem beatitudinis licet emere. Non igitur, quod Siracides etiam monet, defrauderis à die bono, & particula boni doni non te prætereat *c*. Cave fures, sed præcipue Temporis, qui etsi velint, reddere non possunt, quod abstulerunt. Hinc pæne quivis nostrum crebrius jactu-

a *Eccli. c. 4. v. 23.*
b *Bern. serm. de triplici custodia.*
a *Eccli. c. 14. v. 14.*

ram temporis deploret non ignoto metro:

Damna fleo rerum, sed plus fleo damna dierum;
Rex poterit rebus succurrere, nemo diebus.

Verissime dixit Annæus philosophus: Nemo annos, nemo tot dies optimos restituet, nemo iterum te tibi reddet a. Age sis, Faustine, & incipe; Excerpe & Nota. para tibi supellectilem, quam temporis parsimonia, si velis, mirifice ditabit. Intra non longum tempus sedulitatis tuæ cernes ingentem quæstum. Sed agendum strenue. Nonnumquam & nocti decerpendum aliquid, legendum, cogitandum, scribendum; lectum, cogitatum, scriptum memoria repetendum, nullum, nec segmen temporis per desidiam abjiciendum, omnes horulæ partes occupandæ, nihil diei à labore vacuum transmittendum. Assidue tecum volve, quod Græcis dicitur: Sumptuosissima jactura Tempus b. Sed eamus, mensa vocat. Dum imus, ne quid temporis perdamus, unicum quod Annæus præcipit Lucilio, hoc ego tibi cognato meo: Ita fac, mi Faustine, vendicate tibi, & tempus, quod adhuc, aut auferebatur, aut surripiebatur, aut excidebat, collige & serva. Quædam tempora eripiuntur nobis, quædam subducuntur, quædam effluunt. Turpissima est

a *Seneca de Brevit. vita, cap. 9.*
b Πολυτελέστατον ἀνάλωμα χρόνος.

eſt jactura, quæ per negligentiam venit: & ſi volueris attendere, magna vitæ pars elabitur male agentibus *a*, maxima nihil agentibus *b*, tota aliud agentibus *c*. Quem mihi dabis, qui aliquod pretium tempori ponat? qui diem æſtimet? Fac ergo, mi Fauſtine, quod facturum te recipis, omnes horas complectere.

a *In luxu, libidine, vitiis.*
b *In otio, ignavia, ſomno.*
c *Occupati ubi non oporteat. Senec. epiſt. 1.*

F I N I S.

APPROBATIO
R. P. Provincialis.

LVCVBRATIONEM *P. Hieremiæ Drexelii, cui titulus est, Aurifodina Artium & Scientiarum, quia ab omnibus Censoribus luce digna habetur, etiam ego Wolfgangus Gravenegg, Soc.* IESV *per Superiorem Germaniam Præpositus Provincialis approbo, & potestate ab Adm. R. P. Nostro Præposito Generali, Mutio Vitellesco, mihi data, ut publici juris fieri possit, auctori copiam his præsentibus facio. Quibus in rei fidem nomen meum subscripsi, & officii mei sigillum appressi. Dilingæ* 12. *Ian.* 1638.

Wolfgangus Gravenegg.

Coll.

